POSITIEF SPIRITUALISME.

EEN WONDERHISTORIE,

DOOR

A. J. RIKO.

De vraag: wat is waarheid? heeft den denkenden geest van de oudste tijden af bezig gehouden.

OPZOOMER.

AMSTERDAM,
G. THEOD. BOM,
1872.

We beleven een inderdaad merkwaardig tijdperk. Op verstandelijk gebied ontwikkelen zich de denkbeelden in allerlei richting; op stoffelijk nemen wetenschap, kunst en nijverheid al hooger en hooger vlucht.

Ons tijdperk is bovendien van andere onderscheiden door den strijd, die zoowel over afgetrokken bespiegelingen, als over feiten wordt gevoerd. Bij al die beweging trekt heden dit, morgen wat anders de aandacht van het publiek. Gewoonlijk worden de zaken kort na bekendwording sterk besproken, snel afgehandeld en even snel door andere in de aandacht vervangen. Het moet dus wel een bijzonder onderwerp wezen, dat in onze dagen die aandacht lang kan boeien.

Welnu, zulk een merkwaardig verschijnsel is zonder tegenspraak het Spiritualisme, wiens geheimzinnige Manifestatiën tallooze pennen in beweging hebben gebracht. Sedert jaren wordt er over geschreven en gesproken door geheel de beschaafde wereld.

We willen met de vrienden van een kalm onderzoek en van licht die Spiritualistische Manifestatiën eens positief

bespreken en een en ander daaromtrent ontvouwen op eene wijze, als dit in ons land tot heden nog zelden geschiedde. We storen ons niet in het minst aan al dat geschreeuw van: onzin! bijgeloof! bedrog! enz., aangeheven door luî, die, min of meer geleerd, de wijsheid in pacht meenen te hebben en uitspraak doen over hetgeen ze niet kunnen beoordeelen, omdat ze niet onderzochten. Het bewijs der toenemende belangstelling in het Spiritualisme zullen we u in dit boekje wel degelijk en zonder wederspraak leveren, en ge zult zien, dat zich door die vreemde "bedriegerij", zooals sommigen het gaarne noemen, heel wat geleerden lieten verleiden. *Wij* meenen, dat het Spiritualisme de aandacht van denkers en ontwikkelden ten volle waardig is.

De zoogenaamde Spiritualistische Manifestatiën toch verkregen binnen weinige jaren eene verbazende uitbreiding en vertoonden zich allerwegen in de beschaafde wereld.

Mannen, wier waarheidsliefde boven alle verdenking verheven is, ... personen, die er geen belang bij *kunnen* hebben om willens en weters te bedriegen, komen met hunne waarnemingen en overtuiging, in verband met het Spiritualisme, flink weg voor den dag. — Tal van werken en brochures er over zagen het licht, in alle talen van Europa. — Tijdschriften werden er aan gewijd en verschijnen nog geregeld. — Lezingen en conferentiën zijn in het buitenland aan de orde van den dag.

Het laat zich niet aanzien, dat al die tallooze onderzoekers verstandeloos, of dat de schrijvers dier werken bedriegers zouden zijn. Met dergelijke bewering toch zou men zich al te gemakkelijk van de zaak afmaken. Alzoo, alle *redelijke* twijfel aan het bestaan der *feiten* van het Spiritualisme wordt voor den denkenden en wetenschappelijk

gevormden man, zelfs alleen door de van alle kanten toestroomende berichten, eene onmogelijkheid. — Men heeft dan ook het dwaze systeem: brutale ontkenning der daadzaken, wijselijk reeds sedert geruimen tijd in de wetenschappelijke wereld laten varen. — Men kan gerust spreken van Positief Spiritualisme, gelijk we in onzen eersten titel doen. — Is dus de belangstelling toenemende, dan is uitbreiding van onderzoek wenschelijk. — Vandaar ons optreden. We zijn geen wetenschappelijke autoriteit; maar het Spiritualisme komt met *daadzaken*, met *feiten* en dat legt, dunkt ons, wel wat in de schaal. — Ons dacht, met het oog op de weinige bekendheid in ons land met de hier bedoelde allerbelangrijkste zaak, dat voor de ontwikkelde klasse der Maatschappij vooreerst een leiddraad, waardoor men de historie van het Spiritualisme onzer dagen zal kunnen naslaan, niet onwelkom zou zijn. — Tot de samenstelling eener volledige geschiedenis toch zouden boekdeelen worden vereischt. — We bedoelen voor het oogenblik eenvoudig een resumé,... niet meer, en geven dat in deze brochure.

Hier namelijk zullen we u het ontstaan van het hedendaagsch Spiritualisme voorstellen. We zullen trachten, u den loop der gebeurtenissen beknoptelijk te schetsen; u hier en daar het voornaamste, in verband er meê, bekend maken en de ontwikkeling der verschijnselen, primitief in Amerika, later in Europa, van de eerste studiejaren tot heden toe, nagaan. Dit schijnt ons voor het oogenblik voldoende. — Tot de volledige theoretische kennis der zaak rekenen we echter meer, namelijk: de verklarings-theoriën der wetenschap en van de voornaamste der tegenstanders; de tegenwerpingen en bedenkingen van verschillenden aard en ook de ideën der

beoefenaren; verder ook de beschrijving der hoofd-categoriën van de Spiritualistische Manifestatiën, toegelicht door facsimilés en, voor ons land, opgehelderd door voorbeelden, vooral uit eigen ondervinding en met Nederlandsche getuigen bijgewoond,... feiten namelijk, als die men overal elders aantreft.

Eindelijk behoort ook nog tot de theorie: de mededeeling der voorschriften, welke behooren te worden in acht genomen bij het houden van Séances tot onderzoek, dienende om belangstellenden voortelichten. Men moet in staat zijn, de geheimzinnige verschijnselen, in eigen kring of in dien van bekenden, uittelokken en waartenemen. Wellicht geven we zoodanige theorie volledig, door nog eenige brochures na deze in het licht te zenden, die dan eventueel het vervolg zullen uitmaken, onder den doorloopenden titel: *Positief Spiritualisme.* Dit eerste stuk echter is ook op zichzelf een afgerond geheel en heeft daarom, even als de volgende dit zouden moeten hebben, een afzonderlijken hoofdtitel.

Vóór alles echter schijnt het ons noodig, u intelichten omtrent het door ons ingenomen standpunt, in verband met de bijdrage, die we reeds nu in de korte geschiedenis wenschen te leveren, en dat we verlangen te handhaven, zoo dikwerf we nog over het Spiritualisme mochten schrijven. — We verzoeken van deze kennisgéving vooral nota te nemen. — Dat standpunt dan is **onpartijdig.** We willen ons geen anderen naam dan dien van: "*Onderzoeker*" gegeven zien. We stellen geen theoriën, van welken aard ook, veel minder dogmata vast. We weten wel, dat er personen in menigte worden gevonden, die in deze het laatste woord reeds gesproken wanen, en die uitvoe-

rige cosmogonische en godsdienstige stellingen hebben gebouwd op de Spiritualistische Manifestatiën; doch we verzoeken dringend, dat men ons met zoodanigen niet verwarre. Dergelijke denkbeelden, als de hier bedoelde, zijn toch volstrekt niet de onze.

Eene korte opheldering in deze, ten einde zekere begripsverwarring, die we zelfs bij bekende onderzoekers hebben waargenomen, te voorkomen en waarop we, wanneer we onze theorie completeeren, bij het wijzen op de schaduwzijde en de klippen der studie, die we niet mogen verbergen, dan uitvoeriger dienen terug te komen. We behooren niet tot de school van Kardec, zijn dus geen Spiritist, maar bepalen ons, met Amerika en Engeland, gelijk ook Piérart, in Frankrijk, tot het onderzoek van het Spiritualisme in den ruimsten zin des woords, zonder aanname van de talrijke leerstukken, door eerstbedoelde school verkondigd, hoe opmerkelijk ook voorgesteld.

We zeiden dan: ons standpunt is onpartijdig, en we meenen tot die bewering het recht te hebben, aangezien we steeds zoowel de werken der eerstgenoemde richting, als die der laatstgenoemde raadpleegden en ons beijverden, ook de geschriften van verklaarde tegenstanders te doorloopen, daarbij tevens, gelijk tot heden, voortgaande, zooveel mogelijk practisch te onderzoeken, m. a. w. zooveel Séances doenlijk bij te wonen, en alles te onderwerpen aan ons eigen oordeel, zonder wat ook lijdelijk te slikken. We stelden nimmer meeningen op den voorgrond, maar trachtten alleen naar waarheid, zelfs met opoffering van lang met voorliefde gekoesterde begrippen. We wilden leeren *kennen* en raadpleegden ook anderen, die ons, overeenkomstig hunne waarnemingen, antwoordden. Zoo doende

werden we zeker van de zaken, daar we aan alle eischen der rede voldeden.

Een enkel woord over de termen, die we in ons betoog zullen gebruiken. We nemen de woorden: Spiritualisme, Medium, Geesten, enz., op dit terrein als het ware door spraakgebruik gewettigd, waar wij die vinden, hetzij bij voor- of tegenstanders, over. Trouwens, het is ons meer om het gronddenkbeeld der zaak, dan om woorden te doen. Het zou ons dus niet de minste moeite kosten, termen opteofferen, zoodra de ideën daardoor niet in het innerlijk wezen worden aangetast. Wij, voor onszelven, zijn onomstootelijk, door eigen waarneming, overtuigd van het waarachtig bestaan der Spiritualistische Manifestatiën. Die overtuiging gewerd ons na jarenlange oplettende waarneming der geheimzinnige verschijnselen, wier gebied nog bijna onbetreden, wier wetten nog zeer weinig bekend, wier modus operandi in zijn onderdeelen nog ver van volledig uiteen te zetten is. Maar de daadzaken staan er nu eenmaal;...voldoende reden tot nasporing.

Ons grond-idée is dan ook enkel tot onderzoek aantesporen; *niet* u onze denkbeelden optedringen; *niet* van u onlogisch te vergen, dat ge begint met wegloopen met eene zaak, die ge niet, òf ten halve, òf alleen van hooren zeggen, kent. Dat hebben wij ook niet gedaan. 't Scheelt er veel van. We beweren zelfs, dat iemand, die zóó handelt, voor het solide onderzoek totaal ongeschikt is. Ge moet de overtuiging van het bestaan der feiten bekomen door **eigen waarneming**. Dat is de beste weg, die voor den denker leidt tot de kennis van de allermerkwaardigste verschijnselen. Ge moet zien, hooren en tasten! Zóó zal uwe overtuiging, gelijk bij ons, ra-

tioneel en consequent vast staan; zóó zal ze niet meer *kunnen* omgeworpen worden, omdat eenmaal waargenomen *feiten* niet meer ongedaan kunnen worden gemaakt. Daarom hopen we later ook de regelen voor Séances uittegeven. Opdat ge verder zoudt weten, wat ge aan onze bijdrage hebt, zullen we zooveel doenlijk steeds nauwkeurige aanduidingen geven en onze aanhalingen, die we zeer dikwijls aan de tegenstanders en bestrijders van het Spiritualisme zullen ontleenen, zoo duidelijk mogelijk en met aanwijzing der bron, waaruit we geput hebben, wedergeven, of in het Nederduitsch vertalen.

Let nu eens minder op den vorm, waarin we onze ideën hebben gegoten, dan wel meer op de daadzaken, waar het toch alleen op aankomt,...te meer, daar we ten behoeve eener duidelijke voorstelling noodwendig in herhalingen zullen moeten vervallen. En wat de denkbeelden betreft, toetst die vooral aan de uitspraak van het onbevooroordeeld gezond verstand. Meent ge dit te bezitten? Welnu, we doen er een beroep op. Leest dus noch voor- noch tegeningenomen en laat daarna uwe gedachten er over gaan. We wenschen ons, met het oog op de talrijke meer bejaarde onderzoekers, niet op den voorgrond te plaatsen. Om echter alle onjuiste appreciatiën te voorkomen, geven we ons werk (iets, dat onze critici niet doen) met onzen naam uit. Met den krachtigen steun van *feiten* gewapend, gaan we onzen weg en bereiken ons doel: uitbreiding van onderzoek. Daarom alleen, en niet om aanbeveling der zaak, is het ons te doen. Ge moet vooral in het oog houden, dat, zoo ergens, dan wel voorzeker in het Spiritualisme de regelen van den *Dictionnaire philosophique*, opzichtens solide getuigenissen, door Voltaire geformuleerd, van toepassing zijn. Daar wordt

gezegd: dat, wanneer een groot aantal denkende personen, die goed hebben opgemerkt, welvarende zijn en geen belang bij de zaak hebben, iets plechtig verklaren, zoodanige getuigenis *aan alle vereischten voldoet*. Van die vereischten nu zullen we u in ruimte bedienen. Gaan we thans over tot onze

GESCHIEDENIS.

Meermalen vertoonden zich in den loop der tijden, in verschillende landen en bij onderscheidene volken, verschijnselen, die wondervol voorkwamen en waarvan de mannen der wetenschap geen bevredigende oplossing konden geven. Zulke verschijnselen werden nu en dan door bepaalde klassen van personen in het leven geroepen of bestudeerd. Men denke aan de geheimen der Egyptische Isis-priesters, aan de wijdingen van Eleusis en Metaponte, aan de Perzische magiërs, enz. Later, in de middeneeuwen, traden de zoogenaamde tooverijen op, waarover zooveel is geschreven en zoo zelden goed geoordeeld. Al meer naderende tot onze dagen, vinden we de historiën van personen, als b. v. Cagliostro, de geestenziener Swedenborg, Mesmer, de grondlegger der kennis van het Magnetisme en tal van anderen. Men begint die mannen thans heel anders te beoordeelen dan voorheen. De geschiedenis toonde van oudsher, op iedere bladzijde, verschijnselen als de bovenbedoelde. Verhalen daarvan kwamen primitief in den vorm van sagen, uit den diepsten nacht der tijden, tot ons, en niets is gemakkelijker, dan, het spoor der hier bedoelde daadzaken volgende, langs een onafgebroken keten, tot op dezen tijd opteklimmen. Enkele punten uit de laatste halve eeuw slechts. Zoo werd b. v. de meer algemeene studie der Spiritualistische Manifes-

tatiën in onze dagen voorafgegaan door de waarnemingen bij Angelique Cottin, het zoogenaamde electrische meisje, waarvan, in parenthesis, de geleerde De Farémont getuigde, dat er héél wat anders dan electriciteit in het spel was; door de in het openbaar voortgebrachte verschijnselen van magie, door mannen als Lafontaine, Du Potet, enz., op hunne Séances van hoogere Magnetische proeven; door de necromantische proefnemingen van Cahagnet; door de onverklaarbare feiten in de familie Dolleans voorgevallen; door de verschijnselen in de Abdij van Cideville, in Frankrijk, en dergelijke. Men kan eenige bijzonderheden omtrent een en ander vinden bij Louis Figuier, in zijn *Histoire du merveilleux dans les temps modernes* (let wel, een bestrijder van het Spiritualisme); verder bij Bersot: *Magnétisme*, enz. Om maar iets te noemen: in de zaak der Abdij van Cideville bestaat een hoogst belangrijk rechterlijk vonnis, gewezen door den vrederechter van Yerville, (Frankrijk) dd. 4 Februari 1851 en aldaar in de archieven berustende. In de gevoerde pleidooien, waarbij de allergeheimzinnigste verschijnselen boven allen twijfel door tal van getuigen werden geconstateerd, traden op als pleiters de beroemde rechtsgeleerden Vauquier du Traversin en Fontaine.

Hoe gaarne we echter deze en dergelijke verschijnselen meer uitvoerig zouden wenschen te bespreken, of genoemde, met een geheimzinnigen sluier bedekte persoonlijkheden voorstellen,... ons bestek gedoogt dit thans niet. Wellicht komen we een andermaal daarop terug, na afhandeling van het boven aangegeven programma, dat we stelden en vooreerst zullen zien te verwezenlijken.

De geschiedenis dan toont ons geen tijdperk, waarin

zóóveel verhalen van vreemde verschijnselen werden vernomen en de aandacht zóó algemeen op het wonderbare gevestigd werd, als in de laatste jaren. Dit is een daadzaak, die op zichzelve al hoogst opmerkelijk kan worden genoemd. Er wordt toch bijna niemand meer aangetroffen, die niet heeft hooren gewagen van den zoogenaamden Tafeldans, of de Klopgeesten, of die niet eens het oor heeft geleend aan het verhaal eener Manifestatie, zij 't dan ook met een glimlach op de lippen. Bijna geen familie werd gevonden, waarin niet de herinnering aan eenig onopgelost feit, eenig geheimzinnig verschijnsel, hetzij ondervonden, hetzij van leden des huisgezins gehoord, weder boven kwam. Want inderdaad, er bestaan zeer weinig familiën, die niet een of meer authentieke feiten als de hier bedoelde kunnen aanwijzen. — Genoeg! Het Spiritualisme werd algemeen besproken.

Ziethier, hoe het uit Amerika tot ons overkwam. We volgen de lezing van den tegenstander Louis Figuier, wiens verhaal we uit andere uitmuntende bronnen zullen aanvullen, daar hij enkele, hoewel onbeduidende, onjuistheden nederstelt.

In 1846 woonde in het dorp Hydesville, bij het stadje Arcadie, graafschap Wagne, in het westen van den Staat New-York, Noord-Amerika, zekere Michel Weekman. Hij was een rustig en ter goeder naam en faam bekend burger. Op zekeren avond zit hij bij het vuur, toen er aan zijn huisdeur wordt geklopt. Hij opent, doch ziet niemand en zet zich teleurgesteld weder aan zijn haard neder. Ditzelfde geschiedde op dien avond herhaaldelijk aldus.

De man dacht, zeer natuurlijk, aan baldadigheid en plaatste zich achter de deur in hinderlaag, om zijn rust-

verstoorder te betrappen. Het geklop herhaalt zich en Weckman opent onmiddellijk... Niets te zien!... Doch de drift, waarmede Weckman, tamelijk uit zijn humeur, gehandeld had, maakte, dat zijn aangezicht met een grendel in onzachte aanraking kwam en hij zich vrij ernstig kwetste. — Zoowel in figuurlijken als daadwerkelijken zin, had de man zich voor het hoofd gestooten. Maar, ziet! dergelijke geluiden herhaalden zich de volgende dagen meermalen. Weckman, wien de oorzaak een diep geheim bleef, werd min of meer bevreesd en openbaarde die vrees ook onbewimpeld aan zijne kennissen. Intusschen werd zijn huisgezin toch tamelijk met deze vreemde dingen vertrouwd. Later werd men midden in den nacht door hevige slagen uit den slaap gewekt. Figuier zegt: de man gewende er zich aan, op de wijs bij een Engelsch spreekwoord bedoeld, namelijk: zooals de paling zich eindelijk aan het villen zou gewennen, totdat andere, vreemde dingen: ongewone geluiden, lichtverschijnselen, verplaatsing van voorwerpen, zonder waarneembare oorzaken, daar bijkwamen. Toen konden de goede lieden het niet langer uithouden en Weckman verhuisde tegen het nieuwe jaar. Onmiddellijk werd het woningje door de familie Fox, bestaande uit man, vrouw, (John en Margareth Fox) een zoon en drie dochters, (Catharina, Margaretha en Kate, de jongste) betrokken. — De familie was lid van de Methodist-Episcopaalsche kerk en van voorbeeldig gedrag. — De zoon was landbouwer en de drie dochters, waarvan Kate nog een klein kind was, fatsoenlijke, doch intellectueel weinig ontwikkelde meisjes.

Op zekeren December-nacht, in 1847, terwijl de twee zusters, Catharina en Margaretha, zich te bed begaven, deden zich in haar vertrek de reeds meergemelde klop-

pingen (sedert *Spiritual Rappings* of *Knockings* genoemd) hooren. Aanvankelijk schreef men ze aan ratten of iets dergelijks toe; doch die verklaring viel, toen die geluiden toenamen en het karakter van schuiven met een stoel over den vloer, hamerslagen, zweepgeklap in de lucht, enz. begonnen aantenemen. — De familie Fox en bekenden vermoeiden zich, even als Weckman, te vergeefs met het zoeken naar de oorzaak. — Die was en bleef geheim.

Niet alleen de beide meisjes, maar ook de oude lui werden echter met die geluiden langzamerhand gemeenzaam en het trok weldra de aandacht, dat die zich niet zelden deden hooren midden in de gesprekken, als om goed- of afkeuring uittedrukken. De meisjes werden al stouter en stouter, en zelfs de kleinste vermaakte zich nu en dan, met haar handgeklap door de vreemde geluiden te doen nabootsen, hetgeen steeds gelukte. Men vraagde al spelende: "Tel tien, drie, zeven!" of wel: "Doe mij eens na!" en ziet aan alles werd door den geheimzinnigen klopper voldaan, zoodat de kinderen niet zelden hun spel bevreesd eindigden en onder de dekens kropen, wanneer zij zich in bed met die uitspanning bezig hielden.

Zoo stonden de zaken, toen de moeder, Mistress Fox, het in Maart 1848 waagde, het woord tot de onzichtbare kracht te richten,.. iets, dat zij tot dusver niet had durven doen.

Hoort nu het eerste gesprek, dat we opteekenen volgens den boven reeds genoemden tegenstander van het Spiritualisme: Louis Figuier.

Vraag. Wie maakt dit gerucht?
(Geen antwoord.)

Vraag. Doet het een levend persoon?
(Stilzwijgen.)
„ Een overledene?
(Één slag volgt.)
„ Een ongelukkige geest?
(Één slag.)
„ Is hij ongelukkig door eigen schuld, of door die zijner familie?
(Geen antwoord.)
„ Hoe oud is mijne oudste dochter?
(Veertien slagen. NB. Dit was juist.)
„ En de jongste?
(Twaalf slagen. NB. Ook dit was zoo.)

Reeds vroeger echter had Margaretha, op de vraag, of het een geest was, een bevestigend antwoord bekomen. De moeder had er al meer dan genoeg van. Beangst loopt ze heen en verhaalt de vreemde daadzaken aan haren man, die weldra de buren uitnoodigt binnen te treden. In minder dan een half uur was de woning vol volk en deden de kloppingen zich weder hooren. De onzichtbare, door de aanwezenden ondervraagd, gaf, door middel van die kloppingen op letters van het alphabet, dat iemand voorstelde te noemen, een duidelijken naam op; verder, dat hij eenige jaren vroeger in dat huis was vermoord, alles met openbaring van verdere bijzonderheden. Ontroerd, liet men het voor het oogenblik hierbij rusten.

Men beweert, dat bij uitgravingen, op last van de familie Fox verricht, werkelijk menschelijke overblijfselen zouden zijn gevonden. Wat hiervan zij, weten we echter niet positief, en hoewel dergelijke feiten later op onderscheidene plaatsen

zich voordeden en sommigen daarvan wel geconstateerd werden, doet dit tot ons betoog hier nu niets af.

Men kan denken, dat zich het verhaal dier bijzondere Manifestatiën spoedig verspreidde. De belangstelling nam avond aan avond toe, vooral toen zich nog wondervoller dingen begonnen voortedoen, zooals het openen en sluiten van deuren, of van de laden der meubels, bewegingen van voorwerpen op klaarlichten dag, hoorbare stemmen, directe schriften, aanrakingen, door de aanwezenden gevoeld, enz. alles zonder dat een menschelijk wezen te bespeuren was, dat een en ander deed. Ongeveer in het midden van den zomer van 1848 vertrok de familie Fox naar Rochester en nam haren intrek ten huize van de oudste dochter, gehuwd aan zekeren Mr. Fish. De geheimzinnige verschijnselen volgden ook daar. Men weet, de Amerikanen zijn praktisch en vernuftig. Niet te verwonderen dus, dat men met die zoo ongewone omstandigheid geld trachtte te verdienen, en dat dit gelukte. Iedereen kon, tegen zooveel per hoofd, de geesten zijner overledene bekenden raadplegen, en we roepen met den tegenstander, Louis Figuier, dien we zoo spoedig nog niet loslaten, uit: "Onge-"hoord! Iedereen ging heen, *tevreden* met hetgeen men "bij de moderne sibillen had gezien en ondervonden!" Men hoort: dat erkent Figuier!

Het succes was zoodanig, dat zeer spoedig geneesheeren, rechters, geestelijken, enz. kwamen toestroomen. De onderzoekers gingen, gelijk Rev. Haumond, die eerst tegen de zaak eenige brochures geschreven had, verstomd heen. Genoemde heer publiceerde zijne overtuiging, eerst na herhaalde Séances gevestigd, rondweg.

Het kon wel niet anders, of de familie moest last on-

dervinden van de zijde van personen, die de verschijnselen niet wilden erkennen, of daarover hunne eigenaardige denkbeelden koesterden, zooals de Methodisten predikanten, die de Manifestatiën aan den duivel toeschreven, en anderen. Zij gingen echter voort met het houden van Séances. Van Rochester uit begonnen de gezusters Fox onderscheidene steden van Amerika te bezoeken. Het succes was allerwegen groot,...de verwondering ten toppunt, b. v. in Juli 1852, te St. Louis, aan den Mississipi. In 1861 was vooral Miss Catherine Fox te New-York als Medium zeer gezocht. O. a. nam Dr. J. F. Gray, een der voornaamste natuurkundigen aldaar, in haar bijzijn belangrijke verschijnselen waar. Twintig maal beschuldigde men de Gez. Fox van bedrog, en honderd maal traden wetenschappelijke personen op, die de valsche beschuldiging vernietigden. Zoo ging het trouwens met de meesten der bekende Mediums, die toch even gezocht blijven, niettegenstaande het geschreeuw van onkundigen, of valsche getuigen. De meest achtenswaardige mannen traden steeds krachtig op voor den goeden naam der Gez. Fox. Omstreeks dien tijd publiceerde de *Courier der Vereenigde Staten* (op 8 Juli) o. a. weder een hoogst merkwaardig verslag omtrent de Gez. Fox. Vergeten we niet te doen uitkomen, dat, onmiddellijk na de eerste verschijnselen in de familie Fox, men soortgelijke verhalen uit New-Haven, Boston, Cincinnati, Buffalo, Jefferson, Manchester, New-Brighton, Portsmouth, Philadelphia, New-York, enz., vernam. In alle plaatsen der Vereenigde Staten hoorde men van Mediums — zoo noemt men de personen, die de eigenaardigheid bezitten, genoemde dingen in het leven te kunnen doen treden. Door geheel de

nieuwe wereld begon men het onderzoek optevatten.

Niettegenstaande de scherpzinnigste bestrijding der pers, breidde zich de zaak verbazend uit. Spoedig waren er drie millioen onderzoekers, waaronder van de grootste beschaving.

Het is letterlijk zonder schijn van voorbeeld in de geschiedenis: een onbeduidend tijdsverloop verstreek en als op een tooverslag waren zeventien bijna onmiddellijk na elkander verschenen tijdschriften en tal van groote boekwerken, benevens een stortvloed van brochures, uitgekomen. De eerste der brochures over de Gez. Fox, bij Fowler en Wels in 1850 uitgegeven, voerde den titel: "*Explanation "and history of the mysterious communions with spirits.*" Ze maakte een ongeloofelijken opgang, even als latere geschriften.

Philadelphia alleen bezat in 1854 reeds 300 clubs van Spiritualistisch onderzoek. — "Humbug?" Maar beken dan toch, in naam der rede, dat zulk een soort "humbug" een ernstig onderzoek verdient! Vindt ge dat niet? Luistert!

We spraken daar straks van beroemde mannen. — Zoo b. v. Professor Hare, sedert 30 jaren aan de Universiteit van Pensylvanië verbonden: hij werd van positief, natuurkundig, scherpzinnig bestrijder, na tallooze mislukte pogingen om eenig bedrog te ontdekken, een ijverig voorstander. Het beschaafd publiek las met verbazing de bekeering tot het onderzoek van dien Amerikaanschen Faraday. Hij schreef een merkwaardig boek: *Spirit Manifestations;* kon in de oorzaak der Spiritualistische Manifestatiën geen bekende natuurkracht ontdekken, en nam eene niet aardsche (unearthly) werking aan. In deze overtuiging stierf hij. — Hij was het, die het eerst de

verklarings-theorie door de electriciteit wetenschappelijk wederlegde. Verder trachtte de rechter Edmonds, van het hoog gerechtshof te New-York, iemand, die niet alleen om zijne scherpzinnigheid is beroemd, maar wiens positie bovendien van dien aard is, dat zij hem zoo ongeveer 30 duizend dollars jaarlijks opbrengt, te vergeefs het geheim op natuurlijke wijze te verklaren. — Ook hij werd voor de studie gewonnen en werkte en schreef sedert ijverig tot bevordering daarvan. Men vergete niet, dat hij oud-lid en voorzitter was van den Senaat.

Op dezelfde wijze werd ook de Magistraat Simmons, in zijne carrière zeer gezien, gewonnen. Spicer geeft in zijn werk: *Sights and Sounds* daaromtrent de détails. Ook de bekeering tot het onderzoek van den Amerikaanschen bekenden landbouwscheikundige, Dr. Mapes, baarde groot opzien. Zie diens bijzondere proeven in den *Banner of light*, van Maart 1859.

De bekende geneesheer Dexter, van New-York, gaf met den heer Tallmadge, gouverneur van den staat Wisconsin, een werk uit, getiteld: *Spiritualisme*, dat niet naliet grooten indruk te maken, met het oog op de schrijvers,... mannen van erkende eerlijkheid en kunde.

Wilt ge nog een paar namen van Amerikaansche beoefenaars uit de eerste dagen? Welnu, ook de schrijver Brittain, Mistress Taylor, Dr. Blanchard van Chicago, Robert Dale Owen, enz. enz, openbaarden hunne bevindingen en traden krachtvol en met geestdrift op. Is het wonder, dat dáár, waar zoodanigen voorgingen, de massa volgde?

Een allermerkwaardigst stuk uit die dagen laat geen spoor van twijfel over omtrent de vlucht, die de ver-

schijnselen al zeer spoedig hadden genomen. Men oordeele.

Het bestaat in een adres, aan het Wetgevend Lichaam der Vereenigde Staten gericht, waarin de waarheid van verschijnselen, zooals verplaatsing van voorwerpen, zonder zichtbare oorzaak, licht-phenomenen, geluiden van verschillenden aard, b. v. storm, sterke detonatiën, stemmen, de toonen van muziek-instrumenten, verder veranderingen van temperatuur in vertrekken, schommelingen van den vloer, enz. enz., werden geconstateerd, en een officieel onderzoek daarnaar werd gevraagd. Figuier erkent ten volle het gewicht van dat stuk en zegt: dat aan de oprechtheid der onderteekenaars niet getwijfeld *kan* worden. Dit adres was door niet minder dan 14 *duizend* personen onderteekend, waaronder vele in Amerika op wetenschappelijk, letterkundig en moreel gebied met onderscheiding worden genoemd. Allen waren geneigd, de opgesomde feiten aan de werking van "geesten" toe te schrijven.

Het Wetgevend Lichaam echter rekende — onzes inziens terecht — het onderwerp niet tot zijne bevoegdheid en ging over tot de orde van den dag.

De studie echter breidde zich steeds meer en meer uit en werd voor een deel der bevolking zelfs tot een soort godsdienst. — Geven we nog voor een oogenblik het woord aan een Amerikaansch tegenstander van het denkbeeld, door de Spiritualisten aangekleefd, Dr. Nichols namelijk, die een werk heeft uitgegeven, bevattende de biografie van drie bekende Amerikaansche Mediums. Hij zegt, dat de Manifestatiën zijn "élémentaire lessen voor de onwetendheid" en hoewel hij zich niet vereenigt met de theorie, als zouden ze uitgaan van "geesten", beweert hij toch, dat ze zonder twijfel kunnen worden be-

schouwd als de eerste stap, gedaan tot erkenning "van een ander en beter leven" dan het onze. — Men neme van deze meening, die van geen voorstander uitgaat, nota!

Ten bewijze van onze bewering, hoezeer zich in Amerika de studie verspreidde, diene, behalve het reeds aangevoerde, nog het volgende, dat voor zichzelf spreekt en dat we aan solide bronnen ontleenen:

In 1860 telde men ongeveer 3 millioen beoefenaren. Dat aantal werd in 1871 geraamd op ongeveer 5 millioen. Andere, b. v. niet Spiritualistische geschriften, spreken van 12 tot 16 millioen; doch naar aanleiding van de uitmuntende bronnen, waaruit we hebben geput, kan men dit cijfer gerustelijk overdreven noemen. Het is al wèl, zooals het is, al waren daarvan nog maar de helft goede onderzoekers. Men vindt er nog veel meer aanzienlijke en bekende personen onder, dan bij den aanvang. In laatstgenoemd jaar had men er meer dan 500 openbare Mediums, die Séances aankondigden, voor het publiek toegankelijk, en hun naam, met de toevoeging "Test Medium", of dergelijke, op hunne deuren stelden. Verder 50 *duizend* bijzondere Mediums; een duizendtal lezeressen of lezers over het onderwerp; 2000 openbare Spiritualistische vergaderzalen voor samenkomsten, waarin theoretische studiën worden ontvouwd, Séances gehouden, enz. (Men zie: Clarck's *Plain guide.*) Groote meetings worden overal gehouden. Een massa tijdschriften, waaronder er zijn met 30 duizend inteekenaren, zooals de *Banner of light*, indertijd de *Spiritual Telegraph* van Partridge, enz. enz. Duizendtallen van groote werken, waaronder er voorkomen met oplagen van 20 duizend exemplaren,... zietdaar voorzeker een eenig verschijnsel, wel sprekende voor de

realiteit van het onderwerp, dat ze uit verschillende gezichtspunten behandelen. Mochten er nog zijn, die meenen, dat in Amerika het Spiritualisme afnemende is,... welnu, men verneme, dat *The American Booksellers Guide* in 1871 verklaarde, dat jaarlijks ongeveer 100 duizend Spiritualistische boeken in de Vereenigde Staten worden verkocht. NB. Het orgaan van den boekhandel, dat dit cijfer mededeelt, is een specialiteit, maar volstrekt niet Spiritualistisch gezind. Ook in de niet-Spiritualistische pers drong het verhaal van Manifestatiën dikwerf door, o. a. in de *Atlantic Mounthly* van Juni 1869, waar we een belangrijk verhaal aantroffen in verband met de ontginning van petroleumbronnen, te Pleasantville. Zoo ook neemt, sedert Juli 1870, het te Washington verschijnende Duitsche blad stukken over het Spiritualisme zeer dikwerf op. enz.

In den zomer van 1872 werd het prospectus van een nieuw tijdschrift: *The Western Star* uitgegeven, dat spoedig daarop verscheen. Men vierde in Amerika, in Maart 1872, het 25-jarig bestaan van het Spiritualisme zeer algemeen. Thans levert Amerika tal van merkwaardige Mediums op. Mansfield b. v. die gesloten brieven beantwoordt, en een menigte anderen. We stippen slechts deze enkele puntjes uit de laatste jaren aan. Ons bestek gedoogt hier geen aanhalingen meer. Er zouden er anders in massa te doen zijn.

We hebben hiermede onze beknopte schets van den toestand van het Spiritualisme in Amerika geëindigd. Zien wij nu, hoe het in de oude wereld hier en daar er mede ging. Met het oog op onze ruimte, kunnen we alweêr niet meer dan kortelijk de hoofdmomenten samenvatten.

Eenigen tijd na deze gebeurtenissen begonnen daarover in Europa de zonderlingste geruchten te loopen. De pers

bewaarde aanvankelijk een diep stilzwijgen, zelfs over de dagblad-artikelen, die Amerika overstroomden. Men zal zien, dat dat zwijgen weldra, als onhoudbaar, verbroken werd.

Spoedig toch vertoonden zich ook in ons werelddeel de geheimzinnige verschijnselen zelven. Zeer opmerkelijk! Die feiten waren volkomen gelijksoortig als de Amerikaansche en dezelfde verklaringen werden achtereenvolgens in alle landen van de oude wereld afgelegd. Ook hier hetzelfde plotselinge, krachtige optreden van het Spiritualisme, dat zich overal, we zouden haast zeggen, als uit de lucht gevallen, spontaan voordeed.

Het schijnt, dat de Spiritualistische Manifestatiën zich omstreeks 1851 het eerst op meer uitgebreide schaal, in het noorden van Schotland, hebben voorgedaan. Van daar verbreidde zich de waarneming en proefneming, met dezelfde uitkomsten, zeer snel over geheel Engeland. Het werden nu, in plaats van berichten, daadzaken, die men begon te openbaren. De aanval van de pers was in den beginne allerhevigst. Dit belette nogtans niet, dat het *Spiritual Magazine*, een uitmuntend geschreven maandschrift, dat vooral feiten mededeelt, werd uitgegeven en wat meer zegt, reeds zeer spoedig 15 duizend geabonneerden had. Het verschijnt nog altijd met andere zeer solide publicatiën bij James Burns, Southampton-Row, 15, te Londen. De meest pathetische ontboezemingen, dagelijks herhaald, konden evenmin beletten, dat men met verwondering zag, hoeveel mannen van wetenschap zoo vrij waren te erkennen, hetgeen ze hadden gezien en getast, al noemden sommigen dat ook niet zeer juist: "zich door het heerschende bijgeloof (sic) laten meêsleepen", alsof van een soort geloof sprake kan zijn, waar *daadzaken* spreken, die, van al of

niet geloofd worden, totaal onafhankelijk blijven. Weldra werd het *Spiritual Magazine* met periodieke geschriften van dergelijke strekking vermeerderd niet alleen, maar ook door andere publicatiën gesteund. Een beroemd Engelsch schrijver, Thackeray, was een der eersten onder hen, die in den beginne, o. a. in zijn bekend *Cornhill Magazine*, de aanvallende pers schrik aanjoegen door uitmuntende artikelen, over het Spiritualisme geschreven. Een algemeene strijd volgde, die flink werd doorstaan en waaruit zegevierend werd te voorschijn getreden. De aanzienlijkste, geachtste en eerwaardigste mannen traden al gaandeweg op als voorstanders der studie. Thackeray werd gevolgd door Howitt, met getuigen en borgen, uit de eerste klasse der maatschappij, optredend. En dat is nog zoo!... getuige het niet in den handel voorkomende werk van Lord Adare en de Earl of Dunraven, waarin men de namen en adressen van meer dan 50 der aanzienlijkste personen vindt, die niet schromen, met hun getuigenis in het licht te komen, ongeacht hun hooge maatschappelijke positie. Een paar namen uit de Engelsche wetenschappelijke wereld lasschen we hier ter loops in. David Brewster, een man van Europeesche vermaardheid in de wetenschap, Lord Broughham, een eerwaardig persoon, T. Ad. Trollope, Mistress Trollope, de gevierde schrijfster, die men maar behoeft te noemen, Dr. Maitland — NB. de schrijver (rationalist pursang) van het werk: *Wetenschap en bijgeloof* — verklaarden rondweg in de dagbladen, hetgeen zij b. v. ten huize van den heer Cox, met het Medium Home hadden ondervonden. De beroemde jurist en politicus, Lord Lyndhurst, iemand, die zich nooit "iets liet wijsmaken" om met een vaderlandsch tijdschrift te spreken, kon, bij de Spiritualistische Manifestatiën, evenmin

als tal van andere scherpzinnige personen, ooit een schijn van bedrog ontdekken; ook niet de bekende advokaat Wilkinson. De verklaringen van deze personen zijn gedrukt. En zoo zouden we, gedoogde 't ons bestek, voorbeelden bij menigte kunnen aanhalen. Reeds in 1860 vormden zich eenige leden van de Universiteit van Cambridge tot een gezelschap van onderzoek, dat hoofdzakelijk feiten bestudeerde en daarvan bij gedrukte circulaire mededeeling verzocht.

De in geheel de wetenschappelijke wereld beroemde A. R. Wallace (natuurkundige en mede-uitwerker van de theorie van Darwin), de wiskunstenaar De Morgan, enz. zietdaar namen van onderzoekers uit onze dagen.

Thans zullen we een paar dagbladen laten getuigen, hoe men allengs tot andere, dan de primitief vijandige denkbeelden omtrent het Spiritualisme kwam. De *Daily Express* getuigde: "dat het onmogelijk was, de zaak door bekende natuurwetten optelossen." De *Times*, alles behalve gunstig gezind, beweerde, opzichtens de Séances van twee Amerikaansche Mediums, te Londen gehouden, reeds op 30 Sept. 1864: "dat het altijd nog te onderzoeken bleef, *hoe* de verschijnselen werden voortgebracht." De *Daily Thelegraph* sprak zelfs van "opheffing der natuurwetten". Verder werden in die dagen de verschijnselen nog besproken door de *Morning Star*, de *Morning Post*, enz. De laatste verklaarde van zekere Séance, waarbij de beroemde Dr. Fergusson als spreker optrad: "dat er in de verte geen gedachte aan bedrog bij de onverklaarbare Manifestatiën opkwam." En dergelijke verklaringen herhaalden tal van tegenstanders, die niet dwaas genoeg waren, om tot brutale ontkenning, of ongemotiveerd geschrijf over denkbeeldig bedrog, de toevlucht te nemen.

Een der Engelsche dagbladen, *Daily News*, verdient echter speciaal vermelding, om de allerzonderlingste houding in deze. Men kan uit dat blad tallooze malen aantoonen, dat het nu eens de zaak bespot, dan weder onverklaarbaar vindt, en op andere tijden op onderzoek aandringt!..Zoo — om één staaltje uit honderden te geven — bekende men, in Februari 1871, de wonderen van Home volstrekt niet te kunnen verklaren; terwijl men, eenige weken later, dien persoon maar weêr, voor de honderdste maal misschien, tot kwakzalver omschiep en sprak van ontmaskering, die nooit heeft plaats gehad... O, die redactie zit met het Spiritualisme zoo in de war! Die verstandig wil handelen, hale *Daily News* nooit aan als argument tegen het onderzoek, omdat men dan met eigen wapen kan worden gedood, zoo dikwerf men spreekt. Dat blad is de Hansworst onder de tegenstanders. Zoo oordeelde men reeds lang te Londen.

Het werd er voor de tegenpartij niet beter op, toen de *Herald*, een der hevigste bestrijders, onnoozel genoeg verklaarde: dat de redactie nimmer een Séance had bijgewoond!! Dit haalde hem het verdiende verwijt op den hals: van zonder onderzoek en onbekookt te oordeelen, en hij moest dulden, dat zijn geschrijf algemeen als van onwaarde werd aangemerkt. En zulke onhandigen waren er meer. Onmerkbaar echter ontstond verbetering. Zoo vestigde het *Athenaeum* van 22 Januari 1870, in een stuk: *The people of India*, de aandacht der wetenschap en van de Spiritualisten op de Indische slangenbezweerders. Echter deed, in Januari 1871, de geleerde "*Dialectical Society*" weêr niet verstandig, toen zij in haar tweede rapport verklaarde: om verschillende redenen (die echter niet werden aangegeven) het verslag omtrent de Spiritualistische Manifestatiën,

door een comité uit haar midden opgesteld, niet te zullen uitgeven. NB. Zij noemde dat verslag zelve "*Interesting Report.*" Waarom echter de *Dialectical Society* dat rapport maar eenvoudig "in de doos" trachtte te houden, liet zich begrijpen. Het was namelijk *te gunstig* voor de studie en te *ongunstig* voor de *geleerde tegenstanders* van het onderzoek, die in haar boezem zetelden. Wanneer b. v. bedrog was geconstateerd, dan zou men zich met de uitgave hebben gehaast;.. nu bleef het weg,.. ergo het verslag was der studie gunstig. Zoo vermoedden wij al dadelijk. Het comité van onderzoek echter zette de zaak door en het rapport verscheen tóch in het licht. Het is, gelijk zich denken laat, van grooten omvang. We doen hier uit den inhoud een en ander volgen, waaruit men zal zien, dat ons vermoeden juist was. Het kan nu eenmaal niet anders: de feiten moeten worden erkend, gelijk tal van publicatiën dan ook nu doen, b. v. de *Glasgow Daily Herald* reeds op 27 November 1870, op zeer positieve wijze. Het verslag van de *Dialectical Society* is voorzeker een merkwaardige bijdrage, hoe allengs de wetenschap gedwongen wordt, zich de zaak aantetrekken.

Genoemd verslag zegt dan: Het comité hield 15 bijeenkomsten. Een-en-dertig personen legden schriftelijke verklaringen af. Mannen van allerlei richting, waaronder juist veel van dezulken, *die de zaak voor bedrog hielden*, werden tot deelname uitgenoodigd, ten einde ook in dien zin daadzaken te verzamelen. Het comité splitste zich in zes afdeelingen, die alle *van een sceptisch standpunt* (eigene woorden) onderzochten. Men constateerde: 1. Toonen van verschillenden aard, niet door spierbewegingen of mechanische hulpmiddelen voortgebracht; 2. Bewegingen van zware voorwerpen, dikwerf zonder aan-

raking; 3. Dat door die verschijnselen vragen beantwoord en mededeelingen bekomen werden; 4. Dat die meestal uit gemeenplaatsen bestonden, doch ook nu en dan juiste daadzaken aangaven; 5. Dat de verschijnselen zich in tegenwoordigheid van zekere personen beter voortbrengen, doch van geloof of ongeloof onafhankelijk schijnen; 6. Dat nogtans door de tegenwoordigheid van zulke personen de voortbrenging der Manifestatiën niet positief verzekerd is. (Natuurlijk! zooals we later nog hopen aantetoonen.)

De schriftelijke en mondelinge bewijzen, door het comité op solide wijze verzameld, bevatten onder meer: 1. Dertien getuigen verklaren: opheffing en zweving in de lucht van voorwerpen en menschen te hebben waargenomen; 2. Veertien getuigen verklaren: handen en gestalten, die geen menschelijke wezens toebehoorden, te hebben gezien en die te hebben aangeraakt; 3. Vijf getuigen verklaren: door een onzichtbare kracht, op verscheidene plaatsen des lichaams, hetzij op verlangen, hetzij spontaan, te zijn beroerd; 4. Dertien getuigen verklaren: op muziek-instrumenten, zonder zichtbare oorzaak, te hebben hooren spelen; 5. Vijf getuigen verklaren: te hebben gezien, dat gloeiende kolen werden aangevat, zonder zich te branden, en drie: dat die proef bij henzelven volkomen is gelukt; 6. Acht getuigen verklaren: langs Medianimieken weg omtrent onbekende personen berichten te hebben bekomen, die na onderzoek waar bleken te zijn; 7. Een getuige verklaart: een valsche mededeeling te hebben bekomen (wat wonder!!) 8. Drie getuigen verklaren: gekleurde en ongekleurde voorstellingen (teekeningen, enz.) te hebben zien voortbrengen, onder omstandigheden, die iedere menschelijke medewerking onmogelijk maakten. 9. Zes getuigen verklaren: richtige voorspellingen

te hebben bekomen, zelfs op dag, uur en minuut af uitgekomen.

Verder weidt het comité uit over nog andere daadzaken, het eerlijke karakter en de groote ontwikkeling zijner getuigen, *het volslagen gemis aan bewijs voor bedrog*, enz. enz. en koestert de hoop, dat de zaak verder zal worden onderzocht en nagegaan.

Hoe de onder-afdeelingen van het comité verder werkten, blijkt weder uit hare verslagen. Zoo bevat b. v. één daarvan het volgende: dat 40 zittingen werden gehouden in woningen van de leden, aan tafels, metende de kleinste ruim 5 bij 4, en de grootste 9 bij 4½ Eng. voeten; dat alles steeds werd onderzocht met de meeste nauwkeurigheid, doorgaans bij gazlicht, terwijl ook leden onder de tafels waarnemende waren; dat men zonder Mediums niets scheen te kunnen verkrijgen, enz. enz. De volgende slotsommen van onderzoek werden vastgesteld. We geven ze in resumé.

1. Onder zekere omstandigheden vertoont zich een kracht, die zware voorwerpen kan bewegen; 2. Deze kracht brengt waarneembare toonen voort; 3. **Ze wordt veelal door Intelligentie bestuurd.**

Verder kan men uitvoerig de solide en flinke wijze van proefneming, ook bij beweging van voorwerpen, zonder eenige aanraking, omschreven vinden. Ieder der zes onder-afdeelingen dringt op verder onderzoek aan en constateert dezelfde verschijnselen uitvoerig.

Zij, die meenen, dat men wellicht bij de waarneming eenigszins overijld te werk ging, dienen te weten, dat in Februari 1869 het comité uit de *Dialectical Society* zijne werkzaamheden begon, terwijl het rapport bijna drie jaren later het licht zag.

Zou men wel willen gelooven, dat de *Dialectical Society* waarachtig door sommigen wordt bespottelijk gemaakt en aangevallen, omdat zij de waarheid constateert? En toch is dat zoo. Arme menschelijke natuur!

Hun, die zich verwonderen over de allervreemdste verschijnselen, in aangehaald rapport meêgedeeld, zeggen we reeds nu, dat nagenoeg al, wat daar voorkomt, ook in Nederland, te 's Hage, is waargenomen en onder onze persoonlijke ondervinding ligt. We hopen die feiten in een eventueel volgende brochure uitvoerig te omschrijven.

Ten bewijze, dat men ook in Engeland niet schroomde, zijne bevindingen, hoe wonderlijk en ongehoord die ook zijn mochten, te openbaren, diene, dat onder meer curiosa, een plaatje verscheen, dat de afbeelding bevat van eene Séance, waarop zich handen en armen vertoonden, die aan geen der aanwezenden toebehoorden. Het komt voor in het werkje: *Spirit Manifestations*, van John Snaith Rymer, een boekje, waarin onderscheidene zeer bekende personen als getuigen optreden. Zulke Séances (waarover later meer) woonden ook wij te 's Gravenhage, in vertrekken, die aan andere personen behoorden dan de Mediums, meer dan eenmaal bij. Dit à gouverno. De tijd toch, dat men waargenomen feiten "onder stoelen of banken steekt", is voorbij.

Als tegenstelling van de *Dialectical Society*, kan dienen, dat de *Royal Society* steeds het stilzwijgen bewaart over de meest interessante rapporten, b.v. die van Crookes, c.s.

Niet heel wetenschappelijk!

Reeds sedert jaren zijn in Engeland de lezingen, Séances en Spiritualistische meetings zeer druk bezocht. Personen van den eersten stand, gelijk ook de Koninklijke familie van Engeland, onderzochten reeds sedert lang. —

De Morgan de wiskunstenaar, Wallace en Varley de natuurkundigen, Crookes de scheikundige, enz. openbaarden hunne bevindingen en den uitslag van hunne nasporingen door den druk. — Langzamerhand zijn dan ook de Spiritualistische ideën al meer en meer doorgedrongen. Leest Disraeli's *Lothair*; hoort daarin Theodora met Lothair in gesprek; denkt over Theodora's verschijning in het amphithéater te Rome, en ge zult eene opmerkelijke gelijkenis ontmoeten met denkbeelden, door tal van onderzoekers vooropgezet. Men vraagt in den *Times* royaal weg "spookhuizen" te huur, tot onderzoek. In het begin van 1871 bezocht Miss Catherine Fox Londen en verwekte er groot opzien in de Séances, die zij bij particulieren gaf. In Juli 1871 publiceerde het *Quarterly Journal of Science*, dat wel niemand wetenschappelijkheid zal betwisten, de merkwaardige proefnemingen van Crookes, die tot erkenning der daadzaken werd gedwongen, na het met alle denkbare voorzorgen nemen van wetenschappelijke proeven. Later werden dezelfde proefnemingen door anderen, die er klaarblijkelijk meê in de war zaten, besproken, maar met weglating der merkwaardige briefwisseling tusschen Crookes, Varley, Huggins, (sedert lang in de wetenschap beroemd) Cox, enz. Men ziet, het hinderlijke wordt geignoreerd. Wien toch denkt men met dit systeem te duperen?

Ziethier nog iets merkwaardigs.

In den zomer van 1871 werd in New-British Gallery, Old-Bond-street, te Londen, een zeer "fashionabele" zaal, eene openbare tentoonstelling van ongeveer 150 "Geesteneekeningen in waterkleuren" gehouden, waarvan de beredeneerde catalogus in ons bezit is. — Navolgingen van zulke producten worden dikwerf gepubliceerd. — Dit was

zeker wel iets nieuws onder de zon, en toch... aan de zaak valt niet te veranderen. De pers beoordeelde dit feit, hare onkunde in aanmerking genomen, nog al wel. *The Age* b. v. vond de teekeningen zeer schoon. Men neemt te Londen maatregelen, om zoodanige tentoonstelling te herhalen.

Wie verder meer uitvoerig den toestand der studie in Engeland in den jongsten tijd wil leeren kennen, die raadplege: "*The Rise and Progress of Spiritualism*", van Coleman, een zeer interessante, als brochure uitgegeven, lezing, te Londen, bij Allen, Ave-Maria-Lane, waarin men het verlangde overzicht van boeken, Mediums, enz. vinden kan. Onder de werken uit onze dagen zijn die van den heer Dale Owen, met die van Massey, Doherty, enz. (in 1872) onder de opmerkelijkste, om het groot aantal daarin solide geconstateerde daadzaken. Dale Owen's werk heet: *The debatable land between this work and the next*, en verscheen te Londen, bij Trubner.

Nog in Engeland zijnde, noemen we u verder een paar namen van onderzoekers: Newton Crosland, H. D. Jencken, Th. Shorter, Wilkinson, enz. enz.

Wijzen we hier een oogenblik op eene handelwijze, die zich in den loop der geschiedenis van het Spiritualisme meermalen deed opmerken en die, uit het oogpunt van solide, wetenschappelijk onderzoek, noch bij voor- noch bij tegenstanders de goedkeuring kan wegdragen. We bedoelen namelijk: het doen van allerlei soort uitdagingen, hetzij met, hetzij zonder uitloving van premiën. Het is volkomen waar, dat tegenstanders (somtijds zelfs wetenschappelijke) meermalen de onderzoekers uitdaagden, dit of dat te leveren, tegen zooveel premie, als men slaagde, en even waar, dat de onderzoekers daarop zwegen. Ze

hebben 't toch doorgaans niet in hun macht te produceeren, wat ze willen. Maar daartegenover staat, dat ook onderzoekers meermalen de mannen der wetenschap uitdaagden en dat die dan eveneens zwegen. Eén der laatste voorbeelden daarvan zij hier ingelascht. Zoo bood Damiani, te Londen, Lewes en Tyndal aan, hun te bewijzen, dat de Spiritualistische Manifestatiën bestonden onder de volgende voorwaarden: Er zou van beide zijden een twaalftal rechters worden gekozen, uitsluitend onder de geleerden. Iedere partij zou 500 p. sterl. stellen. De rechters zouden bij meerderheid van stemmen beslissen en ook de plaats der Séances aanwijzen. De overwinnaars zouden de uitkomst, ten koste van de overwonnenen, in alle Londensche bladen aankondigen. Damiani nam bovendien aan, dadelijk, na de eerste beslissing, een nieuwe uitdaging te doen. Welnu, ook hier antwoordde men niet. We trekken hieruit geen conclusiën, herhalende: dat dergelijke handelwijze, van wien ook uitgaande, afkeuring verdient. De uitdaging vond plaats ten gevolge van artikelen in de *Pall Mall Gazette*, in Mei en Juni 1869.

Groote meetings van Spiritualisten nemen intusschen al meer en meer toe. We noemen o. a. die op 30 en 31 Juli 1872, te Darlington gehouden, waaraan de gunstig bekende redenaar en schrijver, James Burns, een werkzaam aandeel nam. Onder de sterkste Mediums te Londen, uit onze dagen, noemen we nog de heeren Williams, Herne, Mistress Guppy, enz. enz. De openbare zittingen van de *Dalston* en *Progressive Associations*, die van Wallace, Cogman en anderen worden, even als de tallooze conferentiën, enz. zeer gevolgd. (Zie de massa advertentiën in de Spiritualistische tijdschriften.)

Steken wij nu den Oceaan over.

Het kon wel niet missen, of het Spiritualisme moest ook op het vaste land spoedig optreden, en zoo geschiedde het.

In Frankrijk, Duitschland en andere rijken werden de verslagen van Spiritualistische Séances in massa geopenbaard.

Het was in de lente van 1853, dat men zich algemeen te Parijs amuseerde met tafels en hoeden te doen ronddraaien, en onmiddellijk daarop ook te Straatsburg, Marseille, Bordeaux, kortom overal. Weldra vernam men van schrijvende Mediums, enz. enz, kortom, ook in Frankrijk dezelfde verschijnselen, als reeds beschreven. We meenen, dat de *Univers*, op 26 Juli 1852, het eerste dagblad was, dat in een uitvoerig artikel het Spiritualisme besprak. Seguin, de bekende ingenieur, betoogde de werkelijkheid der verschijnselen en drong op onderzoek aan.

De *Patrie* van 11 Mei 1853 gaf een hoogst merkwaardigen brief van iemand, wiens waarheidsliefde zij verzekerde niet te kunnen verdenken, en den 23^{en} daaraanvolgende besprak dat blad de verplaatsing van voorwerpen, zonder waarneembare oorzaken. Later trof men in dat blad het *Bulletin des Sciences occultes* van Mouttet aan.

De *Gazette de France* bevatte een stuk, waarin de tegenwerpingen der geleerden werden gequalificeerd als "zwak, "beschroomd en onvolledig." Verder bestreed dat blad, in een artikel van de hand van Angenor de Gasparin, de verklarings-theorie van Arago op flinke gronden. Men kan in zijn werk: *Les tables tournantes*, in 1854 verschenen, zijne vele ernstige en solide proefnemingen lezen.

Als met ons onderwerp in verband, geven we nog een paar aanhalingen uit de geleerde wereld, uit vroeger dagen en uit

den tegenwoordigen tijd. La Bruyère, de schrijver van de *Caractères*, zegt in het hoofdstuk: *De quelques usages*, dat er zeker feiten bestaan, die, hoewel onbegrijpelijk, toch door ernstige mannen zijn waargenomen, en dat men, bij de beoordeeling daarvan, den wijzen middenweg te kiezen heeft tusschen lichtgeloovigen en esprits forts.

Bacon meende, volgens het *Resumé* van Cousin, in diens 11o. les over de Geschiedenis der philosofie in de 18de eeuw: dat er duistere doch werkelijke daadzaken bestonden, die de wetenschap diende te ontleden en te verlichten, in plaats van ze aan lieden over te laten, die zè overdrijven of vervalschen.

Victor Hugo zegt o. a.: De draaiende en sprekende tafels "zijn zeer bespot geworden. Laat ons duidelijk spreken. "Die spot beteekent niets. De wetenschap dient alles te "onderzoeken. Een geleerde, die lacht over mogelijkheden, "is bijna een idioot. Het onverwachte dient door de weten- "schap altijd verwacht te worden. Zij moet dat in het "voorbijgaan aangrijpen en ontleden, met verwerping van "het hersenschimmige en met aanname van het werkelijke."

En verder: "Eenig verschijnsel aan de deur zetten, het "lachend den rug toekeeren, is de waarheid bankroet doen "slaan, de handteekening der wetenschap laten protesteeren. "De oude drievoet (der Sybillen) en de nieuwe tafel heb- "ben recht, om te worden opgemerkt. De physica zal er on- "getwijfeld bij winnen. Voegen we er dit nog bij: de ver- "schijnselen aan de lichtgeloovigen overlaten, is verraad "plegen aan de menschelijke rede."

Ons dunkt, dit is gezonde taal, die niet eens den steun van namen als de genoemde behoeft. Die dit niet met ons eens is, moet er maar voor uitkomen en aantoo-

nen, dat dergelijke uitspraken onjuist of onredelijk zijn.

Nadat in Frankrijk vele stemmen waren opgegaan, die de waarheid van reeds vroeger waargenomen bijzondere verschijnselen bevestigden, o. a. die van David Hume, dien men den bijnaam gaf van: verpersoonlijkt ongeloof (l'incroyance incarnée) en die b. v. in zijn werk: *Essai philosophique sur l'entendement humain*, verklaarde, dat de ongeloofelijke gebeurtenissen op het kerkhof St. Medard meermalen onmiddellijk op de plaats zelve waren bewezen de waarheid te zijn, kwam de heer Léon de la Borde, lid van de Académie des Sciences, en verklaarde, dat hij in Algiers niet alleen het doen verschijnen der beeldtenissen van vreemde persoonlijkheden, in eenige droppels vocht, in de holte der hand, — eene kunst, door Arabische ingewijden met verbazende gevolgen beoefend — had waargenomen, maar dit zelf had in het leven geroepen en menigmalen herhaald, zonder dat hij kans zag, de verschijnselen op natuurlijke wijze te verklaren. Zie meer bijzonderheden daaromtrent in zijn *Commentaire sur l'Exode*. Dat de heer Léon de la Borde goed gezien heeft, is ons meer dan eenmaal overtuigend gebleken, daar ook wij bij sommige personen dergelijke visioenen hebben in het leven geroepen, hetzij in een glas water, hetzij b. v. in den zoogenaamde miroir magique. We begrepen echter Léon de la Borde niet meer, toen hij later beweerde, het geheim dezer operatie van een Indischen Bramin, of zoo iemand, te hebben gekocht, omdat daarbij geen geheim aanwezig is, en zeker zeer velen onder onze lezers en zelfs ook lezeressen worden gevonden, die even goed dergelijke daadzaken in het leven kunnen roepen. Goede theoretische studie van het Magnetisme, concentratie-vermogen en zelfvertrouwen, benevens geleidelijk opklimmen

van eenvoudige tot hoogere proefnemingen,... zietdaar alles! Waarom dan dat spreken over geheimen?

Wij vervolgen den draad onzer mededeelingen.

In den *Nain jaune*, een hevige tegenstander N.B., verklaarde Aurelien Scholl omtrent eene Spiritualistische Séance: "Het is verpletterend en tot nader order onverklaarbaar."

Edmond About erkende de waarheid der daadzaken in de *Opinion Nationale*. De *Revue Médicale*, van 20 Mei 1853, beweerde b. v. dat de theorie: als zouden de feiten alleen in de verbeelding bestaan, (sic) of door zenuwtrilling worden voortgebracht, door de feiten totaal werd gedood. In parenthesis zij opgemerkt, dat datzelfde blad (tegenstander) op 14 April 1855 van een paar werken over Spiritualistische Manifestatiën verklaarde: dat die met talent en gezond verstand waren geschreven.

De *Gazette Médicale* van 25 Febr. 1854, bevatte een artikel, waarin gezegd wordt, dat de ontkenning der feiten willekeurig en lichtvaardig is, als zijnde alleen gebaseerd op vooruit afgelegde verklaring eener voorgewende onmogelijkheid.

Vermelden we nog een brief van de Saulcy, lid der Akademie, gericht aan de Mirville, en door dien schrijver in de voorrede van zijn, van een door ons niet gedeeld standpunt, uitgegeven werk: *Des esprits et de leurs manifestations fluidiques*, opgenomen. Die geleerde zegt in zijn brief, dat hij aanvankelijk de onderzoekers voor krankzinnig hield (niet logisch); dat hij echter zelf proeven had genomen, waarbij hij o. a. electroscopen, kompassen, enz. aanwendde en zóó tot de conclusie was gekomen, dat geen electriciteit de verschijnselen voortbracht; dat zijne ongeloovigheid door twijfel werd vervangen; dat hij nie-

mand van bedrog verdenken kon; dat zijne redeneeringen voor de feiten moesten zwichten, en eindelijk, dat hij van de tusschenkomst eener "intelligente kracht," buiten de onderzoekers, vast overtuigd werd. Tot dusverre heeft de Saulcy volkomen gelijk. Hij verviel echter tot het zonderling uiterste, van de Manifestatiën aan den duivel toeteschrijven. Girard de Caudemberg, oud ingenieur, door Figuier N.B. genoemd "een man van positieve opvoeding, "op een hoog standpunt in de mechanische physica staande, "een geleerde in een woord, die de *Bulletins scientifiques* "der Nationale Vergadering vroeger redigeerde", gaf een boek uit: *Le monde spirituel*, waarin wonder op wonder (ten minste zóó schenen de Manifestatiën in die eerste dagen de massa toe) wordt geconstateerd. Ook de openbaringen van den politicus, Henri Carion, trokken zeer de aandacht, even als de artikelen in den *Constitutionnel*, *Pays* en *Siècle*. Zoo ook dat van Alberic, in het *Grand Journal* van 4 Juni 1865; dat in den *Charivari*, van 18 Februari 1866, waarin Leroy beweert: dat hij, die gezien heeft en toch ontkent, nog beneden dengeen staat, die zonder onderzoek aanneemt, enz.

Sluiten we de reeks onzer aanhalingen met een drietal, die we ontleenen aan organen van algemeen erkende waarde:

In den *Cosmos*, *Revue encyclopédique des sciences*, zegt de Moigno: "De feiten zijn hard te slikken! (durs à avaler) "Het wordt te sterk!" enz.; terwijl hij beweerde: dat er, dergelijke daadzaken eenmaal geconstateerd zijnde, "geesten" in het spel moesten zijn... En wie betwijfelt thans nog de werkelijkheid der Manifestatiën? De *Revue Brittannique*, die het Spiritualisme meermalen besprak, verklaarde in April 1853, p. 584 rondweg. "Il est évident, que les

"Rappings" sont des bruits surnaturels." Die term, bovennatuurlijk, door ons niet gebillijkt, kan niet sterker.

De *Revue des deux mondes*, eindelijk, ter gelegenheid van de verschijning van het Spiritualisme, het beroemde werk van Dr. Kerner, "*Die Seherin*", besprekende, waarin nagenoeg alle categoriën van Spiritualistische Manifestatiën worden behandeld, zegt: dat de schrijver "une belle et pure renommée" bezat en zijn werk een der merkwaardigste en zorgvuldigst samengestelde van onzen tijd verdient te worden genoemd. 't Is waar: Kerner's naam *is* goed!

Werd in Amerika het Spiritualisme niet gespaard door caricatuur-teekenaars, en leverde het in Engeland meermalen aan *Punch* c. s stof tot vroolijkheid op,... het kon wel niet missen, of de luchthartige Franschman, doorgaans niet door een te zware hersenmassa gedrukt, gevoelde eene soort behoefte, om zich met de zaak te amuseeren. Niet alleen regende het pamfletten, maar ook caricatuurplaten. Met groot genoegen hebben we meermalen deze laatsten beschouwd, en we kunnen den geestige teekenaars onzen dank niet onthouden voor de ons verschafte aangename oogenblikken. We herinneren ons de volgende voorstelling eener Spiritualistische Séance.

In Egyptische duisternis zat een gezelschap aan. Benauwdheid en angst omtrent de dingen, die daar komen zouden, lag op aller gelaat verspreid. Onder de tafel zaten monsterachtige zwarte katten, met vurige, rollende oogen. Nachtuilen en vleêrmuizen voerden een helschen luchtdans uit, en misten we, tot onze verwondering, ook heksen met den traditioneelen bezemstok,... dat gemis werd physisch dubbel vergoed door de aanzittende lieve dames, en Spiritualistisch, door de reusachtige duivelsklauwen met

scherpe haken, die uit de hoeken naar de onderzoekenden grepen.

Nu, we weten wel, dat in het daadwerkelijke leven lichtschuwe dieren in menigte voorkomen en menige grijpende klauw naar ons of onze bezittingen is uitgestrekt; doch we moeten in gemoede verklaren: zulke dingen bij Séances nog niet te hebben opgemerkt.

Enfin! zoo'n caricatuurprent kan zeer aardig zijn, somtijds waarheid bevatten, gelijk de door de *Illustration* uitgegeven kaart, waarop geheel Europa aan de rondraaiende tafels zat; doch is overigens alleen nuttig in dien zin: dat ons daardoor de ernst der studie nu en dan aangenaam wordt afgewisseld met eene geestigheid.

Wil men nog enkele namen van onderzoekers in Frankrijk?... Vorst Shakoskoy, Mathieu, lid van onderscheidene geleerde genootschappen, Esquiros, Karr, Barones de Pailhès; op artistiek gebied b. v. Désirée Artot, Stolz. Een paar theologen: Lacordaire, Ventura; Bautin Dr. in de medicijnen, de letteren, de rechten en de theologie; Camille Flammarion, de sterrekundige, enz.

Men kan in de belangrijke *Revue Spiritualiste*, van Piérart, een uitmuntend geredigeerde publicatie, voornamelijk feiten behandelende, benevens in die van Kardec en anderen, autoriteiten in massa op allerlei gebied, en personen uit den aanzienlijken en beschaafden stand zien optreden. Het aantal Fransche brochures en werken over het Spiritualisme en Spiritisme is legio. Er zijn er van allerlei richtingen, die echter, bij erkenning der feiten, als uit één mond spreken, namens duizenden onderzoekers.

Parijs en alle groote steden bezitten vereenigingen van onderzoek. Baron de Guldenstubbé richtte reeds in Februari

1860 eene sociëteit op, die ook onder den hoofd-officier, de Glasenappe, vergaderde. — Hij keerde, na veel reizens, in 1872 te Parijs terug. — Men schatte het aantal belangstellenden ten vorigen jare (1871) b. v. te Lyon alleen op 30 duizend. Er zijn daar gezelschappen van 300 leden en meer. Het zijn echter voor het meerendeel volgers van Kardec. Niettegenstaande de jongste oorlog natuurlijk den geregelden loop der studie in Frankrijk aanmerkelijk verstoorde, zien weder vele tijdschriften het licht. Dat van Piérart ging over in *Le concile de la libre pensée* en behandelt nog altijd op dezelfde wijze, nevens andere dingen van verschillenden aard, Spiritualistische feiten en beschouwingen. Ergo: toeneming van onderzoek, niettegenstaande de zotheden of leugens, door Figaro c. s. op rekening der studie gedebiteerd, waartoe de groote energie en werkzaamheid van mannen als Piérart en anderen zeker veel bijdraagt. (Zie de lijst van nog onuitgegeven werken in *Le Concile* 1872, blz. 46 en volgende.) De groepen komen weder langzamerhand bijeen, o. a. te Lille, Bordeaux, Blois, enz.

Hebben we Amerika, Engeland en, van het vasteland, Frankrijk als centrums van studie eenigszins in onderdeelen besproken, . . . met de overige landen behoeven we aldus niet te handelen. We kunnen gerust daarover beknopter zijn, omdat de zaken toch zoowat overal tamelijk denzelfden loop hadden.

In Italië publiceerden reeds vroeg het lid der Koninklijke Akademie van Savoye, de heer Bonjean, en graaf Spada onderscheidene proefnemingen en constateerden de intelligentie der kracht, welke de verschijnselen in het leven

roept, volkomen en onbewimpeld. Te Turijn verschenen de *Annali dello Spiritismo* reeds geruimen tijd, toen in 1869, te Florence, weder eene nieuwe periodieke uitgave, *Aurora*, het licht zag en te Boulogna *La Salute*, *Gazetta magnetico-scientifico-spiritifica*, werd uitgegeven. De meeste dier uitgaven echter, hoewel niet tot de exclusieve school van Kardec behoorende, geven aan het leerstellige een onzes inziens te ruime plaats. Anders handelt de italiaansche onderzoeker Damiani, die b. v. aan *Human nature* merkwaardige correspondentiën inzendt. Te Rome bestaan onderscheidene groepen. Onder anderen was er Signora Nina Placidi, reeds geruimen tijd een uitmuntend Medium. Kirkup, te Florence, telt onder de eerste onderzoekers uit het zuiden, even als Powers. Beiden verkregen interessante resultaten.

In België vormden zich talrijke onderzoekers tot vereenigingen, b. v. te Antwerpen en Brussel, al sedert lang, en o. a. te Gent, onder Schalbert, in 1870. Speciale organen werden spoedig uitgegeven.

Eén enkele der onderzoekers en voorstanders zij speciaal genoemd, . . . geen ander namelijk dan wijlen de heer Jobard, conservator van het industrie museum, te Brussel, een man, die zich door talrijke toepassingen der wetenschap, door vele uitmuntende geschriften op industrieel terrein, door nuttige verbeteringen en uitvindingen te recht hoog geacht had gemaakt. Die heer onderscheidde zich door de wetenschappelijkheid van zijn onderzoek, door zijne volharding, door zijn uitmuntend versneden pen. Het onderzoek verflauwt in België allesbehalve. In Maart 1871 vereenigden zich te Luik de vijf gezelschappen tot eene "*Union des groupes*", met

een eigen orgaan: "*Le Phare.*" Men schatte het aantal onderzoekers in die stad toen op eenige duizenden, voor het meerendeel van Kardec's richting, dus Spiritisten.

Ook in Polen ving het onderzoek al spoedig aan. Een geneesheer uit Warschau openbaarde zijne bevindingen met onderscheidene anderen, en schreef o. a. aan den uitgever der *Encyclopedie Magnétique*, dat er in de hoofdstad van niets kwestie was, dan van Spiritualistische Manifestatiën. (Zie *Encycl.* Dl. 1.)

Spanje toonde evenzeer, het belang der studie in te zien. Ramon de la Sagra, overleden in 1871 en bekend door zijn werk: "*Le mal et le remède*", was een der voorvechters. Bijzonderheden omtrent dat land, in verband tot ons onderwerp,... zie verder de volgende tijdschriften, die geregeld uitkwamen en nog verschijnen: *El criterio espiritista*, te Madrid; *El espiritismo*, te Sevilla; *Revista espiritista*, te Barcelona; *El Progresa*, te Saragossa, benevens onderscheidene brochures of boekdeelen. Sociëteiten van studie bestaan o. a. te Salamanca, Andujar, Cadix, San Fernandez, Saragossa, enz. Onderscheidene daarvan werden in 1870 opgericht. Hoe het er thans bij de inwendige verdeeldheden met de studie gaat, weten we niet.

Oostenrijk... Sedert zeven jaren verschijnt te Weenen het tijdschrift: *Licht des Jenseits*, waarin ook mededeelingen voorkomen uit Boheme, Hongarijë en andere gewesten. Te Triëst bestaat een gezelschap enkel uit vrouwen, die er echter, onder de leiding van een vrouwelijk Medium, een soort godsdienst van maken. Het orgaan des onderzoeks

in Gallicië heet: *Swiatlo Zagrobowe* en wordt geredigeerd door Gromadzinski, te Leopol. We vinden er volstrekt geen bezwaar in te bekennen, dat we van die taal niet het minst verstaan en dus niet over die publicatie kunnen oordeelen. Een Franschman vertaalde ons den titel, die zoowat nederkomt op: *Licht uit de andere wereld.*

In de verschillende landen, onlangs vereenigd onder den naam van het "Duitsche Keizerrijk", vond het Spiritualisme niet minder ingang en werd het door bekende personen bestudeerd. De Mediums vertoonden zich spoedig bij honderden en de voorwerpen bewogen zich "van de Baltische zee tot de monden van den Donau", om met een bekend schrijver te spreken. Onder de merkwaardigste Spiritualistische geschriften in het Duitsch noemen we: Kerner's *Blätter aus Prevorst*, Hornung's *Spiritualistische Mittheilungen* en *Neueste Erfahrungen*, dien het hoofdzakelijk om feiten, minder om redeneeringen te doen is; ... een goed standpunt voor het begin van onderzoek. Onder de bevestigers der feiten behooren b. v. de professoren Mittermauer en Zoepfl, van de Heidelbergsche Universiteit. In Juni 1853 (den 18den) deelde de *Augsburger Zeitung* allerbelangrijkste feiten mede, die de *Kölnische* overnam. Ook het *Morgenblatt* en vele anderen volgden.

Reeds vroeger oordeelde men in het denkende Duitschland vrij ernstig.

Er zal zeker wel niemand worden gevonden, die dwaas genoeg zou zijn, om den wijsgeer Kant van lichtgeloovigheid te verdenken, en hoort eens, hoe die positivist, die scepticus over de zoogenaamde geestverschijningen, (de theorie der tegenwoordige Spiritualisten) waarvan hij beweert, dat

hem "een groote menigte der waarschijnlijkste" bekend was, oordeelde. Als regel had hij aangenomen, ze te ontkennen; echter "nicht als ob ich vermeine, die Unmöglich-"keit davon eingesehen zu haben (denn wie wenig ist uns "doch von der Natur eines Geistes bekannt); maar alleen omdat ze hem in zijn tijd, als door geen genoegzame getuigen gestaafd, voorkwamen. Later echter zeide hij in de *Traüme eines Geistersehers:* "Es wird künftig noch bewiesen "werden, dasz die Menschliche Seele auch in diesem Leben "in einer unauflöslich geknüpften Gemeinschaft mit allen "immateriellen Naturen der Geisterwelt stehe; dasz sie wech-"selsweise in diese werke, und von ihnen Eindrücke emp-"fange." Die merkwaardige woorden zijn nu vervulde profetie!

Dr. Schindler laat zich in onze dagen over het experimentale onderzoek van het Spiritualisme aldus uit. "Das "übelberuchtichte Tischrücken wird dereinst für den Phi-"losophen wie für den Psychologen die gröszten Probleme "deuten helfen, und der Physiker wird zu Experimenten "widerwillig hingedrängt werden, die heut noch seiner "innern Natur widerstreben." Dezelfde geleerde beweerde reeds in Januari 1857, in de *Leipziger illustrirte Zeitung* een boekwerk beoordeelende: "Auch ich verlange nur dasz "die Thatsachen festgestellt und dasz der in diesem Werke "behandelte Gegenstand (het Spiritualisme) der fernerhin "unparteiischen und vorurtheilsfreien Forschung und Prüfung "für die Zukunft offengehalten werde."

Zietdaar weder twee uitspraken, die men wel niet zal kunnen wraken, zonder daardoor het bewijs òf van stelselmatigen ongemotiveerden tegenstand, òf van weinige bevattelijkheid te geven; in ieder geval van domheid!

Men herinnert zich nog duidelijk het verbazend opzien,

dat, in 1852 en 1853, de dusgenaamde klopgeest van Bergzabern verwekte. Een verschijnsel, dat door tallooze geneesheeren, enz., werd onderzocht, doch geheel onopgelost bleef.

Later gaven Sohnfeld te Berlijn, Gerster in Regensburg, Amman, Schucking, enz. verslagen uit; terwijl, onder de vele tijdschriften, b. v. het reeds genoemde *Licht des Jenseits* tal van inteekenaren telt. Uit Dresden werden, als blijk, dat ook dáár de zaak hoogst belangrijk voorkwam, merkwaardige mededeelingen aan het uitmuntende periodieke werk: *Neue Geheimnisse des Tages* toegezonden. Vooral ook te München werd ernstig onderzocht. In den zomer van 1872 begon Mutze, te Leipzig, het *Spiritisch-rationalistische Zeitschrift* uittegeven. Deze publicatie wint het verre van het *Licht des Jenseits* en bevat ook verhandelingen van zuiver wetenschappelijken aard. Onder de Duitsche openbare redenaars over het Spiritualisme werd Poninski, te Leipzig, tot op heden zeer gevolgd, en Julius Meurer is als schrijver thans algemeen bekend. Vereenigingen bestonden er sedert jaren. Zoo gaf het comité des Vereins für Spirite Studiën, te Leipzig, in 1870, het *Verkehr der Geisten des Jenseits mit den Menschen* uit. Dit boek had vele lezers.

In Rusland was de *Noordsche By* het eerste blad, dat een interessant artikel, in verband met het onderwerp, bevatte, van de hand van den geleerden reiziger Tsherepanoff en ook daar won, vooral in de hoogere kringen, het onderzoek veel veld. Aksakoff is thans een goed schrijver over het onderwerp. Uit Moscou worden aan Piérarts *Concile* nog steeds interessante mededeelingen gedaan.

Ten vorigen jare bezocht het Medium Home het Russi-

sche hof. Men kan in de bladen der hoofdstad, van Mei 1871, daaromtrent een en ander lezen. Professor Boutlerow van de St. Petersburgsche Akademie, schrijver van het in het Duitsch vertaalde werk: *Over de Organische Scheikunde*, nam hoogst gewichtige, met goeden uitslag bekroonde proeven, die door Aksakoff werden omschreven, bij den ontwikkelden stand sterken indruk maakten en ook later in den Engelschen *Spiritualist* werden medegedeeld. Home gaf in het winterpaleis vier Séances en de keizer schroomde niet de verklaring af te leggen: dat hij onderscheidene malen "geestenhanden" had gezien en waargenomen.

De Engelsche *Daily News* vermaakte zich, als altijd, met het uitweiden over eenige niet geslaagde Séances, te St. Petersburg, maar verzweeg wijselijk hetgeen wél was geconstateerd — een systeem, dat nog al navolging vindt, vooral bij hen, die een woordje wenschen meê te praten over dingen, die ze niet kennen en hier en daar een enkel berichtje opvangen. We zullen dit nog wel aantoonen. Moncure Conway (geen Spiritualist) verklaart: dat in Rusland het onderzoek zeer toeneemt.

In Zwitserland stond Dr. Roessinger aan het hoofd van het Spiritualistisch tijdschrift: *Journal de l'âme*. We noemen nog als onderzoeker den professor in de natuurlijke historie, Thury, van Genève. Ook de Zwitsersche pers besprak meermalen het Spiritualisme o. a.: *La démocratie*, in den zomer van 1856, en in het najaar van hetzelfde jaar leverde de *Revue de Genève* belangrijke artikelen, enz.

Men vond er toen reeds 4 clubs van onderzoek in de hoofdstad. In Zwitserland echter openbaarde zich eene sterke mystieke richting van studie en menige mededee-

ling werd gepubliceerd, die door een positief en intelligent onderzoek niet zal worden aangenomen.

Te Oran, in Algiers, werkt sedert lang een gezelschap tot onderzoek.

Te Bayrouth, in Syrië, eveneens; terwijl ook in dat land, te Soria, de belangstelling sterk toenemende is. De sociëteit van Bayrouth zendt nu en dan verslagen in aan de Italiaansche *Annali*, of wel de redactie neemt ze over uit andere bronnen. (Zie o. a. Mei 1870.)

Ook in Noorwegen werd nagespoord. O. a. was de muziek-directeur Vogel, te Bergen, reeds jaren geleden een ijverig onderzoeker.

Te Bahia, in Brazilië, hebben de onderzoekers een geregeld verschijnend geschrift, getiteld: *O Echo d'além tumulo.* (Echo uit de andere wereld.)

In Turkijë bestaan onderscheidene groepen van proefnemers. Die te Constantinopel o. a. verkreeg, blijkens de rapporten van den heer Repos Jr., belangwekkende verschijnselen, en die te Smirna de uitmuntende gedichten van het Medium Tricon, in druk verschenen.

Te Tampico, in Mexico, onderscheidde zich door ijverige bevordering, met tal van ontwikkelde vrienden, de Fransche Consul, Favre Clavairoz, sedert jaren. Ook schreef hij vele uitmuntende stukken in de *Revue Piérart*, die meermalen de aandacht der geleerden bezig hielden. Zoo ook

in *Human Nature*. (Zie o. a. Juli 1872.) Grondig onderzoek, juistheid van opvatting en uitgebreide kennis van zijn onderwerp, kenmerken vooral dezen logischen denker.

Dat verder ook de zaak bekend is en beoefend wordt b. v. in Bulgarijë, Melbourne en Japan, kan men onder meer ook naslaan in het *Spiritual Magazine* (o. a. December 1870). Het Australische orgaan van het onderzoek voert den titel: *The Harbinger of Light* en verschijnt iedere maand te Melbourne. Ook bestaat daar nog de "*Glowworm*", eveneens het onderwerp behandelende. De *Melbourne Herald*, de *Illustrated Australian News*, de *Australian Medical Gazette*, enz. beginnen het Spiritualisme al aardig te bespreken. De Spiritualisten van Nieuw Zeeland noodigden in 1870 Miss Emma Hardinge, de bekende Engelsche lezeres, en twee Mediums tot een bezoek uit. Zie de *Echo* van Dunedin.

Andere landen en steden gaan we nu maar voorbij. Het wordt tijd, dat we beginnen aan ons Vaderland, waarover we weder eenigszins meer in bijzonderheden dienen uitte weiden. Het onderzoek werd dan allerwegen reeds beoefend, toen een dusgenaamd Medium van bijzondere kracht in Europa een algemeen opzien verwekte. We bedoelen den heer Daniel Dunglas Home, door ons reeds boven genoemd. Hij gaf o. a. verscheidene Séances op de Tuilleries en aan andere hoven van Europa.

In den winter van 1857—1858 bezocht hij, door een aanzienlijken landgenoot vergezeld, eerst 's Gravenhage en vervolgens nog een paar steden van ons vaderland.

Men herinnert zich, dat hij ook in Nederland, ten hove, onderscheidene Séances gaf. Daarbij werden de meest ongewone verschijnselen, die we hier echter niet kunnen détailleeren, waargenomen. In de residentie werden door

hem onderscheidene intime Séances gegeven, even als ook te Amsterdam, waarvan de uitkomsten in eenige brochures bekend zijn gemaakt.

Daar juist het begin van het onderzoek in ons vaderland dagteekent van de komst van Home, komt het ons voor, dat een en ander omtrent dien persoon hier zijn plaats gevoegelijk vinden kan. Reeds als kind vertoonden zich bij hem de vreemdsoortigste verschijnselen. Hij bezocht Amerika en bereisde eerst Engeland en toen het vaste land. Uit Nederland keerde hij naar Frankrijk terug, huwde later eene Russische dame, die hij te Rome had leeren kennen, bij welk huwelijk Z. M. de Keizer aller Russen twee adjudanten, als vertegenwoordigers, afvaardigde.

Na slechts kort gehuwd te zijn geweest, trof hem het ongeluk van het verlies zijner vrouw. Hij keerde daarop naar Engeland terug. Zijn vermogen openbaart zich nog immer met verbazende kracht, en de Manifestatiën nemen bij hem al ongewoner karakter aan. De aantijging der Engelsche pers, als zou Home zich in den laatsten tijd, opzichtens zeker testament, minder eerlijke praktijken hebben veroorloofd, gaan we voorbij. Het proces toch heeft Home's onschuld volkomen geconstateerd en de zuiver burgerlijke kwestie liet hem volkomen onaangetast, terwijl de rechter zich op de zaken van Spiritualistischen aard, onzes inziens zeer wijs, onbevoegd verklaarde. Het is dan ook een feit, dat Home nog altijd dezelfde achting, zelfs bij de hoogste standen te Londen, geniet en door wetenschappelijke mannen wordt gezocht. Men herinnert zich zijn reis naar St. Petersburg, in 1871, en de ontvangst ten hove aldaar trouwens nog zeer goed.

Men ziet dus, dat het niet voorzichtig is, in openbare ge-

schriften of artikelen een te snel oordeel over personen of zaken te vellen, waarvan men niet volkomen op de hoogte is. Doet men 't evenwel, dan wint men slechts het glimlachen van den degelijken waarnemer en later, bij meer openbaarheid, de bespotting van het goed ingelichte en ontwikkelde publiek.

Wie verlangend is, meer bijzonderheden omtrent Home te vernemen, die kan zijn werk: *Révélations sur ma vie surnaturelle*, raadplegen. Daarin treden tallooze getuigen, solide door wetenschap en stand, in één woord, autoriteiten in den volsten zin des woords, op. Van dat werk is het tweede deel in het begin van 1872 te Londen verschenen, maar nog niet in het Fransch vertaald. Home huwde kort geleden ten tweede male en schijnt voornemens, zich te Parijs te vestigen. Zijn tweede vrouw, Julie de Gloumeline, is de dochter van een Staatsraad en aan den oudsten Russischen adel verbonden.

We deden reeds uitkomen, dat voornamelijk van den tijd, waarin de Heer Home ons land bezocht, het Spiritualisme alhier werd bestudeerd. Velen echter, die enkel uit nieuwsgierigheid met de buitengewone verschijnselen wenschten kennis te maken, werden afgeschrikt door aanvankelijke teleurstelling en lieten de zaak weldra rusten. Anderen evenwel hielden ijverig vol, gingen op den weg van onderzoek voort en zagen dan ook onder hunne oogen de grootste, de verbazingwekkendste Manifestatiën zich allengs voordoen.

Intusschen verschenen onderscheidene losse artikelen en brochures. We zullen er eenigen noemen. In het *Volksblad* werden eenige artikelen geschreven door iemand, die verklaarde: nooit iets van de zaak te hebben ondervonden,

hetgeen den snuggeren schrijver niet belette, het Spiritualisme op onbekookte wijze aantevallen. Zoo ook bewees de *Ned. Spectator* in die dagen, te oordeelen over dingen, die hij niet kende.

Voorzichtiger was het toenmalige *Dagblad van 's Gravenhage*, dat korte verslagen van Séances gaf, doch zonder commentaren, 't geen verstandig is. Het tegenwoordige Dagblad zwijgt,... iets, dat gunstig afsteekt bij onbekookt oordeelen; doch bij zulk eene groote beweging moest men een woordje meêspreken. Zoo komt 't ons voor.

Het *Nederlandsch Museum* publiceerde in November 1860 een stuk van een tegenstander, bijna spotter. Hij kon er echter toch niet buiten te bekennen, dat men met de verschijnselen in de war zat en riep de aandacht der geleerden in.

Indertijd maakte Elliot Boswel een gedichtje op den tafeldans, dat zeer aardig was; doch rijmelarij is geen tegenbewijs. Poëten toch zijn in den regel niet sterk op het punt van wetenschappelijke argumentatie, en wanneer die heeren, zooals hier, aan hunne fantaisie vrij spel laten, dan blijft er weinig van een soliden grondslag over,... niet als het op goede verzen, maar op wetenschap aankomt!

Een paar jaren geleden publiceerden het *Leidsche Dagblad* en het *Vaderland* stukken over het onderzoek, het laatste van onze hand. *De Nederlandsche Spectator* viel ons allerdwaast aan in een stukje, waarin, bij den aanhef, het Spiritualisme iets "zonder Spirit" werd genoemd, dat nogtans eindigde met den wensch: om door ons op het terrein van studie te worden voorgelicht, en dat dergelijke gezonde logica (!) meer bevatte.

Een replick was gemakkelijk en snel geschreven; doch de *Spectator*, die wel aanviel, nam ze niet op. Zulke han-

delingen veroordeelen zichzelven. Als men meent, er anderen dupe van te maken, vergist men zich waarlijk zeer; want men eindigt met zelf de dupe te worden. We bepalen ons tot het signaleeren van zulke handelwijzen. Men oordeele daarnaar. Het stuk scheen ons toe van de hand te zijn van een schrijver, — men kan gerust zeggen: een snelschrijver — die vroeger over hetzelfde onderwerp — natuurlijk zonder zijn naam te noemen — al had meêgepraat en dan ook vrij aardig onder het mes was geweest van zekeren Amsterdammer, waarover zoo meteen. Wij, voor ons, meenden altijd, dat men, om eenige zaak te beoordeelen, die dient te kennen, en dat men tot grondige kennis alleen door studie komen kan. Bedoelde schrijver meent dit anders; ten minste hij beoordeelt dingen, waarvan hij totaal niets weet. Zoo heeft ieder een eigenaardigen aanleg en bijzondere zienswijze. De man woonde wellicht enkele Séances bij en... grijpt de pen. 't Is ongelukkig!

De *Olijftak* besprak, in den zomer van 1871, de bekende geschiedenis der steenenwerping op Java, waarover in der tijd aan het Gouvernement een officeel rapport is ingediend. Genoemde *Olijftak* verklaarde de zaak zeer gemakkelijk. Ach ja! het was de "vulkanische gesteldheid van den bodem", die 't hier leverde! Er werd bovendien nog onnoozel bijgevoegd: dat daardoor echter *alles* niet te verklaren was! We zouden wel eens willen hooren, hoedanig eene "vulkanische gesteldheid" zou worden uitgelegd, die, als bij het besproken geval, lamp en koran van een inlandsch priester wegsmijt, een kind herhaaldelijk met Sirispeeksel bespuwt, enz. alles in bijzijn van talrijke getuigen!!! Hoe is zoo'n verklaring mogelijk?... Hoe verzint men 't?

Er zijn nog andere bladen en publicatiën, die meenen,

de Spiritualistische Manifestatiën te kunnen doodzwijgen. Die struisvogels zullen toch moeten eindigen met bespreking. De Manifestatiën *blijven*, of men ze zien wil, of niet!

Dwaasheden, als de laatst behandelden, zullen we steeds relevceren, waar we die aantreffen. Het gezond verstand toch doet uitspraak in het laatste ressort en zonder appèl.

Ongeveer op denzelfden tijd dat in het buitenland, in verschillende wetenschappelijke uitgaven, stukken over het Spiritualisme begonnen te verschijnen, kwam ook bij ons het *Album der Natuur* er meê voor den dag.

Bespreken we kortelijk het in Afl. 3 van 1872 geplaatste stuk, getiteld: De experimenten van W. Crookes. Het was geschreven door Dr. D. Lubach, dien we ons onmiddellijk als hevig tegenstander uit vroegere dagen herinnerden. Men neme hiervan nota!

Crookes wordt dan genoemd: "een bekend scheikundige, ontdekker van het thallium". We hebben er niets tegen.

De tafeldans wordt als bijna vergeten gequalificeerd. Men heeft gezien, wat daarvan is. Tot welke vormen die tafeldans is overgegaan, zullen we zoo goed mogelijk uiteenzetten bij de behandeling der feiten. We stellen nu een zeer eenvoudige vraag. Waarom spreekt Dr. Lubach niet uitvoeriger over de experimenten, b. v. met een accordeon? Zonderling! Crookes hechtte daaraan in ieder geval gewicht genoeg om die te constateeren en te verklaren, dat hij muziek hoorde, zonder eenigen waarneembaren muziekant voortgebracht.

Het schijnt hier Dr. Lubach als meer anderen te zijn gegaan. ZWEZGel. zag er geen gat in.

Het spijt ons, dat Dr. Lubach aan den naam van een bekend Medium zijdelings het denkbeeld van kwakzalverij

schijnt te verbinden. Er is inderdaad geen grond voor. De bedoelde persoon wordt door tal van aanzienlijke en wetenschappelijke personen nog altijd zeer gezocht. *Daily News* moge nu en dan in zijn spijt de dwaaste beweringen uiten, het is nu eenmaal zoo!

Nu volgt een zonderlingheid, namelijk: Dr. Lubach zegt: dat, zoolang men de zaak niet beter kent dan thans, de tijd niet dáár is, die, in een tijdschrift, dat *wetenschap* (onderstreept) populariseert, te bespreken en dat uit dien hoofde dan ook reeds opstellen zijn afgewezen door het *Album der Natuur*. — Kapitaal! Dat tijdschrift dient onsterfelijk te worden, wegens zijne eigenaardige opvatting van zaken... Ei, ei!...Het is dus wetenschappelijk gehandeld van eene redactie, zich van iets af te maken, waarmeê men geen weg weet, al is het, dat zoo iets ook al meer en meer in uitbreiding toeneemt? Wij zouden eenvoudig meenen, dat men dan juist onderzoeken moest!... Maar men ziet: er zijn zonderlinge begrippen!

De een meent, dat wetenschap moet voorlichten; doch een ander zegt: zij moet wachten op licht van de leeken.

Dadelijk daarop verwijt Dr. L. den Engelschen "mannen van erkenden naam" juist hetgeen hij bij het *Album der Natuur* schijnt te billijken, namelijk: het zich er van af maken. Niet logisch;... of wij begrijpen verkeerd. Dr. Lubach zegt echter, dat het publiek anders oordeelt, dan men meent, en hij schrijft verder onze gronddenkbeelden bijna letterlijk neder, namelijk: dat het schijnt, alsof men de feiten niet onder de oogen durft zien. (Juist als het *Album der Natuur* tot heden. Moge 't beteren!) De schrijver voert nog een enkel oogenblik den Engelschman Faraday op, o. i. ten onrechte, benevens nog een persoon, die niets met zijn betoog heeft te maken, Regazzoni namelijk. Hij zegt: dat het wel spoedig zal blijken, of men met

dit of met dat te doen heeft, of... "met iets anders," gelijk hij 't noemt. Juist, waarde Dr.! het is ook buiten de geleerden al lang gebleken, en goed ook: men heeft inderdaad met "iets anders" te doen, dan de wetenschap meent, die hier nog maar al te vaak aan bedrog denkt!

Zeer logisch, neemt Dr. Lubach geen "onnatuurlijke" verklarings-methode aan. Wij ook niet, omdat het *on*natuurlijke niet bestaat. Hij bekent verder flink, de bestrijders van Crookes teleurgesteld ter zijde te hebben gelegd en zegt: "Wij komen er niets verder door. Non tali auxilio!" Zeer juist beschouwd! Wanneer we kortelijk resumeeren, komen we tot de conclusie: dat Dr. Lubach veel dingen goed begint intezien en optemerken, nu zijne opinie wijzigingen heeft ondergaan en hij niet schroomt, om onpartijdig daarvan te doen blijken. Dit verdient in allen ernst lof! Het ware te wenschen, dat zijne wetenschappelijke confraters hem daarin volgden; maar niet iedereen bezit zijn moed.

Dr. Lubach meent met ons: Men zal toch moeten eindigen, wetenschappelijk met het Spiritualisme te rekenen, omdat het gezond verstand bij het publiek nog wel degelijk voorzit.

Men handele dus verstandig, onderzoeke en spare zóó zichzelven voor dwaze beweringen. Die zich aan een ander spiegelt, doet het zacht.

We zijn nu verplicht, een woord over onszelven te spreken. In Maart 1872 hielden we te 's Hage een tweetal conferentiën over het Spiritualisme, waarin we de quintessence ook van onze boekjes behandelden, van hetzelfde standpunt, als door ons ontvouwd. Die conferentiën werden in een paar bladen aanbevolen en na afloop gerecenseerd, of ten minste, er werd min of meer juist over gepraat. Releveeren we b.v. de curieuse uitspraak van *Het Vaderland*, die 1° de

verschijnselen aan "zenuw-overprikkeling" toeschreef; 2° de zaak niet der moeite waard achtte, maar niettemin een paar kolommen aan onze conferentiën, die toch ook niet zoo heel onbelangrijk voorkwamen, wijdde. Slechts dit: N°. 1 zullen we hierna behandelen; N°. 2 pleit niet voor de intelligentie der redactie, die, op dit punt alzoo, wel eenigszins van meening verschilt met Faraday c. s. Wellicht zijn zulke mannen in de oogen der redactie wel wat eenvoudig.

Nog merkwaardiger was de wijze, waarop het *Leeskabinet* zich van de zaak afmaakte. In N°. 4 van dit jaar (1872) werden we heel eenvoudig voor leugenaar uitgemaakt, door een, die zich wel wacht zijn naam te noemen, doch die den "maandelijkschen kout" in dat N°. schreef. De man schijnt toevallig eens tegen het artikel te zijn aangeloopen, dat zekere Engelsche professor schreef, wiens uitspraak hij "verpletterend" noemt. Meer schijnt onze vriend er niet van te weten. Omtrent ons werd ten minste gesproken van het: met "uitgestreken gezicht iets wijs te willen maken". Nu, op zulk een uitdrukking antwoorden we niet. Bedoelde schrijver woonde hoogst waarschijnlijk onze conferentiën gratis bij, of bekwam zijne gegevens van iemand, die er op dezelfde wijze van profiteerde. We onderwerpen 's mans handeling aan het oordeel van *denkers*. Dat van anderen blijft op ons zonder invloed, even als de niet te qualificeeren onbeschoftheid, hier aangestipt. Tot beoordeeling van de *kennis van zaken* van dien dwazen meêprater, kan o. a. dienen, dat hij nog schermt met Thomson, (waarover later) die door eigen geestverwanten wordt gedood. Zoo werd die geleerde heer nog terecht gezet in de *Edinburg Evening Courant*, van 10 Augustus 1871, en ook daar door een niet-Spiritualist. Het lust ons echter neêrteschrijven, dat

bedoelde conferentiën door mannen van wetenschap en talent werden gevolgd, en dat onderscheidene van hen ons zelfs de geschreven bewijzen hunner levendige belangstelling niet onthielden, in later gevolgde briefwisselingen. Dat we schrijvers als bovengenoemde nu niet met die heeren op één lijn stellen, moge als motief gelden, dat we van de wederlegging van zulke bollen nu juist zoo héél véél werk niet maken.

Merkwaardig!... Juist de publicatiën, aan wetenschap gewijd, beginnen de zaak ernstig optevatten, en met die daadzaak zijn we vrij wel in onzen schik. Laten zij, die slechts uitspanning beoogen, nu maar voortpraten, of "kouten".

Nog een stukje uit de laatste dagen.

In *Elk wat wils* (*Kennis en Kunst*), afl. 6 van 1872, blz. 190, komt de vertaling voor van hetgeen in November 1871 de *Illustration* omtrent de reeds besproken proefnemingen van Crookes zeide. De vertaler, door de redactie een geacht medewerker genoemd, vindt het stuk alleszins opmerkelijk. Hij meent, dat de zaak de aandacht der waarheidzoekenden en geleerden verdient en schijnt met de benaming "natuurkracht", als quasi oplossing, niet tevreden.

Logisch en eenvoudig bewijs van *denken*.

De redactie, het stuk opnemende, zegt: met de opname van dat stuk niet te kennen te willen geven, genoegzaam bevredigd te zijn. Oók natuurlijk, vooral wanneer men, gelijk de redactie zelve bekent, aan "twijfelzucht" — dat wil, in goed Hollandsch, zucht tot twijfelen zeggen — laboreert. Dat iemand zucht tot onderzoek van iets hebben kan, is te begrijpen;... minder duidelijk is een "zucht tot twijfelen" te verklaren. Zoo'n zucht is ten minste niet heel wetenschappelijk en een persoon, dien zoodanige "twijfelzucht" eigen is, kan men wel niet onbevooroordeeld noe-

men. Het stuk zelf is een goede bijdrage tot bevordering van gezond onderzoek.

Verder dienen nog te worden genoemd, de redactiën van zoodanige bladen, die met onpartijdigheid hunne kolommen voor gedachtenwisseling, ook van onderzoekers, openstelden. Zoo deed ook het *Handelsblad* flink en loyaal in een strijd tusschen ons, een Haarlemschen Doctor en anderen over het Somnambulisme. Ook de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* toont, het gewicht der zaken in te zien. Nog eens: eene publicatie tot het volk gericht, en tot leiding van het volk van alle klassen geschreven, mag ons onderwerp niet onaangeroerd laten, maar behoort 't te bespreken op onpartijdige wijze en zonder oordeel te vellen, zoolang men niet zelf onderzocht, op straffe, zich het verwijt te hooren toeslingeren: ge beantwoordt niet aan uwe roeping! — Aanmerkelijke vooruitgang is, gelijk we aantoonden, echter hier zichtbaar.

Zooals overal, ontbraken ook in Nederland spotters noch lachers. Een teekenaar waagde zich aan een Album met gelithografeerde parodiën op den tafeldans, die niet onaardig waren, maar toch de geestigheid der Fransche caricaturen misten. Men zag daarin o. a. een gezelschap rondom de tafel een keten vormen. Een volgende plaat stelde datzelfde gezelschap voor honderd jaren later. Aan geduld had het niet ontbroken; doch de tafel had zich in de verloopen eeuw nog niet bewogen. De aanzittenden waren natuurlijk allen tot de vaderen verzameld en de kleederen hingen om de gedurende dien tijd in geraamten gemetamorfoseerde onderzoekers, als om kapstokken, neder. Welnu, als eene Séance wordt aangelegd, zooals dáár werd voorgesteld, namelijk met medewerking van kinderen, die nauw de tafel kunnen bereiken, onder spottend glimlachen, en men heeft daarbij geduld

genoeg, dan zal die voorstelling zeker tot waarheid worden. Dien 't lust, neme de proef!

Dit zij genoeg, voor zooveel kleinere publicatiën betreft. Groote werken zijn in Nederland over het Spiritualisme niet verschenen; wel tal van min of meer lijvige brochures, waarvan we hier eenige zullen aanstippen, die tot kennis der zaak kunnen leiden.

Reeds vroeger was te dezer stede, bij Gebr. van Cleef, een brochure uitgekomen van onzen stadgenoot, den heer Chir. A. Hoek, over het Magnetisme (*Aanteekeningen en opmerkingen*), waarin reeds, o. a. blz. 4, bijzondere krachten buiten den Magnetiseur en de Somnambule werden verondersteld. In 1855 gaf Siemelink bij Loman, te Amsterdam, een boekje uit, getiteld: *Magnetisme*, waarin mededeelingen werden gedaan van verschijnselen, in den geest als die meermalen door anderen werden opgemerkt, hetzij bij, hetzij buiten de beoefening van het Magnetisme.

Daarna verschenen met korte tusschenpoozen een 1e *en* 2e *Bericht van Manifestatiën*, benevens de *Gedachten over het Spiritualisme*, van den algemeen geachten majoor J. Revius, die ook later nog eenige geschriften uitgaf, vooral de aandacht verdienende, om de daarin vermelde daadzaken.

Thomas Incredulus gaf uit: *Een Onderzoek naar den tafeldans* en *De doodenbezweerders der* 19e *eeuw*, . . . twee van een positief standpunt uitmuntend geschreven boekjes, der lezing overwaardig en die hunne waarde zullen behouden, zoolang tot het gezond verstand kan worden gesproken. Binger, te Amsterdam, gaf eene vertaling uit van het Duitsche geschrift van Dr. Schauenburg, met bewijsstukken van Prof. Hoffmann, de Drs. Schade, Simrock, Neussen, enz.

Siemelink publiceerde nog zijn *Geest-openbaringen* en

De eeuwigheid onthuld. Een Geloovige schreef: *Iets over de geesten.* Een zich noemende Dr. in de natuurlijke wijsbegeerte schreef: *De onsterfelijkheid van den mensch.*

Er verscheen een N°. van het tijdschrift: *Oromase.*

Dan nog een geschrift van een Nederlandsch schrijver, een hevigen bestrijder, echter meer van termen dan van zaken, daar hij vooral stilstond bij minder juiste uitdrukkingen in Revius geschriften en eene allerarmzaligste verklaring door biologie zocht te geven. Hij wierp dan ook niets nieuws op, was als tegenstander zeer onschuldig en werd eindelijk *door een anderen bestrijder*, die zich "volbloed Dageradiaan" noemde, onbarmhartig uitgekleed en doodgeslagen in diens zeer interessante boekje: *Ook iets over de zoogenaamde klopgeesten en hunne manifestatiën.* Dat hem dit echter nog slechts onbeduidend wijzer maakte, heeft men bemerkt, toen we zooeven den Nederlandschen Spectator noemden.

In onze dagen verscheen o. a nog het merkwaardig verhaal van de *Genezing eener krankzinnige*, door den Chir. Hoek. (Niet in den handel.) Daarin komen onderscheidene belangrijke daadzaken voor, door deskundigen volkomen duidelijk als Spiritualistische Manifestatiën herkend. Hooiberg, te Leiden, gaf nog kort geleden eenige geschriften uit, zooals: *Een Medium*, *Godsdienstzin*, enz. die tot de beste in hunne categorie behooren. Al zijn we 't met de stellingen, daarin besproken, niet in allen deele eens, (ieder toch heeft zijne eigene beschouwingswijze, dáár waar *feiten geen hoofdzaak* uitmaken) gaarne bekennen we, daarin logische ontwikkeling van denkbeelden te hebben gevonden.

Dr. S. K. Thoden van Velsen gaf bij Los een merkwaardig boekje uit, getiteld: *Christus redivivus*, waarin

onderscheidene hoogst belangrijke verschijningen zonder omwegen worden verhaald. De onderzoekers der zaak zagen tevens met genoegen een groot werk, in denzelfden geest, door den moedigen en geachten schrijver aangekondigd. Dergelijke geschriften, in zoo nauw verband met ons onderwerp en zoo solide geschreven, kunnen het onderzoek niet dan goed doen.

Er verscheen in 1872 eene brochure van onze hand, waarin Spiritualistische studiën worden besproken. Ze is getiteld: *Louise Lateau van Bois d'Haine.*

De heer Chir. H. G. Becht gaf eene brochure uit: *Magnetismus*, waarin hij het eerst openlijk zijne door tal van waarnemers mede reeds vroeger gekoesterde, doch niet in dien vorm uitgesproken meening ontvouwde: dat ook bij de beoefening van het Magnetisme "levens", buiten de onderzoekende personen, handelende waren. Schrijver brengt merkwaardige voorbeelden bij. De *Geneeskundige Courant* wijdde, in het begin van Maart 1872, aan dat boekje een geheele kolom, waarin een Spiritualistische Séance werd overgenomen en verder gezegd, dat er geen reden van wantrouwen jegens den schrijver bestaat. Dit nu is een merkwaardig bewijs, hoezeer de studie langzaam veld wint, en zelfs den sceptischen geneeskundigen stand belangrijk toeschijnt, gelijk trouwens in het buitenland reeds vroeger. Dit boekje werd kort daarop gevolgd door de studie: *Te zijn of niet te zijn*, van denzelfden, waarin de kwestie scherp wordt afgebakend.

Zietdaar voor heden genoeg, om u zoowat op de hoogte der Nederlandsche geschriften te stellen, die op het besproken gebied het licht zagen. Er verschenen nog wel vele anderen; doch die leverden met de opgenoemden geen

bijzonder verschil van beschouwingswijze op. Ge ziet dus, ook in ons land werd zoowel vóór als tegen nog al wat geschreven. We zeiden daareven, dat ook in Nederland velen werden gevonden, die op den weg van het onderzoek voortgingen. Het aantal onderzoekers nam vooral in den laatsten tijd weder sterk toe. Tegen September des jaars 1872 wordt aangekondigd, als te 's Hage zullende verschijnen: N°. 1 van het *Spiritisch tijdschrift*, dat in vrije afleveringen, onder redactie van den WEw. heer emeritus predikant S. F. W. Roorda van Eijsinga, zal uitkomen, bevattende hoofdzakelijk een deel der merkwaardige Medianimieke mededeelingen, door den heer W. N. Rose, (Medium) te 's Hage, bekomen en getiteld: *De ziel des menschen in haar verleden en toekomst.*

Men ziet: ook hier is de tijd voorbij, dat men schroomde met zijn naam voor den dag te komen, zoodat nu ook Nederland kan wijzen op mannen, die op Medisch, Theologisch en algemeen wetenschappelijk gebied met onderscheiding werkzaam zijnde, zich volijverig en met merkwaardige uitkomsten aan het onderzoek willen wijden,...n'en déplaise allen kamergeleerden, die in den blinde, met groote woorden, het onderzoek willen verstikken. In vele steden van ons land onderzoekt men het Spiritualisme, blijkens correspondentiën in ons bezit. In enkele anderen, b. v. alhier en te Amsterdam, bestaan vereenigingen van studie.

Die te 's Hage noemt zich **Oromase**, dat is: Beginsel van het goede. Zij bestaat sedert jaren als de eerste in ons land, houdt geregeld vergadering, of experimentale Séance, en verzamelt berichten van officieel geconstateerde daadzaken. Zij bepaalt zich *uitsluitend tot onderzoek* en bezit eene, zeker in ons land op het gebied in kwestie

eenige, bibliotheek. Iedere individueele meening is in haar boezem toegelaten. Credo's worden niet verkondigd. Men is volkomen vrij in zijn onderzoek en tracht alleen naar kennis. Zij telt ook beoefenaren van wetenschappelijke vakken als leden.

Dit nu is de stand van zaken in ons vaderland.

Men sta ons toe, hier met een enkel woord op den man te wijzen, die de studie op onzen bodem als het ware inleidde. We bedoelen den heer Majoor **J. Revius.** Men herinnert zich den ijver, de volharding, waarmeê hij, hoewel volgens eigen bekentenis (nederigheid was een zijner vele deugden) geen schrijver, zijne bevindingen oprecht en eerlijk openbaarde. Hij was het, die de eerste maal **Oromase** grondvestte en daarvan tot zijn dood voorzitter was.

Wie en hoedanig **Revius** was, weet ieder, die hem mocht leeren kennen. Zelfs de hevigste bestijders trokken **Revius** waarheidsliefde nooit, ook maar in de verste verte, in twijfel. Lag reeds eenige maanden, op de groote begraafplaats aan het kanaal, een zerk, die getuigde van de krachtige overtuiging van een 's Gravenhaagsche familie van onderzoekers, voorzien namelijk van een Spiritualistisch motto, als Manifestatie verkregen en van een zoogenaamd "geesteneeken",... op **Revius** graf werd voor het eerst in Nederland, zijn geliefkoosd onderwerp in het openbaar besproken, en op Eik en Duin ruischte voor het eerst: "Spiritualisme, wetenschap der onsterfelijkheid!" — Zijne nagedachtenis werd geëerd o. a. door den heer B. G. v. d. Hegge Zijnen (geen onderzoeker), in het Dagblad, en die nagedachtenis zal in zegening blijven.

Het Spiritualisme leed in Revius een gevoelig verlies. Hij verdedigde toch het onderzoek met pen, woord en daad,

eerlijk, loyaal, krachtdadig. De eerste aflevering (1872) van *Le Concile de la libre pensée* wijdde aan den heer **Revius** een necrologie, waarin 's mans uitmuntende hoedanigheden kort en eenvoudig werden aangetoond. Hij was, door die hem naderde, bemind; door alle tegenstanders, om zijne uitmuntende hoedanigheden als mensch, hooggeacht. 's Mans assche ruste in vrede!

We meenen het hierbij, wat het ontstaan van de studie van het hedendaagsch Spiritualisme betreft, te kunnen laten. De tegenstand wordt over de geheele linie van aanval al zwakker, en de argumenten vallen achtereenvolgens allen voor nieuwe, verbazende *feiten*. Al meer en meer stemmen verheffen zich ter gunste van een positief wetenschappelijk onderzoek. Moge dat dan ook in Nederland algemeener aanvangen!

We kunnen den lust niet weêrstaan, dit eerste deel van ons programma te eindigen met een paar bijzonderheden uit den laatsten tijd, die we nog kortelijk even aanhalen.

Bij de Tea-pings, in China, werd het Spiritualisme gevonden in September 1869.

In Japan zijn de Ichico's bekend om hunne "Manifestatiën."

De verschijnselen deden hun intrede te Lahore, in Britsch-Indië, in de lente van 1871, tot groote verwondering der inwoners, zegt een dagblad alinea.

Australië heeft thans ook zijn lezer in Mr. Meers.

Het is inderdaad hoogst opmerkelijk, hoe verbazend snel het onderzoek in bepaalde localiteiten zich uitbreidt, of zich als het ware plotseling naar andere punten verplaatst.

Die zich een denkbeeld wil vormen van het onbegrijpelijk groot aantal Spiritualistische en Spiritische werken,

in alle talen, sla de genoemde tijdschriften maar na. Overal in de beschaafde wereld zijn de Manifestatiën waargenomen en worden dat nog.

Wat zal men nu met zulk een wonderhistorie doen? Natuurlijk aan het onderzoek gaan; voor veel geleerde heeren een: faire bonne mine à mauvais jeu!

Wat men er meê heeft *willen* doen,... dat zal men zien uit onze volgende brochure: *Dwaze tegenstand*, waarin men zeker alle soorten van uitleggingen, alle dwaasheden van dien tegenstand zal aantreffen. Iedere bestrijder — 't zij nu reeds gezegd — zal er zijn rekening in vinden opgemaakt.

Men heeft de onderzoekers al sedert jaren aangevallen. Ze konden de tegenpartij met *feiten* verpletteren; maar ze hebben allerlei onzin lijdelijk geduld, in de hoop, dat de lui wel ééns wijzer zullen worden. Thans worden geleerde mannen bondgenooten der onderzoekers. Ze zullen van zich af beginnen te slaan en dat kras doen ook!

Men heeft nu gezien: Spiritualisme allerwegen!

De afstanden zijn groot,... zoo groot ze op onzen aardbol maar kunnen zijn. Er schijnt alzoo waarheid te wezen in het Medianimiek verkregen gedicht, waarvan het eerste couplet, luidt:

De but lointain, de long voyage à faire,
Il n'en est pas.
Nous franchissons l'un et l'autre hémisphère
En quatre pas!
Ciel sans limite, Océan sans falaise,
Désert uni,...
Le seul espace, ou nous soyons à l'aise,
C'est l'infini!

Tot weêrziens!

DE SCHRIJVER.

POSITIEF SPIRITUALISME.

DWAZE TEGENSTAND.

POSITIEF SPIRITUALISME.

DWAZE TEGENSTAND,

DOOR

A. J. RIKO.

Celui qui au dehors des mathématiques pures prononce le mot: »impossible," manque de prudence.

ARAGO.

AMSTERDAM,
G. THEOD. BOM,
1872.

Ziethier, belangstellende lezers! het tweede gedeelte van ons programma, namelijk: het in het licht zenden eener **volledige theoretische handleiding tot de kennis van het Spiritualisme**, door deze brochure, vooral de bestrijding dier zaak enz. besprekende, uitgevoerd. Evenals ons vorig boekje: *Een wonderhistorie*, mede bij den uitgever dezes verschenen, dat de geschiedenis van het onderzoek op het hier besproken gebied beknopt behandelt, is ook dit een geheel op zichzelf. Beiden echter completeeren elkander. Natuurlijk, hij, die de verklarings-methoden uit een juist oogpunt wil bezien, dient, opzichtens den loop der gebeurtenissen, daarmeê in verband, geen vreemdeling te wezen.

Nog kort wijzen we op ons standpunt, dat, gelijk we vroeger zeiden, onpartijdig kan worden genoemd en dat we in *Een wonderhistorie* breeder ontwikkelden.

Ook hetgeen we daar zeiden over het gebruik der termen: Geest, Medium, enz., behoudt hier, evenals in volgende geschriften, de theorie van het Spiritualisme behelzende, zijn beteekenis.

Ons doel blijft altijd uitsluitend: bevordering van flink,

logisch onderzoek, en geen aanbeveling van de zaak zelve.

Na deze voorafspraak gaan we dan nu maar over tot de:

VERKLARINGS-THEORIËN EN ARGUMENTEN.

Bij de geschiedenis van het Spiritualisme behooren — 't spreekt wel van zelf — de verklarings-theoriën, ook door de wetenschap beproefd, als het ware te huis. Laat ons dan de voornaamsten daarvan beschouwen. Voornamelijk Frankrijk onderscheidde zich door vruchtbaarheid in deze. Veel van die, welke ook elders en in ons vaderland werden opgeworpen, kunnen we gerustelijk voorbijgaan, als niets nieuws bevattende, dat we niet bij anderen zullen aantreffen. Het bleef dikwerf zoowat ronddraaien in denzelfden cirkel, zooals men zal zien.

Louis Figuier, wiens verklaringen curieus zijn, zegt: dat de zoogenaamde officieele wetenschap, als altijd, maar weêr begonnen was, de feiten brutaal weg te loochenen. De treurige ervaring, die zij bij hare handelwijze omtrent het Magnetisme had opgedaan, lag nog versch in het geheugen, en evenwel was men er niet wijzer door geworden. Aanvankelijk draaide zij het onderzoek den rug toe, en het bewijs, dat Parijs een wetenschappelijk lichaam bezit, dat een instinktmatigen afkeer, ja! ongeneeslijken schrik toont voor ongewone ontdekkingen, was zonneklaar geleverd. De geleerde schrijver vindt dit phenomeen minstens even merkwaardig als dat der Manifestatiën (*Hist. du merveilleux*, *Tome* 4, *p.* 308.) Tot zoover Figuier.

Ons dunkt, de officieele wetenschap staat in philosofie beneden Zoroaster, Pythagoras en anderen. Physica, geneeskunst en chemie bieden nog veel meer onopgeloste dan

verklaarde verschijnselen aan. De werktuigkunde staat beneden die der Egyptische bouwmeesters, enz. enz. Gelukkig echter oordeelt het gezond verstand niet meer naar wetenschappelijke uitspraken, zonder bewijs. De *Patrie* beweerde indertijd, dat er verschijnselen bestaan, die het verstand te boven gaan, en die de eenmaal opgevatte denkbeelden weêrspreken, maar voor welke de menschelijke intelligentie zich toch nederig heeft te buigen. Zóó dacht er de schrijver over, en die denkwijze werd gedeeld door Guizot.

Men kan de oorzaak van niet één physisch of dergelijk verschijnsel *volledig* verklaren, en toch tracht men hier duidelijk op te lossen!... Maar het is waar: de feiten dwongen onderscheidene celebriteiten om hunne krachten aan verklaring, volgens bekende of nieuw ontdekte natuurkrachten, te beproeven. En corps trad echter niet één akademie van wetenschap op;... dat is te gevaarlijk; en in Frankrijk werd de mise en demeure, van den geleerden Mathieu, eenvoudig niet beantwoord. Geen bewijs van kracht, en tevens onwetenschappelijk! Indien echter ééne eigenschap bestaat, die vooral den wetenschappelijken man behoort te onderscheiden, dan dient die zeker wel te zijn: voorzichtigheid bij de beoordeeling van dingen, die men óf ten halve, óf in het geheel niet kent. We zullen echter doen uitkomen, dat op dit élémentair principe nog al uitzonderingen bestaan en wel zeer aardige. Zoo bezocht Dr. Fourcauld van de Fransche Akademie eens, met Alphonse Karr, een clair-voyant en vertrok verwonderd, echter te kennen gevende: dat hij naar meer positieve zekerheid zocht, waarin hij, volgens ons, gelijk had. Acht dagen later kwam hij weder bij Alphonse Karr en verzekerde hem, dat hij er wat op gevon-

den had. Hij had namelijk de dienstboden uitgezonden, . . . iets, dat hij niet noemde, verricht en den sleutel van zijn vertrek in den zak gestoken, er bijvoegende: dat zijne proef volmaakt kon worden genoemd. Men begaf zich weder naar den clair-voyant en trof de gelukkige uitzondering, hem even helder te vinden. De beschrijving van hetgeen Fourcauld te huis had verricht, ving, in alle bijzonderheden volkomen naar waarheid, aan. Fourcauld liep nog vóór het einde daarvan stil weg. Den volgenden dag vraagde Karr hem: of hetgeen hij van de beschrijving gehoord had, juist was. Antwoord: "Ja! Maar wat bewijst dat?" En nu wilde Fourcauld de absurdste stellingen bijbrengen; doch nu liep **Karr** weg. Waarlijk, men zal tegenover zulke lieden wel doen, dat voorbeeld te volgen: men loope gerust weg!

We beginnen met Faraday, van de *Royal Society*, te Londen. Hij beweerde, dat de beweging der tafels werd voortgebracht door de gezamenlijke pogingen, die de aanzittenden (NB. onbewust) aanwendden. Hij vond onderscheidene toestellen uit, die dit volgens hem aanwezen; doch hij verving die gedurig door nieuwe, met afkeuring van de oude. De omschrijving van die naalden, cartons, enz. zou ons te wijd heenvoeren. Hij verklaarde: zich te schamen (to be ashamed) te moeten onderzoeken. — Ja, er helpt niet aan! De grootste geleerdheid cijfert geen daadzaken weg, en zelfs een Faraday werd gedwongen. Hij moest er aan. Die geleerde wachtte zich echter wel, zijne theorie toetepassen op de voorwerpen van eenige meerdere zwaarte. Hij bewaarde daarover wijselijk het stilzwijgen. Kortom, zijne herhaalde proefnemingen doen duidelijk uitkomen, dat hij het onvoldoende van zijn systeem — waarin bovendien niet dan onbeduidende horizontale bewegingen

worden behandeld, doch geen spoor voorkomt, waaruit zou afteleiden zijn, dat hij ook de perpendiculaire wilde verklaren ('t geen dan ook op zijne wijze niet kon) — zelf inzag. Faraday's eigene bekentenis daarvan lag opgesloten in de woorden: "Ik hoop, dat mijne poging niet nutteloos zal worden bevonden."..."Hopen" en "pogen"!..niet zeer positief, en wat harder is: die geheele hoop werd verijdeld. Genoemde geleerde eischte van een goed wijsgeer: dat hij naar iedere meening moest luisteren, doch zelf oordeelen; dat hij schijn vermijden en geen bijzondere school, hypothese of dogma mocht aankleven; dat hij personen noch zaken moest ontzien en slechts waarheid zoeken, enz. Zie *Life and Letters of Faraday*, door Bence Jones. Dat zelfs groote mannen zeer onlogisch kunnen handelen, bewees hij, even als anderen.

Faraday namelijk bleef zijn zonderlinge belofte, — die eigenlijk als een dwaze dient te worden betiteld — om geen tegenwerpingen te zullen beantwoorden, getrouw. Wij noemen dit alweder gemakkelijk, maar tevens onhoudbaar. Men wete, dat Faraday, met wien men zoo dikwerf aankomt, zich totaal terugtrok, toen hij vernam van zich zonder aanraking bewegende voorwerpen. Hij zag zelf zeer goed in, dat zijn theorie met die feiten naar den kelder ging, en was reeds vóór 1860 er niet meer toe te krijgen om ééne Séance bij te wonen. Na dien tijd zweeg hij over eene zaak, die hij niet *kon* verklaren, noch *durfde* ontkennen. Volgens eigen uitspraak, (zie Bence Jones, zoo even genoemd) is Faraday dus zeker geen goed philosoof. De Amerikaan Allen Putnam beweert, dat Faraday nimmer eene Spiritualistische Manifestatie zag, en voert daarvoor opmerkelijke gronden aan. Doch wat daarvan zij, het doet er niet toe. De theorie van Faraday was al lang gevallen, toen ontzettend

knappe bollen, die zoowat de klok hadden hooren luiden, er in Nederland nog onbekookt meê rondschermden. Dit deed degenen, die op de hoogte waren, niet weinig lachen. Men kan onze *Wonderhistorie* daarover naslaan.

Arago sprak van "effets de répercussion, d'ondulation, "de l'organisme des liquides, fluides ou idées humaines". Men verbeelde zich: een "effet de répercussion" of zoo iets, dat b. v. lichtverschijnselen, verplaatsing zonder aanraking, direct schrift, enz. voortbrengt! Hoe krijgt men 't bij elkaâr! En toch, 't zijn Arago's eigene, niet heel klare uitdrukkingen, die, met alle respect voor 's mans geleerdheid, zoowat niets beduiden, als men ze goed beschouwt;...van begrijpen kan natuurlijk hier geen sprake zijn. Die geleerde volgde het draaien der tafels na, door zijn confraters — die de uiteenzetting van dit abracadabra van hem verzochten en verklaarden, met die woorden niet tevreden te zijn — den rug toe te keeren. Ook de autoriteit, dien we hier bespreken, scheen 't spoedig beter te vinden, verder maar te zwijgen. Men wees b.v. Arago op feiten, als onlangs in het verslag der Dialectical Society genoemd, en de geleerde heer zat in de war. Welke die feiten zijn, kan men kortelijk in onze geschiedenis vinden. Arago beproefde ook nog eene mechanische verklaring, in den geest van Faraday. De leden der akademiën van wetenschappen draaien hier al aardig op de hielen, om daarna hunne oogen te draaien tot de draaiende wereldbollen van het uitspansel en, met de hand onder de kin, in diepzinnig gepeins wegtezinken. Men stelle zich maar eens ten taak, alle zoogenaamde wetenschappelijke verklaringen op ons gebied *ontleed* te willen hebben en men zal zien, dat er eigenlijk niets van overblijft.

Dr. Löwe, te Weenen, meende de zaak tot klaarheid te brengen, door de willekeurige bewering, dat in een keten, gevormd door aanraking der handen, noodwendig door het in gemeenschap brengen der rechtsche en linksche pool van het menschelijk lichaam, de polariteit moest ontstaan in het bewerkte voorwerp, dat, op die wijze met een electrischen stroom geladen, tot magneet werd hervormd en alzoo om een denkbeeldige as rondwentelde, zoolang de onmisbare aanraking der handen bestond... Heel aardig; maar het bewijs zijner bewering leverde de man niet. Bovendien, die "onmisbare" aanraking echter perfect gemist kunnende worden bij het onderzoek, is reeds alleen daardoor zijne theorie gereduceerd tot nul en zijn lange Duitsche volzin geworden tot *on*zin. Men had zich de moeite der bestrijding van de "wetenschappelijke ketterijen", die zijn theorie bevatte en die door confraters hevig werd aangevallen, wel kunnen besparen.

De Chevreuil, lid der Fransche Akademie, had er iets op uitgevonden, dat hij "tendance au mouvement" noemde. *Wat* die "tendance" tot uitvoering deed komen en *hoe* dit gebeurde, wist hij niet.

Babinet, zijn confrater, zocht de opheldering in onbewuste spierbewegingen. De laatste noemde dit, eveneens zonder een woord tot heldere uiteenzetting, "theorie des mouvements naissants." — Heel goed! Maar alweêr: de bewegingen zonder aanraking dan? want de logica verbiedt, dat men de verdere ontwikkeling der verschijnselen van de tafelbewegingen verwaarlooze. Ze behooren er noodwendig bij. Niemand toch zou b. v. tevreden behoeven te wezen, als men hem den kikvorsch van Galvani, als explicatie van de laatste telegrafische toestellen, wilde doen slikken. Babinet

overtrof Faraday: hij loochende heel eenvoudig die bewegingen, zonder aanraking voortgebracht. Dit echter *moest* vallen, want talrijke getuigen legden spoedig hem en de Chevreuil een zwijgen des grafs op. Daarbij kwam, dat andere wetenschappelijke mannen beweerden, dat de laatste drie theoriën niemand konden voldoen en zichzelven veroordeelden. Dit spaart eigenlijk den onderzoekers de moeite der wederlegging.

We noemden daar Babinet. Hoort eens diens merkwaardige, niet geringe wijziging van denkbeelden. In 1867 verhaalde Dr. Feytaud Babinet's bekeering tot het onderzoek, welke hij uit zijn eigen mond had vernomen. *Le progrès spiritualiste* bevatte iets later, in het begin van September, den volgenden brief.

Aan Dr. Feytaud,

Rue Rambuteau, 30.

Monsieur Feytaud!

"Je voudrais bien avoir avec vous une conférence sur "les moyens à prendre pour produire devant le public, "qui m'est très sympathique et sur lequel je crois avoir "quelque autorité, les *incroyables phénomènes dont j'ai été "témoin*, et dont votre visite m'a persuadé que nous pour-"rions démontrer la réalité. Réponse au plus tôt, je vous "prie. Marquez moi une heure. Je serai chez-moi. *Je suis "décidé à marcher en avant* (!)

Votre devoué serviteur:
(*get*) BABINET.

Met zoo iets kan de onderzoeker tevreden zijn, al blijkt ook, dat Babinet nog niet in allen deele juiste denkbeelden had.

Dat de eenstemmigheid juist niet opmerkelijk kon worden

genoemd onder de geleerden, zal men wel zonder groote geestes-inspanning hebben bemerkt.

De Gasparin had weder eene andere verrassende ontdekking gedaan, die hij "fluide vital, fluide magnétique (aha!) of calorique" doopte. Hij gaf het in de keus, daar hij het met zichzelven niet eens was. Zijn confrater Babinet belastte zich uit vriendschap met zijne exécutie. Deze beweerde namelijk, dat de uitstrooming der zenuwstof zich nimmer zoodanig buiten de opperhuid kon doen gelden, dat daardoor wat ook kon worden bewogen, vooral geen gewicht van 75 kilogrammen... O, touchante overeenstemming! Men late zich nu maar door de mannen der officieele wetenschap op ons gebied voorlichten!

Nu volgen zeker de twee meest curieuse pogingen, om de Spiritualistische "kloppingen" te verklaren. (NB. ook hier ignoreerde men het overige.) De eer der uitvinding komt toe aan den chirurg Flint, uit Amerika. Volgens hem, werden die geluiden voortgebracht door sommige bewegingen van de knieschijf, zooals zeker iedereen die wel eens waarnam. Wij hebben intusschen nimmer die overbekende kleine knappingen het karakter van zweepgeklap, hamerslagen, of bonzen hooren aannemen, gelijk men dit bij de Spiritualistische Manifestatiën allerwegen, en ook thans nog, te 's Hage b. v., meermalen waarneemt.

Haasten we ons nu, den tweeden man aan de vergetelheid te ontrukken, op wien wij vooral willen wijzen, en die zich ook bij de bestrijding van den Magnetiseur Regazzoni een niet benijdenswaardige beruchtheid verwierf bij vele medicijnmeesters. We bedoelen den Duitscher, Dr. Schiff. — Hoort zijne theorie en bewondert 's mans genie!

Volgens hem, was het nu weêr *niet* de knieschijf. Neen! Flint had zich vergist. 't Was de "peroneus longus" (lange

kuitspier), die, door zamentrekking en plotselinge ontspanning, het meergemelde kloppen deed hooren. In April 1859 bevond die geneesheer zich te Parijs en woonde daar eene zitting van de Académie des Sciences bij, waarin hij zijne bewering zou staven. Geheel afgescheiden van de overige leden, zette hij zich neder en toog, in den letterlijken zin des woords, aan den arbeid, beter: aan zijne kunstverrichtingen.

"Heeren!" zoo sprak hij, "de klopgeest verwacht uwe bevelen." Daarop opende hij mond en handen, om te toonen, dat hij daarmede geen geluiden voortbracht. Men gaf bevel, dat de geest zich zou manifesteeren en...ja, waarlijk! er deden zich zachte, snel elkander opvolgende kloppingen hooren. Dit zelfde geschiedde nog eens en nog eens. Een oogenblik geloofden zich de geleerde heeren verpletterd. Dr. Schiff verklaarde eindelijk aan zijn zeer aandachtige "hoorders", dat hij het door volhardende oefening zoo ver had gebracht, dat hij, door middel van zijn lange kuitspier, willekeurig de kloppingen kon doen hooren. En daarbij bleef het. De pogingen, door Dr. Schiff aangewend, deden hem transpireeren,...een bewijs, dat het hem gansch zoo licht niet was gevallen. Toen men hem, tot bezinning gekomen, inviteerde, de kloppingen van zijn kuitspier elders te doen hooren, in eenig meubelstuk voelbaar te maken, of daarmeê vragen te beantwoorden omtrent hem onbekende zaken, (zooals dit alweder bij het Spiritualisme geschiedt) bedankte onze Doctor voor de eer. De "peroneus longus" liet hem in den steek. Dit nu was zeer te bejammeren. Dat orgaan had hem anders aan het bed zijner patiënten te pas kunnen komen, al ware dan ook menig recept, dat geen ander practisch nut had, dan het materieel bevoordeelen van den apotheker, gewijzigd. Het duurde dan ook niet lang, of

Dr. Schiff werd gepromoveerd tot wrijfpaal van de geestigheden zijner Fransche confraters, die wat vroolijk waren uitgevallen;...zeker eene niet verkieslijke belooning voor zóóveel moeite. En hiermeê stappen we van de wonderlijke kuitspier van Dr. Schiff en zijne op het terrein van dwaasheden schitterende en door de wetenschap begravene theorie af, die zeker nog lang opmerkelijk zal blijven, dáár, waar van aberratiën sprake zal zijn.

Hooren we nu den beroemden Louis Figuier. Hij vindt eerst onderscheidene verklarings-methoden van anderen onvoldoende. (Alweêr die touchante overeenstemming, die positiviteit der wetenschap! Niet een, die de verklaring van zijn confrater beaamt.) Hij komt nu met zijne eigene voor den dag, waarvan hij echter zelf al aanstonds begint te verklaren: dat het hem "toeschijnt", dat ze den eenvoudigsten vorm (meer niet) der Manifestatiën, namelijk: tafelbeweging, verklaart. Door de ingespannen aandacht der onderzoekers komt een van hen in "psychopatischen" of "biologischen" toestand (ook hier ter keuze van den lezer!) en beweegt onbewust de tafel. De overigen, dit bemerkende, doen haar verder voortloopen, waarbij zij (de plus fort en plus fort) *meenen*, dat de tafel dat zonder hen doet!! Hij neemt overigens de goede trouw in deze aan. (Dat ontbrak ook nog maar.) Zie *Histoire du merveilleux*, Tome 4, pag. 317. Nadat eerst de "overigen" bemerkt hebben, dat de tafel beweegt, ergo niet onbewust zijn, gaan zij aan die beweging, maar nu wel onbewust, (!!) meêhelpen!

Die geleerde heeren zijn toch zonderlinge wezens. Ze zouden u wel willen wijsmaken, dat ge bijna alles onbewust doet, terwijl wij zelfs niet kunnen aannemen, dat zij *hunne* theoriën "onbewust" neêrschrijven, hoeveel gronden zich daarvoor bij de lezing ook voordoen. Bij de tallooze

malen, dat wij zelf merkwaardige Magnetische of biologische verschijnselen in het leven riepen, is ons nooit iets van dien aard voorgekomen. We bemerken, dat reeds in 1843 de Engelschman Braid uitvoerig de biologie omschreef en evenmin wist van uitwerkselen, zooals Figuier haar toeschrijft. Maar dat ook Figuier, even als de vorigen, zelf niet weet wat hij wil, bewijst zijn wankelen b. v. in de naamsbepaling. Hij weet niet, hoe het te noemen, suggestie, biologie, of... wat anders. Om kort te gaan, het is eenvoudig draaien en slingeren om een voldoende verklaring te vinden. We constateeren intusschen met zekere zelfvoldoening, dat Figuier al mooi de denkbeelden der onderzoekers begint te naderen. Ziet maar eens zijn laatste werk: "*Le lendemain de la mort*", (Leven na sterven) letterlijk niets anders dan een compilatie van Kardec, Reijnaud, Dupont en anderen, waarin hij nog altijd onbesuisd rondhakt naar dingen, buiten zijn bereik. Intusschen, langzaam gaat zeker, zeggen wij Nederlanders.

De aanhoudende aandacht, het ingespannen zitten wachten, enz, is volstrekt niet noodig. Daar ook hij dus iets als onmisbaar vooropzet, wat dit volstrekt niet is, valt ook zijn systeem met glans in duigen. Zijn verklarings-methode verdient evenmin aandacht als de vorigen. Hijzelf gevoelt dit; want niettegenstaande de vele bladzijden, op verschillende plaatsen in zijn werk er aan gewijd, laat hij ten slotte het aan den lezer over, te kiezen, welke uitlegging hij als de zijne overneemt,...eene vergunning, die niemand hem behoeft te vragen en waarop talrijke confraters van den geleerde antwoordden: niet eene! — Dat slingeren en draaien maakte dan ook, dat Escandre van Figuiers werk zei, dat het veel pretentiën had, doch er niet één rechtvaardigde, en dat de schrijver reden tot trotsch zou hebben, zoo de kwantiteit

van zijn gekrabbel (griffonnage) de kwaliteit evenaardde. Bovendien zijn systeem: om geen feiten te willen onderzoeken, waarvan hij à priori oordeelt, dat ze niet kunnen geschieden, is eenvoudig onzin, en zijne meening: "dat dáár, waar van beweging zonder aanraking wordt gesproken, bedrog in het spel is", uit hij, zonder een spoor van bewijs bij te brengen. Zulk eene handeling is erger; die wordt ongeoorloofd! Ook zijn verklaring wordt nooit meer als autoriteit aangehaald. Ze is vergeten. Maar er is volkomen gevolg gegeven aan zijn verlangen, dat "bewegingen zonder aanraking" meermalen en bij verschillende proeven worden geconstateerd, waardoor dat feit nu tot "réalité scientifique" geworden is, zooals volgens hem dan het geval zou zijn. (Dl. 4, pag. 306) Intusschen we constateerden, dat Figuiers ideeën sedert aanmerkelijk zijn verbeterd.

De theoriën van Braid en Carpenter (de laatste schijnt door de zijne, die hij "unconcious cerebration" doopt, bijna bezeten) kunnen we voorbijgaan, als van hetzelfde gehalte en met hetzelfde gronddenkbeeld. 't Was volgens hen, dat Figuier zijn stelling samenflansde. Hij is een vriend van compilatiën, gelijk men weet; oorspronkelijk, levert hij zoo goed als niets.

Hering in Duitschland bracht de Manifestatiën in verband met het aard-Magnetisme, (waarmeê deed men 't al niet!) en meende wat nieuws te hebben uitgevonden, dat hij "Neutralisationskraft" noemde. Hij was even ongelukkig als de *Gartenlaube*, die in den zin van Faraday, doch minder wetenschappelijk wilde oplossen, en er werd den draak met hem gestoken. Zoo'n nieuw woord is ook al geen oplossing, zegt het nuchter verstand. Dat het menschelijk brein in de dwaasheden der historie van Münchhausen niet is uitgeput, zal gaan blijken. Het is inderdaad onverklaarbaar, hoe iemand

met een geleerd, ernstig gezicht ze uiten kan. Maar het is waar: de geleerde heeren kunnen elkander onder vier oogen veelal niet, zonder lachen aanzien!

De Fauvety leverde eene theorie, volgens welke de meerdere zwaarte ("pesanteur"; het staat er!) van de uit de onderzoekers stroomende fluide, van de kleine hersenen, langs de *zenuwen*, in het *hout* (!) overgaat en aldus de beweging veroorzaakt, die een "intelligent" karakter kan aannemen. — Aha!... Ziet daar dan toch de intelligentie al aangenomen! Een tweetal Nota-bene's op deze theorie: 1°. Een onzicht- en ontastbare fluide, zwaarder dan het te bewegen voorwerp. (b. v. tafels van 80 kilo, enz.) 2°. 's Menschen eigenschap, om de denkbeelden door organen uitte-drukken, uitgestrekt tot een tafel of ander aangeraakt voorwerp;... uitvinding dus van: een soort houten appendix aan onzen aardschen tabernakel,...een nieuw soort lichaamsdeel! Al zou men er met voordacht naar zoeken,... een dwazer theorie is niet te vinden.

Proudhon redeneerde zoowat in onverstaanbare termen van: eene werking van de gedachten der aanwezigen, die zich, buiten hun bewustzijn om, (alweêr diezelfde kleinigheid!) tot wezenlijkheid maakte. Van deze redeneering werd weinig notitie genomen, om de eenvoudige reden, dat men ronduit verklaarde, ze niet te begrijpen. Proudhon legde verder ook niets uit, maar zweeg. Hij zag geen kans, die "gedachte" in hare werking te volgen, dáár, waar ze zich "onbewust" verwezenlijkte.

Morin waagde zich aan een would-be verklaring, die niet veel duidelijker was. Hij beweerde namelijk het volgende: "Les actions de l'âme produisent une vibration organique en rapport avec elle même." Alweêr geschiedde ook alles "onbe-

wust". Ook die poging vond bij de wetenschap geen bijval. Men beweerde er van, dat hier een intellectueele rookverdrijver goed te stade zou komen. We gaven soms de termen, zonder ze te vertalen. Wat toch moet men van dergelijken onzin, in het oorspronkelijk reeds totaal onbegrijpelijk, maken? Vertaalt en ziet, of het u duidelijker wordt!

We releveeren den Engelschen professor, Allen Thomson, van Glasgow, een verklaarder (!) uit den lateren tijd, evenals een paar anderen, die we nog zullen beschouwen.

Beginnen we maar dadelijk te zeggen, dat Thomson nooit eenige Spiritualistische Manifestatie bijwoonde. Dit alleen zou al ruim voldoende wezen, om zijn gekrabbel, als uitspraak van een onbevoegde, tot de prullemand te doemen. Hij schonk alleen zijn aandacht aan sommige lage en abnormale "mesmerische verschijnselen", zooals zich nu en dan bij hospitaal-patiënten voordoen. We spreken hier met een zijner collega's. De man denkt dan, dat alleen hij, die gek is, zich met de zaak kan bezighouden. Niet eerbiedig voor de wetenschap! en bovendien, hij zelf dan? De logische gevolgtrekking zou hier zeker niet in zijn voordeel uitvallen. (Zie zijn adres aan de Biological Section van de British association) Zijn theorie kan zeer best kort worden omschreven. Ze bevatte niets nieuws en komt neêr op een rangschikking der verschijnselen bij die van het "Magnetisme, Mesmerisme, (waar is het verschil?) Phreno-mesmerisme, Biologie", of zoo wat. Eigenlijk is het der moeite niet waard; maar omdat er in den laatsten tijd met 's mans naam is rondgescharreld, in het *Leeskabinet*, no. 5, halen we een en ander aan van hetgeen dáár staat, waarvan wij sommige expressiën echter anders hadden vertaald. Volgens Thomson dan, *schijnt* het, dat het aantal personen toeneemt,

die zich o. a. ook verbeelden in het Spiritisme te gelooven. Dat "schijnt" is minstens even onbetaalbaar als het later volgende "verbeelden." De onderzoekers bestaan dus *in schijn!* De natuurlijke neiging tot het wonderbare is echter al een voldoende verklaring, *volgens T.* (Mogelijk voor een idioot, *volgens ons*) De verschijnselen zijn echter niet dan... neen! ze staan in verband (hoe grondig!) met natuurlijke neigingen, in gevaarlijke overeenstemming met eigenschappen van het zenuwstelsel! Welke neigingen? Welke eigenschappen? Geen antwoord!...Het orakel spreekt! Vermetele, zwijg en sidder! Men leze *Leeskabinet*, No. 5 zelf na. We noodigen daartoe uit! Eindelijk wordt de hoop uitgedrukt, dat het getal van hen, die in "wetenschappelijke onmogelijkheden" gelooven, moge verminderen! Wat een "wetenschappelijke onmogelijkheid" is, wordt niet gezegd en Thomsons hoop blijft onvervuld. Uitdrukkingen als: "het onderzoek der zaak verdient niet studie te worden genoemd; slechts enkele personen van naam hebben hun oordeel geveld"; (Dat hebben we gezien in de geschiedenis.) het spreken van "slachtoffers, dwaze droomerij" (sic) enz.;... een en ander waren voor Thomson (in het oorspronkelijke) steeds geliefkoosde termen. Wat moet die man erg boos op de Manifestatiën wezen. Maar nu het mooiste! De Kilburn en Dalston Societies hebben, behalve andere onderzoekers, individueel, Thomson herhaaldelijk en met aandrang, in naam der waarheid, verzocht, om toch vooral de namen der van bedrog overtuigde onderzoekers te noemen, die hij zegt, te hebben bekeerd. Wat antwoordt Thomson? *Zonder de gevraagde namen te noemen*, verklaart hij zich bereid, zijn adres, alvorens het wordt opgenomen in de *Transactions of the British Association*, te willen herzien, daar het scheen, dat de door hem

gebezigde uitdrukkingen tot misverstand aanleiding gaven. Hij begreep dus zelf, dat de duidelijkheid te wenschen overliet. Wat zullen we hier nu nog bijvoegen? We verklaren ons met zoodanige confessie van een officieel geleerde, van een soi-disant wetenschappelijk man, al vrij wel tevreden. Thomson wilde besproken worden, en dit is hem gelukt,... doch eenigszins anders, dan hij bedoelde. En nu noemt een onzer bestrijders, die in het *Leeskabinet* No. 4 en 5 van 1872 namelijk, de uitspraak van Allen Thomson verpletterend!..Waarlijk, wanneer we een oogenblik nadenken, dan heeft onze slimmert gelijk. De uitspraak *is* verpletterend, doch alleen voor Thomson en de meêpraters, die met zijn theorie als dollemannen rondschermen, om den vooruitgang van het onderzoek te stuiten,.. iets, dat toch maar niet gelukken wil.

Onze vriend noemt Thomsons theorie wijselijk een "uitspraak." De qualificatie is juist. 't Is waarlijk niet anders. Maar we hebben geen uitspraken noodig, omdat al, wat slechts uitspraak is, in waarde gelijk staat. We eischen *bewijzen*. Uitspraken deden de mannen der wetenschap al zóóveel en zóó dwaas, dat de ontwikkelde leek zich daaraan in 't minst niet meer stoort. Men is bij ondervinding, b. v. omtrent Palissy, Harvey, de Caux, enz. enz., al tamelijk voorzichtig met die uitspraken geworden. Al de groote woorden, die zulke mannen maar vierkant neêrstellen, zonder duidelijke verklaring of bewijs, positief bewijs, kunnen alleen door hem, die zelf niet denkt, verpletterend worden genoemd. En niet denken, op eens anders wieken drijven, is beklagenswaardig. Eindelijk: Thomson, die zijne bijzondere studie van het middelrif, waarvan hij veel werk heeft gemaakt, op eene mooie hoogte bracht, doch die liever niet moest meêpraten over dingen, waar-

van hij niets weet, was in Engeland al lang door niet-onderzoekers in openbare geschriften gedood, toen onze vriend hier daarvan nog niets had gemerkt. En dat praat toch meê!

We spraken van de curieuse spierbewegings-theorie van Flint en Schiff. Die theorie, ten minste ook een op spierbewegingen gebouwd, in *Buffalo Medical Journal* in 1851 aangetroffen, werd in *Scientific Opinion* in 1870 nog weêr eens opgewarmd, als iets nieuws, door zekeren Dr. *Rip van Winkle*. Even als indertijd Dr. Flint, — die met bekoorlijke naiviteit verklaarde: dat waarschijnlijk velen zijner lezers, beter dan hij, op de hoogte van het eigenlijk "bovennatuurlijk" (sic) karakter der verschijnselen zouden zijn en hij daarom dit maar zou laten rusten, — roerde ook Dr. *Rip* dit punt niet aan. Hij sprak slechts van "samengetrokken spieren, ontwrichting van gebeente", enz. Zijn theorie is het bewijs, dat ook geestvermogens erg "samengetrokken" en logica in gedachte "ontwricht" kunnen worden. Anders bewijst de man nihil. Zoo iets, onder den titel: *Wetenschappelijke verklaring*, in de wereld te durven zenden, kan slechts dienen, om de wetenschap te discrediteeren. Ook hier zijn onhandige vrienden meer te vreezen dan vijanden. Zoo oordeelen met ons ook medici in Nederland.

Slechts zeer enkele pogingen om, NB. langs scheikundigen weg, sommige Manifestatiën te verklaren, werden beproefd. Ze trokken geen aandacht, hoewel ze die, ten minste als acrobatische gedachten-toeren (pardon voor den term) wel verdienden. Zoo schreef indertijd, in 1863, Samuel Guppy *Mary Jane, or Spiritualism chemically explained*. Men kan intusschen uit de brieven, die hij in het najaar van 1871 aan de Engelsche pers schreef, zien, hoezeer zijne "scheikundige" verklaring was verbeterd. Toen

toch verklaarde hij: "geestelijke krachten" aantenemen buiten den mensch, doch met den mensch verbonden.

Van Henri G. Atkinson, die in denzelfden geest zocht te verklaren,...van Jackson, die indertijd het Magnetisme aangreep tot opheldering, bezitten we soortgelijke confessiën. De eerste zegt thans, dat er geen reden bestaat om het bestaan der geesten te loochenen; dat hij vorderingen maakt in het doordringen der Spiritualistische opvattingen; dat er verschijnselen zijn, die slechts door de werking der geesten zijn te verklaren, enz. De laatste neemt thans positief persoonlijkheden buiten de onderzoekers aan. En zoo zijn er meer.

Het is dus geheel onnoodig geworden, de primitive verklarings-theoriën dier heeren te bespreken.

Wat de professors Huxley en Tyndal, benevens Henry Lewes aangaat, die het Spiritualisme voor bedrog houden,... iets dat, gelijk we in *een Wonderhistorie* al uiteenzetten, onhoudbaar is,... Huxley verontschuldigde zich van met de Dialectical Society te onderzoeken. Hij had geen tijd, zeide hij. Tyndal meende te kunnen voorschrijven, wat hij zien wilde; anders onderzocht hij niet. (Ongehoord inderdaad!) Henry Lewes inviteerde het comité van bovengenoemde Societeit om, "zoo het kon", de middelen uittevinden, waardoor de verschijnselen ontstonden. Dat "zoo het kon" schijnt niet vrij van ironie. Lewes is waarschijnlijk door eigen teleurstelling ietwat bitter geworden. De Dialectical Society echter kon *niet*. Men herleze haar rapport, dat we in de vorige brochure meêdeelden.

Edward Bulwer Lytton spreekt van "stoffelijke invloeden, waaromtrent wij alsnog *onkundig* zijn". Over de intelligentie zwijgt hij. Hoe toch zou hij een stoffelijken invloed preciseeren, die zijne hand aanvatte en krachtig schudde,

gelijk hem dit bij Rijmer, in bijzijn van Home, overkwam? De gevierde schrijver heeft zich daarover niet uitgelaten. Hij had trouwens de bescheidenheid, zijn theorie als denkbeeld meê te deelen, zonder er zelf zeer aan te hechten, en dat toont verstand, omdat het moeielijk is te verklaren door middel van iets, waaromtrent men onkundig is.

Dr. Kidd is een dergenen, die al de Manifestatiën voor subjectief houden. De onbewuste toestand moet hier weêr veel doen. Die dit aanneemt, is genoodzaakt, zoodanige feiten te loochenen of te laten rusten, waarvan de materieele en tastbare bewijzen naderhand overblijven, en dat kan niet, als men onderzoeken wil zoo 't behoort.

Luisteren we nog even naar den Duitschen professor Zerffi, Ph. Dr. — Hij vertelt ons, dat de voornaamste oorzaak van "het tweede gezicht en den omgang met "etherische wezens" te vinden is in een electrische werking tusschen twee personen. De hersens van den een, als positieve pool, werken op den nervus sympathicus van een ander. De stroom ontstaat, doorvliegt de ruimte en de gedachte wordt overgebracht!!! — Klaar zijn we! Die dáár niet meê tevreden is, is moeielijk te voldoen! Verder leeren we van hem, dat we een speciaal "droom-orgaan" bezitten, dat ook in wakenden toestand des lichaams werken kan ('t geen men, met het oog op zijn theorie, zeggen zou, dat zeer waar kon zijn). De werkingen van dat droomorgaan nu nemen de Spiritualisten voor waarheid aan! (Arme, onnoozele stumpers, die zich nog al verstouten te zeggen: dat ze b. v. direct schrift, enz. kunnen toonen! Als ze een stuk papier, aldus beschreven, in hun handen hebben, is dit slechts een poets van het boven omschreven droomorgaan, door Zerffi ontdekt.)

Dit nu zijn in 't kort de voornaamste theoriën van de mannen der wetenschap. Men ziet: aan mooie woorden is geen gebrek. De bewijzen der kunstige termen echter zijn ver te zoeken. Het Spiritualisme *rust op feiten!* Wat geven zij? Gepraat! Ook lieten alle geleerde lui hun eigen stelsel al heel gauw varen. Zeer opmerkelijk is het verschijnsel, dat de zaak bij de geleerde wereld aanvankelijk zooveel tegenstand ondervond; niet minder opmerkelijk, dat men, de verschillende proeven van verklaring, door wetenschappelijke mannen gewaagd, in onderling verband beschouwende, al spoedig ontwaart, dat die elkander vernietigen. Men verwondere zich intusschen niet al te zeer over dien tegenstand; want de feiten, eenmaal waarheid zijnde, werpen onderscheidene tot heden aangenomene theoriën en leerstelsels omtrent de wetten, welke de omzetting der stof beheerschen, omver. En toch, hoewel de reeds door ons uit de *Gazette de France* aangehaalde bewering, omtrent de verklaringen der geleerde wereld, volkomen juist is te noemen, en zij met volle recht aarzelend en onvoldoende kunnen worden genoemd, heeft men zich gedurende eenigen tijd er aan vastgehouden. Had men maar eene methode kunnen vinden, om het verschijnsel naar bekende natuurwetten op te helderen, of volkomen te verklaren, dan had men niet met zeker hevig tegenstander behoeven uit te roepen: eene volledige verklaring is een plaats in de Académie des Sciences waard!! Dit gezegde herinnert ons aan Richards: "My kingdom for a horse!" Maar werkelijk, de zaak *is* niet door bekende natuurwetten op te lossen en tot heden wachten we nog altijd vergeefs op zoodanige oplossing. De hoop daaromtrent schijnt tot de pia vota te behooren. Dat de geleerde wereld overigens meermalen aan oude stellingen, in strijd met de waarheid, kramp-

achtig vasthield, ziet daarvan een curieus voorbeeld in de bekende historie der fossiele schelpen. Bernard Palissy, de koning van den arbeid, beweerde het eerst, dat die schelpen door levende wezens bewoond moesten geweest zijn. Hij had alle geleerden tegen zich. En toch later nam Buffon die stelling over. Ge kunt dat o. a. opslaan in Flourens *Histoire des travaux de Buffon*, pag. 204 en Id. *De la longévité humaine*, pag. 111. Wij, voor ons, zeggen met den Amerikaan Linton, waar hij in zijn *Healing of nations*, pag. 48, het werk van Roger (*Philosophy of mysterious agents*) bestrijdt: "Waarlijk, de mirakelen zijn gemakkelijker te ge-"looven, dan de natuurkundige uitleggingen er van." Ook Prof. Thury, van Geneve, had recht te zeggen, dat de geleerden door hun herhaalde nederlagen wijzer dienden te worden en hun oordeel moesten opschorten over onvoldoend onderzochte zaken. (*De sprekende tafels*, blz. 61.)

Gaan we thans tot de minder ernstige en minder wetenschappelijk gevormde tegenstanders over, die met een enkel woord de zaak trachtten te dooden. — "Hallucinatie! zinsbedrog! middeneeuwsch bijgeloof!" Zietdaar andere theoriën van sommige tegenstanders, waarvan intusschen het aantal van dag tot dag dunt. Ook zij oordeelen alweder in den blinde en schermen met woorden, waarvan zij de strekking niet kennen. Welke geleerde toch zal ons in de eerste plaats eene duidelijke verklaring kunnen geven van het wezen der hallucinatie, zonder zich te behelpen met een of andere vreemde uitdrukking, die niets oplost? En dit toch zou dienen vooraftegaan. Laten we het groote werk van Dr. Brière de Boismont, *Des hallucinations*, eens opslaan, dan vinden we al dadelijk, b. v. Chap 4 en Préface VI, dat de leer der hallucinatiën, zooals die door de ge-

neeskundigen wordt verkondigd, NB. is: "la plus grande "et la plus funeste des erreurs sociales." En sterker: "non "moins affligeante, au point de vue de l'humanité."

De beroemde Calmeil, van het gesticht Charenton, levert in zijn boek: *De la folie*, uitgegeven bij Baillière, tallooze bewijzen voor de stelling: dat de oorzaak der bijzondere verschijnselen, die somtijds krankzinnigen en andere personen aanbieden en die men hallucinatiën noemt, buiten die personen zelven gelegen en van hen onafhankelijk, ja! zelfs buiten of tegen hun wil werkzaam is. (Zie b. v. de *Mirville*, op pag. 120, 152, 160, etc.)

Hebben zij, die door het woord "hallucinatie" de Spiritualistische Manifestatiën zoeken te verklaren, nog niet genoeg aan de genoemde twee autoriteiten, zoo bevoegd in deze kwestie als niemand anders,... welnu, we kunnen hen nog Leuret's *Fragments psychologiques* aanraden, waarin hij onder meer, sprekende over den lijder aan hallucinatiën, zegt: (en men lette nu eens goed op!) dat er in hem is: "quelque chose différent de son moi, ayant une volonté"; dat hij is "dominé", ja! zelfs "esclave", daar hij: "obéit à "une puissance, qui n'est pas la sienne." etc.

Wij, voor ons, zouden dit eenvoudiger en duidelijker uitdrukken, door de eerlijke bekentenis: dat hij is onder den invloed eener vreemde, met wil en verstand begaafde geest.

We meenen hiermede de verklaring door het woord "hallucinatie", die nog al eens door geneesheeren wordt gebezigd, van wie wij dan echter moeten veronderstellen, dat zij bovengenoemde werken niet kennen, den bodem voldoende te hebben ingeslagen. Onze bewering toch, dat het eigenlijke wezen der hallucinatiën nog geheel en al onopgelost is,

zal wel geen tegenspraak ontmoeten. Wie toch zal hier beslissen, als b. v. Dr. Brière de Boismont (*Des Hallucinations.*) zegt: dat hallucinatiën zijn: "la réproduction du "signe matériel de l'idée." Chomel: (*Dict. des termes.*) "une "illusion du sensorium commune." Leuret: (*Fragm. psycho-*"*logiques.*)" "une illusion intermédiaire entre la sensation "et la conception." Michéa: (*Délire des sens.*) "un délire "perceptif." Calmeil: (*De la folie.* T. I.) "une modification "vicieuse de la substance nerveuse", etc. etc. Altemaal termen, die voor "hallucinatie" wel een andere in de plaats zetten, maar geenszins de aanleidende oorzaak oplossen en die bovendien hemelsbreed van elkander verschillen. En evenwel de verklarings-methode door het woord: "hallucinatie" is zoo zeer in zwang, dat we zelfs eene voorspelling wagen: Het zal namelijk een der eerste woorden zijn, die men u zal toevoegen, wanneer ge eventueel zelf zult hebben ondervonden en die ondervinding verhaalt. — Lieve lezeres! intelligente lezer! trek het u echter dan maar niet aan! Doe als wij en zeg: De verklaring (?) is ellendig en bewijst zeer zeker één ding, namelijk: het onverstand van hem, die ze gebruikt.

Ze komt toch eigenlijk, duidelijk omschreven, alleen op het volgende neêr: "Wij, die *niet* de Manifestatiën bijwoon-"den, zeggen tot u, die ze *wel* waarnaamt, dat ge niet goed "hebt gezien, en den grond, dien we daartoe aanvoeren is, "dat we de door u verhaalde feiten niet kunnen gelooven!"

Ei, ei!... Dat is een krachtig argument!... tegenover een krankzinnige wel te verstaan, maar niet tegenover een verstandig persoon!

We komen zoo langzamerhand tot tegenstanders van al minder en minder gehalte, die steeds een woordje wil-

len meêspreken. We zouden eigenlijk de moeite kunnen sparen, daarop nog te wijzen, na al hetgeen we reeds zeiden. Intusschen men is zóó verblind en de dwaasheid van den tegenstand is zóó groot, dat we ons de moeite maar zullen getroosten, ze ook in bijzonderheden van onbeduidende gehalte aantetoonen. We gaan dus voort, opdat verdere oplossers hunne rekening, al vast nu opgemaakt, kunnen vinden.

"Niets dan goochelarij!" zeggen andere, veelal weinig nadenkende personen. Maar men kan aantoonen, dat b. v. de Engelsche goochelaars Herman, Anderson en Hamilton geen kans hebben gezien, om bij de Spiritualistische Manifestatiën het minste bedrog te ontdekken. En nogtans dezelfde personen, die van goochelarij spreken, zullen, op de vraag: hoe het komt, dat goochelaars altijd slagen en Mediums volstrekt niet, geen antwoord kunnen geven.

De bekende reiziger Burton verklaart: dat de Spiritualistische Manifestatiën hoegenaamd geene overeenkomst hebben met de toeren der Indische goochelaars, (zoo beroemd in hun vak) door hem minutieus bestudeerd. Hij schreef de Manifestatiën toe aan "krachten en intelligentiën", waarvan hij zich geen denkbeeld kon vormen. (Zie Dr. Nichols: *Phénomènes*, etc.)

Laat ons eens zien, of de Fransche kunstbroeders gelukkiger waren in hunne opsporingen. — Hoe de belachelijke naäpingen van Robin, zelfs door tegenstanders der studie, werden doorgehaald, kan men nalezen in de door ons geciteerde N^{os} van den *Nain jaune*.

Wenden we ons dan nu maar tot den koning der goochelaars: Robert Houdin. Nadat hij reeds vroeger had te kennen gegeven, dat, bij dergelijke verschijnselen als de

hier besprokene, al de hulpmiddelen zijner kunst zouden te kort schieten, schreef hij, op 4 Mei 1857, den heer de Mirville, te Parijs, in verband met de verschijnselen, het volgende, dat zeker de aandacht verdient: "Plus j'y réfléchis, plus il m'est impossible de les ranger "parmi ceux, qui font l'objet de mon art et de mes "travaux"!

En elf dagen later schreef en onderteekende hij: "Qu'il "est tout à fait impossible que le hasard où l'adresse puis-"sent jamais produire des effets aussi merveilleux". (Zie *de Mirville*, pag. 30, 31 en 362.)

Alzoo Robert Houdin, die vele vrienden telt onder de leden van de Académie des Sciences, die een wetenschappelijk gevormd man en uitmuntend werktuigkundige is, verklaart zich onbevoegd om in deze te oordeelen niet alleen, maar getuigt, dat de zaak aan alle goochelarij vreemd is. Dezelfde verklaring legde Bosco af aan Ad. Trollope, die ze liet drukken. Maar er zijn daarvoor nog sterker bewijzen. De bekende fabriekant van physische instrumenten, de heer Thijs, Boulevard du Temple, 43, te Parijs, schreef, dd. 22 September 1865, een brief aan de *Opinion Nationale*, waarin hij verklaarde: dat alle concurrentie met de Spiritualistische Manifestatiën voor goochelaars of werktuigkundigen onmogelijk was. (Zie Piérart, jaargang 1865.)

Zou men na dit alles wel gelooven, dat er nog "prestidigitateurs" en "professeurs de jonglerie" werden gevonden, die spreken van "ontdekking van geheimen" en die met groote plakkaten "Séances de Spiritisme" aankondigen, zooals ook meermalen te 's Gravenhage geschiedde?

Welnu, de pogingen van die professeurs (geen Houdins) zijn bedroevend om aan te zien. We bidden u, laat u toch

nimmer verleiden, er uw geld aan te geven; inderdaad ge zoudt het beklagen. Waarlijk, dan zijn Mediums een ander soort goochelaars! Men vindt er dames uit den deftigen stand onder. Dikwijls falen de proeven. De Mediums winnen er niets bij dan bespotting; trouwens, tegenwoordig nog maar van onbevoegden tot oordeelen, enz.

Ook hier, even als elders, kwamen personen voor, die spraken van ontdekking der toeren van het Spiritualisme. De wetenschappelijke onderzoeker kan zich niet onthouden, bij zoodanige bewering glimlachend de schouders op te halen; want al ware het, dat men langs physischen, mechanischen of chemischen weg de Spiritualistische Manifestatiën kon nabootsen, dan ware daarmede nog niets bewezen tegen de zaak. Niemand denkt meer aan verklarings-theoriën van geleerden, zooals Faraday, Babinet, Arago. Denken bedoelde ontdekkers soms, dat hunne uitvindingen langer waarde zullen behouden dan de theoriën van bovengenoemde heeren? De uitkomst bewijst juist het tegendeel. De belangstelling in de toeren der ontdekkers vermindert spoedig, omdat zij, die met hunne twee goede oogen Spiritualistische Séances bijwoonden, zich zoo maar niet laten beetnemen door kwakzalvers, die geen begrip van de zaak hebbende, ze bij het verkeerde einde aanvatten en tengevolge daarvan dan ook de plank misslaan. De ontdekkingen zelven sterven aan verval van krachten haar eigen dood, en zeer spoedig zijn zij uit het geheugen verdwenen; terwijl de Manifestatiën steeds in kracht toenemen.

Het is wel opmerkenswaardig, dat zij, die jaren lang het Spiritualisme onderzochten, zich niet spoedig aan eene verklaring of oplossing wagen. Personen echter, die nimmer iets bijwoonden of zagen, zooals vele goochelaars,

ondernemers van publieke vermakelijkheden, enz., beweren maar dadelijk, dat zij den sleutel van het geheim bezitten en dezelfde verschijnselen kunnen voortbrengen.

We spraken daar straks van biologie en goochelarij. Vatten we dan kortelijk het feuilleton in de *Nieuwe Rotterdamsche Courant*, waarvan A. v. O. op 2 Maart 1872 het slot gaf. Het is getiteld: "*De Natuurwetenschappen en hare toepassingen*" en bespreekt bepaaldelijk Engeland. Het Spiritisme wordt daarin aangeroerd. Natuurlijk, het ontkennen is voor goed uit en men begint in te zien, dat men er meê moet rekenen. Na hetgeen we hebben gezegd en nog zullen zeggen, kunnen we volstaan, met het stuk van A. v. O. slechts hier en daar even na te zien. Op den voorgrond zij gezegd, dat de betweterij, waarmeê soms dingen worden behandeld, zonder dat de beoordeelaar de geschiedenis der zaak, die hij bespreekt, kent, ook hier weêr kolossaal is. We doen 's mans routine op ons gebied waarlijk nog te veel eer aan, zooals men zal zien.

Na eenige beschouwingen van anderen aard, vol mooie termen en onbewijsbare meeningen, komt de schrijver eindelijk tot het Spiritisme. Als hij de zaken, die hij beoordeelt, beter kende, dan zou hij Spiritualisme zeggen; doch laten we dit rusten. De zaak wordt genoemd: handigheid of goochelarij. Bewijs voor v. O's stelling: = nihil. Verder worden Crookes proeven beschreven en gezegd, dat men in sommige gevallen gedupeerd kan worden, ... iets dat geen nieuws is. Hij beweert, dat sommige dingen onmogelijk zijn zonder zekere gegevens. Nu, die gegevens zijn voorhanden. Er *zijn* oorzaken, die, buiten alle bekende theoriën van geleerden om, zoo vrij zijn, de zwaartekracht tegen te werken, melodiën op instrumenten te spelen, die druk-

king kunnen aanbrengen, enz., al noemt heer v. O. die dingen ook "wetenschappelijke onmogelijkheden" (een nonsens-term). Nu doet de schrijver de domme vragen: waarom is dit niet zus, en dat niet zóó. Antwoord: omdat men het verschijnsel moet nemen, zooals het zich voordoet; omdat men 't welslagen niet, even als de goochelaar, in zijn macht heeft; omdat redeneeringen eindelijk voor feiten en geen feiten voor redeneeringen uit den weg gaan... n'en déplaise heer v. O. en consorten! En nu komt:...een positief bewijs?...Wel neen! Er komt nog een vraag, namelijk deze: "Zouden groote handigheid van Home en een "gebiologeerden toestand van de heeren toeschouwers niet "een voldoende verklaring zijn?" De heer v. O's intelligentie ten minste ziet tot heden geen betere. Verbazend! Aardige combinatie: handigheid, plus biologie. Hoe iemand, die van het Magnetisme geen begrip heeft, met een stalen voorhoofd zoo'n vraag durft stellen, is totaal onbegrijpelijk. Het stuk eindigt met een klacht over de toenemende verspreiding der studie en met eenige phrasen van den Engelschman Thomson, dien men in den loop van ons betoog al behandeld heeft gevonden. Die klacht is roerend. Thomson is één van hen, die, als A. v. O., de ondankbare taak op zich namen, feiten te willen wegpraten. Eindelijk toont het enkele woord, dat de heer v. O. over het Magnetisme waagt meê te spreken, ook zijn volslagen onkunde op dit gebied. Waarom spaart men toch zichzelven niet meer? We herinnerden ons, in verband tot dwaasheden van dien aard, steeds de eerste acte van *La belle Helène*, waarin de parodie op de Olympische spelen geleverd wordt. De kampstrijders zullen proeven van hun dichttalent en hun "Witz" in het stellen van charades afleggen.

Eén van hen, die het ook had gewaagd, den zangberg te bestijgen, treedt met hooge borst voorwaarts. Het is, meenen we, Ajax II. Hij reciteert het volgende:

„Chaque chaine a deux poids;
„Chaque peine en a trois."

Zoo iets ten minste. We onthouden *die* dingen zoo precies niet. De rechters verzinken in nadenken. Eindelijk neemt Menelas het woord en brengt het volgende advies uit: "C'est doux à l'oreille, mais ça ne signifie rien." Ziedaar, waarde lezeressen en lezers! wat zich onwillekeurig aan ons opdrong.

Men heeft ten allen tijde menschen aangetroffen, die beweerden, het onmogelijke te hebben uitgevonden. De vraagstukken van het perpetuum mobile, de kwadratuur van den cirkel, enz., waren voor hen kinderspel. De personen van die categorie, mogen echter hebben uitgevonden wat men wil,... zeker het buskruit niet, en wanneer zulke quasie-ontdekkers door hunne uitvindingen bekend worden, is dit nimmer in hun voordeel.

Nog treft men personen aan, die zeggen: zulke dingen zijn onmogelijk, of: wetenschappelijke onmogelijkheden. Een gebrek in logischen vorm. Alvorens omtrent eene zaak uitspraak te doen, behoort men te vragen: "Is het waarheid?" en die vraag voor zichzelven tot duidelijkheid te brengen. Consequent intusschen zijn zulke tegenstanders niet heel erg. Ze ontkennen het bestaan der zaken, en toch schrijven en praten ze er jaren lang tegen, en die slechts "in de verbeelding van sommigen bestaande dwaasheden", zooals zij ze noemen, houden hun den slaap uit de oogen.

Hoort eens, wat de heer Piérart, uitgever van de *Revue Spiritualiste*, een tegenstander van dat slag, antwoordde.

Hij bewoont een klein buitenverblijf, nabij Parijs, midden in dicht geboomte gelegen. Op zekeren tijd ontmoette hij een jongman, die zich met de jacht vermaakte. Hij zegt, dat het een van die Parijsche Robins des bois was, die in honderd schoten wel kans zien, één stuk wild te vellen. Nauwelijks had onze jager den heer Piérart bemerkt, of hij riep uit: "Daar hebt ge nu één van die lieden, die in de 19e eeuw Frankrijk nog zoeken te domperen! Hoe durft gij nog voor den dag komen en u vertoonen zelfs midden in het eenzame bosch? Ga terug in uw spelonk, schaap van Panurgus met uwe spoken!

Met dergelijke lui nu moet men de kwestie liever niet bespreken. Die er over spreken wil, moet daartoe het recht hebben verkregen door onderzoek. Men spreekt immers met geen blinde over kleuren, met geen lamme over de soliditeit van vélocipèdes, enz. Dit meende ook Piérart en hij antwoordde ongeveer: "Ga uw weg, o, geweldige "Nimrod! geduchte man dezer wouden, die alleen moedige "hazen zulk een ontzettenden schrik bezorgt en wiens "bestaan zoo onberekenbaar nuttig is voor de buskruit-fa- "briekanten. Wanneer gij, in plaats van uwe schietbanen, "zonder eenige vrucht, meer bibliotheken had bezocht, dan "zoudt gij weten, hoeveel jaren mijns levens in ernstige "studiën voorbijgingen. Volg mijn voorbeeld en ik sta u "te woord".

En hierop, zegt hij, trad ik in mijn huis, sloot de deur en zette mij aan het schrijven. Nu, het is Piérart wel te vergeven, dat hij ditmaal, bij groote uitzondering, op dergelijken onzin eens antwoordde,. . .hij, die gewoonlijk zwijgt, welk stelsel zeker de voorkeur verdient met dezulken, al is ook op deze categorie van bestrijders het gezegde van

Mrg. Dupanloup maar al te dikwijls van toepassing: "Quand il s'agit d'injures, votre art est fertile".

Het zou inderdaad onverklaarbaar zijn, zoo iemand, die slechts een oogenblik het gezond verstand laat spreken, niet spoedig van het gewicht der zaak en het belang van de nasporingen op dit gebied overtuigd werd. Men denke maar eens na! 't Is toch wel zonderling, niet waar, dat zoo maar in eens tal van wetenschappelijke mannen zich met kwakzalverij zouden ophouden, of aan een soort verstandsverbijstering lijdende worden? Denkt eens: rechters, die zich zoo maar laten beetnemen! geestelijken, die vroeger over de lichtgeloovigheid hunner gemeentenaren lachten! geneeskundigen, die gevaar loopen, hunne patiënten te verliezen! letterkundigen, wier naam er mede gemoeid is! In een woord: vertegenwoordigers der verlichte klasse zouden met aandacht en ingespannen studie een verschijnsel nagaan, dat òf alleen in hunne kranke verbeelding bestond, òf zich oploste in eenige nietsbeteekenende handigheden of kunststukjes.

We bekennen in gemoede, dat het toch wel wat *al* te sterk zou zijn en *dit* verschijnsel verreweg nog wonderlijker zijn zou dan de Spiritualistische Manifestatiën zelven, ja! zeker het "raarste aller wonderen", dat intusschen alweêr een onderzoek naar de oorzaak overwaardig zou wezen. Wil men dan met alle geweld de onderzoekers krankzinnigen noemen? Welnu, men zij consequent en noeme dan b. v. ook Socrates, Pythagoras, ja! al de groote geesten der oudheid alzoo, benevens uit onzen tijd tal van beroemde mannen. Doen de tegenstanders van het onderzoek dàt, welnu, dan zullen wij gaarne de eerste zijn, die hen wijsgeeren bij uitnemendheid noemen, die alles weten, alles

kunnen oplossen, zelfs het einde van het oneindige gezien hebben, of kunnen weten. Wanneer wij, voor ons, de qualificatie van "dwaas" op iemand moesten toepassen, dan bekennen we gulweg, dat we dit liever op zoodanigen tegenstander zouden doen, dan b.v. op Socrates, die toch ook beweerde, een beschermgeest te hebben, gelijk bekend is.

Zij, die de zaak niet kennen, of het onderzoek wenschen tegentehouden, hetzij uit lichtschuwheid, of uit andere oorzaken, wijzen wel eens waarschuwend op voorbeelden van personen, die, tengevolge van de studie van het Spiritualisme, krankzinnig zijn geworden. Dat klinkt verbazend ernstig; doch we verzekeren u, dat, gelijk bekend is, de bevolking der krankzinnigen-gestichten voor een groot deel bestaat uit mijmeraars over godsdienstige kwestiën van deze of gene richting. Wie nu zou uit dit onwedersprekelijk feit het gevolg trekken, dat godsdienst gevaarlijk is? Dat zou immers te dwaas zijn. Zij, die dit soi-disant argument tegen het onderzoek aanvoeren, bedenken niet, dat, indien het aantal krankzinnigen hier beslissen kon, zeker het Spiritualisme het gunstigst zou uitkomen onder alle zaken, die alzoo aanleiding tot krankzinnigheid kunnen geven.

Men vindt personen, die zoozeer tegen het onderzoek in deze zijn gestemd, dat zij rondweg bekennen: "Ik zou het niet gelooven, al zag ik het ook." Nu, dat is in zekeren zin juist. Als men gezien en goed gezien heeft, is gelooven overbodig. Wij, voor ons, *gelooven* dan ook van de geheele zaak al bitter weinig. Wij *weten*, dat ze waarheid is. Dat is beter!

Menschen, die dergelijke redeneeringen uiten, herinneren aan de fabel van Vacquerie, waarin een visch aan andere waterbewoners het verhaal doet zijner ontmoeting met een duiker, en die niet wordt geloofd, omdat de visschen-

intelligentie zich geen denkbeeld kan vormen van een wezen, dat geen kieuwen of vinnen bezit en zich evenwel in het water voortbeweegt. In de fabel belacht een sceptische tarbot de eenvoudigheid van den verhaler; een denkende tong spreekt van wiskundige onmogelijkheid; een geleerde schildpad schudt het hoofd, en een vernuftige oester glimlacht met minachting.

Nu, zoo is 't ook in het dagelijksch leven met velen, die van het hier behandeld onderwerp hooren gewagen. En toch, Vacquerie's visch had juist gezien!...en toch, de onderzoekers zagen, voelden en hoorden zeer goed!

Men diende meer te letten op het gezegde van Laplace, in zijne *Théorie analytique du calcul des probabilités:*

"Nous sommes si éloignés de connaître tous les agents "de la nature et de leurs divers modes d'action, qu'il serait "peu philosophique, de nier l'existence de phénomènes, "uniquement parce qu'ils sont inexplicables dans l'état actuel "de nos connaissances."

De feiten nu van het Spiritualisme zijn waar of valsch. Zijn zij waar, dan behoort men ze vóór alle andere te onderzoeken. Zijn ze valsch,...men bewijze dit duidelijk en onwederlegbaar en scherme niet met woorden.

Hen, die beginnen met vragen: hoe het mogelijk is, dat onzichtbare krachten voorwerpen kunnen bewegen, wijzen we op stoom, electriciteit, gassen, enz. Ge ziet, ook de Spiritualistische Manifestatiën staan hierin niet alleen. Men is met stoom, electriciteit en de werking der gassen, enz. alleen maar wat meer vertrouwd geworden; terwijl men in het algemeen van de laatsten nog zeer weinig weet;...zietdaar het onderscheid. Intusschen, alle gevraag naar mogelijkheid valt weg, waar feiten plaats vinden. Wanneer de dingen er nu eenmaal, in spijt van alle redeneeringen, *zijn*, heeft men ze al-

leen te onderzoeken. Dat is volgens het gezond verstand handelen. Ze wegpraten zou gemakkelijk wezen; maar dat gaat niet. Een reddeloos verloren stelling kan nu eenmaal zóó niet worden behouden.

Er zijn, gelijk we reeds zagen, menschen, die zich zoo ontzettend boos om die Spiritualistische verschijnselen kunnen maken, dat het bijna niet te begrijpen is. Hoe verbazender Manifestatiën, hoe grooter woede, zooals b. v. bij de *Westminster Review*, en ook lui hier, als we noemden.

Men moge met Varley gematigd schrijven: "Het is zon-"derling, dat, toen Crookes een mededeeling inzond over "zijn nieuwe ontdekking van het Thallium, (een metaal) "ge dat verslag dadelijk geloofdet, even als soortgelijke "mededeelingen; terwijl ge het getuigenis van *tal* van per-"sonen, over het Spiritualisme, verwerpt *zonder onderzoek*, "en de mededeelers: leugenaars, kwakzalvers, enz. noemt "en ze behandelt, als men Galileo e. s. deed"; . . . men moge, kortom, nog zoo gematigd zijn, . . .er zijn tegenstanders in massa, die zich niet ontzien, letterlijk beleedigingen te gebruiken. Geen Medium blijft ongemoeid. Een nieuw Medium is, volgens die heeren, een nieuwe bedrieger, hetgeen echter niet belet, dat die "bedriegers" zeer gezocht zijn bij hoogst beschaafde en aanzienlijke personen.

In den regel zijn zulke tegenstanders woordzifters, of hebben een vreemd zwak. Zonder zichzelven te noemen, vallen ze b. v. Spiritualistische schrijvers als persoon aan en trachten hen belachelijk te maken. Zóó wordt voor den grooten hoop de aandacht van de zaak, waar het eigenlijk op aankomt, afgeleid. De domme massa lacht en men heeft 't gewonnen, zou men denken? Ja! in 't land der blinden, waar de éénoogige koning is; . . . niet bij personen, die zien, hooren

en denken. Zoo sprak een onzer bestrijders, dien we reeds releveerden, doch nu maar niet op nieuw zullen doen blozen, van "zekeren meneer Riko", waarmeê hij schrijver dezes bedoelde. Van den eersten onderzoeker, Majoor **J. Revius**, in onze vorige brochure geschetst, werd gesproken als van een "geestenbezweerder". In de *Delftsche Courant* noemde zekere medicijnmeester de onderzoekers "tafeldansmeesters", enz. En dat alles anoniem...Hoe moedig!...Zoo sleepte, op 13 Augustus 1872, *Het Vaderland* het Spiritualisme als bij de haren in een dronkemanshistorie!...Hoe degelijk!

Men kan de uitvallen dier overigens niet gevaarlijke tegenstanders met recht als letterkundige curiositeiten aanmerken. B. v. ge verhaalt eenig verschijnsel te hebben gezien, en ze schrijven uw zien aan indigestie toe. Ge deelt meê, dat ge de eenvoudigste tafelbeweging hebt waargenomen en men daagt u uit, (gelijk te Londen geschiedde) het Wellington Monument in beweging te brengen. (Bij ons zou men kunnen zeggen: het paleis voor Volksvlijt.) Een getuige zegt, door handen te zijn aangeraakt, die geen der aanwezenden toebehoorden en men vraagt hem, of hij wel zeker was, dat het Medium geen kunsthanden aan zijn voeten had gebonden; dit deed men ten minste omtrent Home. Het hier besproken soort tegenstanders redeneert van de onderzoekers als "domkoppen"; ze treffen (?) met: "aan-"geboren stompheid, beklagenswaardig bijgeloof", enz. enz. Zoo meende indertijd Dr. Donkersloot, in de *Geneesk. Courant*, dat Majoor **Revius** een "homeopatische dosis hersens" bezat.

De Heer Ising schrijft alles aan spierbewegingen en onbewuste werkingen toe. Na de verschijning van Afl. 1 van het *Spiritisch Tijdschrift*, fabriceert ZEd., die onder

de *onbeduidende* tegenstanders een eereplaats inneemt, een artikel voor den Spectator, onder den titel "Kranke geesten". Waarschijnlijk is die titel een onbewuste reflectie van eigen-beoordeeling. ZEd. zal wel zoo'n groot bezwaar niet zien, dit aan te nemen. Hij houdt toch erg veel van die explicatie. Daar wij op het terrein van het Spiritualisme niet van het bouwen van stellingen uitgaan, laten we zijn bestrijding van het systeem Medium Rose in het midden. Onze raisonneur vindt, dat zekere uitdrukking van "den geest Anselmus" doet denken aan grof zout en fijn zout, en hij vindt dat zóó dwaas, dat hij dan ook steeds de *uiterste* zorg draagt, dat, bij *zijn* geschrijf over het Spiritualisme, nooit aan het minste zout kan worden gedacht.

De Heer Ising is dezelfde, die indertijd door den volbloed "Dageradiaan", waarop we in ons eerste boekje wezen, zoo ad rem op zijn plaats werd gezet. Of hij er voor uit zal willen komen, valt te betwijfelen, en *toch*... ZEd. is *nog* niet genezen! En *toch* vindt de Spectator, dat hij "den staf over de zaak gebroken heeft"!! Zoo ergens, dan geldt hier het: "Les gens que vous tuez se portent assez bien!" We kunnen er tot stichting van onze tegenstanders bijvoegen, dat, niettegenstaande al hun nonsens, de belangstelling ook in Nederland sterk toeneemt, en b. v. heeren studenten onzer universiteiten zeer dikwerf tot onderzoekers komen, om hen te raadplegen, waarbij zij toonen te begrijpen, dat het onderzoek van veel belang voor de toekomst is. Ieder, *die hersenen bezit*, is het gewicht der zaak zoo klaar als het daglicht;...alleen onzen woordenknutselaars niet!

Waarlijk, laten bestrijders, als nu 't laatst genoemd, van

ons een gemoedelijken raad aannemen en zich niet zoo in al hun kleinheid aan den *denker* vertoonen! 't Zal hun goed doen. 't Is hun eigen belang!

Denkers, zooals Johann Gottlieb Fichte, Kants tijdgenoot, spreken eenigszins anders. Die philosoof schreef o. a. op 7 Julij 1871, uit Stuttgardt, aan G. C. Wittig, te Breslau, dat hij de verschijnselen na grondig onderzoek aannam niet alleen, maar dat er geen kans van verklaring bestond, zonder de werking van "bovenmenschelijke wezens" aantenemen...Zóó spreekt een Fichte, heeren!

We zeiden reeds: geen verdraaide voorstellingswijzen der dingen maken feiten ongeschied. Dit is een machtspreuk. Gaarne geven wij dit toe; doch ze bevat de waarheid. Niet alzoo die van de tegenpartij, welke beweert: "Zulke dingen zijn er niet"! Er worden ook nog lichthoofden gevonden, (oude spelling met *g* natuurlijk!) wier begripsvermogen niet sterk genoeg is ontwikkeld, om de volgörde eener redeneering te vatten en die gretig iedere gelegenheid tot parodieeren en spotten aangrijpen. Wat toch heeft men al niet bespot? Weet ge echter, waarmeê we ons troosten? Met de waarheid der bewering: dat ook lachen en spot niets ongedaan maken, en niets vóór noch tegen eene zaak bewijzen. We hebben ons wel eens wat anders laten opdringen, dit namelijk: dat het gedurig gebruik van spot en geestigheden een bewijs is voor de verdachte gehalte van het gezond verstand van den gebruiker van dat middel, en bovendien niet sterk pleit voor de aanwezigheid van positieve bewijzen.

We vatten het dan ook tegen zulke bestrijders, die men onder waarlijk beschaafden trouwens niet veel aantreft, niet zwaar op. De eerste de beste kan woorden uiten, waaraan

beteekenis ontbreekt. Ook hen tillen we niet zwaar, die twijfelen aan de gezondheid van ons denkvermogen, omdat we vreemde zaken meêdeelen, die zij niet begrijpen; nog veel minder dezulken, welke onbeschaamd iemand, dien zij niet kennen, als leugenaar durven qualificeeren.

We rekenen met de zoodanigen, die oprecht pogingen tot opheldering wagen, en die toonen, daartoe het recht te hebben door onderzoek;...niet door het bijwonen van een paar Séances, waaronder, als altijd, mislukte,...maar door *volhardend* onderzoek. Ware het nu en dan niet bepaald noodig, men zou met niet-onderzoekers niet meer in discussie treden. Men kan toch iemand, die van eene zaak, jaren lang door ons oplettend nagegaan, volstrekt niets weet, en alles alleen van een oppervlakkig kijkje of van hooren zeggen heeft, de eer eener repliek bijna niet aandoen, ware 't niet, dat ze nu en dan eens flink op hun plaats dienen te worden gezet, die meêpraters! Inlichtingen geven is wat anders. Daartoe is ieder solide onderzoeker verplicht tegenover *oprechte mannen*.

We spraken nog niet van den inktvermorser Debay, om er nog maar één te noemen, die o. a. in zijn boek: *Verborgenheden van den slaap*, allerdwaast knutselt met vreemde termen, ontzaglijk veel beweert, maar niets hoegenaamd bewijst en die zelf b. v. nooit het onbeduidendste Magnetische verschijnsel voortbracht. Die mijnheer Debay, van wien men ook producten in het Hollandsch vertaalde, is een zonderling schepsel. Zoodra bemerkt hij niet, dat er met eenig onderwerp geld is te verdienen, of hij grijpt naar de pen. Reeds bestonden van hem b. v. de Hygiène des cheveux, etc., Manuel du parfumeur, De biografiën van Lais en Ninon de Lenclos, Les nuits Corinthiennes,

eene beschrijving van de 30 schoonheden der vrouw (!!), toen hij van de Manifestatiën hoort gewagen. Hij vat de pen op en schrijft een "*Histoire des Sciences Occultes*", die naar niets gelijkt. Als nu zijne beschrijving van de 30 schoonheden der vrouw met even veel kennis van zaken is geschreven, als zijne verhandelingen over onze studie, dan kunnen we hen, die in 't eerste gebied bijzonder belang stellen, aanraden, zich ook in dat geval niet te veel op zijn orakelen te verlaten, maar, als ze dat noodig oordeelen, oneindig liever eigen ondervinding te raadplegen. Intusschen, blijkens genoemde publicatiën, schijnt Debay het terrein van de kennis der schoone sexe nog al met zekere voorliefde te hebben geëxploiteerd. En zoo'n schrijver zal nu autoriteit heeten!!

Ook Morin, die later, bij waarneming, tot in het overdrevene van mirakelen en wonderen riep, was een schrijver van dergelijk onbeteekenend gehalte, die alleen impressie maakte op onkundigen; dezulken slaan meermalen om als weêrhanen.

We kunnen de verleiding geen weêrstand bieden, nog een curieus staaltje van dwazen tegenstand aantehalen,. een voorbeeld, dat zonder de minste moeite met talrijke dergelijke, somtijds nog zotter handelingen, zou zijn te vermeerderen. Het is uit den laatsten tijd.

Volgens de *Presse*, bevatte het Engelsche blad, de *Standard*, een artikel van zekeren heer Faulkner, die daarin verklaarde: als fabriekant van natuurkundige instrumenten, gedurende onderscheidene jaren, leveringen van magneten, electrische batterijen, ijzerdraad, enz., te hebben gedaan ten behoeve van Spiritualisten. (Evenals nu nog enkele malen te Londen door zekere lui "Spirit-rappinghammers"!! te koop worden geboden.) De *Presse* grijpt deze

gelegenheid aan om te beweren, dat zoodanig feit voor de voorstanders verpletterend is; dat het Spiritualisme stuiptrekt; dat door *die* middelen de geesten klopten; dat de tafels op dezelfde wijze hare sarabandes uitvoerden; dat de voorstanders het verstandigst deden, zich nu maar aan aller oogen te onttrekken; dat de naam van Faulkner nu zeker door de tafels onder den voet zou worden getrapt,...en dergelijken nonsens meer. Kortom, de *Presse* sprak over het Spiritualisme een vonnis uit, gelijk aan dat, in 1842 tegen John Francis gewezen. Deze werd veroordeeld om gehangen, daarna onthoofd en bovendien nog gevierendeeld te worden,... iets, dat afschuwelijk en een schande voor die wetgeving zou mogen worden genoemd, zoo 't niet allerongerijmdst was. Bovendien zong genoemd blad nog een de profundis op het graf van het nu voor goed onschadelijk gemaakte Spiritualisme. De ernst daarbij, deed denken aan Gregoriaansche kerkmuziek.

Het artikel deed zeker de kenners der zaak lachen. Er is toch volstrekt geen gevaar in te bekennen, dat er zeker wel personen zullen worden gevonden, die zich als Medium voordoen en lichtgeloovigen zoeken te bedriegen. Doch men wete: zulke nietswaardigen kunnen degenen, die op de hoogte van de zaak zijn, niet misleiden. Zoo zagen we meermalen kwakzalvers, Séances de Spirituïsme (Sic), Magnetisme of Clairvoyance aankondigen en ellendige naäpingen leveren. We herinneren ons er een, die zich graaf noemde en die voor oningewijden de navolging van het Medianimiek ontknoopen van koorden b. v. erbarmelijk vaardig uitvoerde. Zijn Magnetische Séance was plat en van het gehalte der clairvoyance, zooals die voorkomt in den "Spiegel des geheims" op onze kermissen. We vragen nu

eens in gemoede: welk nadeel kan zulk bedrog aan de zaak eigenlijk doen?... immers geen! — Deugt dan geen godsdienst, omdat daarmede, helaas! zoo dikwerf bedrog door ellendigen werd gepleegd? De verantwoording voor bedriegers, of hen, die, ter bevordering van materieele belangen, de zaak exploiteeren, of er meê knoeien, komt toch niet ten laste van de tallooze eerlijke, wetenschappelijke, welmeenende onderzoekers. Bedrog kan geen waarheid vernietigen!

Men zal toch wel zoo dwaas niet zijn, om b. v. met de producten van een uithangborden-schilder te willen bewijzen, dat aesthetiek in de kunst in onze dagen wordt gemist? Gaan we na dezen tusschenzin nu weder voort met de apotheose voor de *Presse*, die al heel leelijk dupe werd. Kort daarop bevatte een No. van het *Spiritual Magazine* een stuk over den heer Faulkner, dat het artikel van den *Standard* op uitvoerige en goede gronden tegensprak en waaruit duidelijk bleek, hoe dat blad het slachtoffer eener behendige mystificatie werd. Een niet-onderzoeker had het niet van zich kunnen verkrijgen, zulke ergerlijke onwaarheden lijdelijk te hooren debiteeren. Nam de *Presse* die weêrspraak over? Zeker niet! want dan vielen alle would-be geestigheden in het water, en de arme schrijver zou zelf wel niet hebben geweten, waar te vluchten, om zich voor aller spottenden glimlach te verbergen. We deelen dit feit meê, opdat het een les zij voor redactiën, die geneigd mochten zijn te oordeelen, zonder op de hoogte te wezen, of die ongemotiveerden tegenstand voorstaan. Men ziet, hoe het dan afloopt. In het algemeen: de Fransche bladen toonden de minste zaakkennis. In hunne redeneeringen zit minstens evenveel fond, als men zou aantreffen in eene verhandeling over de ontwikkeling van het schoon-

heidsgevoel bij de Semitische volken, te houden door een idioot. Wij echter konden weêr zeggen: "Die 't laatst lacht, lacht 't best!

En hiermeê laten we de bestrijders rusten, om overtegaan tot de redeneeringen der voorstanders van het onderzoek.

We deden reeds opmerken, dat in de studie van het Spiritualisme twee duidelijk van elkander te onderscheiden scholen bestaan. Dit zeer belangrijk punt verdient nadere uiteenzetting.

Eén van deze, door den heer Rivail — beter bekend onder zijn pseudoniem: Allan Kardec — in Frankrijk gegrondvest, heeft minder met de studie der feiten op, en plaatst speciaal de moreele gevolgtrekkingen, uit die feiten door haar afgeleid, als leerstelling op den voorgrond. Ze spreekt dan ook steeds van "doctrine" en "enseignement" en duidt Kardec onveranderlijk aan onder den naam van: "le maître." Men kan omtrent hetgeen door de "doctrine" is te verstaan raadplegen het "*Livre des esprits*", door Kardec geredigeerd,... een boek, dat onderscheidene uitgaven telt. Daarin komt de verklaring der geheele zaak (namelijk altijd van bedoeld standpunt uitgaande) voor, en wordt cosmogonie, theologie, geologie, enz. enz. behandeld. Dat werk noemt de zaak in kwestie niet Spiritualisme, maar Spiritisme,... een term, door Kardec uitgevonden en aangegeven. Het geeft een volledig, nieuw religieus systeem, met uitgebreide voorschriften over moraal, enz. en kwam in de wereld, naar aanleiding van dictés van Mad[lle]. Japhett, de somnambule van Roustan. Uit goede bronnen weten we, dat Kardec, tijdens de eerste uitgaaf op de pers was, er herhaaldelijk *zelf* verandering in bracht. Ook volgende uitgaven werden telkens vermeerderd en verbeterd "en dat alles, niettegenstaande het boek door supérieure geesten was gedicteerd"!!

Wat men nu onder den term "Spiritisme" hebbe te verstaan, blijkt, bij de studie der talrijke werken van die school, als ook uit de *Revue Spirite*, duidelijk, namelijk: "De leer, door de geesten verkondigd." Zij, die zich, zonder die leer aantenemen, evenwel Spiritisten noemen, worden juist in den laatsten tijd door de *Revue* hevig doorgehaald en genegeerd, als aanhangers van het Spiritisme.

Wil men 't kort, duidelijk en uit officieele bron weten, dan deelen we mede, dat ons op een vijftal vragen aan de Société Spirite, dd. 27 Maart 1872, onder het officieel en tête van de *Revue Spirite*, en met onderteekening namens de vereeniging, door den heer Bittard werd geschreven:

1°. *Dat de Société Spirite geen anderen vorm aan het Spiritisme toekent, dan dien Kardec daaraan, vooral in zijn* **Livre des esprits** *gaf, welk boek tot grondslag dient en buiten hetwelk zij geen leerstellingen op het gebied in kwestie erkent: tevens, dat zij de verschijnselen, zonder de leer, niet aanneemt.*

2°. *Dat men geen Spiritist kan zijn, indien men de rëincarnatie of eenige andere leerstelling van genoemd werk verwerpt.*

3°. *Dat het grond-idée der rëincarnatie, volgens Kardec, bestaat: in het zóó dikwerf op deze wereld terugkeeren, totdat zekere graad van volmaking verkregen is, met verlies van herinnering aan vroegere levenstoestanden.*

4°. *Dat Kardec, door Spiritisme, alleen het onder No.* 1 *omschrevene verstond, en dat hem alleen het recht der interpretatie van den door hem aangegeven term rechtens toekomt.*

5°. *Dat zij, die zich tot de studie der feiten bepalen, zonder*

aanname van de leerstellingen in kwestie, geen Spiritisten, maar Spiritualisten zijn.

Het spreekt wel van zelf, dat we, alvorens deze, wat duidelijkheid betreft niets te wenschen overlatende antwoorden te ontvangen, sedert jaren op de hoogte der zaken waren. We hechten er echter aan, het positief en officieel bewijs voor de juistheid onzer definitie in handen te hebben, voor het geval, dat die definitie soms mocht worden gewraakt. Met ziet, het echte Spiritisme verklaart het onderzoek gesloten. Het is gereed en bepaalt zich tot de toepassing van het resultaat. We zijn volgaarne bereid, aan belangstellenden van bedoeld schrijven inzage te verstrekken. Zij nu, die het groote *Livre des esprits* niet bezitten, kunnen b. v. raadplegen het kleine boekje van Kardec, getiteld: *Qu'est ce que le Spiritisme?* alwaar, op pag. 2 der voorrede, al dadelijk op die vraag wordt geantwoord, dat het is: la doctrine fondée sur l'existence des esprits, of wel: "la science de tout ce qui se rattache à la connaissance des esprits." In dat zelfde boekje wordt de "doctrine", hier bedoeld, "zeer beknopt" uiteengezet. Die beknopte uiteenzetting echter omvat nog altijd 85 stellingen, die men als Spiritist hebbe te onderschrijven. (Zie de 5 punten boven.) Zonder de rëincarnatie — het denkbeeld, dat de *Revue Spirite* verdedigt — heeft het "Spiritistisch geloof" geen reden van bestaan. Dit is de letterlijke uitspraak van genoemde *Revue*. (Zie 1872, pag. 1 en 37.) We zouden deze aanhalingen met tal van andere kunnen vermeerderen. We meenen echter onze bewering: dat het Spiritisme meer de leerstellingen dan het onderzoek der feiten op den voorgrond stelt;...dat het meent alles te hebben opgelost en de

waarheid wil vaststellen, met verwerping van hetgeen niet met een bepaalde zienswijze strookt, (Zie de 5 punten boven, enz.) overvloedig te hebben bewezen. Het Spiritisme breidde zich in Frankrijk, vooral onder de arbeidende klasse (te Lyon, enz.), sterk uit. De verwezenlijking der profetiën over spoedige regeneratie van ons geslacht, etc. blijft echter nog altijd uit.

De andere school, die namelijk van het *Onderzoek van het Spiritualisme*, beweegt zich juist voornamelijk op het gebied der *feiten*. Ze zoekt vooral naar de wetten, welke bedoelde feiten regeeren; maakt voorshands nog slechts zeer voorzichtig en weinige gevolgtrekkingen, die zij toetst aan de uitspraak van het gezond verstand; staat aan de "communications" en het "enseignement" slechts een zeer ondergeschikte plaats toe, en ontveinst zich de groote schaduwzijde der zaak, namelijk: het onbekende van de wetten der verschijnselen, de tallooze onjuistheden in de bekomen communicatiën, en de daaruit voortkomende moeielijkheid der logische gevolgtrekking, niet. Ze noemt het onderwerp in kwestie dan ook met den algemeenen naam: Spiritualisme.

Het hoofd dier school in Frankrijk, de heer Z. J. Piérart, omschrijft den werkkring zijner richting op verschillende plaatsen. Zoo zei hij b. v. in 1859, op pag. 228 zijner *Revue Spiritualiste:* dat het onderzoek omvat: *alle feiten, leerstellingen, redeneringen, die de hoedanigheden des geestes, zijn onafhankelijkheid van de stof, zijn onsterfelijkheid, enz. aantoonen;* en verder: *de studie der geestelijke beginselen (essences spirituelles), oorzaken van zooveel verschijnselen op verschillend gebied.*

In 1863 verklaarde hij, op pag. 216 dierzelfde *Revue*,

dat in het geheel der feiten en leerstellingen datgene moest worden opgespoord, wat dienen kon voor de studie van de eigenschappen des geestes en het aantoonen der onsterfelijkheid, en dat men zich behoorde te houden op het zuiver terrein van het wetenschappelijk onderzoek en logisch debat. Ziedaar, hoe Piérart en met hem Engeland en Amerika, het hedendaagsch Spiritualisme omschrijven. Zie verder de jaargangen der *Revue Spiritualiste*, *The Spiritual Magazine*, de voornaamste Amerikaansche tijdschriften, enz. Het verschil tusschen beide scholen is dus, zooals men ziet, niet gering. De eerste zet leerstellingen, de laatste feiten voorop, en beiden bleven hun systeem, van hun ontstaan tot op heden, consequent getrouw.

Hoewel nu door de beoefenaars eener studie het best kan worden aangegeven, wat zij vooral wenschen te behandelen, zullen we toch even naar definitiën van anderen omzien.

Het woord "Spiritisme" missen we in nagenoeg alle bekende woordenboeken. Natuurlijk, het is nog nieuw. Waar we het echter aantroffen, werden er dikwerf de allerongerijmdste omschrijvingen van gegeven; ... een juiste vonden we, buiten de werken boven genoemd, nergens. Zoo zegt de *Conversations-lexicon*, 13er Band, dat het Spiritisme de moderne uitdrukking is van het, sedert onheugelijke tijden, in de onbeschaafde menschheid vastwortelende geloof aan het verkeer met geesten, door bezweering en toovermiddelen. Hoe wilder en ruwer de toestanden der menschheid zijn, des te meer heerscht dit geloof. (Dit voegt de *Lexicon* er bij; niet wij.) Dergelijke omschrijvingen nu zeggen al heel weinig en zijn bovendien zeer bepaald *onjuist*.

Het woord "Spiritualisme" vinden we in elk groot woor-

denboek. De *Lexicon* zegt: dat het is de leer, dat de geest van het lichaam onderscheiden is, die zich in twee vormen uitdrukt. 1°. Eenvoudige "Behauptunge der Geistigkeit der Seelenkräfte im Gegensatz zu den Leiblichen", en 2°. "Vergeistigung aller Kräfte im Weltall — Das Entgegengesetzte von Materialisme." We nemen hier de eigene woorden. *Das Gross Universal Lexicon* (Leipzig 1744) noemt Spiritualisme juister: "Empfindung oder Wahrnehmung dessen was den geistlichen und Seelenzustand angeht." De *Grand vocabulaire de la langue française* noemt Spiritualisme: "Etude de la Spiritualité des essences Spirituelles, opposé du Matérialisme." Onze Kramer komt daarmeê overeen, wanneer hij zegt: dat Spiritualisme is: de Studie der eigenschappen van den geest, ook geestenleer (d. w. z. leer *over*, niet *door* de geesten, als in het Spiritisme). Zonder nu, met blind vooroordeel, voor onszelven het merkwaardige weg te cijferen, dat de werken der school van Kardec voor het onderzoek opleveren, zoo moeten we toch zeggen, dat de voornaamste leerstukken dier richting meermalen hevig zijn aangevallen en uitvoerig bestreden. Zoo wordt b. v. Kardec's: *Livre des esprits* ontleed in Nordman's: *Livre des esprits Spiritualistes*, en vond de *Revue Spirite* steeds geduchte tegenstanders vooral in de *Revue Spiritualiste* van Piérart en in onderscheidene vreemde tijdschriften.

Vooral het gronddenkbeeld van het Spiritisme, de rëincarnatie namelijk, vond een zeer groot aantal bestrijders, o. a. laatstelijk nog Favre Clavairoz, in *Le concile de la libre pensée*, N°s 4, 5 en 6 van 1872. Het is echter opmerkelijk, dat de *Revue Spirite* zich hield aan de eenmaal aangenomen gewoonte van in den regel tegenwerpingen op dat punt niet te beantwoorden, maar steeds deed, als

werd er weinig of niet tegen geärgumenteerd, m. a. w. als bestond die tegenstand niet. Zoo kwam men nog van onderscheidene zijden in den vreemde met niet minder kracht op tegen de voorstelling der Spiritisten, als zou Kardec de "meester" der studie in den nieuweren tijd zijn, en toonde men daarentegen aan, dat hij slechts als leider eener bepaalde fractie van onderzoekers, door hem tot geloovigen gevormd in genoemde stellingen, kan worden aangemerkt. In de bakermat der studie toch, Amerika, als ook in het centrum in Europa: Engeland, is van al die stellingen slechts bij enkele individuën sprake. Men beweert daar: "hoogepriester en bijbel" der Spiritisten bij het onderzoek te kunnen missen. (Zie o. a. een curieus stukje in den *Banner of light*, van 6 Mei 1871.) De Engelschen zijn flinke luî voor het onderzoek.

Hoezeer beide scholen mogen uiteenloopen,...ze zijn het op een hoogst belangrijk punt, dat als het ware den grondslag der geheele zaak uitmaakt, volkomen eens, namelijk: dat de Spiritualistische Manifestatiën onzer dagen worden teweeg gebracht door "geesten."

Beiden komen tot die conclusie door ongeveer dezelfde sluitredenen. Zij zeggen dan in hoofdzaak:

1°. *De Manifestatiën leveren het positief bewijs voor het bestaan eener tot heden onbekende kracht.*
2°. *Die kracht heeft bepaalden wil en handelt met verstandelijk overleg.*
3°. *Zulk een kracht nu noemt men: geest.*

Tot verduidelijking voeren beide scholen het volgende aan: Een onverstandelijke kracht kan geen intelligentie,...een

zichzelf niet bewuste geen herinnering, . . een bloot werktuigelijke geen wil toonen. Ware dit het geval, dan zou zoodanige kracht, in het Spiritualisme verondersteld, volhardend en overal met zichzelve in tegenspraak wezen, en dit nu is totaal en wiskunstig onaannemelijk.

De Manifestatiën zijn van allerlei gehalte. Aan de vruchten kent men den boom, dus: er zijn geesten van allerlei categorie, evenals er op aarde individuën van allerlei gehalte zijn.

Naar aanleiding der waarneming van feiten, wordt nu de volgende merkwaardige grondstelling aangenomen door beide scholen: De mensch (als geest in een vleeschelijk lichaam) blijft, zonder verandering van zijn grondwezen, voortleven na den dood van dat lichaam, en is tot trapsgewijze ontwikkeling bestemd. De verscheidenheid der geesten geeft den sleutel der variatiën en zonderlingheden van de communicatiën. Vraagt men nu naar onze persoonlijke denkwijze, . . . we geven die gaarne. Vooraf verzekeren we, dat we ons, bij de uiting van onze denkbeelden, nóch door de heuschheid en voorkomendheid, waarmeê de Société Spirite onze brieven beantwoordde, nóch ook door verschillen met voorstanders van het Spiritualisme, gebonden achten. Als het op oordeelen aankomt, zijn we zelfstandig.

We weten zeer goed, dat de term "Spiritualisme" wel een weinig algemeen is, om daardoor *bepaald* de hier besprokene dingen aantegeven; doch daar staat tegenover, dat hij het begrip der hier behandelde dingen insluit en bovendien, blijkens de definitie van hen, die uitsluitend bevoegd zijn, de term "Spiritisme" veel te veel zegt voor hen, die de massa stellingen van het: *Livre des esprits* zoo maar niet aannemen.

Wij, voor ons, houden het bepalen van een nieuwen term gewenscht, doch noemen ons inmiddels: onderzoekers van het Spiritualisme, in den ruimsten zin genomen, en nog eens, vooral niet: Spiritist. Men zal dit begrijpen.

Volgens ons, is de studie van het Spiritualisme nog veel te jong, het terrein nog veel te duister, de wetten nog te weinig bekend, om zooveel stellingen te gaan bouwen als de Spiritisten deden. We noemen dit: overhaast en ondoordacht. Koesterden we dit denkbeeld reeds sedert lang, onze onpartijdig voortgezette studie gaf ons tot dit oogenblik nog geen gegevens, om op dit gevoelen terugtekeeren,...integendeel, het werd al meer en meer bevestigd, gelijk men eventueel later nog beter zal kunnen beoordeelen. Daarom moeten we tot ons leedwezen verklaren, dat we het standpunt van het *Spiritisch Tijdschrift*, reeds vroeger genoemd, niet kunnen deelen. Het publiek wil nu eenmaal eerst *feiten* en gaat dan pas over redeneeringen denken. De zoogenaamde physische Manifestatiën zullen dan ook voor den soliden onderzoeker N°. 1 blijven. Hij heeft daarmeê te beginnen.

Gaarne bekennen we, dat we meer op hebben met de door duizenden verlichte personen en tal van uitmuntende werken verdedigde Spiritualistische school, die zich die *feiten* tot hoofdzaak bij het onderzoek stelt en gaarne debat toelaat, zonder uitsluiting van uiteenloopende denkbeelden. Die school toch heeft geen credo vastgesteld, waarbuiten niet mag worden gegaan; zij ziet naar alle zijden en nimmer b. v. handelde de redactie der *Revue Spiritualiste* van Piérart, zooals de *Revue Spirite* van Kardec, die steeds, en nu nog, hoogst zelden afweek van den regel, om b. v. nimmer andere dan Spiritistische werken of tijdschriften aan te bevelen. (Zie,

onder meer, de achterzijde van den omslag van dat tijdschrift.)

Dit voor zooveel het algemeen begrip der zaak aangaat; en nu, wat betreft de door beide scholen gedeelde gevolgtrekkingen. Wat een geest is, weten we niet; ten minste kunnen we ons daarvan geen in allen deele duidelijk denkbeeld vormen... Dat zal wel met meer personen het geval zijn. Een zaak constateeren, is één ding; die zaak verklaren, is een tweede punt. Men verwart een en ander nog al eens. Zonder nu te willen meêdoen in het eeuwig gehaspel over kracht en stof, tot vervelens toe door allerlei philosofen herhaald, zeggen we eenvoudig, dat, wanneer men onder den term "geest" verstaat: eene *intelligente* kracht, begaafd met geheugen en eigen wil, en werkende met voor ons onwaarneembare organisatie, wij er vrede meê hebben. Die een beteren term weet, die voor ieder verstaanbaar hetzelfde denkbeeld uitdrukt, make dien bekend en we zullen hem overnemen. Tot heden echter behouden we den naam: geest. Met inachtneming van het bovenstaande, zal zich daaraan dan ook wel geen ontwikkeld persoon ergeren.

Wat eindelijk het op het persoonlijk voortbestaan slaand eind-resultaat, waartoe Spiritualisten en Spiritisten gekomen zijn, betreft,... we bekennen gulweg, dat we op de logica der redeneering niets weten te zeggen. Het is buitendien een feit, dat het positief bewijs voor het *niet* voortbestaan van den mensch na den dood ten eenenmale ontbreekt, ja! nimmer op goede logische gronden zal kunnen worden geleverd. Ook de bewering, die Spiritualisten en Spiritisten opzichtens de variatiën in de schriftelijke en andere mededeelingen als sleutel aangeven, namelijk: de groote verscheidenheid der geesten, zooals goede en slechte, domme

en geleerde, enz, komt minstens zeer rationeel voor. De natuur ontwikkelt nergens, of wat ook, met sprongen of gapingen. Alles geschiedt geleidelijk. Wij, voor ons, zien niet in, hoe men door den dood op eens alle neigingen, enz., zou afleggen. Het tegendeel komt ons niet onaannemelijk voor. Wat nu de bewering betreft, als zou het voor een geest "onwaardig" zijn, zich b. v. door kloppingen te manifesteeren,...we deelen dat ietwat hoogmoedig idée niet, omdat ons zelfs de kleinste manifestatiën uiterst gewichtig toeschijnen, als demonstratie van het bestaan der geestenwereld. In dit opzicht hebben juist de physische Manifestatiën de meeste waarde.

Zietdaar onze eigene denkbeelden, die we ons verplicht achten te geven, zonder echter in de verte te willen beweren, dat we *de* waarheid in deze volledig hebben gevonden. Wij zoeken toch immer voort. Tot op 't oogenblik hebben we nog altijd te vergeefs naar duidelijker oplossing gezocht. Komt die later, dan laten we de bovenstaande varen en nemen de nieuwe over. We denken echter niet, dat 't gebeuren zal.

Eindelijk nog een paar andere denkbeelden van personen, die de Spiritualistische Manifestatiën eenigszins onderzochten. Men vindt er dan, die de mededeelingen veelal toeschrijven aan hetgeen zij noemen: reflexie der denkbeelden van het Medium, of van een der aanwezenden. Zij zien echter voorbij, dat zij daarmede aan het Medium een vermogen toekennen, minstens even onverklaarbaar als het hier behandelde. Maar al moge, in zeldzame gevallen, zich zulk een wonderlijk vermogen kunnen openbaren, het blijkt toch, dat dit doorgaans niet zoo is.

Wanneer b. v. in een kring van beschaafde personen, met eene of andere dame tot Medium, onzin niet alleen, maar bepaalde logentaal, of nog erger, als Manifestatie voorkomt, gelijk we dit bijwoonden, dan kan men geen reflexie van denkbeelden veronderstellen. Nog minder gaat het op van reflexie te spreken, wanneer bijzonderheden omtrent afgestorvenen, enz. worden geproduceerd, die later worden bevestigd. Maar al ware het hier altijd teruggave van denkbeelden van een der aanwezenden, op eene wijze, die N. B. dan toch altijd buiten hun bewustzijn zou liggen, dan vragen we met niet minder aandrang: "Zou dan de studie minder "belangrijk zijn, met het oog op het: Nosce te ipsum? "Zou dat nieuwe veld, om de verborgen eigenschappen "van ons *eigen ik* te leeren kennen, niet de moeite waard "ter exploitatie wezen?" 't Is mogelijk, dat we dwalen; maar wij zouden meenen, dat het niet minder merkwaardig moest heeten.

Men behoort echter met overleg en reserve op een zoo duister gebied te werk te gaan en niet meer vast te stellen, dan logisch bewijsbaar is. Piérart redeneerde steeds ongeveer aldus: De goede en verstandige Spiritualisten zeggen: Wij zijn er zeker van, dat geesten bestaan en zich aan ons op duizenderlei wijzen kunnen manifesteeren; maar in sommige gevallen zijn wij niet zeker, met het oog op de Medianimieke tusschenkomst, (altijd zonder bedrog namelijk) of de Manifestatiën zuiver worden verkregen en of de bron in allen deele betrouwbaar is, m. a. w. of "de geest", die zich manifesteert, geloof verdient. Vergenoegen we ons dus met het onderzoeken van daadzaken, die het positief bewijs voor het bestaan der geesten kunnen

leveren, zonder de verkondigde leerstellingen in onderdeelen aantenemen. Het onderzoek van het Spiritualisme leerde velen bereids natelaten het medelijdend schouderophalen over hetgeen een ander gelooft, omdat thans *feiten* bewijzen, dat het geloof aan sommige zaken, waarmêe esprits forts zoo gaarne lachen, wel degelijk op daadzaken berusten kan. Dat onderzoek ontneemt ook de kwade gewoonte, om uit de hoogte te oordeelen over dingen, die men niet kent, en brengt onverstandige en grondelooze ontkenningen terug tot haar volle *on*waarde. Laten we ons met die resultaten tevreden stellen en niet dogmatiseeren!

Dergelijke voorzichtige uitspraken behooren door onderzoekers nooit uit het oog te worden verloren. Jammer, dat dit echter zoo dikwerf gebeurde. Dat punt zal duidelijker worden in den loop van een later betoog, ook dáár, waar we u de klippen zullen aanwijzen, waarvoor men zich, bij het logisch consequent onderzoek, hebbe te wachten. Reeds nu zij gezegd, dat we voor zoodanig onderzoek bijzonder durven aanbevelen: de *Revue Spiritualiste* van Piérart, *The Medium and Daybreak*, het Londensche *Spiritual Magazine*, enz. zonder echter daarmede te willen afraden de lezing der boeken b. v. van Kardec. Die zich een zuiver oordeel wil vormen, zie in alle richtingen en leere zelfs van de tegenstanders van het onderzoek.

We wijzen nog op de verklarings-theorie van die klasse van onderzoekers, waartoe, gelijk we reeds vroeger zeiden, o. a. de Saulcy behoort, die in de Manifestatiën het werk des duivels zien. Mocht ge twijfelen, of dezulken wel kracht van overtuiging hebben, leest dan, onder meer, de twee met veel wetenschap en oordeel geschreven lijvige boekdeelen

van de heeren de Mirville en Des Mousseux: *Des esprits et de leurs manifestations fluidiques* en *La magie au 19me siècle.* Beide werken tellen meer uitgaven. Ze zijn inderdaad zeer merkwaardig als studie, met het oog op de talrijke goed geconstateerde daadzaken, daarin verhaald, en de getuigen, daarbij opgesomd.

Van hetzelfde gevoelen zijn o. a. ook in Engeland Chevalier, Glover en Hain Friswell. Het spreekt wel van zelf, dat ieder de theorie voor rekening van de verkondigers laat.

Zietdaar nu de hoofd-denkbeelden van voor- en tegenstanders in 't kort de revue gepasseerd. Ons dunkt, we kunnen 't met de verklarings-theoriën hierbij wel laten rusten. Men zal wel met ons hebben bemerkt, dat alle bestrijdingen eigenlijk niets dan variatiën van afgesleten oude waren, door geleerden maar weêr eens opgerakeld,...en zoo zal 't wel blijven voor het vervolg ook. De theorie der onderzoekers blijft;...die der tegenstanders varieert met den dag.

In een eventueel volgende brochure, stuk III onzer theorie, zullen we als hoofd-inhoud tal van feiten verhalen, vooral in Nederland, met flinke getuigen waargenomen, onder alle denkbare voorzorgen. Dat verhaal zal zijn: *eenvoudig* en *waar!* We belooven echter niet, dat het nu zoo heel gauw zal volgen. De twee thans uitgegeven brochures stellen een volkomen compleet geheel daar en bieden vooreerst genoeg ter beschouwing aan. We schrijven niet voor ons zelven, (we hebben er geen belang bij, en zijn reeds lang op de hoogte) maar uit liefde tot de waarheid en ten genoege van *anderen.* Blijkt dus de belangstelling spoedig, dan volgt de rest even snel; zoo niet: "il faudra attendre *les faits*"!

Van een deel dier feiten getuigde *Het Vaderland*, op 14 Maart 1872, onze tweede conferentie besprekende: "Zelfs de stoutste Spiritualistische onderzoeker zou verbaasd hebben gestaan over de schrikverwekkende Manifestatiën, waarvan de spreker eene beschrijving gaf." Die uitspraak nu is zeker te sterk, omdat, met ons, tal van anderen zulke dingen zagen, hoorden en tastten. Tot nader dus, belangstellende lezer! een

tot weêrziens!

DE SCHRIJVER.

Zie keerzijde.

De volgende publicatiën verdienen speciaal de aandacht van onderzoekers:

The Medium and Daybreak. A weekly Newspaper, devoted to Spiritualism, giving reports of meetings and the progress of the movement in all parts of the world; descriptions of Seances and Spiritual Phenomena; remarkable communications; extracts from new works, answers to correspondents, etc. One copy postfree, per annum 6 s. 6 d. More copies at a lower rate. *Especially recommanded to inquirers.* — Editor JAMES BURNS, 15 Southampton-Row, Bloomsbury Square, Holborn. W. C., LONDON.

The Spiritual Magazine. Containing Spirit-manifestations, reports of Seances, dreams, clairvoyance, communications, particulars about mediums, notes and gleanings, correspondence, etc. etc. — *A very interesting mounthly journal.* — One copy mounthly post-free 7 s. per annum. More copies at a lower rate. — Editor JAMES BURNS, 15 Southampton-Row, Bloomsbury Square, Holborn W. C., LONDON.

Revue Spiritualiste. Journal mensuel, principalement consacré à l'étude des facultés de l'âme et la démonstration de son immortalité. Contient entre autres: manifestation des esprits, magnétisme, thaumaturgie, sciences occultes, etc. — Redigé par une société de Spiritualistes. — Publié par Z. J. PIÉRART, membre de diverses sociétés savantes. Prix de l'abonnement 10 frs. pour Paris; 12 frs. pour la province et l'étranger; 14 frs. pour les pays d'outre-mer. — *Journal très interessant.* — Ont paru les années 1858—1869. Le prix de la collection entière est amoindri. — Ce journal est remplacé en 1870 par:

Le concile de la libre pensée. Paraissant au fur et à mesure de l'abondance des matières et donnant au moins 24 feuilles in 4° par an. Contenant des controverses religieuses, philosophiques et politiques, études scientifiques, faits et questions Spiritualistes, dictées médianimiques, variétés etc. — Prix 12 frs. pour la France et l'étranger, et 10 frs. pour Paris. — Redacteur en chef Z. J. PIÉRART, à SAINT-MAUR, Seine, près Paris.

Spiritisch-Rationalistische Zeitschrift, erscheint jeden Monat in Heften. — Als Spiritische Zeitschrift wird dieselbe dasjenige in den Kreis ihrer Betrachtung ziehen was auf dem Gebiete des Spiritismus Neues sich ereignet; als rationalistische Zeitschrift wird dieselbe allein Solches bringen, was der menschlichen Vernunft entspricht. Preis halbjährl. für Deutschland 25 Gr. incl. Postzuschlag. Herausgegeben und redigirt von JULIUS MEURER in Schwaz bei Teplitz in Böhmen, und OSWALD MUTZE, Buchhandlung in Leipzig.

POSITIEF SPIRITUALISME.

GEHEIMZINNIGE FEITEN.

FAC-SIMILE'S VAN GEESTENSCHRIFT.

(ZIE VERKLARING.)

N: 1.

ZEGENEN O Heer! Uw goe
dheid al den dag
Geef, dat eeuw in eeuw uit ons lied
Loven mag.

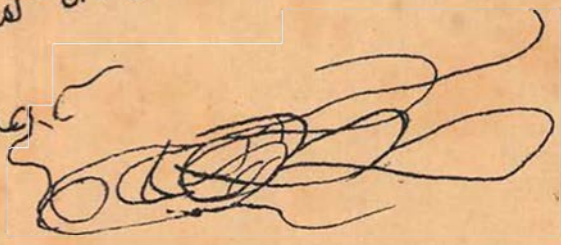

N: 2.

Mon très cher Ami, quelle
jouissance pour moi de
pouvoir vous asfurer de ma
main d'outre-tombe que vous avez
eu raison en ce qu'il y a de plus
consolateur pour l'homme! —
Oui, nous existons, nous pensons,
nous agissons, nous prenons
part aux maux ainsi qu'aux
moments etc.

POSITIEF SPIRITUALISME.

GEHEIMZINNIGE FEITEN.

(MET FAC-SIMILÉS VAN GEESTENSCHRIFT.)

DOOR

A. J. RIKO.

..... *The times have been,*
That when the brains were out, the man would die,
And there an end; but now they rise again.

SHAKSPEARE.

AMSTERDAM,
G. THEOD. BOM,
1872.

Men herinnert zich het slot onzer vorige brochure, waarbij we het *spoedig* verschijnen van deze, afhankelijk maakten van de ondervondene belangstelling. Die belangstelling bleek voldoende, om reeds nu No. III te doen volgen. Onze tegenstanders kunnen zich daarmeê troosten, evenals met de mededeeling: dat zich voor een paar weken ook te Rotterdam de vereeniging „Onderzoek naar waarheid" constitueerde, om het Spiritualisme te bestudeeren.

Hebben we in onze beide eerste stukjes de geschiedenis van het Spiritualisme en de dwaze pogingen der bestrijders beschouwd,...we zeiden tevens, dat onze in vier afdeelingen gesplitste theorie, in de derde plaats de *feiten* zou behandelen, en dat we die vier boekjes, waarvan na dit nu nog één zal volgen, wenschten uittegeven onder den doorloopenden titel: Positief Spiritualisme. Bij de behandeling van daadzaken, die vóór alles met recht positief kunnen worden genoemd, mocht dat hoofd niet ontbreken.

Ook hier vestigen we alweêr de aandacht op hetgeen we omtrent ons standpunt, ons doel, het gebruik der termen, enz., zeiden, bij de inleiding tot de *Wonderhistorie*.

We wezen daarop ook kortelijk in ons tweede boekje. Hen, die de beide vorige brochures niet bezitten, kunnen we aanraden, die alsnog te lezen, opdat zij hunne bezwaren besproken mogen zien en een juister inzicht verkrijgen in deze dingen. Hoewel ieder der brochures op zich zelve een geheel vormt,...de volledige theorie wordt alleen gegeven in de vier stuks, omdat het ondoenlijk is, het bepaald noodige zelfs in een zeer beperkt bestek samen te vatten. Na deze korte voorafspraak, gaan we over tot de

SPIRITUALISTISCHE MANIFESTATIËN.

De verschillende categoriën, waarvan we ons beijveren zullen, goed geconstateerde voorbeelden aan te voeren, kan men tot twee hoofd-afdeelingen brengen; of liever, ze vertoonen tweeërlei karakter. Ze zijn namelijk van natuurkundigen aard, en men noemt die Manifestatiën dan ook physische;...of wel, ze getuigen meer van *denken;* men kan ze dan phychische noemen.

Verreweg het grootste aantal der verschijnselen vereenigt het natuurkundig met het denkend karakter. We stellen u thans de onderdeelen van beide categoriën voor, die we kortelijk dienen te bespreken, alvorens tot de gedetermineerde feiten over te gaan, namelijk:

Kloppingen (Rappings), door welke antwoorden en mededeelingen kunnen worden bekomen. Deze geluiden gaan soms tot de kracht van hamerslagen over; verder bonzen, als met de vuist, of geruchten, als loopen op den vloer, enz.

Bewegingen van de tafel, om welke men aanzit, hetzij oplichten, schuiven, springen, draaien, enz. Dergelijke ook van andere voorwerpen. Ze worden ook waargenomen, zonder dat een der onderzoekers zoodanig voorwerp aanraakt. De

bewegingen met aanraking zijn zeer algemeen; hoewel ook die zonder aanraking door zeer veel onderzoekers als niet zeldzaam worden vermeld.

Schriftelijke Manifestatiën, door Mediums geleverd. Nu eens worden die snel, dan weder langzaam geproduceerd. De inhoud daarvan bestaat uit antwoorden op vragen, communicatiën, die ongevraagd voorkomen, gedichten, allegoriën, enz. Die inhoud is evenals taal, stijl, enz. nu eens van verheven en wetenschappelijken zin,... dan weder van minder gehalte. Meermalen intusschen worden handschriften of naamteekeningen van overledene personen, bij de Mediums onbekend, onbegrijpelijk nauwkeurig en spontaan teruggegeven. De mededeelingen komen somtijds voor in bij de aanwezigen onbekende talen, karakters of letterteekens. Op dezelfde wijze worden door Mediums ook vreemdsoortige hiëroglyphen of geometrische figuren, teekeningen, zooals landschapjes, vruchten, bloemen van vreemden aard, of wel geheele menschelijke figuren, of hoofden geleverd, enz. enz. Ook bestaan aldus verkregene pastelportretten.

Het komt ook voor, dat Mediums gesproken mededeelingen leveren, buiten hun weten, of tegen hun wil geuit. Dikwijls liggen die mededeelingen boven hunne intelligentie. Ze zijn van allerlei aard, verheven, geestig, enz.

Zoogenaamd Direct Schrift, dat zich tot heden niet algemeen voordoet. 's Gravenhage echter kan er onderscheidene belangrijke voorbeelden van aanwijzen. Men bekomt het zelden op verzoek, meestal onverwachts. Dit is ook het geval met andere Manifestatiën. De Baron de Guldenstubbé alleen verkreeg het Direct Schrift, volgens aanwijzing, vrij geregeld. Hij gaf daarover een hoogst belangrijk werk uit, te Parijs, bij Franck, dat een aantal uitgaven telt. Ook de Duitsche

vertaling verwekt zeer veel opzien. Het boek heet: "*La réalité des esprits et le phénomène merveilleux de leur écriture directe.*"

We dienen omtrent dit hoogst merkwaardig verschijnsel in eenige bijzonderheden te treden.

De Guldenstubbé, een man van uitgebreide kennis, was reeds sedert lang ijverig onderzoeker van het Magnetisme en vormde onderscheidene uitmuntende somnambules. Hij was een der eersten, die Séances tot Spiritualistisch onderzoek aanlegde en hij verkreeg al spoedig de belangrijkste Manifestatiën en verschijningen. Bekend met de geheimzinnige verschijnselen van Strattford, in Amerika, waar men op stukken papier karakters verkreeg, die niet door het Medium werden voortgebracht, kwam het hem, daar ook hij meermalen, op onverklaarbare wijze, schrift op wit papier gevonden had, in de gedachten, te beproeven, of ook hij die manifestatie geregeld in het leven kon roepen. (Hij bezit krachtige Medianimieke eigenschappen.)

In het begin van Augustus 1856 sloot hij, op zekeren dag, in een klein kistje, een blad wit papier, benevens een potlood en stak den sleutel bij zich. Twaalf dagen wachtte hij te vergeefs, tot eindelijk op 13 Augustus zich het eerste Directe Schrift op het papier vertoonde. Met tusschenruimten van een half uur, vernieuwde zich het verschijnsel dien dag tot tien malen toe. Den volgenden dag liet hij het kistje open en verloor het blad papier niet uit het oog. Toen zag hij de letters zich vormen, zonder dat het potlood zich bewoog. Hij nam dat toen ook weg. Onder de eerste getuigen dezer wondervolle zaak waren o. a. Ravené, van Berlijn, Galitzin Rosenberg, pruisisch legatie-raad, Delamarre, van de Patrie, Dr. Clever de Maldigny, Dr. Georgie, D'Ourches, kolonel Kollmann, enz. enz. Onder de latere getuigen uit

de verlichte klasse, die tot honderden toenamen, bevinden zich ook Nederlanders. Zij leverden doorgaans hun eigen papier.

De proefnemingen geschiedden ten huize van den Baron de Guldenstubbé, in de zaal der antieken van het Louvre, in kerken, op Mont-Martre, in museums van verschillende landen, enz. Niet zelden zagen ook de getuigen de woorden zich op het papier vormen. Gewoonlijk legde men zelf zijn papier neêr en nam het na eenige oogenblikken, op uitnoodiging van de Guldenstubbé, of diens zuster, terug. Het was dan beschreven. Dergelijke proeven werden binnen korten tijd, met allerlei getuigen meer dan 2000 maal herhaald. De dagbladen gaven er verslagen van. Zeer dikwijls wordt het Schrift volkomen herkend. Behalve ander Direct Schrift, zijn twee origineelen, door hem in de Duitsche uitgaaf van zijn werk gepubliceerd, in ons bezit. Belangstellenden zullen wij die gaarne toonen. De zelfstandigheid, waarmede geschreven is, heeft meestal het aanzien van potlood. Op andere tijden gelijkt die veel op houtskool, zwart krijt, zwarten of gekleurden inkt, bij uitzondering nog nat. Mikroskopische beschouwing heeft ons den aard dier stof, die somtijds als kristallisatiën voorkomt, nog niet doen kennen. Het met gom-elastiek weggevaagde laat meestal sporen op het papier na, m. a. w. het zit er dikwijls vrij vast op. Somtijds wordt Direct Schrift verkregen, zonder dat papier is neêrgelegd. We zullen daarvan voorbeelden bijbrengen. Men treft Mediums aan, bij wie zich het zonderlinge verschijnsel voordoet, dat zich b. v. letters op hun arm vormen, die snel weêr verdwijnen. Wij hebben dit echter tot heden niet bijgewoond. Zooveel het Direct Schrift aangaat, zij dit hier voldoende.

Verder komen voor:

Photografie Spontanée, bestaande in de verschijning van lichtende wolken, streepen en verder herkenbare aangezichten of gestalten, op photografiën van Mediums, of anderen, in bijzijn van zulke personen gemaakt. Dit nog nieuw verschijnsel biedt talrijke variatiën aan.

Zoogenaamde "Apports Directs", of het aanbrengen van voorwerpen, zonder zichtbare oorzaak, en soms van onbekenden oorsprong. Deze laatste Manifestatiën doen zich, evenals de volgende, gemakkelijker in dusgenaamde "Dark Circles", dat wil zeggen: bij getemperd licht, of in de duisternis voor. We zullen echter merkwaardige voorbeelden, bij licht voorgevallen, verhalen.

Licht-phenomenen van verschillende sterkte en kleur en van vorm als vonken, sterren, stralen, bollen, of wel glanzen om het hoofd van eenig persoon, of aan vingers en handen.

Tonen, accoorden en muziek. In vertrekken, waar een piano, harp of ander muziek-instrument aanwezig was, deden zich de tonen daarvan hooren, zonder dat eenige waarneembare hand die instrumenten bespeelde. Somtijds werden die instrumenten uitmuntend behandeld. Er zijn gevallen geconstateerd, waarbij fraaie harmoniën zich deden hooren, zonder dat waarneembare instrumenten aanwezig waren.

Verder: attouchementen door handen, trekken aan de kleederen, enz. Zoo ook aanrakingen met voorwerpen.

Min of meer duidelijk sprekende stemmen van vreemden oorsprong. Men wete, dat wij persoonlijk ook dit hebben ondervonden en geconstateerd, onder alle bedenkelijke voorzorgen, en bij verschillende gelegenheden.

We stippen nog het volgende, in verband met de algemeene voorstelling der verschijnselen, aan.

Men nam somwijlen aan den rand der tafel, of elders,

handen en vingertoppen waar, welke aan geen der aanwezenden toebehoorden. Die handen lieten zich soms zacht betasten, of wel ze trokken aan de kleederen, enz. Zij verdwijnen weêr plotseling. Van deze in den letterlijken zin des woord aangrijpende Manifestatie zijn ons bij eigen ondervinding onderscheidene voorbeelden bekend, en daaronder eenige, die in den huiselijken kring van geachte ingezetenen van 's Gravenhage zijn voorgevallen.

We herhalen echter, de Directe Schriften, Photografiën, Apports, Aanrakingen, Licht-phenomenen, Tonen en Zichtbare handen, enz., hoewel boven allen twijfel geconstateerd door tal van solide getuigen, komen betrekkelijk nog zeldzaam voor. Ze vertoonen zich niet dan bij ontwikkelde Mediums, na lange oefening, of het bijwonen van vele Séances.

Ook zichtbare verschijningen van geesten zijn nu en dan, vroeger hoogst zelden, in onze dagen al meer en meer, ook door ons en anderen, bij Spiritualistische Séances, enz. waargenomen.

Eindelijk releveeren we nog ter loops, dat de op het terrein goed te huis zijnde onderzoekers veel van hetgeen in zoogenaamde spookhuizen voorvalt tot hunne studie brengen en ook de steenenwerpingen, zooals de bekende op Java, als Spiritualistische Manifestatiën aanmerken. Dit laatste verschijnsel deed zich meermalen voor in vele steden. Men herinnert zich, onder meer, de Rue du Bac, (in 1859) te Parijs, later soortgelijke dingen te Antwerpen en Brugge. Zie de *National* van 30 November 1871 over soortgelijke belangrijke daadzaken te Cabanach, waarbij men de wetenschap, die bleef zwijgen, tot verklaring uitdaagde. Wij zelf zagen te 's Hage een vertrek letterlijk half gerui̇neerd, door van buiten ingeworpen steenen, die dagen

achtereen in massa vielen. De dagbladen releveerden het feit en beloofden op de ontdekking terugtekomen; doch, evenals elders, bleef die ontdekking uit. De scherpste politie-nasporingen leidden tot niets. Men zag de steenen bij dag komen aanvliegen. Geen oorzaak werd echter gevonden.

Het nu gezegde schijnt als algemeene omschrijving voldoende.

Men sta ons toe, dat we nu en dan van ons zelven spreken. We zeiden toch, dat we ons persoonlijk onderzoek niet wenschten te vergeten. Dat onderzoek was — 't zij met bescheidenheid gezegd — kalm, oplettend, redeneerend, hoe sterk de eerste indrukken soms ook waren;... want dat zijn ze! We raadpleegden omtrent de feiten uit onze omgeving, die we niet bijwoonden, telkens onderscheidene personen, en onze nasporingen op het gebied duurden jaren lang, zonder dat we in de verte tot heden nog het voornemen hebben, er meê te eindigen. De zaak komt ons daartoe van te veel gewicht voor. Onbescheidenheid wenschten we vooral in onze mededeelingen te vermijden. De namen der onderzoekers, in de residentie en elders, zijn vrij algemeen bekend. Met een weinig moeite kunnen dus belangstellenden, die dit wenschen, wel nadere informatiën inwinnen. We geven ons werk met onzen naam. Dat is vooreerst voldoende; vooral ook, omdat, gelijk we vroeger zagen, thans in ons land al meer en meer personen hunne bevindingen met hun naam in het licht zenden.

Ziethier vooreerst, hoe wij tot de kennis der feiten en verder tot relatiën met familiën van onderzoekers kwamen.

Sedert lang bestudeerden en beoefenden wij als liefhebbert het Animalisch Magnetisme. Nu en dan toonden we

in familiekringen, waar wij werden geïntroduceerd, of omgang hadden, het bestaan der Magnetische Kracht en hare werkingen aan, waarbij ons feiten voorkwamen, die in overvloed stof gaven tot nadenken. In die familiekringen ontmoetten wij meermalen personen, welke ons in allen ernst verzekerden, Spiritualistische Manifestatiën te hebben bijgewoond. Zulke verhalen, op verschillende tijden en plaatsen vernieuwd, spoorden ons tot eigen onderzoek aan. We werden daartoe intusschen niet spoedig gebracht, omdat we er eigenlijk niet aan wilden. Gaarne bekennen we, dat we toen onlogisch genoeg waren, om, zoo al niet vierkant te ontkennen, dan toch de zaak verdacht te vinden, zonder daarvoor een anderen grond te kunnen opgeven, dan dat de verhaalde dingen niet pasten in het kader onzer denkbeelden, ... juist zooals nog zeer vele personen doen. We hielden dit echter voor ons. Wij hechten van nature zeer aan eigen overtuiging, en verklaarden dit dan ook rond weg, zonder, gelijk we zeiden, de *mogelijkheid* te ontkennen van het bestaan der ons verhaalde daadzaken; want dat heeft geen zin.

Wij onderzochten dus op de wijze, reeds door ons gemeld, en zullen eenige der uitkomsten van dit ons eigen onderzoek meêdeelen, met het enkele doel, — we kunnen het niet genoeg herhalen — om u eveneens tot onderzoek aantesporen.

Wat in de te verhalen feiten nog niet volkomen duidelijk voor den oningewijde mocht voorkomen, voor zooveel het verschijnsel zelve aangaat, zullen wij ons beijveren, voor onze lezeressen en lezers tot duidelijker opheldering te brengen. Bij de bespreking der methode tot voortbrenging, die het onderwerp van de laatste brochure uitmaken zal, geven we die opheldering.

We zullen trachten, zooveel doenlijk uit eigen ondervinding of omgeving te verhalen, en van de talrijke mededeelingen uit vreemde tijdschriften b. v. slechts hier en daar wat aanstippen. Wij merken nog het volgende op:

We hebben overal en standvastig de gewoonte, ook ons zelven te controleeren, door b. v. met mede-onderzoekers te praten, nauwkeurig, tijdens de Manifestatiën, in het vertrek een en ander te bezien, enz. Dit laatste, om ons, na afloop der Séance, te overtuigen van het juiste waarnemingsvermogen onzer zintuigen. We kunnen dit ook anderen aanbevelen. Men kan dan de hallucinatie-theorie belachen!

Een woord over de Verslagen van Séances, in het archief der Vereeniging **Oromase** berustende, waaruit we, met toestemming der leden, een en ander zullen releveeren. Die verslagen worden afwisselend door een der aanwezenden opgemaakt. Ze moeten minstens één onderteekening dragen, die van den Rapporteur namelijk, en worden niet gearresteerd en in het archief neêrgelegd, dan na voorlezing ter eerstvolgende bijeenkomst, waarin gevraagd wordt, of daarop bemerkingen bij de aanwezenden zijn. De Vereeniging **Oromase** nu, samengesteld uit personen van den beschaafden stand, vergaderde meermalen met ruim 20 leden. Men neme hiervan nota. Meer bijzonderheden omtrent haar zie men in de „Wonderhistorie".

Nog dit, waarop we bijzonder de aandacht vestigen: We vergen volstrekt niet, dat men de feiten, die we zullen verhalen, geloove; 't is ons zelfs totaal onverschillig en we zouden er in geen geval dank voor zeggen. Vraagt men nu, waarom we die feiten dan meêdeelen, zoo geven we eene vergelijking als antwoord. Men stelle zich iemand voor, die wel eens van electriciteit heeft gehoord, doch

volstrekt geen geloof slaat aan het feit, dat men daardoor op groote afstanden, en binnen een niet noemenswaardig tijdsverloop, met anderen van gedachten kan wisselen. Hij wil echter onderzoeken en *zich zelven* overtuigen en moet dus theoretisch eerst in alle deelen op de hoogte der dingen worden gebracht, daar hij met batterijen, die zouden gevormd zijn van hout, katoen en zand en die men met water en melk zou vullen, wel geen resultaten verkrijgen zal. Hoe volledíger nu de theoretische vorming is, des te beter kan hij aan het practisch onderzoek gaan. Alzoo ook hier. We geven de feiten alleen, opdat men, na eigen ondervinding, kunne vergelijken en op alles voorbereid zijn; niet om wonderlijke verhalen op te disschen. Of men ze dus geloove of niet, doet er niet toe. De individueele overtuiging laat de daadzaken toch volkomen onaangeroerd. We zeiden, geen ander doel te hebben, dan aansporing tot eigen onderzoek, en zullen daartoe dan ook voorbereiden, zoo volledig mogelijk. Vandaar ook de voorstelling van feiten, die men bij 't onderzoek ontmoeten kan. We geven ze als ophelderingen voor onderzoekers. Die zelf niet onderzoeken wil, zette ze onzentwege ter zijde.

Na deze mededeeling zal men ons wel niet kunnen beschuldigen, de lieden iets te willen wijs maken; want nog eens: *we doen het geloof aan onze verhalen* **cadeau.** Onder hen, die onze eerste brochures lazen en daarbij *dachten*, zullen wel geen spotters meer worden gevonden. Zij, die ze niet lazen en tot dwaasheden (waartegen we trouwens zijn opgewassen) hun toevlucht moeten nemen, om de aandacht van de zaak aftetrekken,. . .die stumpers in het denken, kunnen in de vorige boekjes hun rekening alvast vinden opgemaakt. Wanneer men nagaat, hoe het dom voor-

oordeel toch steeds zich zelf doodt, dan behoeft men zich waarlijk niet te ontzien, om *waarheid* neêr te schrijven.

Van Crookes b. v., in onze vorige boekjes besproken, heette het, toen hij zeide, het Spiritualisme te willen onderzoeken: "Dat zijne pogingen eerbied verdienden; dat "het gelukkig was, dat zulke lui de zaak aanvatten; dat "men zoo iets met voldoening vernam; dat men er nu wel "achter zou komen, wat men te gelooven had, en wat niet." enz. Crookes onderzoekt en openbaart feiten. Ongelukkig voor de tegenstanders, hij vond geen bedrog. Zijn mededeelingen zijn eenvoudige waarheid. Wat zeggen nu bestrijders, als de hier bedoelden? "Crookes moet andere getuigen brengen, wil hij, dat we hem gelooven!".. Die arme teleurgestelden slaan in zoodanige gevallen in eens om. Ze keeren hun opinie als een handschoen. Armzalig, niet waar? Gelukkig, dat Crookes c. s. in het geloof van zulke lui volstrekt geen belang stellen en dat tevens de tijd dáár is, dat de openbare meening der ontwikkelden hun argumenten veroordeelt, zonder hooger beroep.

En nu ter zake!

KLOPPINGEN.

Op zekeren avond waren wij, in een kleinen kring, getuige van het volgende. Nadat de tafel, om welke men aanzat, onderscheidene malen een of meer pooten had opgelicht, deden zich op het blad eenige duidelijke slagen hooren. Wanneer nu een der aanwezenden met de vingers op de tafel eenige malen tikte, of wel een bepaalden rithmus aangaf, werd dat tikken, of die rithmus met de meeste naauwkeurigheid door een onzichtbaar vermogen herhaald.

Zulks geschiedde nu eens op den vloer, dan weêr tegen het plafond, op een spiegel, secretaire, tegen de lambrisering, enz. kortom, op verschillende plaatsen in het vertrek. Wij allen, die tegenwoordig waren, bevonden ons in volmaakt wakenden en normalen toestand en hoorden allen best.

STERKERE SLAGEN.

Een verslag der vereeniging **Oromase**, No. 5, dd. 23 Februari 1869, constateert slagen, als met een vuist gegeven, op de tafel, waarom een deel der aanwezigen (met namen genoemd) aanzat. We namen die ook in October 1872 waar. Te Liverpool verkreeg men in dit jaar dergelijke geluiden, die iets bijzonders te kennen gaven. Sterke knappingen in de lucht gingen daar namelijk met lichtverschijnselen vergezeld. Over deze laatste Manifestatiën zoo straks uitvoeriger. We hebben nu besproken: kloppingen *op verschillende plaatsen*, benevens sterkere slagen. Waar blijft nu de lange kuitspier van Dr. Schiff, c. s.? Die dwaze theorie valt voor een enkel *feit*. Zoo ook zal men al die andere fraaie verklaringen der tegenstanders zien vallen.

BEWEGINGEN VAN INTELLIGENTEN AARD.

Op een anderen tijd bevonden wij ons in gezelschap met iemand, die nimmer Spiritualistische Manifestatiën had bijgewoond. Hij kende die slechts in naam en verlangde eenig verschijnsel waar te nemen. Wij noodigden hem uit, om in zich zelven eenig verlangen te formuleren, hem tevens te kennen gevende, dat hij zich niet moest haasten, positieve gevolgen te trekken, wanneer aan dat verlangen niet mocht worden voldaan. Dit toch is onafhankelijk van den wil

der proefnemers en onderzoekers. Daarmeê genoegen genomen zijnde, wachtten wij gedurende eenige minuten aandachtig, wat volgen zou. Het Medium alleen stond bij de tafel en raakte die slechts even aan. Plotseling bewoog zich dat voorwerp naar bedoelden onderzoeker en drong hem, niettegenstaande zijn sterk tegenstreven, naar een der wanden van het vertrek, tot tegen het behangsel. Daarna kwam de tafel in rust. Het Medium (een aankomend meisje) had de bewegingen al loopende gevolgd, doch slechts nu en dan met één vinger het blad der tafel aangeraakt. De nieuwe onderzoeker verklaarde nu, tamelijk onthutst, dat dit het door hem in den geest verlangde verschijnsel was. Hij verzekerde voldaan te zijn.

De bewegingen van voorwerpen zijn soms zeer hevig. Meer dan eenmaal werden wij en anderen, zittende op een tafel, en terwijl alleen het Medium lichtelijk de vingers daarop lag, op verzoek er afgeworpen. Met de meeste inspanning gelukte het niet, te blijven zitten. — Op 3 Augustus 1872 zagen we nog des avonds, op een particuliere Séance, zulke hevige bewegingen, dat een poot der tafel brak.

Op andere tijden wordt de tafel zoo zwaar gemaakt, dat ze als het ware één met den vloer schijnt te zijn; dan weêr is ze zoo licht als een veêr, enz. Ook dit woonden we bij. Dikwerf zagen wij een tafel zoodanig overhellen, dat ze bijna den grond raakte en nogtans zich weêr oprichten, zonder medewerking der aanwezenden; terwijl ook daarbij enkel het Medium het blad van boven lichtelijk aanraakte.

Lampen of andere zaken blijven somtijds, zelfs al hellen ze door de tafelbewegingen aanmerkelijk buiten het zwaartepunt over, als vastgehouden staan. Men zal echter wel doen, daarop, vooral bij den aanvang van het onderzoek,

niet al te zeer te vertrouwen. Bevindt zich eene lamp op tafel, dan zij men op zijne hoede. We zagen echter dikwijls, dat alle zorg overbodig was.

Bij zekere Séance geschiedde het, dat de tafel zich onverwachts met krachtige, voortdurende bewegingen, naar de deur van de kamer, waarin wij zaten, voortbewoog. De bewegingen waren door een sterk persoon niet te stuiten. Op eenmaal wordt de kamerdeur geopend en treedt de heer S..., een der huisgenooten, binnen. Op eene alsnu geformuleerde vraag werd geantwoord: dat genoemde bewegingen het bewijs daarstelden der tegenwoordigheid van een overleden zeer intiemen vriend van den heer S..., die hem aldus een blijk van toegenegenheid wenschte te geven. Hoe dat vragen en antwoorden geschiedt, vermelden we later. Ook treden we in geene beschouwingen omtrent den inhoud van het antwoord.

Waarheid is echter:

1°. Dat de heer S... eerst zeer laat te huis werd verwacht;

2°. Dat zijne vervroegde thuiskomst alleen was veroorzaakt door toevallige omstandigheden (welke hij ons bekend maakte) en die niemand in de verte kon vermoeden;

3°. Dat niemand onzer den heer S... had kunnen hooren binnentreden, daar hij, na met een huissleutel de buitendeur te hebben geopend, den benedengang moest doorloopen en een trap beklimmen, alvorens het vertrek te bereiken, waar de Séance plaats vond.

Nog werd eenmaal, in een kring van onderzoekers alhier, door kloppingen gespeld den naam "Eenens, Rue Parois-"siale, près St. Gudule, Bruxelles". Niemand kende dien naam. Welnu, informatiën bewezen, dat zoodanig persoon geleefd en wel degelijk op de aangewezen plaats gewoond

had. Wat beteekent nu Arago's effet de répercussion, d'ondulation, de l'organisme des liquides, fluides ou idées humaines?... Immers minder dan niets!

Wat wordt er van al die verklaringen, gebouwd op bewuste of onbewuste reflexie van denkbeelden?... Nihil!

BEWEGINGEN ZONDER AANRAKING.

Reeds boven merkten we op, dat het Magnetisme een onderwerp van ons onderzoek uitmaakt. Onder onze bekenden bevindt zich eene, voor de werking daarvan in hooge mate gevoelige dame, van reeds eenigszins gevorderden leeftijd. Deze nu bracht meermalen voorwerpen in beweging, enkel door er hare hand, zonder aanraking, op den afstand van eenige duimen, boven te houden. Zoowel bij dag als bij avond, hebben vele personen met ons dat verschijnsel waargenomen.

Op zekeren tijd ten haren huize een bezoek afleggende, verzocht zij ons, haar Magnetisch te bewerken, zonder in staat te zijn, voor dit verlangen eenigen anderen grond te kunnen opgeven, dan enkel eene sterke neiging daartoe. Nog twee andere personen — hare dochter en een lid der familie — bevonden zich in hetzelfde vertrek en zaten in een der raamkozijnen in gesprek. In het midden van dat ruime vertrek bevond zich eene ongemeen zware mahoniehouten tafel. Wij plaatsten ons, met genoemde dame tegenover ons, aan de andere zijde der kamer. Het was namiddag, dus licht. Wij vingen aandachtig de Magnetische Manipulatiën aan. Na ongeveer vijf minuten, hief zich een der pooten van het in driecën uitloopende onderstuk der tafel langzaam op en bewoog zich dat voorwerp in de richting van de

plaats, waar wij met de Magnetische bewerking bezig waren, voort. Dit verschijnsel herhaalde zich met tusschenpoozen van een paar minuten, tot drie malen. Bij de derde maal kwam de rand der tafel, die een schuinen stand had aangenomen, te rusten op de zijleuning van den fauteuil, waarin het Medium (de door ons bewerkte dame) zat. Wij constateren en verzekeren plechtig, dat niemand der aanwezenden, gedurende den tijd dat het verschijnsel zich voordeed, zich van zijne plaats heeft bewogen. De tafel stond midden in het vertrek, gelijk we reeds zeiden, geheel geïsoleerd en in eene verwijdering van minstens twee à drie meters van den dichtst bijzijnden persoon. Het Medium was intusschen in diepen Magnetischen slaap gevallen en had reeds, na de tweede of derde Magnetische bestrijking, niets meer bemerkt van hetgeen er in de kamer voorviel. De tafel behield haren stand tegen den fauteuil en, bij het terugkeeren uit den Magnetischen slaap, was genoemde dame, evenals de overige aanwezige personen, hoogst verwonderd.

Ge begrijpt lichtelijk, lezer en lezeres! het *is* waarlijk een merkwaardig schouwspel, zonder de minste waarneembare oorzaak, een zwaar voorwerp zich met intelligentie, in eene bepaalde richting, te zien voortbewegen, bij daglicht, in een particulier vertrek, in tegenwoordigheid van drie getuigen, die in de diepste stilte en grootste opmerkzaamheid het *feit* waarnemen!

Een ander voorbeeld:

Verslag 39, dd. 18 Januari 1870 (**Oromase**), constateert: beweging der bladen van een groote dinertafel. Eerst verwijdering, toen algeheel oplichten en beurtelings nedervallen, waardoor werd geantwoord op vragen, en bepaalde rithmussen werden aangegeven, waaronder de parade-marsch

der Grenadiers en jagers, het Engelsche volkslied en andere. Dit geschiedde, blijkens het verslag, *bij licht* en *zonder dat iemand de tafel aanraakte.* Kloppingen deden zich voortdurend hetzij op, hetzij onder de tafel hooren.

Op verzoek om bewijs van intelligentie, werd spontaan het soldaten-koor uit Faust geklopt; terwijl de manifestatiën gedurig in kracht toenamen. Deze Séance eindigde vrij laat. Na de handteekening van den rapporteur volgen achter het verslag de woorden. "*Wij, ondergeteekenden, allen "getuigen geweest zijnde van de in dit verslag vermelde fei-"ten, verklaren: dat hetzelve geheel en in alle deelen de waar-"heid bevat, en stellen ons derhalve met den verslaggever "en even zoo goed als deze, daarvoor geheel verantwoordelijk.* Volgen nog tien eigenhandige naamteekeningen, namelijk: die der personen, bij de Manifestatiën aanwezig. Het verslag werd zonder slag of stoot gearresteerd, den 25en daaraanvolgende. Iedereen herinnerde zich b. v. perfect "niet gehallucineerd" te zijn geweest.

Op eene geruimen tijd daarna gehoudene Séance van diezelfde Vereeniging, had zich de tafel, met oplegging der handen, hevig perpendiculair bewogen. De loco-voorzitter verzocht plotseling: "Heeren, handen af!" en evenwel werd de tafel vrij hoog opgelicht, niettegenstaande allen aan het verzoek hadden voldaan. Hoe kan nu iemand met gezonde hersens nog spreken van Löwes polariteit, Babinet's onbewuste spierbewegingen, of zulken onzin meer? Gij, bestrijders, die daarmeê rondschermt, neemt u toch in acht voor bespotting!

Dit schijnt genoeg voor zooveel de bewegingen aangaat. We gaan over tot de Schriftelijke Manifestatiën.

SCHRIFTELIJKE MANIFESTATIËN.

Deze zijn van allerlei aard,. . .nu eens verheven, dan weêr spottend, ook onsamenhangend. Op andere tijden zijn het fraaie stukken, gedichten, enz. Eenige voorbeelden zullen dit ophelderen:

De volgende b. v. zijn dwaze Manifestatiën.

"Ik ben notaris geweest en er is veel aan de maat en "den strijkstok blijven hangen. Ik was een dief en een groote ook". Die woorden werden geschreven in eene Séance, waarbij vele personen aanwezig waren. Dat ernst, bij het onderzoek, niet altijd het bekomen van dwaze geschriften kan beletten,. . .hoort daarvan het volgende staaltje. De communicatie luidde: dat zich een predikant Manifesteerde van Waterbroek, op Groenland. Na de aanwezenden op onderscheidene qualificatiën van hun karakter te hebben onthaald, schreef het Medium op de vragen: "Hoelang zijt ge dood?" als antwoord: 550 jaar. "Kunt ge in mijne gedachten lezen?" (Dit toch gebeurt niet zelden) Antwoord: Ja! zooals jij in de mijne!

Op de bemerking van een der aanzittenden:

"Waarom komt gij bij ons, die zoo ernstig onderzoeken?" kwam de juist niet vleiende repliek: "Soort zoekt soort!" enz. enz. — Van soortgelijk gehalte schijnen de Manifestatiën te zijn geweest, die zich bij Victor Hennequin, te Parijs, voordeden. Die heer was zoodanig verblind en irrationeel bij het onderzoek te werk gegaan, dat hij het er in vollen ernst voor hield, tot "Onder-God" te zijn benoemd, volgens dwaze communicatiën, die hij bekomen had. Het kan bijna niet anders, of dergelijke onzin moet in het krankzinnigen gesticht eindigen.

Zóó de zonderlinge Medianimieke producten, elders bekomen, waar o. a. een stoomboot werd gebouwd, waarvan de bemanning door God werd benoemd!!! Men hechtte geloof aan dien onzin en werd er de dupe van. Groote kapitalen werden er meê verspeeld.

Aan zonden tegen stijl en spelling is zeer dikwijls geen gebrek, zelfs bij goede mededeelingen en ontwikkelde Mediums en onderzoekers, die de taal volkomen machtig zijn. 't Is, hoe zonderling overigens ook, een bewijs te meer, dat de mededeelingen in dat geval van vreemden oorsprong zijn. Men trachtte dikwijls de zaak bespottelijk te maken, door op dwaasheden en taal- of stijlfouten der communicatiën te wijzen. Doch de denker laat zich daardoor niet vangen. Het feit der mededeelingen staat er nu eenmaal en dat laat zich niet écarteeren door zoodanige handeling, hoe gaarne hersenlooze bestrijders dat ook zouden willen.

Men bemerkt nu reeds, dat we zorg dragen, dat men ons geen verbloemen van de schaduwzijden der Manifestatiën te laste kan leggen. Dit zal in de handleiding tot eigen onderzoek nog wel duidelijker blijken.

Hervatten we onzen draad met de voorstelling van betere Medianimieke mededeelingen, die men wel tegenover de nu besprokene in de schaal kan leggen.

MEDIANIMIEKE POËSIE, enz.

Te Rotterdam bevindt zich een heer, die zeer opmerkelijke Manifestatiën verkrijgt. We kennen hem persoonlijk zeer goed. Hij is positief bij het onderzoek. Niet zelden produceert hij, als Medium, stukken, lijnrecht in strijd met zijne eigene opiniën. Ook bekomt hij gedichten van ver-

schillenden aard, nu eens spottende of geestige, dan weêr ernstige. Hoort een der laatsten. Het werd geproduceerd op zekere Séance, waarbij Mevr. J., te Rotterdam, zich beklaagde niet ten avondmaal te kunnen gaan, daar ongesteldheid haar belette op straat te komen. Onmiddellijk, zoo zegt men, manifesteerde zich de geest van ..... — nu ja, dit zoo met een! — en schreef het volgende opmerkelijke vers:

Gaet ghy soms ter hooghmis henen,
Gaet ghy daer U aendacht lenen,
Aen hetgheen men U vertelt,
Hoe is dan u siel gesteldt?
Gaet ghy op ten avonddis
Vraeg hoe u gemoedt dan is?
Hebt ghy in u sin het goet,
En geen kwaedt in u gemoedt,
Hebt ghy een waerachtig doel,
En meer dan het aerds gevoel,
Hebt ghe u sin op Godt geset,
En getracht nae sijne wet?
Hebt ghe in Godt een welbehaegen
En den sin om Hem te vraegen
Vergiffnis voor u sondenvloedt?
So waer, het avondmael is goedt.
Maar waerom dan ter kerck geloopen?
Of kunt ghe op geen vergiffnis hopen
So ghy 't Hem vraegt in vol gemoedt?
En bidt: Meijn Godt! Ghy sijt zoo goedt,
Wil my tog U genaede geven,
Leer my steeds naer U wil te leven
Schenck my voor meijnen siel het ligt,
Bestrael my door U aengesigcht,
Leer my tog U geboden eeren,
Wil my als vader tog regeeren;
Schenk kracht my op het aerdse padt
Laet my in 't soecken nimmer sat!
Maer altoos met vernieuwde kragt
Naer 't ligt, waer meijnen siel nae smagt.

O Godt wil mijn gebedt verhooren:
Leer my U kindt seijn nae behooren!

Siedaer het mael wat ghy moet vieren,
Wat ghy met broodt nog weijn moet sieren,
Men vraegt aan Hem in hartetael.
Sóó viert men 't waere avondmaal!
Al gaet ghy oock ter kercke heen.
Daer seijt ghy niet met Godt alleen,
Daer wordt ghy nog te veel getrocken,
En al u aandagt is vertrocken;
Vier avondmael in U gemoedt,
Dat is het waere wat men doet.

Over den inhoud van deze regelen spreken we niet;... die is bijzaak. We zeiden reeds, dat men minder daaraan, dan aan het feit zelf, moet hechten. Overigens is dit gedicht karakteristiek, en ge zult dit toestemmen, wanneer we u zeggen, dat het werd beweerd te zijn geleverd door.... Jacob Cats. — Wat dunkt u, is er niet opmerkelijke overeenkomst met 's mans wijze van uitdrukking?... Ook de spelling van dat stuk, hoezeer van die van Cats afwijkende, verdient de aandacht.

Verder zal bedoelde heer Medium zich wel niet beleedigd achten, wanneer we hier verklaren: dat wij hem, niettegenstaande zijne ontwikkeling, niet in staat achten, tot het plotseling schrijven van zulk een gedicht, bij een zich onverwachts voordoende, niet te voorziene gelegenheid, in zeer korte oogenblikken, enz. — Ons dunkt: er zullen er wel meer zijn, die dat niet kunnen leveren, al waren wij 't zelf maar, in de eerste plaats.

We kunnen den lust niet weêrstaan, om u eenige poëtische producten van Mediums uit het buitenland meê te deelen. Ge zult zien, dat die volstrekt niet onverdienstelijk zijn.

Dat bevoegde beoordeelaars er even zoo over denken, wordt bewezen door het feit, dat in 1863 de eerste prijs in het genre werd behaald door een fabel, getiteld: "*Le lion et le corbeau*", en dat die op de Jeux Floraux, te Toulouse, bekroonde fabel een Medianimiek product was, door kloppingen op het alphabet geproduceerd. De heeren kunstrechters zullen vreemd hebben opgezien, toen ze dit vernamen. De fabel werd verkregen te Carcassonne, alwaar een gezelschap van beoefenaren bestaat, die toen Jaubert als præses had. (*Zie: L'esprit frappeur de Carcassonne.*) Hoort dan de volgende fragmenten, in de Fransche taal, uit een

RONDE DES ESPRITS.

Homme frappe de ton marteau
L'enclume sonore.
Promène le pesant râteau;
Le travail honore.
Quelque jour il t'enrichira;
Alors la mort te chassera
Au fond de la tombe,
Comme le vent froid des hivers
Chasse sur les rochers déserts
La feuille qui tombe.
.....
Le rossignol, roi du printemps,
La riante aurore,
Le ciel azuré du beau temps
Que le soleil dore;
L'épi mûr et les pampres verts,
Les bois éloquents et déserts
Chantent Tes louanges,
Dieu, dont les bienfaisantes mains
Versent sur les faibles humains
Les vertus des anges!

Iets verder vervolgt die *Ronde des esprits* aldus:

Esprits surpris dans la nuit sombre,
Pourquoi la loi de l'Eternel
Conduit-elle sans bruit dans l'ombre
Vos jeux joyeux près du mortel?
C'est pour combattre l'athéisme;
C'est pour allumer le remords;
C'est pour confondre le sophisme
Des vivants aux coeurs froids et morts.
Répandus à travers les mondes,
Nous portons, messagers de Dieu,
l'Espérance et la Foi fécondes,
Et l'amour pur comme le feu.

Esprits surpris, etc.
.....
Nous sommes les âmes du monde;
Nous rangeons le casier du sort;
Nous distribuons à la ronde
Les chagrins, la joie et la mort.
Nous veillons auprès de la tombe
Comme auprès du berceau touchant;
Nous relevons l'humble qui tombe,
Et nous terrassons le méchant!

De volgende strofen, die we aan een *Choeur par un Esprit* ontleenen, verdienen niet minder de aandacht.

LES GNOMES.

Noirs messagers des fentes de la nue,
Des antres sourds
Nous arrivons, annonçant la venue
Des mauvais jours.
Où nous passons, les riantes collines
Prennent le deuil;
La plaine, au loin, se couvre de ruines
En un clin d'œil!
.....

LES SYLPHES.

Brise d'été, vents d'automne naissante,
Faibles et doux,
Vous ignorez quelle âme frémissante
S'agite en nous.
Léger essaim de gracieux génies,
Aux heureux chants,
Nous caressons de nos ailes bénies
Les fleurs des champs.

LES GNOMES.

Nous passons, nous, à travers les ramures
Des bois flétris,
Et l'hiver fait son chant de nos murmures
Et de nos cris.
Allez, nous dit le Dieu, qui nous déchaîne,
Et nous allons;
Comme un roseau nous abattons le chêne
Dans les vallons.
.....
Des vastes mers, qui séparent les mondes,
Troublant les eaux,
Sur les récifs nous déchirons les ondes
Et les vaisseaux.

TOUS ENSEMBLE.

De but lointain, de long voijage à faire,
Il n'en est pas.
Nous franchissons l'un et l'autre hémisphère
En quatre pas.
Ciel sans limite, Océan sans falaise,
Désert uni....
Le seul espace, où nous soyons à l'aise,
C'est l'infini!

Nog enkele brokstukken uit verdienstelijke compositiën, die ge in haar geheel kunt vinden in Mathieu: *Conversations et poésies extra-naturelles*, een zeer interessante brochure, te Parijs, bij Laisné, uitgegeven.

Charmants oiseaux, dont l'harmonie
Me fait passer d'heureux instants,
Avec vous, oui, dans la prairie
On voit renaître le printemps.
.....
Oh! quand vous dévorez l'espace,
Vous nous montrez la liberté,
Et, comme moi, suivez sa trace,
En louant Dieu de sa bonté.

(*Uit: Mes oiseaux.*)

Dans des greniers quelque peu décrépits,
Vivaient deux chats en bonne intelligence,
Faisant aux rats, comme aux souris,
La guerre à toute outrance.

(*Aanhef eener bevallige fabel: „Les deux chats"*.)

Le vent, qui gronde au loin sur la haute montagne,
Dans son puissant language annonce l'Eternel,
Comme l'humble berger et sa tendre compagne
Lorsque dans leur prière ils invoquent le ciel.

(*Uit een gedicht getiteld: Dieu.*)

Aan een meisje van 10 jaren, werden de volgende regels gericht:

Oh! comme toi, j'étais jeune et folâtre,
Et d'ici-bas j'ignorais les douleurs.
Sur ton front pur et blanc, comme l'albâtre,
Je dépose de blanches fleurs.
Plus tard, enfant! et garde souvenance,
Si tu sortais jamais du droit chemin,
Soit par malheur, soit par ton imprudence,
Je serais là, pour te tendre la main.

Een vurige *Ode aan de vrijheid* eindigt aldus:

Un jour, du couchant à l'aurore,
S' élancera ton arc-en-ciel,
Et les peuples, sujets encore,
Te connaîtront, fille du ciel!

Alors un concert unanime
S'élèvera grand et sublime,
Conduit par la fraternité!
Et les peuples, faisant la ronde,
Ne formeront plus dans ce monde
Qu'un seul peuple... l'humanité!

Voorzeker, dat tintelt van enthousiasme!...Dat kan men wel, zonder vrees voor de minste overdrijving, geinspireerd noemen. Ook andere landen leveren dergelijke producten in massa.

We grijpen een deel van *The British Spiritual Telegraph* en de *Sacred circle*, onverschillig welk, en ontleenen daaraan eenige strofen.

Impromptu-or Spirit-lines.

O Lord-to whom all hearts are known,
Help us to look to Thee for light;
Our hearts are cold, and dead, and lone,
Till lumin'd with Thy visions bright.

We can not see what glories dwell
Around the homestead that we love,
Do Thou the dismal shades dispel
With spirit visions from above. etc.

LEAF OF LIFE.

Son of man, go take thy book!
Let the page be fair and clean.
Life is but a narrow nook,
Pictured on a fleeting scene.

Write thee down its ills and cares,
Write thee down its weal and woe,
Write thee down its wheat and tares,
Which awhile together grow.

. . . . . .

Turn thy leaf. Mark the sunshine
Gilding vistas spreading far
Where the wreaths of glory twine,
Radiant as the morning star.
. . . . . .
When complete, then write: „For ever!"
On the record thou hast made,
Place it with the wreath that never
From the victor's brow shall fade.

Een geestige groet aan een circle, vol aardige woordspelingen, begint aldus:

My friends, I greet you one and all,
And trust I'm understood,
For you' ve been pleased this night to call
Upon one Thomas Hood.
Now do not wink, and cry „'t is good!"
For I your winks can see;
In vain you trifle with Tom Hood —
You can not Hood-wink me! etc.

Onder tal andere opmerkelijke dichtstukken, door een jong meisje van 14 jaren, als Medium, geschreven, nemen we b. v., ten besluite met het Engelsch:

THE ANTHEM OF THE SEA.

It e'er hath pealed in strains sublime,
Since first began the march of time,
When morning-stars together sung,
And new-born earth with music rung,
Then over *all*, more bold and free,
Was heard the anthem of the sea!

At times it breathes a gentle note,
And sweetly o'er the breeze doth float;
Then swelling high in chorus vast,
Borne, perchance, on the stormy blast,
Is heard in higher, grander key,
The fearful anthem of the sea!

The deep-toned bass in Nature's song,
It pours its mighty voice along;
And far is heard the sounding roar,
As forth it rolls from shore to shore;
A worthy praise, o God, to Thee,
This glorious anthem of the sea!

Roll on, thou anthem, ever roll,
Thy chorus shout from pole to pole,
And bear upon thy roaring wing,
The notes of praise that mortals sing;
And e'er, till time no more shall be,
Roll on, thou anthem of the sea!

Dit Medium produceerde dergelijke dichtstukken zeer snel en gemakkelijk Zij leverde er o. a. op zekeren tijd 61 in eene maand, alle, evenals het bovenstaande, hoogst opmerkelijk, wat denkbeeld en uitvoering betreft.

Poëtische producten komen overal voor. We deden dit reeds uitkomen. Nog een paar Duitsche:

Een soort groet aan Duitschlands muzenzonen:

Lebt wohl ihr deutschen Dichter,
Bekannt im Narrenland,
Nennt man einst die verrücktesten Kerle,
Dann werdet Ihr sicher genannt.

(*get.*) *Heine.*

Op de vraag van een organist om eenige strofen, waarop hij muziek wenschte te componeeren, volgde:

Ich bin ein wahres Rabenaas,
Aus Sünd und Spott gebacken,
Mach' mit den Göttern ewig Spass,
Die Teufel mich schon packen. enz.

(*get.*) *Heine.*

Een gelegenheids-gedichtje, onder vele soortgelijke, luidt als volgt:

Manch Sträuszchen hab' ich gewunden
Für Euch auf wonniger Flur;
Doch ach! wie schnell war's entschwunden,
Ein Bild der Vergänglichkeit nur. —

Een zeer merkwaardig gedicht, van zes coupletten, getiteld: "*Gedenke mein*", eindigt aldus:

Gedenke mein! wenn der kalte Todesengel
Dich ruft mit lauter Stimm' vom Thal der Mängel,
Und dir den Kusz des ew'gen Lebens reicht,
Schnell deine Wange und dein Mund erbleicht;
Da schliesz ich dich in meine geist'gen Arme ein!
Drum denke, denke ewig, ewig mein!

Strofen uit een gebed:

Mein lieber Vater, treuer Gott!
O weiche nie von mir,
Und rette mich, wenn in der Noth
Mein Herz verlangt nach dir.
Legst Du mir eine Bürde auf,
So hilf sie tragen mir;
Es sei mein ganzer Lebenslauf
Ein Bildungsact nach dir!

Het eerste vers van het gedicht: *Wiedersehen.*

Bruder! wohl sieht dein Auge nicht
Mein geistig reines Angesicht,
Die Welt — sie ist die Scheidewand,
Die uns gesteckt von Gottes Hand.
Doch, wenngleich uns trennt die Hülle,
Flüstr' ich zu dir traut und stille:
Dort in jenen lichten Höhen
Werden wir uns wiedersehen.

Als laatste voorbeeld uit het Duitsch nog dit:

Wenn niemals du errangst zu beten,
Such an ein Sterbebet zu treten,

Und schau' des Lebens letzte Gluth,
Wie sie den Tropfen Oel verzehrend,
Sich mit der letzten Hoffnung nährend
Erlischt in dem erstarrten Blut.
Dann wirst du unter Thränen stammeln,
Wirst in ein Wort die Schmerzen sammeln —
Ein groszes Wort, und — ein Gebet:
Gott! wirst du weinen, wirst du flehn'
Und an dem Sterbebette stehn':
Ein Sterbender der aufersteht!

Het medegedeelde schijnt ons, als voorbeelden van Medianimieke poëzie, voldoende. Men vindt ze in alle talen.

OPMERKELIJKE COMMUNICATIËN.

Dikwerf werden door Medianimieke Communicatiën indrukken geschetst, die de geest na den dood des lichaams ondervinden zou. Inhoud noch onderteekening bediscussieeren we hier. We geven er alleen een paar brokstukken van als specimen.

"Voilà donc Jobart, étendu mort sur son lit... Mort! Bête "de mot! Quelques amis se lamentent et quelques savants "sont contents, et moi très malheureux en regardant l'hu- "manité. Aussi, vite je me suis envolé vers mes régions "tant souhaitées, tant aimées, et me voilà, ma foi, bien "léger pour un vieillard, et très content d'avoir retrouvé "mes vingt ans à ce prétendu vilain passage.

.....

En verder: "J'aurais voulu voir dans un quart d'heure "tout ce qui pouvait m'intéresser; mais mes oreilles étaient "attendries de tant d'harmonie;...mes yeux étaient frap- "pés de tant de beautés! Aussi suis-je resté 24 heures dans "un étourdissement complet. Il a fallu que les pompes fu- "nébres de Bruxelles vinssent me rappeler à moi-même,

"en me montrant ma vieille carcasse, à laquelle on ren-
"dait ma foi trop d'honneurs! etc. etc.

NB. Het verdient opmerking, dat deze communicatie den stijl van Jobard, den verdienstelijken wetenschappelijken Belgischen onderzoeker, door ons vroeger genoemd, letterlijk weêrgaf. In den kring Barthet verkreeg men eene interessante mededeeling, met de handteekening Marcon, waarin de wereld der geesten allerfraaist werd omschreven. Ze eindigde met de woorden:

"Jugez quelle dut être ma surprise, à moi, pauvre ma-
"térialiste, quand je vis toutes ces merveilles; combien je
"me trouvais confus et humilié en réfléchissant à mes
"erreurs d'autrefois! etc.

Na eene andere lange en zeer opmerkelijke communicatie volgde als slot:

"Dans la sphère harmonieuse vous jouirez d'une exis-
"tence sans ombre, sans tristesse; là où il n'y a plus
"d'ambition déçue, ni pauvreté à craindre, ni maladies à
"subir, ni coeurs brisés, ni séparations douloureuses, mais
"une joie indicible, et un bonheur éternel."

(*get.*) D'AFFRE, *Aartsbisschop.*

Tegenover deze mededeelingen komen talrijke voor, die spreken van allerlei moreele kwellingen, omringende duisternis, nijpende onzekerheid, enz. enz., die dan in den regel worden gezegd, door misdadigers te zijn gegeven.

Ons bestek gedoogt niet, ook daaromtrent in détails te treden. Uit het geciteerde kan men genoegzaam besluiten, hoe het tegengestelde, in soortgelijke stukken als laatst bedoelden, wordt omschreven.

Wilt ge verder merkwaardige Hollandsche communica-

tiën? Leest de boekjes van den Majoor **Revius** en, uit later tijd, den *Nieuwjaarsgroet*, in Veritas, te Amsterdam verkregen, als ook de aldaar bekomen mededeeling: *Begrip van het zieleleven*; de eerste afzonderlijk uitgegeven; de laatste voorkomende aan het einde van het boekje: *Wat dunkt u van het Spiritisme?* Er bestaan geheele werken, door ongeletterde Mediums geschreven, onder anderen die van den boerenknaap Michel, in Frankrijk, en die van den kleedermaker Davis, in Amerika. De geleerde Jourdan stelt Michel's werk boven alles, wat de wetenschap tot heden leverde... NB. Jourdan is geen voorstander!

VERSCHILLENDE SCHRIFTELIJKE CURIOSA.

Men kent ook vele voorbeelden van Manifestatiën, waarbij wordt te kennen gegeven, dat zich geesten van levende personen voordoen, die dan op zulke oogenblikken in slaap zijn. We woonden dergelijke bij, doch konden de juistheid of onjuistheid tot heden niet contrôleeren. Het is echter een verschijnsel, waarop we onze opmerkzaamheid speciaal blijven vestigen, ten einde zekerheid te bekomen.

Toekomstige of veraf geschiedde gebeurtenissen worden enkele malen geopenbaard, zooals o. a. de schipbreuk van The Carnatic, in de Roode zee. (Zie *Spiritual Magazine* 1871, blz. 18.) Antwoorden op ongelezen of onuitgesproken vragen worden o. a. geconstateerd in een verslag van **Oromase**, d. d. 4 Februari 1870, No 41, sub. 15. Het Amerikaansche Medium Mr. Mansfield beantwoordt geheele brieven, zonder ze te lezen. (Zie o. a. *Spiritual Magazine* 1871, blz. 168.)

Op een anderen tijd werd te 's Hage, in een particuliere familie van onderzoekers, door een schrijvend Medium bijna eene geheele bladzijde in het Grieksch, en met de eigen-

dommelijke karakters dier taal, neêrgeschreven. Een bevoegd beoordeelaar ontcijferde daaruit een fragment van het Evangelie van Johannes.

NB. Het Medium was niet verstandelijk ontwikkeld. Niemand der aanwezenden kende Grieksch. Dit nu bewijst o. i. duidelijk, dat het geschrevene niet uit het Medium zelf kon voortkomen. Wat dunkt de heer Ising c. s.?

Meermalen wordt schrift en handteekening van overledene personen, volkomen identiek met het oorspronkelijke, verkregen. Een solide onderzoeker verzocht, den laatsten regel te willen neêrschrijven van een voor het Medium verborgen gehouden bladzijde uit een boekwerk. Het antwoord luidde: *La puissance*, dat wel niet den geheelen laatsten regel, doch wel het begin daarvan juist aangaf. Meer werd niet geleverd. Ook dit te 's Hage. Blijkens een verslag, dd. 6 Juli 1869, bij **Oromase** berustende, werd in een particulieren kring, onder bijzondere omstandigheden, "een waarlijk ontzettend bewijs van identiteit" benevens het schrift van een overleden familielid bekomen. De rapporteur is de positiviteit in persoon, en noemt zich zelf "ongeloovige Thomas."

In een anderen kring van onderzoekers, altijd te Gravenhage, werd de naam gevraagd van zeker persoon, die bekend was bij den overledene, wiens geest, zoo beweerd werd, zich dien avond manifesteerde. Een naam werd opgegeven; doch de eenige der aanwezenden, die den bedoelden persoon meende te kennen, verzekerde, dat die naam onjuist werd gegeven en die zoo niet was. Herhaalde malen deed zich echter dezelfde naam voor, en de Séance werd, naar het scheen, geene voldoende resultaten opleverende, gesloten. En toch hebben de belangstellende onderzoekers zich later volkomen overtuigd en is zonder tegen-

spraak bewezen, dat de opgegeven naam wel de juiste was. De persoon, die op den bewusten avond het tegendeel had verzekerd, heeft zijne dwaling ingezien.

Omtrent dit feit merken wij op, dat bedoelde naam bij ons allen onbekend was. Het Medium was dien avond een jong kind, nog onvatbaar voor ernst, en speelziek. Van transmissie van gedachten kan met geen mogelijkheid sprake zijn;... ergo, wat wordt er van de waarde van de theoriën van Hering, Proudhon, c. s? Volstrekt niets. Op 21 en 28 Mei 1872 werden in een Spiritualistischen kring mededeelingen omtrent Livingstone gedaan, die maanden daarna volkomen werden bevestigd. (Zie *Medium* 16 Augustus 1872.) Welke theorie nu daarop toetepassen? Zelfs niet-onderzoekers deelden soms belangrijke dingen meê. Zoo o. a. gaf de *Ballarat Star*, een Australische, niet Spiritualistische uitgave, in November 1871 voor aardigheid het verslag eener Séance, waarbij de schipbreuk van het mailschip "Rangoon" werd aangekondigd. Op het tijdstip der openbaring in dat blad, was omtrent dat schip nog niets bekend. De uitkomst bevestigde de communicatie in alle bijzonderheden. NB. De Séance was 6 dagen vroeger gehouden, en het verslag drie dagen verschenen, toen het eerste bericht van de schipbreuk aankwam.

Eindelijk, voor zooveel deze afdeeling aangaat, nog het volgende feit, in Maart 1872, in ons vaderland geschied en door ons, op onze tweede conferentie te 's Hage, waar het juist ter onzer kennis kwam, meêgedeeld. Het viel voor tusschen twee bij ons bekende solide onderzoekers, waarvan één, gedurende den tijd, dat hij te 's Hage verblijf hield, in Oromase als Medium fungeerde, en de andere te Utrecht woont.

Beide heeren houden briefwisseling. Eerstgenoemde be-

vond zich te Middelburg. Hij wordt in genoemde maand, op zekeren dag, tot Medianimiek schrijven gedwongen, zet zich neêr en stelt een vrij langen brief samen. Na het verdwijnen der vreemde werking, voegt hij een bijschrift aan dien Medianimieken brief toe, waarin hij verklaart: aan zijn vriend te hebben moeten schrijven, doch volstrekt niet te begrijpen, wat de verkregen mededeeling beduidde. Hij hield die voor onzin. Evenwel de brief werd door hem naar Utrecht gezonden. En nu verklaart de tweede onderzoeker, dat voor hem de bekomen mededeeling niet alleen volkomen duidelijk was, als hebbende op bijzondere bij eerstgenoemden geheel onbekende omstandigheden betrekking, maar bovendien, dat hij die juist ontving op een tijdstip, waarop de ontvangen wenken hem ongewoon te stade kwamen, en hij die ten meesten nutte kon aanwenden, gelijk hij met goed gevolg deed. Bij de mondelinge mededeeling aan ons, werd het schriftelijk bewijs vertoond. O, oolijke verkondigers der hallucinatie-theorie!!

ONBEKEND SCHRIFT, HIËROGLYPHEN EN TEEKENINGEN.

Buiten de opgenoemde, worden door schrijvende Mediums somtijds vreemde, minder verklaarbare dingen geleverd.

Op de 110e vergadering van **Oromase**, dd 30 Jan. 1872 gehouden, werden onbekende teekens bekomen, gelijkende op sommig Indiaansch schrift. Tot heden zijn die nog niet ontcijferd. Hoewel vroeger in het buitenland dergelijk schrift verkregen was, kunnen wij positief verklaren, dat het Medium dit nog nimmer onder de oogen had gehad. Bedoelde

teekens werden in somnambulistischen toestand, zeer snel, en van links naar rechts op het papier gebracht. Geleerden verklaarden bereids, dat het bepaald schrift is. — Hiëroglyphen en andere figuren zagen we meermalen te voorschijn brengen, waaronder de zoogenaamde geestenteekens, die meestal op de wijze van sommige Oostersche talen gepunctueerd zijn, opmerking verdienen.

Ook Guldenstubbé geeft, in zijn boek over het Directe Schrift, voorbeelden van dusgenaamde Magische figuren. Men kan ook voorbeelden van Mediums opnoemen, die muziek schrijven, hetzij zonder, hetzij met woorden,... de laatste nu eens Medianimiek bekomen, dan weêr door een of ander beoefenaar der dichtkunst geschreven. — Schetsen van landschappen, scheepjes, profilen, enz. komen dikwijls voor; echter hebben die niet zelden het voorkomen van jongenswerk, of caricaturen en bezitten derhalve geen kunstwaarde. Het is merkwaardig, de zonderlinge, tegen alle regelen der teekenkunst indruischende behandelingswijze te zien, door het Medium meestal gevolgd, bij het voortbrengen van teekeningen, die soms zeer goed zijn. Er bestaan interessante producten op dat terrein in menigte. We noemen b. v. de gravures van Victorien Sardou, den door velen gevierden schrijver. In negen uren tijds leverde hij, die nòch teekenaar nòch graveur is, zonder voorbeeld of proef, etsen, die, wat oorspronkelijkheid en uitvoering betreft, door kenners als hoogst opmerkelijk worden genoemd. We bezitten een afdruk van zoodanige gravure van Sardou, die, volgens bijgevoegde omschrijving, ook door hem Medianimiek bekomen, een huis op den planeet Jupiter voorstellen zou. Daar dergelijke opheldering niet zijn te contrôleren, zoo schorten we ons oor-

deel daarover op, alleen op de gravure, als werkstuk, de aandacht vestigende.

Zoo ook kennen we de reproductie van eenige bekende Medianimieke *kunstproducten* uit Geneve. *Human nature* van Maart 1872 geeft de beschrijving der interessante compositiën van den 14jarigen Ch. Swan. Dit is een der laatste voorbeelden. Zie daarover ook de *Revue Brittannique* 1872.

GESPROKEN MANIFESTATIËN.

Gesproken Manifestatiën, door den persoon van het Medium zelven, woonden wij dikwijls bij. Het spreken geschiedt doorgaans in den bijzonderen toestand, dien men in Engeland "trance" noemt. Het Medium weet niet, wat het spreekt en wordt er toe gedwongen. Het is merkwaardig, hoe bij sommige Mediums stem, gelaat en gebaren veranderen, volgens de individuën, die zeggen: zich te manifesteeren. Ook van die Manifestatiën is de eigenlijke inhoud soms weinig beteekenend, of niet voor contrôle vatbaar.

Men vindt te 's Hage echter een Medium, dat de bijzonderheid meermalen aanbood, dat, kort na den dood van bekenden, zich Manifestatiën voordeden, die zouden uitgaan van de overledenen in kwestie. Opmerkelijk was het daarbij, dat het Medium, in de eerste tijden, als het ware den ziekte-toestand en de lijdende uitdrukking der als betrokken aangenomen personen aangrijpend vertoonde, met stervende stem sprak, enz. Dit verdween echter al meer en meer, naar mate het schrift loopender en duidelijker het karakter van het handschrift der overledenen aannam. We kennen daarvan, mede te 's Hage, nog een voorbeeld in denzelfden zin.

We naderen thans tot de Manifestatiën der hoogere orde. Eene eerste plaats daaronder bekleedt het Direct Schrift.

DIRECT SCHRIFT.

Een der merkwaardigste voorbeelden van Direct Schrift, die ons theoretisch zelfs bekend zijn en dat wordt geëvenaard doch niet overtroffen door de beroemde Séances van den Bon de Guldenstubbé, gaan we u verhalen. — Het viel voor te 's Gravenhage, ten huize van een wetenschappelijk, grondig onderzoeker, primitief van materialistische richting, later meer en meer overtuigd, doch altijd onderzoekende, als moest die overtuiging nog worden gevestigd. Op zekeren winter-avond werd ten zijnen huize eene Séance gehouden. De plaats was eene groote boven-voorkamer, met twee ramen aan de straat, waartusschen, op een penanttafeltje, een porseleinen dejeuner. De deur inkomende, tegenover de ramen, was links een pianino geplaatst, terwijl rechts de schoorsteen zich bevond. — Er brandde, met heldere vlam, een groote carcellamp óp de midden in het vertrek staande tafel, en het gezelschap, waaronder een paar dames, was daar rond geschaard; het Medium met den rug naar de pianino; de heer des huizes tegenover hem. De laatste had meermalen Direct Schrift bekomen.

Eene schriftelijke mededeeling van het Medium gaf te kennen, dat dien avond sterke manifestatiën zouden kunnen worden geproduceerd. Den heer des huizes werd vergund, zijn verlangen te openbaren en hij vraagde maar niet minder, dan het leveren van Direct Schrift, waarop schriftelijk de plaats, waar het gevonden zou worden, namelijk: de kop van boven omschreven dejeuner werd aangeduid. Toen stond de onderzoeker op, beschouwde de penanttafel en ieder stuk van het dejeuner (zijn eigendom natuurlijk), bevond daaraan niets en zette zich neêr op zijne plaats. Iedereen

bleef nu op zijn verzoek zitten. Daarna — men lette wel! — stelde hij eene vraag, waarop hij wenschte het direct geschreven antwoord te bekomen. Dat antwoord kon door het Medium zelf niet worden gegeven; hij toch kende de historie, waarop de vraag doelde, niet. Het verdient opmerking, dat het Medium intusschen doorschreef en met de aanwezenden sprak. Herhaaldelijk werd de huisheer berispt (schriftelijk) over zijn overdreven eischen en te groote securiteit. Na ongeveer vijf minuten schreef het Medium, dat het Direct Schrift er was. (Men heeft voorbeelden dat het in tien seconden werd geproduceerd. Zie *Spiritual Magazine* 1871, blz. 13.) Nog eens: niemand was opgestaan, en Medium, dejeuner kortom: alles door den onderzoeker scherp in het oog gehouden. Onze waarnemer ging nu naar de penanttafel en haalde uit den kop een langwerpig, opgerold papier, waarop circa 20 regels, als met potlood geschreven, voorkwamen, bevattende het antwoord op de gestelde vraag volkomen... Fabelachtig, niet waar?... Hallucinatie wellicht!... Maar het papier bestond nu eenmaal, en allen waren getuigen van de daadzaak!

Nog meer!... Hetzelfde geschiedde dien avond nog twee malen, nu nadat door den onderzoeker de plaats van te voren was aangeduid. De eerste maal namelijk een hoed op de pianino; den tweeden keer het portaal, voor een ander vertrek. De hoed was eerst nagezien. De sleutel van de Séancekamer, na onderzoek van bedoeld portaal, van binnen afgedraaid en in den zak gestoken. — En toch, er valt niet aan te veranderen! Het Direct Schrift was er! — Dat in den hoed werd gezegd, met een stuk cokes te zijn geschreven. Bij nabootsing scheen dit waarheid te wezen. Omtrent het andere werd meêgedeeld, dat het, hoewel schijnbaar

met potlood, was geschreven met een voor de onderzoekers onbekende stof uit de atmospheer. — Laatste bemerking: Er was buiten de vergaderden niemand in huis dan de meid, die zich achter, beneden in de keuken, bevond. Hier, evenals bij hetgeen we verder zullen verhalen, houdt alle vergelijking met de soi-disant verklaringen der wetenschap op. Het Medium Sapia Padalino, te Napels, verkrijgt Direct Schrift op de volgende, tot heden eenige, wijze. Zij schrijft met haar vinger en de karakters vertoonen zich op het papier, als had zij ze met een pen geschreven, en blijven staan. Is het wonder, dat de bestrijders zulke feiten *niet aandurven?*

PHOTOGRAFIE SPONTANÉE.

We gaan voort met een verschijnsel, dat bestaat in het door middel der photografie bevestigen van beelden, die niet zichtbaar aanwezig zijn. We hebben dit in onze omgeving wel in beginsel, doch nog niet volkomen ontwikkeld verkregen, en verhalen vooreerst een en ander van 't geen we vernamen uit goede bronnen van het buitenland en uit den mond van ooggetuigen. We meenen, dat de *Revue Spiritualiste* van Piérart, de eerste was, die op het vaste land dit verschijnsel besprak. Reeds voor geruimen tijd verhaalde de *Siècle*, (7 Juni 1858, namel.) dat te Dyon, op onverklaarbare wijze, de afbeelding van zekeren heer Badet, eenige maanden na zijn dood, was verschenen op de vensterruit, waarachter hij in zijne laatste ziekte, die drie maanden duurde, gewoon was te zitten. Madame Peltret, die aan de overzijde woonde, bemerkte die afbeelding, tot hare groote verwondering, het eerst, en deelde het geziene aan anderen mede. Spoedig was het portret door tal van personen gezien. De familie

herkende de afbeelding volkomen, en deed de ruit spoedig uitnemen en door een andere vervangen. Ook uit Amerika kwam, reeds lang geleden, bericht tot ons van de verschijning van vreemde persoonlijkheden op de photografie-kaarten van Mediums, die als familieleden of bekenden duidelijk werden herkend. Vooral bij Mumler, zeide men, was dit meermalen voorgekomen.

Onze opmerkzaamheid vestigde zich op nieuw op dit phenomeen, toen we vernamen, dat ook de Ingenieur Frederic Guido en zijn vriend Paulucci, in Italië, dergelijke zonderlinge photografiën verkregen en dit meêdeelden in het openbaar.

In 1860 verkreeg Alexandre, Boulevard des Capucins, dergelijk resultaat, onder de volgende omstandigheden. Graaf Z., diep getroffen door het verlies eener hartelijk geliefde echtgenoote, wilde zijn buitenverblijf, dat hem te sterk aan de dierbare afgestorvene en de aangename dagen, die hij er met haar had doorgebracht, herinnerde, verkoopen. Alvorens daartoe overtegaan, wenschte hij er eene photografie van te bezitten. De heer Alexandre zou die uitvoeren. De Graaf Z. met zijn huisgezin en bedienden vormden een groep voor het door allen verlaten huis, waarvan de gordijnen waren neêrgelaten. De photografie werd gemaakt... O, verrassing!... Het negatief bevatte ook de afbeelding der overledene gravin, en wel juist staande voor het raam eener groote beneden zaal van het huis.

De uitlegging door de "esprits forts" was alweêr bij deze categorie van verschijningen spoedig gevonden: Bedrog namelijk! Maar men zag voorbij, dat er niet het minste bezwaar bestaat voor den soliden onderzoeker de mogelijkheid van knoeierij door ellendige winstbejagers te erkennen, daar

het eveneens waar is, dat zulke feiten volkomen geconstateerd zijn, en b. v. tal van wetenschappelijk gevormde mannen Mumler's camera obscura, enz. herhaaldelijk in bijzonderheden hebben onderzocht; bovendien, zou het toch vooral wel zonderling zijn, dat men op verschillende punten van den aardbol ook alweêr op *die* manier aan het bedriegen zou gaan. enz. enz. Hoe lastig het soms photografen gemaakt wordt, die dergelijke verschijnselen verkrijgen, zie daarover de historie van Hudson, b. v. in *Spiritual Magazine*, voor November 1872. Hij schijnt zich thans al de dwaze beschuldigingen, meestal van confraters uit broodnijd, wijselijk zoo erg niet meer aantetrekken.

Een paar aanhalingen uit onze dagen.

Men herinnert zich, dat, eenigen tijd geleden, onderscheidene dagbladen een identiek feit als dat van Dyon, door ons boven verhaald, bespraken, namelijk: de verschijning van de afbeelding eener niet zichtbaar aanwezige persoonlijkheid, ook op een glasruit, te San-Francisko. Hier, evenals elders vroeger, geen oplossing volgens bekende natuurwetten en geen bedrog geconstateerd.

Op 4 Juni 1871 verkreeg Wolfenstein, te Los Angeles, op een door Godfrey meêgebrachte glasplaat en nadat zijne instrumenten deugdelijk door deskundigen, met namen genoemd, en ten aanzien van onderscheidene getuigen, waren onderzocht, behalve het portret van Braher, dien hij photografeerde, ook de beeldtenis van diens overleden vriend, Marshal Warren. Dit feit werd in het blad van Los Angeles besproken en als authentiek meêgedeeld.

We deelen nog het volgende meê, naar aanleiding van correspondentiën met een heer, te Londen. De heer Reeves, York Road, King's Cross, is ten eerste geen photo-

graaf van beroep. Hij heeft geen belang bij de voortbrenging van het verschijnsel. Hij verkoopt zulke producten volstrekt niet; maar zendt ze alleen aan dezen en genen belangstellenden mede-onderzoeker. Dit alles is solide, evenals andere gegevens omtrent dien heer, tot ons gekomen. Sedert jaren onderzocht hij het Spiritualisme en waren hem zoogenaamde geest-photografiën, die anderen zeiden te verkrijgen, bekend. In Augustus 1871 werd hem in eene Medianimieke communicatie verzocht, zich een photografie-toestel aanteschaffen, ten einde de proeven in kwestie te nemen. Hij deed alzoo; doch verkreeg eerst op 13 Februari 1872 de eerste duidelijke uitkomsten.

Wanneer door hem een beeld wordt genomen, verschijnen er thans niet zelden andere figuren nevens, of achter, *die dikwijls als gestorven familieleden of bekenden* van de afgebeelde personen *worden herkend.* Bij het begin der operatiën, die niet altijd slagen, weet niemand, wat er van komen zal. Tal van deskundigen gaf hij verlof, de behandeling te contrôleren, die dan ook niet schroomden, hunne verslagen te doen drukken.

De "geesten" komen op die photografiën vrij duidelijk en onder verschillende gedaanten voor. We bezitten onderscheidene zulke, origineel van de glasplaat afgedrukte, beelden. Ziethier eene korte beschrijving van enkelen, waaruit men tevens zal zien, dat er variatiën bij voorkomen, die zeer opmerkelijk zijn. We voegen er korte opmerkingen bij.

a. Eene dame. Tegenover haar de geest van eene vrouw, als met haar in gesprek. *Herkend als de huishoudster, die vroeger in de familie leefde.* (Vrij duidelijk.)

b. Eene andere dame. Een vrouwelijke figuur leunt tegeno-

ver haar tegen de tafel. — *Herkend.* (Minder duidelijk uitkomende.)

c. Eene dame. Aan dezelfde tafel een kind (geest), dat een bloemruiker in de hand schijnt te hebben. — *Herkend.* (Vrij duidelijk.)

d. Eene andere dame neemt dezelfde plaats in, terwijl die sub C zich verwijdert en aan den anderen kant van het vertrek plaats neemt. De geest van het kind verschijnt weêr, doch nu staande, met den rug naar de thans aan tafel zittende vrouw gewend, en het gelaat naar de eerste, die op eenigen afstand zat, gekeerd. (Zeer opmerkelijk, ook in verband met C.)

e. Mrs Everitt (Medium), met twee geesten. Eén daarvan in de gedaante eens engels; een tweede als een aanvallig meisje. (Als photografie interessant, doch als reproductie van bepaalde geesten, niet herkend.)

f. Drie heeren zitten aan. (Eén van hen is een sterk Trance-Medium) Slechts van twee zijn de beelden verkregen. Van allen zijn echter de handen zichtbaar. De plaats van den derden is bedekt door de verschijning van den geest eener jeugdige dame, die hare hand op den schouder van een der heeren legt. (Als E.)

g. Het beeld van den persoon, die zich liet photografeeren, werd, als meermalen geschiedt, niet verkregen; doch in de plaats daarvan verscheen een persoonlijkheid, die aan zijn kleeding, kort haar, trekken, enz. *wordt herkend* als Sir Alfred Ryder, eenige jaren geleden in Africa doodgeschoten. (Zeer duidelijk.)

Dit komt ons voldoende voor. Men heeft van de photografiën A. B. C. en D. de trekken der werkelijke personen weggenomen. . . Zeer begrijpelijk, omdat die dames den-

kelijk geen lust hebben, hun beeldtenis door niet onderzoekers, in gezelschap van geesten, te doen bewonderen en zij geen belang bij de zaak hebben. Mediums en bekende onderzoekers stappen daar echter licht overheen.

De uitvoering der personen laat te wenschen over, hetgeen zeer begrijpelijk is, aangezien langer gezeten moet worden, dan voor een goed portret behoort. Het verkrijgen van portretten van levende personen is hier trouwens bijzaak, waar het niet op aankomt.

Het schijnt, dat men de hoop koestert, die geest-photografiën al beter en duidelijker te zullen bekomen. Dat de hoop niet ongegrond is, blijkt uit de frappante voorbeelden, die o. a. de Mediums Williams en Herne daarvan verkregen, b. v. in September 1872, met de heeren Dixon, 112, Albanystreet, Staunter Morses, Jones, Sherwood, etc. —

Al meer en meer komen door de gephotografeerden herkende portretten van overleden bekenden of familieleden voor; verder dezulken, waarop alleen een geest te zien is, enz. Ook te 's Gravenhage werden eerst onlangs proeven in dien zin genomen en, afgaande op sommige den photagraaf onoplosbare verschijnselen, kan men vermoeden, ook hier eenmaal te zullen slagen.

Ziethier nog eenige bijzonderheden omtrent de geestphotografiën. De bewerking is als die van gewone photografie. Er moeten doorgaans onderscheidene proeven worden genomen, alvorens het verschijnsel zich volkomen ontwikkelt. Een Medium moet aanwezig zijn en de zitting iets langer duren, dan voor een gewoon portret. De vreemde gedaanten vertoonen zich doorgaans niet dadelijk. De eerste beginselen der werking bestaan gewoonlijk uit lichtverschijnselen over de hoofden of lichamen der gephotogra-

feerden, in den vorm van streepen, sterren, enz. Men noemt dit in Engeland "Spirit force", of "Spirit power". Vervolgens gaan die over in zonderlinge achtergronden, bewolkt, als met dampvormige gestalten, enz. Eindelijk treden minder duidelijke en ten laatste volkomen herkenbare, ja! soms ongemeen sterk sprekende beelden te voorschijn. Enkele malen geschiedde dit ook onmiddellijk bij de eerste proef. Hudson 177, Palmer Terrace, evenals Dixon, Albany-street en de heer Kirkup, te Florence, verkrijgen hoogst merkwaardige proeven.

Men heeft echter ook dit verschijnsel trachten natebootsen (o. a. te Pesth) en zij dus voorzichtig bij de beoordeeling. Niet zelden werd tusschen onderzoekers en niet-onderzoekers strijd over de zaak gevoerd.

Van den Amerikaan Mumler, en van den heer Reeves, benevens van Dixon en anderen, bezitten we merkwaardige authentieke afdrukken, vooral uit den laatsten tijd, waarin het verschijnsel zich al meer en sterker voordoet. We willen belangstellenden o. a. ook de onder A — G hierboven omschrevene, benevens wellicht de fraaiste, die bestaat (uit Florence), gaarne toonen.

Tusschen twee haakjes merken wij nog even op, dat vroegere geestenzieners en oude schrijvers over het onderwerp, Young Stilling en anderen, eenparig beweren, dat de geesten zich dikwerf vertoonen in de gedaante en kleeding, hun op aarde eigen. Wat daarvan is, zal wellicht later zonder tegenspraak kunnen blijken. Vele der photografiën zijn met die bewering in overeenstemming.

De organen der Photografie zooals *British Journal of Photography* en *Photografic News*, redeneerden nu eens zus en dan weêr zóó over de omschreven verschijnselen. Het

laatste blad kon er echter niet van buiten, nog kort geleden van "Startling results" te spreken. Genoemde publicatiën schreven meermalen over proefnemingen, als hier bedoeld, en constateerden het gebrek aan bewijs van bedrog benevens het feit, dat de genoemde photografiën niet konden worden nagebootst, zonder dat dit zelfs door niet deskundige aanwezige personen zou worden ontdekt. Volgens daarin optredende deskundigen toch, konden de hier besproken afbeeldingen niet worden verkregen door eene voorafgaande bereiding van de glasplaat, maar moesten ze hun ontstaan te danken hebben aan een persoonlijkheid, staande in de nabijheid van dengeen, die gephotografeerd werd. Nu, zulke persoonlijkheden zijn er, hoewel onder gewone omstandigheden voor onze organen onzichtbaar, en het beeld produceerende op tot heden onopgeloste wijze, die wellicht overeenkomst heeft met de merkwaardige spontane photografiën van den bliksem.

Men moge nu tegenwerpen, wat men wil; men weet nog niet volkomen te verklaren, *hoe* die photografiën worden voortgebracht bij dergelijke proeven; **maar ze zijn er** en dat reduceert de tegenspraak tot nul. Men heeft nu slechts te onderzoeken. We stellen ons ten minste voor, volgens de ons bekende voorschriften proeven te nemen, wanneer de gelegenheid zich daartoe met behulp van krachtige Mediums aanbiedt.

Nog eens: het zou zonderling wezen, dat men op eens maar weêr allerwege, op dezelfde wijs, aan het bedriegen zou gaan; want — let wel! — ook in Februari 1872 verkreeg alweêr Gendre, te Toulouse, na lange, vruchtelooze pogingen, zijn eerste, hoewel nog onvolkomene, resultaten.

Eindelijk: zie een allerbelangrijkst stuk over de Spiritphoto's in *Human Nature*, voor November 1872.

APPORT DIRECT.

Dit is mede eene Manifestatie van belangrijken aard. Het is toch een opmerkelijk feit, dat meermalen de aanbrenging van voorwerpen, op onverklaarbare wijze bewerkstelligd, werd waargenomen. Dit noemt men het Apport Direct.

Het heeft zich ook in de residentie meermalen voorgedaan. Zoo werd bij zekere Séance het Medium een dolkmes in de handen gestopt, dat zich in eene andere kamer had bevonden en in langen tijd niet was aangeraakt. Dit geschiedde in het bijzijn van onderscheidene getuigen, en bij helder licht.

Er woont in 's Gravenhage eene familie, waarin, gedurende eenige jaren, bijna zonder tusschenpoozen, de allerbelangrijkste Manifestatiën elkander opvolgden, in zoodanige mate en van zulk eene kracht, als wij dit zelden hoorden. Vele belangstellenden waren daarvan getuigen.

Het Medium was dochter des huizes, een allerliefst meisje. Zij gevoelde dikwijls de nadering der Manifestatiën en waarschuwde niet zelden: "Ma of pa, er komt wat!" En er volgde immer iets merkwaardigs. Onder de belangrijke daar voorgevallen dingen stippen we een paar aan. De moeder, eene ontwikkelde dame, hield van alles nota en we deden ons dezer dagen — wie weet voor de hoeveelste maal! — de bijzonderheden herhalen, die we wenschten te releveeren. De volgende zaken kunnen beter onder de Apports Direct, dan onder de verplaatsing van voorwerpen worden gerangschikt, omdat ze spontaan voorkwamen. Op zekeren nacht meende de heer des huizes te bemerken, dat zich gedeelten van

het ledekant, waarin het meisje, in dezelfde kamer, aan den anderen kant sliep, bewogen en verplaatsten, en hij verhaalde dit des morgens aan zijne vrouw, er bijvoegende, dat hij door de verwondering had verzuimd, haar te wekken. De dame, hoewel zeer belangstellend, dacht er echter niet lang over na, en de dag verstreek, zonder iets merkwaardigs. Den volgenden morgen, ten ongeveer half vier ure, wordt de vader door herhaald gedruisch in het vertrek gewekt. Hij maakt zijne vrouw wakker en nu, in bed gezeten, bemerken de ouders duidelijk, dat eenige gedeelten van de voorzijde van het ledekant der dochter worden afgenomen, zachtkens, op eenigen afstand, over bloempotten heen getild en daarna neêrgezet. Opmerkzaam staren zij dat wondervol schouwspel aan. Het meisje was in diepen slaap. Men stond op, zette de uitgenomen gedeelten weêr stil in, en kwam overeen, om de gebeurtenis voor het Medium verborgen te houden, ten einde haar niet te verontrusten. Weêr verstrijkt de dag. Men had inmiddels, om te zien, of het verschijnsel zich zou herhalen, of liever, om zoodanige herhaling te beletten, de voorstukken van bedoeld ledekant, des avonds, nadat de jonge jufvrouw reeds sliep, met sterke koorden bevestigd, behalve dat buitendien het geheel goed in elkander sluitend was opgesteld.

De dame, die in den regel vroeg bij de hand is, bevond zich den volgenden ochtend in het voorste van drie achtereenvolgende vertrekken, aan de straat namelijk. Daar hoort zij haar echtgenoot, die zich nog te bed bevond, plotseling en krachtig roepen. Op hetzelfde oogenblik vangen in het vertrek, waar zij zich bevond, sterke kloppingen als ter waarschuwing aan. Zij ging het tweede vertrek door, naar de slaapkamer, altijd gevolgd door de kloppingen van

den onzichtbaren geleider. Daar aangekomen, vond zij haren echtgenoot uit het bed gesprongen en wijzende op het ledekant der dochter. Nu plaatsten zich de ouders onmiddellijk voor de legerstede, en bij het heldere morgenlicht (het was in den zomer) nemen nu beide het volgende waar: Zij zien, dat de knoopen der koorden zeer snel en als met fijne onzichtbare vingers, in alle details, worden losgemaakt. Evenzoo zien ze de koorden verwijderen en op den grond werpen. Daarna worden de ijzeren haken opgelicht en losgeworpen, waarbij een aan den haak zelf gebonden koord, die tot de bevestiging, na losgemaakt te zijn, niet meer afdeed, daaraan bleef zitten. Toen werden de planken opgenomen, zwevend door het vertrek gedragen en na horizontaal uitgenomen te zijn, perpendiculair aan een der zijden tegen den wand gezet. Gedurende die indrukwekkende Manifestatie, deed zich in het vertrek een sterk geruisch, volkomen gelijkende op windvlagen, vernemen.

Het Medium sliep altijd door, doch transpireerde als in hevige koorts. Ze was echter bij haar ontwaken niet het minst ongesteld en daar men inmiddels alles weêr had in orde gemaakt, kwam deze Manifestatie niet ter harer kennis, voor langen tijd daarna. Zij verklaarde toen, dat het haar speet, dat men haar niet had gewekt. Men deed dit echter niet, uit vrees, dat de Manifestatiën dan wellicht zouden eindigen.

Wat het omschreven geluid aangaat,...ook wij namen soms zulke uitwerkingen bij physische Manifestatiën waar. Somtijds komt het overeen met het geruisch, dat de ontlading eener electrische batterij kan veroorzaken. Het doet zich echter slechts bij uitzondering hooren. Men verneme verder een merkwaardig feit in dezelfde familie, nog

niet lang geleden voorgevallen. Men houdt zich ook na den dood van de zeer geliefde dochter (bedoeld Medium) met de studie bezig. Op zekeren avond zitten beide echtelingen met hun tweeën aan tafel. De dame is lezende, terwijl haar echtgenoot zich bezighoudt met schrijven. Op eenigen afstand bevindt zich een kleine tafel, waarop onder meer een portefeuille met papieren. Plotseling wordt die portefeuille op het boek der dame geworpen. Deze, dergelijke handelwijze van haar man niet gewoon, drukt hare ontevredenheid uit. De betichte zegt, van niets te weten, en legt de portefeuille weêr op de kleine tafel. Onmiddellijk daarop (ook hij is Medium) beweegt zich zijn hand. Hij grijpt een potlood en schrijft, dat de portefeuille nogmaals zal worden overgebracht, wanneer dit wordt verlangd. Men begrijpt, de onderzoekenden weigerden niet. Na eenige oogenblikken zien beide echtelingen de portefeuille opnemen en op de groote tafel onmiddellijk en langzaam bij de dame neêrleggen, en nog sterker: het verschijnsel werd ten derde male geleverd op dien avond. Toen werd beloofd, dat nog sterker Manifestatie zou plaats grijpen, indien men naar een ander vertrek aan de straat wilde gaan. Licht behoefde men niet meê te nemen. Men zou voldoende kunnen zien. Men begaf zich naar bedoeld voorvertrek. Ons onderzoekend echtpaar bemerkt na eenige oogenblikken duidelijk, dat het door het volle gaslicht beschenen portret van de geliefde afgestorvene dochter zich met sterke slingeringen, als wuivend aan de koord, langs den wand bewoog. NB. Dergelijke bewegingen van portretten zijn in hetzelfde gezin meermalen door solide onderzoekers geconstateerd, onder omstandigheden, die alle bedrog totaal onmogelijk maakten, en terwijl steeds alle vrijheid tot onderzoek werd gegeven en aange-

wend. Een ander 's Gravenhaagsch voorbeeld van Apport Direct. Bij zekere Séance werd door den zich manifesteerenden geest een verjaarsgeschenk voor een der aanwezige dames beloofd. De verjaardag kwam, doch niets werd geleverd; ten minste men bemerkte er niets van en de belofte geraakte in het vergeetboek. Geruimen tijd daarna vond de huisheer tusschen een zijner boeken, in zijn boekenkast een stuk roode zeep gestoken. Hij verwonderde zich, en wel toevallig (neen, geen toeval!) liet hij het stuk zeep, waar het was, daar drukke bezigheden hem geen tijd lieten, zich lang bezig te houden met zijn vondst. Na eenigen tijd volgde eene Séance in een ander huis, die hij bijwoonde. De onderzoeker had volstrekt tegen niemand van het stuk zeep gesproken. Het Medium, een aankomend meisje, schreef toen o. a. dat aan hem de Manifestatiën eigenlijk niet waren besteed, daar hij het verjaarsgeschenk, met name het stuk zeep, had vergeten, benevens nog andere dingen. Bij zijne thuiskomst begaf zich de onderzoeker onmiddellijk alleen naar het vertrek, waar zijn boekenkast stond en overtuigde zich van de aanwezigheid van het cadeau op dezelfde plaats. Hij begaf zich naar eene andere kamer, waar men inmiddels bezoek had ontvangen en vraagde, of men niets had gemist, met aanduiding van tijd en andere détails. Daarop werd herhaaldelijk ontkennend geantwoord. Toen maakte hij de zaak bekend. De dame verklaarde, nooit roode toiletzeep te gebruiken, of in huis te hebben gehad. Men stond op en ging het geschenk halen. Men vertoonde ons genoemd voorwerp herhaalde malen.

Zoo vermeldt Kirkup, te Florence, het overbrengen van brieven op aanmerkelijke afstanden. Paolina Carboni, dochter van den consul te Rome, en graaf Ginnasi namen onder anderen

dergelijke dingen waar. Het geschiedde weêr in April 1872.

Te Arnhem werd, in een kring van onderzoekers, na afloop van het souper, ten aanzien der aanwezenden, het servies van de tafel genomen en, over de hoofden heen, op den grond neêrgezet. Van de middelen, waardoor dit geschiedde, was geen spoor te zien. Men had den vooravond aan eene Séance besteed en zou daarmeê voortgaan, na iets te hebben gebruikt. Wij waren er getuige van, dat een zakdoek uit den zak van een heer gehaald en op een luchter geworpen werd. Ook daar geen oorzaak te ontdekken. We stonden toen onmiddellijk naast het Medium. Bij Home werden meermalen bloemen op de tafels geworpen, tijdens de Séances. Datzelfde geschiedt nog.

Zoo verkreeg men ten vorigen jare, te Londen, bloemen en vruchten. Andere dingen, zooals sneeuw, stukken ijs, enz., werden in gesloten vertrekken geworpen, ja! zelfs personen getransporteerd. Die dit nader omschreven wil lezen, raadplege het *Spiritual Magazine* 1871, waar hij tal van flink geopenbaarde namen van solide ooggetuigen, in gezelschap der ongeloofelijkste verhalen, vinden zal.

In een kring, te 's Hage, samengesteld uit positieve lieden, werd een eerwaardig bejaard heer, wiens goede trouw boven alle verdenking verheven is, beurtelings, op verzoek, een horlogie in de hand gegeven, of daaruit genomen. Een vraag werd sprekend beantwoord, onmiddellijk aan zijn oor, en wel zóó luid, dat hij er van schrikte, met een krachtig: Très bien! (Hierover zoo straks meer.)

Nog een voorbeeld uit ons land. In October 1872 werd ons te 's Hage, in een *gesloten* vertrek van een onzer vrienden, in het bijzijn van onderscheidene getuigen, en terwijl *niemand zijn plaats verliet*, een tak frissche bloemen (fuch-

sia's) aangebracht, waarvan de blaadjes nog nat waren. Zulke bloemen waren niet in die woning te vinden. Zoo werd ook in onze eigene kamer eene pendule van den schoorsteen op de tafel geplaatst niet alleen, maar bovendien opgewonden, etc. Men kent ook de zonderlinge Manifestatiën, waarbij in zakdoeken of koorden kunstige knoopen werden gelegd. Die aldus behandelde voorwerpen werden dan op tafel of op de knieën der onderzoekers geworpen. Andere vreemde kunststukken, zooals opheffing van personen, enz. werden nog geproduceerd, die we hier kunnen voorbijgaan.

Hen, die zeggen: het kan niet, dat b. v. voorwerpen worden getransporteerd op voor de aanwezenden onzichtbare wijze, of door andere solide stoffen heen, hebben we in onze vorige brochures reeds genoeg ter overweging gegeven.

We merkten toen reeds op, dat het voorkomt, dat de electriciteit bij zulke Manifestatiën een groote rol speelt en herinneren nogmaals aan de zonderlinge effecten, die de bliksem, ook op wetenschappelijk geheel onverklaarbare wijze voortbrengen kan, en die door autoriteiten worden erkend en meêgedeeld. Zoo b. v. deelde Andres Poey, in de Meteorological Society, te Londen, een paar jaren geleden, het feit meê: dat de bliksem door een schoorsteen in een volkomen gesloten koffer dringende, daarin, door het hout heen, een laag roet had overgebracht, die den bodem ter hoogte van een Eng. duim bedekte. Even onverklaarbaar, doch even waar! Men ziet, hoeveel is nog zelfs op het meer bekend gebied der natuurkunde *on*bekend! Voorzichtigheid dus en opschorten van oordeel is aan te bevelen voor niet-onderzoekers. We hopen in eventueel latere geschriften, na afhandeling onzer Theorie, eenige beschouwingen over dergelijke Manifestatiën ten beste te geven.

LICHT-PHENOMENEN.

Op zekeren avond, in den herfst, leverde onze Séance weinig belangrijks op. We besloten dus, tot den zoogenaamden Dark Circle overtegaan, omdat de ondervinding ons reeds lang had geleerd, dat zich somtijds in de duisternis merkwaardige verschijnselen voordoen.

Wij waren echter altijd zoo vrij, alle bedenkelijke voorzorgen te nemen, tot solide waarneming vereischt. We zullen over dergelijke Séances in ons laatste boekje uitvoeriger spreken. Wij zaten alzoo in het duister aan, ten getale van vijf personen. Onderscheidene malen deden zich nu de bekende kloppingen hooren', op verschillende plaatsen in het vertrek, als ook op de tafel, maar voornamelijk op de rugleuning en den achterkant der zitting van den stoel, waarop het Medium (een heer van ongeveer 30 jarigen leeftijd) zat. De tafel zelve bleef onbewegelijk. Een onzer uitte het verlangen, om zoo mogelijk getuige te zijn van de voortbrenging van lichtverschijnselen, welke meermalen bij Séances in de duisternis, door een onwaarneembare oorzaak worden voortgebracht.

Op eenmaal nemen drie onzer, waaronder wij, benevens het Medium, zulk een lichtverschijnsel waar. Het had den vorm van eene zeer kleine doch heldere vlam en vertoonde zich, gedurende eenige seconden, in zwervende beweging, onder de tafel uitkomende, ter zijde van den stoel, waarop het Medium zat. Het beschreef als het ware een boogvormige golvende vuurstreep.

De kloppingen in het vertrek gingen met tusschenpoozen voort. Sommigen der aanwezenden werden op verschillende plaatsen des lichaams duidelijk voelbaar aan-

geraakt. Dat aanraken echter deed geen der proefnemers, die deel namen aan de Séance. De weinigen die, tegenwoordig waren, zochten elkander in het minst niet te misleiden. Zij zijn daartoe te solide en ernstige onderzoekers en kennen elkander als zoodanig volkomen, en lang.

Bedrog is niet van hunne gading en buitendien, daarop wordt door ons te goed gepast. Zoo duurde het eenigen tijd voort en ook de lichtverschijnselen, bovengenoemd, vertoonden zich nu eens op deze, dan weêr op eene andere plaats. Onverwachts vernamen wij een sterk geschuifel, en het Medium verklaarde, dat hij plotseling met zijn stoel een eind van de tafel was weggetrokken. Door zijn nevenman werd daarop geconstateerd, dat hij werkelijk niet meer aan de tafel zat. Meer kon niet worden bevestigd. Men ziet, we zijn voorzichtig. Nadat weêr bijgeschoven was, uitte een ander het verlangen, om de lichtverschijnselen nog eenmaal te zien, *op eene aangeduide plaats*, en na eenige oogenblikken namen wij allen tegelijk, bij den schoorsteen, gelijk dit verzocht was, zeer duidelijk drie kleine vlammen waar, die, na eenige seconden heen en weêr te hebben gezweefd, zich weêr in het donker oplosten. Tusschen de aanduiding van plaats en de verschijning was niemand opgestaan. We zullen niet herhalen, dat wij ook ditmaal goed hebben waargenomen en scherp gadegeslagen. Zulks is onze vaste gewoonte immer en overal.

Verslag 26, *dd.* 1 *October* 1869, (**Oromase**) constateert lichtverschijnselen aan de handen eener naast ons zittende dame. De verslaggever waren wij. Dat licht schitterde als electrisch licht, gedurende meer dan eene minuut, onafgebroken en vertoonde zich iets later op dezelfde wijze, ten aanzien van alle aanwezenden, op nieuw. Niemand rookte.

Er waren phosforus noch lucifers aanwezig. Het Medium zat toen tegenover de bedoelde dame. Ook ditmaal deed het verschijnsel zich in een bijzonderen kring voor.

Gemakkelijk is het aantetoonen, dat dergelijke verschijnselen elders eveneens dikwijls worden waargenomen. Zie b. v. een merkwaardig voorbeeld in den *Banner of Light* van 28 October 1871, enz.

Nog in het najaar dezes jaars (1872) zagen wij zulke lichtphenomenen zeer dikwijls, onder verschillende omstandigheden.

TONEN, ACCOORDEN, ENZ.

Behandelen we thans iets, dat meer op het gehoor werkt. We deelen daartoe eenige voorbeelden meê van het bespelen van instrumenten, of het nabootsen van de geluiden daarvan, enz.

De onderzoeker, boven reeds aangehaald, ten wiens huize zoo langen tijd zulke merkwaardige phenomenen ontstonden, komt op zekeren namiddag uit de kerk. Bezig zijnde zich te ontkleeden, zingt hij onder de hand het vers "Geloofd zij God", dat hij gehoord had. Plotseling klinken tonen eener trompet van achter of onder het ledekant uit, die het gezang begeleidden. Verrast roept hij vrouw en dochter, wie hij de Manifestatie verhaalt. Men komt overeen, de proef te hervatten. De heer begint weêr te zingen, en het zonderlinge, onverklaarbare accompagnement valt weêr in. Dit geschiedde herhaaldelijk. Moeder en dochter, met de Manifestatiën door jarenlange oefening vertrouwd, lachten hartelijk, zoodat het hoofd des huisgezins, aanvankelijk verstoord, er met zingen moest uitscheiden en eindelijk met het gelach zijner familie instemde, te meer, daar toen ook getoeter en signalen zich deden

hooren. Onmiddellijk werd het geheele bed onderstboven gehaald. Niemand had het vertrek een oogenblik verlaten; doch niets werd gevonden, dat ongewoon scheen, of een bekende oorzaak aanwees. We zeiden: het was namiddag, ergo vol dag. Zoo hoorden wij b. v. in duistere Séances het strijken op de snaren eener viool. Dit werd eerst aarzelend geprobeerd, totdat eindelijk de strijkstok er flink overheen ging. We hoorden ook tafelschellen in beweging brengen; op een met een stuk trommelvel strak overtrokken palet trommelen. Met onderscheidene andere personen zagen we eens de hand, die de bel vasthield en klingelde; doch ook niets meer dan een enkele hand. Dit geschiedde des avonds, doch bij helder gazlicht. Somtijds wordt er met die instrumenten eerst wat "gescharreld" om het zoo eens uittedrukken. Op andere tijden doen ze zich op verschillende plaatsen in het vertrek hooren, terwijl ze in de lucht rondzweven, gelijk we dit meermalen waarnamen van een zware speeldoos, o. a. nog eenige weken geleden.

Verslag 16, *B*, *dd.* 4 *Mei* 1869 *der Vereeniging* **Oromase** constateert krachtige doch zonderlinge en niet liefelijke duo's van een met onzichtbare handen bespeelde Eolusharp, die op een tafel stond en door niemand werd aangeraakt, en een stapel porceleinen borden, waarmede zeer hevig werd gerammeld, als ook het werpen van een soort tambourijn tegen een tafel, zonder zichtbare oorzaak. Een en ander bij verminderde verlichting, doch niet in duisternis, (N.B. de borden in een *gesloten* kast!) zoodat men voldoende kon zien.

Ten huize van een onderzoeker alhier werd, bij zekere Séance, klokgelui treffend nagebootst in de bastonen op de piano. Niemand raakte, gelijk men *zien* kon, het in-

strument aan; terwijl, op een anderen tijd, een soort harp zich deed hooren, die daarbij in schuinen stand op de tafel staande, heen en weêr bewoog, bij een graad van verlichting, die ons in staat stelde, volkomen duidelijk te kunnen zien, wat er geschiedde. Somtijds werd die harp zoo forsch behandeld, dat de snaren kletsend tegen het hout sprongen. We hoorden ook nog een pianino openen en bespelen, zonder dat er een levend persoon aan raakte. (Ze stond op een afstand tegen den muur.) Op andere tijden guitaar en triangel behandelen;... ook de laatste Manifestatie met onderscheidene getuigen.

In eene 's Gravenhaagsche familie werd (het moge zoo ongeloofbaar voorkomen, als het wil) met de dochter, door onzichtbare handen, meermalen een quatremains gespeeld. De jonge dame intusschen leende zich zeer ongaarne tot deze proef, uithoofde der ongerustheid, die zich daarbij van haar meester maakte. Dit gelukte vooral met zachte en religieuse muziek. Ook accompagneerden de onzichtbaren daar met een accordéon, of speelden op een guitaar; waarbij eenmaal, toen het instrument ontstemd en door een der proefnemers weêr gestemd was, dat voorwerp hem uit de handen werd genomen en, al zwevende door het vertrek, bespeeld. Dit had in de duisternis plaats. Een andermaal werd door een uitmuntend pianist, "in den vleesche" namelijk, een stuk uitgevoerd. Bij het eindigen daarvan werd door onzichtbare handen sterk geapplaudisseerd. We verzekeren u, dat men ook daar de kunst van nauwkeurige waarneming uitnemend verstaat. Het Medium bij deze interessante verschijnselen was een zeer onontwikkelde 14 jarige jongen, die er doorgaans nagenoeg slapende bijzat en er niets van begreep. In den regel ver-

veelde hij zich doodelijk, zoo lang te moeten stilzitten.

We hopen maar, dat bedoelde onderzoeker weldra zijne bevindingen moge openbaren.

Dergelijke verschijnselen deden zich ook voor te Parijs, in den Amerikaanschen kring van Bon de Guldenstubbé. Meermalen geraakten daar de bellen in beweging, wanneer Séances werden gehouden. Eene zienster beschreef de geestelijke gestalte van een vriend, die het vertrek binnentrad en, ziet! onderscheidene voorwerpen begonnen zich ten aanzien van soms meer dan 16 personen te bewegen. Onder anderen zagen dit Delamarre en Denné van *de Patrie* meermalen; terwijl ook een aan onze Groninger hoogeschool verbonden geleerde van die feiten kennis nam.

Meermalen werden nog, hetzij hier of elders, andere geluiden geconstateerd, zooals die door zaag, schaaf of ander gereedschap worden teweeg gebracht, geruisch als van hagel, of langs den vloer geworpen zand, geritsel als van kleederen, windvlagen, golfgebruisch, sterke détonatiën, verwijderd gerommel, als van den donder, enz.

ATTOUCHEMENTEN EN HOORBARE STEMMEN.

Een der merkwaardigste ondervindingen, die we mochten opdoen, was de volgende, eveneens te Gravenhage, op zekeren avond, waargenomen en reeds eenige jaren geleden.

Ons onderzoek had ons reeds lang met de Manifestatiën in de "Dark Circles" gemeenzaam gemaakt. We waren dus niet in het minst geagiteerd, door wat ook, en even volmaakt onze zinnen meester, als op het oogenblik, waarop we dit nederschrijven.

We wenschten ons te overtuigen, of ook wij de geheimzinnige stem zouden kunnen hooren, die zich meermalen

bij de toen aanwezige heeren deed vernemen, en ons bepaald van te voren gezet overwogen denkbeeld was dan ook, die Manifestatie uittelokken, aangezien we 't bij die beoefenaars nog niet hadden bijgewoond. We drukten dan den wensch uit: met "John" te spreken. Zóó, deelde men ons mede, dat de zich Manifesteerende geest zich noemde.

Een der aanwezenden, welke die Manifestatie meermalen bijwoonde, ondersteunde dien wensch en een ander (Medium) zeide, wel te veronderstellen, dat het verlangde geschieden zou. We zeiden dan: "John, ik zou gaarne met u spreken! Wilt gij ?"...Ziet! daar werd de koperen spreektrompet, waarvan de geest zich bediende, en die we van te voren nauwkeurig hadden bezien, aan ons oor gezet, zonder dat een der aanwezenden die aanraakte, en er klonk daardoor eene stem tot ons, zeggende: "Ja, ik wil!"

Die stem klonk in onze onmiddellijke nabijheid. De woorden werden langzaam uitgesproken en het geluid was diep, als van iemand, die min of meer heesch is. Het verdient opmerking, dat we nog later berichten van soortgelijke Manifestatiën lazen, waarin dit karakter aan het geluid ook in andere landen, zeer dikwerf volmaakt gelijk werd toegeschreven. Het schijnt aldus, dat dit meermalen zoo is. We waren hoogst voldaan en hoewel verwonderd, bleven we even kalm en altijd zeer oplettend.

We vraagden verder: "Is Katie hier?" En het antwoord klonk: "Ja wel!" Opheldering: Men had ons gezegd, dat zich een andere geest als „Katie aanmeldde." Onmiddellijk daarop bemerkten we, dat een kleine vrouwenhand de onze streelde, vervolgens met onze haren speelde en die om de vingers wond. N.B. Geen dames (ten minste geen zichtbare) waren hierbij tegenwoordig. We hernamen

met opmerkzaamheid en verlangend waartenemen, wat op onze vraag wel volgen zou: "Katie, ik zou uwe hand willen kussen."

De vrouwenhand verliet hare plaats, streek langs ons gelaat en bood den rug der hand tot kussen aan, zachtkens op onzen mond drukkende.

We vonden ons verplicht, de onzichtbare dame te danken, om aan de voorkomendheid, het schoone geslacht verschuldigd, niet te kort te doen, en we zeiden: "Ik ben voldaan! Dank u!" Natuurlijk na de hand te hebben gekust!

Daarop wendden we ons weêr tot John en hernamen: "Hebt gij genegenheid tot onderzoekers?" Hierop volgde geen hoorbaar antwoord; doch onmiddellijk legde zich een groote manshand op ons hoofd en klopte daarop zachtkens, gelijk men dit bij kinderen wel eens doet; terwijl andere handen de onze drukten, of ons op verschillende plaatsen aanraakten. We gingen voort: "John! laat ons nog wat spreken!" Doch, helaas! het antwoord klonk: "Het is nu te laat!" En verdere pogingen om de stem uittelokken mislukten totaal. Intusschen, we beklaagden onzen avond niet. Eenige jaren verliepen, alvorens we dit verschijnsel, nu *met andere Mediums*, nogmaals mochten waarnemen, waarover wellicht later. Dergelijke Manifestatiën nu zijn voorzeker interessant. Lichthoofden kunnen met alles den draak steken; doch de feiten zijn nu eenmaal zóó en niet anders en we verhalen ze, zooals ze zich voordeden, n'en déplaise allen spotlustigen, en ongeacht men ze aanneme of niet.

We verhalen *waarachtige feiten* en die lacht men niet weg.

De Manifestatie van hoorbare stemmen, boven omschreven, staat te 's Hage niet alleen. In eene familie, alhier, deden zich gedurende langen tijd meermalen 's weeks Mani-

festatiën voor, waarbij hoorbaar werd gesproken. Men kan daarover raadplegen het verslag van den Majoor Revius, in de *Revue Spiritualiste*, 1859, Tome II, afl. 5, blz. 126.

We kunnen plechtig verzekeren, dat het daarin beschrevene volkomen waarheid bevat,...eene verzekering, met het oog op het karakter des schrijvers, trouwens totaal overbodig, en dat maar een uiterst klein deel werd verhaald van hetgeen in bedoelde familie voorviel. Het verhaal daarvan zal vermoedelijk worden uitgegeven. We hopen 't in het belang van het onderzoek vurig en drongen bij den geachten onderzoeker dan ook wel eens aan, op de verwezenlijking van dit denkbeeld.

Onze "Esprits forts" staan voor niets. Luistert maar! Zoo wilden ze de hoorbare stemmen (altijd op hun manier natuurlijk) verklaren door een enkel woord: buikspreken! Ah, zoo! Daar hebt ge 't! De geachtste, soliedste lieden komen bij elkander, en sommigen daarvan hebben zich op dat zonderlinge kunstje toegelegd, en het daarin op ongewone hoogte gebracht! Ze maken daarvan gebruik, om anderen letterlijk te bedriegen, jaren lang!...In gemoede, dergelijke bewering is toch àl te mal, om zich daarmeê te laten afschepen!...Wat dunkt u, intelligente lezeres, of lezer? En waar blijft overigens de quasi-explicatie, wanneer we verzekeren, dat zich in bedoelde familie de stem deed hooren bij afwisselende afwezigheid van al de waarnemers? Vindt ge niet, dat de zaak der „uitleggers" wrak staat?

De hallucinatie zal hier zeker weêr moeten helpen; want, wat bedriegerij aangaat, daarvan zou alleen de jarenlang geduld oefenende bedrieger dupe kunnen zijn, en zoo een zou bovendien met onbegrijpelijk domme lui te doen moeten hebben, en zulke onnoozele halzen zijn de

's Gravenhaagsche onderzoekers nu juist niet. Nog in dat jaar werden zes verschillende geestenstemmen door onderscheidene onderzoekers alhier gehoord.

ZICHTBARE HANDEN, ENZ.

Die handen zijn in den regel warm en soms eenigszins vochtig. Ze zien er als volkomen gevormde menschenhanden uit. Doet men pogingen om ze plotseling te grijpen, dan ontglippen, of liever, versmelten ze, op ons totaal onverklaarbare wijze. We konden ze echter meermalen, *na gedaan verzoek*, op ons gemak betasten en eenige oogenblikken de nagels der vingers, kortom de hand in alle onderdeelen zien en voelen. Evenzoo anderen met ons. Enkele bijzonderheden zijn de volgende:

Zoo zagen we een zoodanige hand een onmiddellijk voor ons staand voorwerp aanvatten en door het vertrek werpen. Dit viel voor bij sterke verlichting, en herhaalde zich tot twee malen toe. Hoewel anderen verklaarden, ook eene hand boven ons hoofd te zien, kunnen wij dit niet als eigen waarneming meêdeelen. Hoe onbegrijpelijk en wondervol het de oningewijden in de ooren moge klinken, we stellen de **waarheid** en wel zoo eenvoudig mogelijk neder. We zeiden trouwens reeds, dat het ons niet schelen kan, of men 't gelooft. Dergelijke handen klopten meermalen op de onze, of streelden ze. Onze aanteekeningen raadplegende, vonden we daarin, onder meer, het merkwaardige verschijnsel geconstateerd, dat onze hand, op verzoek, zoodanig door eene vreemde werd vastgehouden, dat we haar met inspanning niet konden loskrijgen. De sporen van die drukking waren nog eenigen tijd, nadat we ver-

zocht hadden losgelaten te worden, duidelijk zichtbaar. We toonden ze eenigen der aanwezenden, die met ons die Séance bijwoonden. Niet alleen handen, maar ook aangezichten en busten, werden meermalen bij Séances waargenomen. Men kan daarvan o. a. een merkwaardig voorbeeld lezen in de *Rochester Evening Express* en *Woodhull and Claffin's Weekly* (Begin 1872). Ook dit ligt onder onze persoonlijke waarneming.

VERSCHIJNINGEN.

Het Spiritualisme wijst ze in groot aantal aan.

Op Vrijdag, 18 November 1870, (blz. 365) verhaalde *Mechanic's Magazine* (om het eerst maar een vreemdeling te nemen; N. B. een solide, niet Spiritualistisch tijdschrift!) eene verschijning, aan boord van de Robert Lowe, waarmede een trans-atlantische telegraafkabel werd gelegd. Het merkwaardig verslag daaromtrent bestaat, en is geteekend door Blaclock, Brown, Dunbar, Richardson, Knox, Hammond, Woodcock, Pugh en Harrison. In het begin van 1872 deelde de *Temple Bar* een zeer merkwaardige historie meê, die op 2 Maart 1872 door den *South London Courier* werd herhaald. Beide tijdschriften zijn niet-Spiritualistische.

We vinden van dergelijke zaken sporen bij alle natiën. Zie b. v. in Drakes werk over zijne gevangenschap onder de Indianen, de geschiedenis van Sir William Johnson, die onder de Ches a Kees verkeerde, in 1759. Leest in *Modern American Spiritualism* de openbaringen van den beschaafden chef der Chus-co-Indianen, enz. enz. Raadplegen we bekende *oude* schrijvers over verschijningen, b. v.

de overbekende en ook in het Nederduitsch vertaalde werken van autoriteiten op dit gebied, Young Stilling en anderen, dan moet men, met het oog op de tegenwoordig meer algemeen waargenomen feiten, (we noemen b. v. de door Dr. Slade in den *American Spiritualist* 1872 geconstateerde verschijning van geheele persoonlijkheden, in bijzijn van getuigen) hulde bewijzen aan de opmerkzame waarneming, die genoemde oudere schrijvers bij het onderzoek en het stellen hunner geschriften, in praktijk brachten. Veel toch van het door hen verhaalde wordt thans bevestigd wáár geweest te kunnen zijn, en het vroeger onwaarschijnlijke hunner mededeelingen is voor goed verdwenen. Zoo kregen we onlangs een zeer merkwaardig boekje van 1658, uitgegeven bij Boursse, te Amsterdam, in handen, getiteld: "*Demonologia en den quelduivel van Mascon.*" We verstonden met andere mede-onderzoekers de goede trouw, die blijkbaar bij den predikant-schrijver heeft voorgezeten en die uit iederen zin spreekt, en verbaasden ons over de *allertreffendste* overeenkomst tusschen de daarin neêrgestelde waarnemingen, en de tegenwoordige feiten. Een eeuw ligt tusschenbeide en de daadzaken spreken thans niet alleen evenzoo als toen, maar nu algemeener, krachtiger, hoe ook het zijn neêrlaag gevoelende materialisme stuiptrekke in machtelooze woede, om die feiten te vernietigen.

En inderdaad, er zijn weinig familiën, waarin geen overleveringen van de inwerking der geestenwereld op de onze, zelfs van zichtbare verschijningen, zijn bewaard. Ieder raadplege slechts eigen omgeving. Dat die verschijningen zich echter ten aanzien van meer personen voordoen is nieuw en bleef bewaard voor onze dagen.

Voornemens om later nog eens uitvoeriger speciaal op

die daadzaken terug te komen, (het onderwerp verdient dit ten volle) constateeren we reeds hier, dat we op meer dan eene plaats van ons land, in gezelschap van verscheidene personen, die even goed als wij zagen, hoorden en tastten, geheele geestengestalten zagen rondwandelen, onder voorwaarden, die alle bedrog onmogelijk maakten niet alleen, maar bovendien de *positieve*, *stoffelijke* bewijzen van de werkelijke aanwezigheid der geesten, na afloop, in handen der onderzoekers deden overblijven. *Allen*, *tot twaalf personen toe*, ondervonden juist op *dezelfde* wijze en deelden o. a., gedurende den ruim *een uur langen tijd* der verschijningen, in *eigen* vertrekken, onder *bekenden*, elkander hunne impressiën mede. Wat *kan* men hiertegen aanvoeren?...Niets...Of 't moest wezen, de ellendige beschuldiging van leugens te verhalen. Wie zou van die beschuldiging bij den ontwikkelde dupe worden? Hij, die 't waagt, ze uitteslingeren! Zietdaar, belangstellende lezers! feiten, meer dan voldoende.

Men sta ons toe, als slot dezer afdeeling, nog het volgende omtrent onze persoonlijke waarnemingen bescheiden, doch positief op te merken:

1. Wij stelden onze ondervindingen neêr, even eenvoudig en opmerkzaam, als we iedere andere belangrijke of merkwaardige zaak zouden behandelen en even onpartijdig.
2. We hebben onze mededeelingen, zooveel ons mogelijk was, in zoo juist mogelijke uitdrukkingen vervat, opdat alles duidelijk zij.
3. We verkozen het verzwijgen van een deel der waarheid boven onjuiste mededeelingen. Daarom lieten we zoodanige bijzonderheden weg, waarvan den zamenhang tot het geheel ons niet in alle deelen volkomen duidelijk

was, of waarvan we het opteekenen op onderscheidene tijden verzuimden.

4. Geen nieuwsgierigheid, noch het per se zoeken naar de bevestiging van welke theorie ook, bestuurde ons, noch bestuurt ons tot heden. Het verlangen naar opheldering der wetten, die de Spiritualistische Manifestatiën beheerschen, maakt den grondslag uit van ons onderzoek.
5. De Manifestatiën, door ons bijgewoond en opgeteekend, hebben alle ook andere getuigen.
6. Ze werden niet door eenige bekende physische of mechanische kracht voortgebracht.
7. We hebben hier te doen met daadzaken van de wonderlijkste soort. We kunnen er niet genoeg op drukken: òf wij waren de dupe van totaal onverklaarbare bedriegerij, door solide personen en in bijzondere familiën, jaren lang, bij herhaling, door verschillende bedriegers (bekenden) volgehouden, en in dit geval zouden in alle landen duizenden verlichte personen met ons in hetzelfde geval verkeeren,...òf wij zelven zijn de bedrieger, die er willens en wetens behagen in schept, om onwaarheden van een alle perken te buiten gaande gehalte aan den man te brengen.
   Het eerste is eenvoudig eene veronderstelling, die niemand zal wagen, met gezonde hersenen begaafd. Bij het laatste hebben we evenmin belang als het overgroot getal mede-onderzoekers, die eveneens hunne bevinding lieten drukken.
8. We nemen eene conclusie over van Dr. Loomis, achter een zijner verslagen, in Engeland verschenen, door te verzekeren, dat zoo de menschelijke geest in staat is met juistheid mededeeling te doen van opgemerkte ver-

schijnselen, onze mededeelingen als in alle deelen nauwkeurig kunnen worden beschouwd. Dit moge eenigszins hoogmoedig klinken,... inderdaad is het zoo niet. We bekennen integendeel nederig, dat onze wetenschap zeer gering, onze kennis weinig uitgebreid is. We wenschen alleen het bewijs te leveren, dat de mensch, zoo hij wil, tot goed onderzoek van eenige zaak, niet onbekwaam te achten is.

Men kan het iedereen niet naar den zin maken. Waren er sommigen, die zeiden: "Men moet zijne aanteekeningen "niet te gauw na de ondervinding der daadzaken neêrstel- "len; men is dan nog te zeer onder den indruk, om ze juist "te maken!"... anderen daarentegen beweerden: "Als men "er lang meê wacht, vergeet men het fijne van de zaak!" We stoorden ons aan geen van beiden en gingen voort te onderzoeken en aan te teekenen op onze wijze. Eenige practische resultaten van dat onderzoek hebben we nu met u besproken. Men zal nu wel inzien, dat alle verklarings-theoriën der wetenschap niet alleen elkander weêrleggen, maar bovendien **door feiten worden gedood**, waarop men die theoriën toepassen kan noch durft.

Bij deze afdeeling voegen we eenige Fac-similés van Direct Schrift, enz. We kunnen de verzekering geven, dat die in alle opzichten als volkomen nauwkeurig zijn te beschouwen, daar zij onder ons onmiddellijk toezicht zijn uitgevoerd. De toelichting vindt men hierachter.

En hiermeê besluiten we het eigenlijk verhaal der feiten. Het derde deel van onze bespreking van het Spiritualisme is er meê geëindigd.

Een paar zaakjes nog, belangstellende lezers! alvorens we heden elkander verlaten.

Terwijl we aan de bewerking dezer afdeeling bezig waren, werd ons land bezocht door de twee Engelsche Mediums: de heeren Williams en Herne. Zij gaven onderscheidene Séances, door tal van bekwame niet-onderzoekers bijgewoond, die dan ook, hetzij schriftelijk, hetzij mondeling, hunne groote belangstelling na afloop toonden.

Het was niet doenlijk, in dit boekje de verschijnselen, bij dat bezoek opgemerkt, te omschrijven. Daartoe hadden we 't geheel moeten omwerken. Dat hield te lang op, en we verlangden te zeer, om onze theorie eenigszins spoedig uit te geven. Bovendien is ons voornemen, later, in een ander geschrift, op bedoelde Séances terugtekomen. Bereids gaven we in het Engelsch korte verslagen, in verband met de daarop voorgevallen feiten. (Zie: The Medium and Daijbreak.)

Hoewel, hetzij bij dag, hetzij bij kunstlicht, in tegenwoordigheid van vele getuigen, bij genoemde heeren Mediums de belangrijkste verschijnselen, en dat o. a. wel in particuliere vertrekken, onder het strengste toezicht, herhaaldelijk zijn opgemerkt, tijdens hun verblijf in Nederland, zoo waren hunne gewone avondzittingen zoogenaamde „Dark Circles" d. w. z.: men zat in de duisternis aan. (A governo diene: dat we in ons 4e boekje over zulke Séances verder zullen uitweiden en die manier van experimenteeren nader zullen beschouwen.) Dat deze proefnemingen niet zoo maar kunnen worden beoordeeld door niet-kenners, zal men wel begrijpen; evenals het zich liet verwachten, dat juist *zij* zulke Séances zouden aanvallen. Een paar stemmen verhieven zich dan ook, ten einde te trachten, de waargenomen feiten onschadelijk te maken. Men heeft reeds bemerkt, dat

we ons beijveren, om ook bestrijders van allerlei slag te doen kennen, opdat men zich een oordeel kunne vormen. Ook hier dus dienden we op hen te wijzen. We doen dat alvast nu maar.

Reeds in de *Nieuwe Arnhemsche Courant*, van 8 October 1872, meende de heer Phil. Cand. N. Fockema tegen "bedrog" te moeten waarschuwen. We beantwoordden ZEd. kortelijk in hetzelfde blad van den 29sten daaraanvolgende.

In dien tusschentijd, namelijk op 21 October, bevatte het *Studenten-weekblad* een uitvoeriger artikel, waarvan het 2de gedeelte op den 28sten verscheen. — We antwoordden ZEd. op 4 November, en de heer Fockema, in wiens smaak dit niet scheen te vallen, vatte in hetzelfde blad van 18 November nogmaals de pen op; doch werd daarna door ons niet meer beantwoord.

Het *Vaderland* had zich inmiddels vermaakt, met een extract van het stuk overtenemen, en leverde eindelijk — zoo wat medio November — een adhaesie aan de beschouwingswijze des heeren Fockema, van zijn ridderlijke vrienden de heeren J. Knappert, Dr. W. Scheffer en D. P. D. Fabius, Jur. Cand. — "De eene dienst is de andere waard!" dacht de redactie van het Studenten-weekblad en nam, op haar beurt, het geschrift dier heeren weêr over.

De heer Fockema veronderstelde, gelijk anderen, verkeerdelijk, dat het idée van proselietenmakerij voor de studie, had voorgezeten. Hij nam dit echter terug, toen we dit anders hadden bednid. Wat bewezen verder de heeren Fockema c. s. tegen de zaak? Niets! Wat beweerden zij? Heel veel! Het is de moeite niet waard, na 't geen we reeds zeiden, nog in uitvoeriger beschouwingen te treden. Men leze liefst Nos. 19 en 20 van het *Studenten-weekblad* maar na!

't Zijn alle insinuatiën, veronderstellingen en niets anders, gelijk we in No. 21 deden uitkomen. Daar schrijft de heer Fockema, in No. 23, nogmaals dezelfde aardigheden en uitdaging om die tegen te spreken!! ZEd. meent, dat de lezing onzer twee reeds verschenen brochures het vertrouwen in de zaak niet kan wettigen. 1°. Vragen wij dat niet; 2°. oordeelen anderen juist in tegenovergestelden zin. — De heer Fockema staat er versteld van, dat wij den moed hebben, mannen als Faraday, Arago, Babinet, Tyndall, Huxley, enz. terecht te wijzen. Zóó iets is ZEd. totaal onbegrijpelijk! Geen woord echter, wat die terechtwijzing wederlegt. Laat ons eens duidelijk spreken. We hebben allen eerbied voor de uitgebreide kennis van genoemde illustratiën op verschillend gebied; doch de titel van professor, noch welke andere ook, imposeert een verstandig man zóó, dat hij meenen zou, dat hij, de voerder van den titel, nu ook de wijsheid in pacht zou moeten hebben op *elk* gebied. Daarnaar zijn trouwens de handelingen van de geleerde heeren soms heel weinig berekend. Laat ons dit met een voorbeeld door een der bovengenoemden, eerst onlangs gegeven, ophelderen. Tyndall namelijk meende zich nieuwe lauweren te vergâren door den volgenden onzinnigen voorslag. Hij wilde de kracht van het gebed in vollen ernst aan de wetenschap toetsen, door geregeld voor zieken te doen bidden en dan naar den uitslag te *bepalen*, of bidden helpt of niet. Denkt niet, dat we spotten! We verzoeken u, leest *Contemporary Review* van Juli 1872! Dáár zult ge zijn idée vinden. Genoemde professor vermoedt zelfs niet, dat hij klinkklaren onzin debiteert, door te trachten gebedsverhooring onder formules te brengen; gebeden als drankjes te doen toedienen; aspiratiën des geestes te rang-

schikken en aftewegen en den eventueelen verhoorder der gebeden te vernederen tot het onderwerp eener verhandeling, door hem, *Professor*, intedienen voor "Transactions van de Royal Society"! Het spijt ons, WelEd. heer Fockema! dat uw aanhalen van Tyndall's naam, voor welken ge zooveel eerbied schijnt te koesteren, ons noodzaakte, zijne dwaasheid in herinnering te brengen. Zoo zouden we u ook des noods nog andere voorbeelden kunnen noemen, als 't ons voor heden niet te tijdroovend was. Hoor eens, WelEd. heer! we doen hulde aan de wetenschap van zulke groote mannen; doch wanneer die zulke ergerlijke dwaasheden debiteeren (en daarvan zijn soms groote mannen niet altijd vrij!) als we ook reeds releveerden in onze tweede brochure, dan hebben wij den moed, dien onzin te ontleden, ongeacht hun titel,... hij moge zoo geleerd klinken, als hij wil! Daarom wijzen we nog even op het domme cinisme van een Huxley, die zeide, dat hem de zaak niet interesseerde, *al was ze waar!* Dat noemt men eenvoudig *achteruit krabbelen!* Zoo zegt Mr. Quickley, dat men zich niet met de gedachte aan God moet kwellen, en Autolycus, dat hij het idée aan een volgend leven: N. B. *uitslaapt!!*... *Diepe* denkers op sommige punten!

Of het eindelijk den heer Fockema "voorkwam", bedrogen te worden, en of ZEd. nu al dit of dat als zijn "meening" geeft, doet eigenlijk tot de zaken niets af, en hiermeê nemen we afscheid van dien heer.

En nu de heeren J. Knappert, Dr. W. Scheffer en D. P. D. Fabius, Jur. Cand., met hun adhaesie aan hun vriend, den heer Fockema. (Zie s. v. p. *Studenten-weekblad*, No. 23, waarin ook het stuk voorkomt, dat we zoo even hebben behandeld.) De heer Knappert begint. ZEd. valt ons hard over 't geen hij "vrij hoogen toon" noemt, waarmeê we

den heer F. beantwoordden... Beste heer Knappert! als men den schoolmeester wil spelen, dient men zijn examen te hebben afgelegd, en dat heeft UEd. op ons gebied nu juist, met de bijwoning van ééne Séance, nog niet gedaan! Er zijn zelfs personen, die zich niet best den graad van aanmatiging kunnen voorstellen van anderen, die, zonder eenige practische of theoretische ondervinding van het Spiritualisme, dan het bijwonen van eene enkele Séance, toch maar meêpraten en oordeelen. Bovendien, we zijn niet van 't gehalte van hen, die onzin aan hun adres beleefd dankend aannemen. Dat veronderstellen we ook van UEd. niet. Ware die veronderstelling onjuist, dan zou 't ons zeer voor u spijten.

Verder ook bij den heer Knappert niets dan "meenen", de mededeeling van ZEds. "indrukken", etc. ZEd. meent, dat men de dingen *wel* met ééne waarneming kan beoordeelen, maar wil toch niemand terug brengen van het "geloof" aan het Spiritualisme, dat, volgens ZEd., tegen menigen schok is bestand. — Juist! Omdat 't hier *geen* geloof maar feitelijke ondervinding geldt, is het Spiritualisme niet weg te praten.

De zaak is eindelijk den heer Knappert te dwaas, om zich er verder meê te bemoeien. 1. Dat is gemakkelijk. 2 Bovengenoemde professors dachten er anders over. Misschien moet de oorzaak van dit laatste verschijnsel wel gezocht worden in de mindere wetenschap van Faraday, Arago, Babinet, etc., vergeleken met die van den heer Knappert. Als ZEd. woord houdt, krabbelt ook hij hier al heel gauw achteruit. Misschien wordt dat woord niet gehouden. Wij zullen zien!

De heeren Dr. W. Scheffer en D. P. D. Fabius onderschrijven verder de verklaring van den heer Fockema, door eveneens niets te bewijzen, maar eenvoudig hunne "ver-

moedens" den volke kenbaar te maken, namelijk: dat zij met goochelaars te doen hebben gehad. (N.B. Men herinnert zich het oordeel van Houdin, Bosco, etc. over de Manifestatiën, in onze vorige brochure meêgedeeld. We twijfelen met grond, of de heeren, zoo even genoemd, beter bevoegd zijn tot uitspraak.) Waarlijk, zóó cijfert men geen feiten weg door anderen, als in dit geval, in eigen vertrekken, enz., herhaaldelijk waargenomen.

Het is vreemd te zien, hoeveel menschen er worden gevonden, die maar dadelijk voorschriften willen geven omtrent de wijze, waarop men zou moeten onderzoeken. Zij schijnen de logica niet te vatten, van het zich onderwerpen aan de omstandigheden, onder welke zich de verschijnselen kunnen produceeren, en het opvolgen der voorwaarden, die vereischt worden, om eerst dan, na lang, opmerkzaam, volhardend onderzoek, eenvoudig bevindingen meê te deelen. De fout van dezulken zit eigenlijk minder in het niet gauw wegloopen met het onderzoek (dat integendeel is flink), maar in het zoo maar uitspraak doen, magistraal beoordeelen van hetgeen voor hen nog een volkomen gesloten boek is, waarvan ze den titel ter nauwernood hebben gelezen. We kennen andere heeren beoefenaren van wetenschappelijke vakken, of studenten, die dergelijke "impressiën" als de heer Fockema c. s. hebben bekomen, (geen wonder voor hem, die voor *'t eerst*, onder dergelijke omstandigheden, zoo iets bijwoont!) doch die, zich echter niet gerechtigd meenende om van bedrog te spreken, niet alleen hun oordeel opschorten, maar ook lust tot verder gezet, solide onderzoek toonen. Aan welken kant, lieve lezer! zou hier wel de meeste degelijkheid zijn? Dwaze oppervlakkigheid spreekt altijd een oordeel uit, dat weldra voor goed wordt vergeten! In die be-

wustheid meenden we ook, op de vraag, ons schriftelijk door een zeer bekend wetenschappelijk man gedaan: of het er meê eindigen moest, dat die Leidsche heeren de zaak voor boerenbedrog hadden verklaard? te moeten antwoorden: Ach ja! vooreerst hindert dat o. i. totaal niets. Ze geven enkel "meeningen" en we zullen later nog wel eens gelegenheid hebben, hierop terug te komen, gelijk nu geschiedt.

De Haagsche kroniekschrijver in het *Handelsblad*, van 20 November 1872, denkt ook al de zaak te discrediteeren. ZEd., in wien we een *echten* goochelaar (met woorden) voorhebben, toonde meermalen tittel noch jota van de geschiedenis van 't Spiritualisme te kennen, en dischi u een vracht onverteerbare aardigheden op, die, nota bene, slaan op door hem meêgedeelde onwaarheden. Verzuimt s.v.p. niet, aangehaald stukje te lezen!

De *Spectator* van 23 November 1872, N°. 47, besprak de eerste onzer brochures, de wonderhistorie namelijk. — Luistert eens even, hoe de schrijver daarin optreedt.

Het stuk begint met de bekentenis, dat de steller zoodanige helderheid en duidelijkheid in de beknopte uiteenzetting van de historie der "geestenklopperij" nog niet gevonden had, als bij ons. Daar ZEd. echter als niet-onderzoeker, onbevoegd is tot oordeelen, zoo moeten we zijn vleiende beoordeeling van de hand wijzen,... iets, dat ons trouwens geen groote opoffering is. Onze fijne bestrijder stelt het hoofddoel der "drijvers" voor, als: "geld verdienen", en haalt als voorbeeld het groot aantal publicatiën in verschillende landen aan, er bijvoegende: dat "onnoozele betalers" niet ontbreken! — Dat is totaal onbegrijpelijk. Wij zouden denken, dat dáár, waar zóóveel publicatiën over eenig onderwerp verschijnen, wel degelijk een solide grondslag moet liggen

en dat het onderwerp zeer zeker belangrijk moet zijn. Onze slimmert ziet echter voorbij, dat, al geeft men zijn onzin gaaf toe, dan daarmeê nog niets tegen het Spiritualisme is bewezen. Men zou er in dat geval alleen een speculatie van maken, voilà-tout! Men zou dus niet mogen schrijven; want volgens den niet-mathematischen regel van bedoelden heer, bewijst het verschijnen van veel werken over eene zaak niet dan hebzuchtige exploitatie op onnoozele halzen! En de tallooze werken op ander gebied dan?... En uw eigen geschrijf?... En de geregelde uitgave van het orgaan, dat uw onzin, zoo diep-denkend, opneemt?

Het laatste gedeelte van het gewichtig document is ons tot heden ook nog niet duidelijk geworden. We mogen namelijk de uitkomsten van het onderzoek der Dialectical society (zie de *Wonderhistorie*) niet aanhalen, omdat daarin alleen van verschijnselen, zonder "*merkbare*" spierbewegingen, gesproken wordt, enz. Onze vriend schijnt daarmeê te willen beduiden, dat er onmerkbare spierbewegingen in het spel waren, die echter de commissie bovenbedoeld natuurlijk *niet* constateerde!... Zeg eens, olijke heer! hoe dan toch constateert *gij* onmerkbare zaken? Waarop is uwe theorie van het onmerkbare gegrond? Waarlijk ge herinnert aan de fameuse profeten van het "rien invisible", uit de Académie des Sciences, (ook al een staaltje van *geleerden* onzin!) die indertijd zooveel stof tot vroolijkheid gaven! Verder wordt zoowat geredeneerd over bewijs van de waarheid der geesten*leer* en zulke dingen, die wij nimmer voorstaan, zoodat wij ons die niet behoeven aantetrekken. We nemen het slot met een heel klein variant over, namelijk: "Te wijzen op dergelijke stukken is van nut, tot nadere kennismaking met het gehalte der bestrijders" — Het gekrabbel draagt

als onderteekening een enkele D. De superioriteit, die den schrijver kenmerkt in de beoordeeling van de voorstanders, door ZEds. wijs beleid gesplitst in "drijvers" en "onnoozele betalers", schijnt hem echter zelf niet onweêrsprekelijk genoeg te zijn geweest, om daaraan zijn naam te verbinden .. Duidelijker: wanneer men zich schaamt, onzin met zijn vlag te dekken, is dat trouwens begrijpelijk. Eigenlijk doet het er niet toe, of de namen van zulke helden in het leger van de tegenpartij bekend zijn. Aan de spits kunnen ze zeker niet staan, en welke schade doen "trainards"?

De belangstelling neemt toch ook in Nederland toe. Vooral is dat het geval onder de verlichte klasse, bij letterkundigen, enz. Vermeldden we in den aanvang de vorming van een kring te Rotterdam, . . . blijkens al menigvuldiger inkomende berichten, uit verschillende plaatsen, breidt het onderzoek zich steeds uit, in stilte, langzaam, maar onweêrstaanbaar!

Evenals elders heeft de bestrijding al heel wat terrein verloren. Ze kan er niet van buiten te spreken van: "de al meer en meer toenemende verspreiding", het "in zwang zijn", enz. van hetgeen zij, onder het uiten van menigen smartkreet, (zie onder meer *Spectator* en *Vaderland*) dwaasheid, bijgeloof, enz. noemt. Aanvankelijk heette het, dat de bedoelde verschijnselen niet bestonden; later werden ze als bedrog gequalificeerd. Beide gronden (?) van bestrijding zijn al weggezonken. De feiten worden door ieder, die niet verwaand genoeg is, de duizenden onderzoekers voor "onnoozelen" te houden, erkend, en die onderzoekers zijn al geen bedriegers meer. Het eerst zoo verguisde Animalisch Magnetisme wordt in den nood reeds als verklaringsmiddel aangegrepen. *Zelfs daartoe moest men komen;* of wel

de duizenden waarnemers zijn eenvoudig... gebiologeerden! hetgeen eigenlijk op hetzelfde neêrkomt. De aardige heeren, die b. v. in evengenoemde publicatiën met die wouldbe explicatie schermen, zijn onbetaalbaar! Blijkens de gedebiteerde domheden, hebben ze zelf van biologie niet het minste begrip, en duizend tegen één, dat zij niet in staat zijn, het kleinste biologische verschijnsel in 't leven te roepen. En toch, 't is hun cheval de bataille, *tegenover feiten, waarvan het stoffelijk bewijs achter blijft.* Allerbespottelijkste meening, die het gezond verstand zoo maar op den duur zou moeten aannemen. Maar dat het dit trouwens *niet* doet, blijkt. Zoo beoordeelde de *Telegraaf* van 11 November 1872, No. 1465, onze eerste brochure, en wees er op, dat hier van geen hooghartig wegcijferen sprake kan en mag zijn, maar alleen lang, ernstig, eerlijk onderzoek, en even eerlijke in geenerlei speculatieve richting afgelegde verklaring aandacht verdient. Meent nu niet, dat we die gunstige beoordeeling aan ons werk wijten; (wij toch deden niet veel anders, dan in No. 1 en 2 gegevens van anderen verzamelen) neen! ze is alleen het bewijs, dat een juist begrip der zaken ook bij denkende niet-onderzoekers wel degelijk voorzit. We meenen, dat dit het eerst is, dat een geschrift over onze studie zoo in toestemmenden zin met het gronddenkbeeld in Nederland wordt beoordeeld. Zóó wordt de baan tot het licht gebroken,... niet door het telkens terugkeeren tot afgesleten theoriën, gelijk men wanhopend doet; want nu weêr hadden we te doen met uitleggers per biologie, goochelarij, uitkramers van aardigheden, enz., alle bestrijders, als we vroeger behandelden. Men lette maar eens op! *Altijd* komt men terug tot reeds door anderen geopperde meeningen. We zagen sedert jaren niet

een enkele nieuwe methode tot verklaring. Men is totaal uitgeput. Arme uitleggers! het ziet er treurig uit met uwe zaak, die zóó moet worden verdedigd. Geeft liever bewijs van doordenken. Onderzoekt *eerst* en praat *dan* meê. Tot zoolang kunt ge uw geestigheden of onzin wel bewaren. Een en ander blijft toch totaal zonder effect, gelijk ge aan den voortgang der studie, die nimmer stil staat, doch alleen in den laatsten tijd maar wat meer in ons land besproken wordt, wel zult hebben bemerkt, indien uw onkunde op ons gebied een weinig verminderd is, en gij ten minste iets hebt geleerd.

Een onzer vrienden schreef ons, eenigen tijd geleden, dat we ons "leven niet moesten verbitteren", met aanvallen uittelokken. We antwoordden hem naar waarheid, dat die aanvallen ons in het minst niet verbitterden. We mogen onzin nu juist niet dankbaar aannemen, . . van onszelven moeielijk maken, is volstrekt geen kwestie. Sedert jaren hebben we den strijd in het buitenland en hier gadegeslagen. We lezen de hevigste aanvallen aan ons adres, of tegen de studie, dood kalm, op ons gemak en lachende, overtuigd als we zijn, dat men alleen zichzelven misleidt.

Nu en dan pluizen we die heel bedaard uit en geven van tijd tot tijd een kleine opmerking ten beste. Tallooze malen antwoorden we hoegenaamd niets. Evenwel gevoelen we ons hart van dankbaarheid kloppen voor hen, die zich zooveel moeite geven en zij 't ook (hier *werkelijk*) "onbewust" zoo energiek meêwerken, tot verspreiding en bespreking van het belangrijke Spiritualisme. Doodzwijgen kunt ge de dingen nu eenmaal niet; maar zóó doet ge toch veel beter, dan dat te probeeren. . . Mijneheeren, wij danken u!

Er schiet nu slechts over: in een vierde brochure de

handleiding tot het houden van Séances zoo uitvoerig en duidelijk mogelijk te geven, opdat men op alle gevallen, die kunnen voorkomen, gewapend zij. We hopen ook dit weldra te verwezenlijken.

Belangstellende lezer! nog eens roepen we u toe: **let nu eens nauwkeurig op de zwakheid van eventueel volgende bestrijding!** Die zwakheid wordt erkend door ieder degelijk man. Ziethier nog een laatst voorbeeld. Eenige jaren geleden, werd, bij Gebr. Belinfante, een boekje uitgegeven, onder den titel: "*De tafeldans geen wonder*", dat eene proeve tot mechanische verklaring bevatte, à la Faradaij.

Dat boekje werd onlangs weêr door de uitgevers geännonceerd. Welnu, de schrijver, die zich verbergt achter het pseudoniem Rosier, een geacht wetenschappelijk, degelijk man, bekent thans moedig en eerlijk de onhoudbaarheid zijner vroegere ideeën. *Hij onderzocht reeds met ons; denkt thans heel anders, en toont groote belangstelling.* Zoo zullen er wel meer *degelijke* strijders overkomen!

In het *Spiritual Magazine*, van December 1872, verklaren alweêr 40 personen, waaronder vele *niet-onderzoekers*, met naam, woonplaats, enz., genoemd, dat zij de geestphoto's hunner afgestorven betrekkingen of vrienden *herkenden*. Zelfs de *Revue Brittannique* vestigde, eenigen tijd geleden, de aandacht op de Medianimieke schilderstukken van den jongen Swan. Te 's Hage werden onlangs aanrakingen door een kinderhandje door verschillende personen geconstateerd, dáár, waar geen levend kind "in den vleesche" aanwezig was. enz. — Laten de tegenstanders met hun versleten theoriën dus maar voortsukkelen!...En nu:

Tot weerziens!

DE SCHRIJVER.

Verklaring der Fac-similés van Direct Geestenschrift, onder verschillende omstandigheden verkregen.

No. 1. (*Tegenover den titel.*)

Twee eerste strofen van een zesregelig, godsdienstig lied. Het werd als Direct Schrift bekomen in eene familie van onderzoekers, te 's Gravenhage. Met meer andere dingen, op een octavo blaadje postpapier geproduceerd. Vermoedelijk, omdat het schrift tot den kant van het papier reikte, werd het woord: "goedheid" zoo zonderling afgebroken. Ook hier komen dergelijke vreemdsoortige krullen voor, als in het buitenland niet zelden werden opgemerkt. In dezelfde familie bekwam men dikwijls Direct-Schrift; hoewel meestal in den zoogenaamden Dark Circle, werd het geleverd, onder voorwaarden, die met recht voldoende voor de strengste contrôle kunnen worden geacht.

No. 2. (*Idem.*)

Aanhef eener mededeeling, aan Bon De Guldenstubbé gericht. Deze vriendelijke woorden wijzen op het verband tusschen de stoffelijke- en geestenwereld en dienden, om den onderzoeker in zijne overtuiging te sterken. Bekomen van een vriend, twee jaren na zijn dood, ten huize van genoemden heer, 74 Rue du Chemin de Versailles, Champs Elysées, te Parijs. Het schrift werd *herkend.* De mededeeling werd afgebroken, toen een der getuigen de geest-magnetische werking stoorde, door aanraking van het papier. Evenzoo verkreeg De Guldenstubbé geheele brieven van overleden vrienden en familieleden, waarin détails voorkwamen, *die alleen hij kon weten.* Evenals hier, werd schrift of naamteekening zeer dikwijls door anderen duidelijk *herkend.*

No. 3.

Zonderlinge figuur, door De Guldenstubbé bekomen, op den eersten dag der ontdekking van Direct Schrift, 13 Augustus 1856, des namiddags te drie uur, en zijne woning, bovengenoemd. Tot den 15en dier maand bekwam men niet dan dergelijke figuren, waarvan sommige, volgens beschrijving aangewend, door getuigen bevestigde genezingen bewerkten. Op deze wijze werd o. a. de historicus Emile De Bonnechose hersteld. Eerst op 15 Augustus verkreeg men het eerste leesbare schrift en wel in de Esthlandsche taal. De Guldenstubbé bekwam later Directe Schriften in ruim *twintig talen*, waaronder ook Hebreeuwsch, Arabisch, Grieksch, Lapidair Schrift, enz. benevens in tal van moderne talen.

No. 4.

In Juli 1872 bespraken eenige onderzoekers, te Glasgow, het wenschelijke van een passend opschrift, te plaatsen tegen den muur, boven den catheder, in de zaal der Spiritualistische Vereeniging van genoemde stad. Men begaf zich naar het Medium Duguid, ten einde te beproeven, zoodanig opschrift te bekomen. Na eenigen tijd wachtens, geraakte het Medium in trance, nam twee blanke kaarten, scheurde er hoeken af en gaf die den aanwezigen, waarna de kaarten op tafel werden neêrgelegd en het licht uitgedraaid. Binnen twee minuten volgde het teeken tot het weder ontsteken van licht. De proef was gelukt. De kaarten werden door het inpassen der hoeken geverifieerd. Eén daarvan was direct beschreven, met verschillende Grieksche en Latijnsche inscriptiën; ook stond er de Hebreeuwsche op, hier in fac-similé bijgevoegd, en die in een stralenkrans was gevat. De uitvoering der vreemde karakters was zeer fraai en correct. Verder kwamen daar naast een paar bijbelteksten voor, ter verklaring van de spreuken. Bij deze twee Hebreeuwsche stond: Daniel VII v. 22 en Gen. XLVIII v. 16. Van onderen vertoonden zich eenige vreemde karakters, die het aanzien hadden van een handteekening. De tweede kaart bevatte verschillende zinnebeelden en eveneens korte spreuken. Het Medium heeft later, in trance, het direct verkregen model No. 1 in het groot overgebracht. De heer Duguid, die in normalen toestand volkomen onbekwaam is tot het leveren van zulke dingen, zette zich neêr, sloot de oogen en begaf zich onder den invloed der geesten aan het werk. (Zie hetgeen we omtrent de Medianimieke teekeningen zeiden.) Toen het gereed was, werd eveneens de Engelsche vertaling der inscriptiën direct bekomen. Getuigen van het verschijnsel waren o. a. nog de heeren Nisbet, Bowman, Stones, enz. Zij verklaren, dat het Medium ongeletterd is; dat hij gedurende de Manifestatie in trance was; dat men volstrekt

niet kon zien te schrijven; dat niemand der aanwezenden de doode talen verstaat; dat het in een niet noemenswaard tijdsverloop geschiedde; dat men elkander niet zocht te bedriegen, maar dat dit ook niet gelukt zou zijn; dat het geschrift niet werd voortgebracht door een der aanwezigen maar door de onzichtbaren, enz.

Nos. 5 en 6.

Hiëroglyphen, bekomen in de Egyptische zaal van het Louvre-museum. Het doodenscheepje, No. 6, bij den sarcophaag van Ramses III. — Vele getuigen, waaronder de bekende Graaf D'Ourches, waren tegenwoordig. In deze zaal werden talrijke frappante uitkomsten verkregen, maanden achtereen en bijna dagelijks, o. a. bij de zoogenaamde kapel van Cleöpatra.

No. 7.

Eerste geschrift in het Engelsch: „Ik ben het leven", met de initialen van Maria Stuart. Verkregen bij de kolom van Frans II, door genoemde koningin in de abdy van St. Denis opgericht. Later heeft men de *gelijkenis* dezer initialen, met die, welke zich in het Britsch Museum te Londen bevinden, *geconstateerd* en bevonden, dat Maria Stuart teekende met door elkander gevlochten M. S.

No. 8.

Vreemde figuur en Grieksch Schrift, herinnerende aan de woorden: „God zal van hunne oogen alle tranen afwisschen en daar zal voortaan geen dood meer zijn, noch droefheid, noch weegeklaag, noch pijn zal er meer wezen; want de eerste dingen zijn voorbijgegaan." Ten huize van de Guldenstubbé voortgebracht. O. a. waren tegenwoordig de heer Ravené Sr., uit Berlyn, en D'Ourches. Een aanwezig ziend Medium beweerde, den geest van den jongeren broeder van den onderzoeker, te Heidelberg overleden, in het vertrek te zien. Als bewijs der werkelijke tegenwoordigheid van dien geest, werden op hetzelfde stuk papier, waarop bovenstaand geschrift voorkwam, eenige toenamen geschreven, welke De Guldenstubbé zijn broeder als kind gaf en die *hem alleen bekend* waren. Tevens werd er Direct Schriftelijk aan herinnerd, dat opgenoemde spreuk in het Duitsch, op verlangen huns vaders, op het graf-monument te Heidelberg gebeiteld was.

No. 9.

L'amour qui nous réunit a fait tout notre bonheur. Bekomen op de graftombe van Abélard en Héloïse (Père La Chaise.) Terzelfder plaatse

verkreeg men merkwaardige Latijnsche geschriften, geteekend Abaelardus. Ook op monumenten in de Westminster, te Londen, de Vrouwenkerk, te Munchen, etc, werden soortgelijke geschriften verkregen.

No. 10.

Duitsch Schrift, door verscheidene vrienden van den overledene *herkend*. Het houdt de betuiging in van de deelname van den geest in de onderzoekingen, en de vreugde, die hij daarover gevoelde. In tegenwoordigheid der getuigen *vormden zich de letters langzaam onder hunne oogen*, gelijk dit ook bij andere gelegenheden meermalen geschiedde. Zoo o. a. op een bank in den tuin van klein Trianon waar, op dezelfde wijze werd geschreven „Ne croyez pas à la chance de ma vie; elle a été aussi malheureuse à Trianon qu'ailleurs". Die woorden waren geteekend Marie Antoinette en er kwam ook een dooreengevlochten M. A. op het papier voor. Handschriften dezer koningin zijn zeldzaam; intusschen de bibliotheek der Gobelins bezit er eenige en de heer Lacordaire constateerde in dit laatste geval de gelijkheid van Schrift en naamteekening. Hij is eigenaar der beroemde fabriek en een man van erkende wetenschap. Meermalen woonde ook hij de proefnemingen bij.

No. 11.

Initialen van een overleden vriend. Verkregen, in het bijzijn van onderscheidene getuigen, op zijn graf op Mont-Martre, te Parijs.

No. 12.

Initiaal, bekomen bij de buste van Hendrik IV, in de abdy van St. Denis. — Getuigen aanwezig. Deskundigen herkennen de *gelijkenis* met de naamteekening van genoemden vorst. Dergelijke werden ook bekomen in de Diana-galerij, te Fontainebleau. Van tal der Fransche koningen en koninginnen bekwam De Guldenstubbé, volgens zijne mededeelingen, handschriften; nu eens in het park van St. Cloud; dan weêr te Rambouillet, en o. a. van leden der familie Orleans, te Neuilly, etc.

No. 13.

Aanbeveling door eene overledene vriendin, sedert jaren de beminde beschermgeest der familie De Guldenstubbé, naar hij beweert. Deze persoon, in leven schrijfster, duidde De Guldenstubbé meermalen plaatsen aan, waar Manifestatiën zouden worden bekomen. Gaf men aan de aanwijzing gevolg, dan slaagde men altijd. Ook nu verkreeg men den volgenden dag,

in St. Denis, in bijzijn van *meer dan* 10 *getuigen*, waaronder bekende geleerden, vele Directe Schriften. Op de graven der oude Merovingiërs werden de nedergelegde papieren echter verscheurd of gebrand. — Dit geschiedde op den voor Frankrijk zoo gedenkwaardigen datum van 12 Januari, sterfdag van Lodewijk XVI.

No. 14.

Handteekening van den Russischen dichter Puschkin. Daarboven kwamen in het Russisch de woorden voor: Geloof, hoop, liefde. Meer getuigen aanwezig. De Guldenstubbé verkreeg ook nog schriften van andere bekende lieden, b. v. Voltaire, Montesquieu, D'Alembert, Schiller, Wieland, Byron, etc.

No. 15.

Latijnsch schrift, geteekend Cicero (Marcus Tullius), ten huize van De Guldenstubbé, onder de volgende omstandigheden verkregen. Men had reeds op den dag onderscheidene Directe Schriften bekomen en verwachtte nog eenige onderzoekers, die echter niet kwamen. Des avonds laat begonnen zich in het vertrek sterke kloppingen, enz. te doen hooren. Het Medium verzocht, dat men een *nieuw pakje postpapier*, *ongeopend*, *met den geelen omslag*, *waarmeê het uit den winkel kwam*, op een kleine tafel zou leggen. Toen daaraan was voldaan, zet de dame zich aan de piano en speelde ongeveer een kwartier uurs. Alsnu werd de generaal De Brewern, met andere personen aanwezig, verzocht, het pakje postpapier te openen en men vond er *een aantal* Directe Schriften in, waaronder dat, waarvan we het fac-similé geven. Gelijk over het algemeen de Latijnsche en Grieksche geschriften steeds zaken over moraal of spreuken op het toekomstige leven inhielden, zoo bevatte dit het voorschrift, dat men, in plaats van het kwaad te ontvluchten, dat moedig behoort te bestrijden. De Guldenstubbé bekwam ook geschriften geteekend Vergilius, Juvenalis, etc.

Nos. 16 en 17.

Naam van den bekenden diaken Paris, bekomen achter het hoog-altaar St. Médard, te Parijs, in de kleine kapel, alwaar zijn grafstede vroeger geweest is. Het papier werd neêrgelegd *onder de oogen* o. a. van den kolonel Kollmann. Er doen zich doffe slagen onder de zerken vernemen. Genoemde heer *neemt zelf* het papier op. Op de eene zijde vindt men den naam, op de andere de vreemde figuur, No. 17. Meermalen werd het Direct Schrift voortgebracht op de *naar onderen* gekeerde zijde van het papier. In de laatste dagen geschiedt dit dikwijls, en op veel plaatsen.

No. 18.

Een antieke drievoet, bekomen bij het kleine beeld van Euripides, Louvre-museum. Getuigen tegenwoordig. Ook kwam op hetzelfde papier nog een E voor. Ziethier een interessante proefneming, door Dale Owen, in hetzelfde museum. Hij kwam op de gedachte, om, in bijzijn van De Guldenstubbé en diens Medium, een papier te steken in den geopenden muil van den steenen leeuw, te Platea opgegraven. Er werd op geschreven: "Beroemd onder de Grieken — Pausanias." Getuige was o. a. de Zweedsche beeldhouwer Molin, die juist een model van den leeuw onder handen had. De woorden stonden in het Grieksch (Jonisch dialect) op het papier.

No. 19.

Lapidair Schrift (Latijn), bekomen te St. Denis, bij het graf van Frans I, op een visitekaart. Getuigen aanwezig.

No. 20.

"Wij zijn verheugd u weder te ontmoeten", enz. Fragment van een door den schrijver dezer brochure bekomen Direct Schrift, in het Engelsch, voortgebracht op zijn eigen papier, terwijl het Medium zelfs niet aan de tafel zat. Het is uit den laatsten tijd. De woorden werden in de lengte van het papier neêrgesteld. Het formaat der brochure dwong ons, ze hier in twee regels overtebrengen.

No. 21.

Vriendschappelijk schrijven van eene overledene vriendin, de belofte behelzende, van den onderzoeker, zelfs al bevindt zij zich aan de overzij des grafs, nabij te zullen blijven.

No. 22.

Livia. Bekomen onder de buste dezer keizerin, in den Glijptotheek, te Munchen, op dezelfde wijze als men in andere museums van Europa Direct Schrift bekwam, namelijk: door het leggen van een stuk papier op de voetstukken van beelden, etc.

No. 23.

Pertinax. Terzelfder plaatse en op gelijke wijze. Zoo ook werden de namen van Augustus, Publius, Julius Cesar, Saturninus, enz. verkregen.

Reeds vroeger had De Guldenstubbé diezelfde twee namen, als hier in fac-similé gegeven, te Parijs bekomen. Deze gelijken treffend op die vroegere. Met meer ander Direct Schrift, zijn de origineelen in het bezit van den Schrijver dezer brochure. Belangstellenden kunnen ze zien.

No. 24.

Direct Schrift, te 's Hage bekomen. De communicatiën ten huize van bedoelden onderzoeker verkregen, ademden somtijds een godsdienstigen geest. Op andere tijden waren ze van minder gehalte, of werden, nevens de woorden ook, evenals hier, weder allerlei zonderlinge ornementen gevonden. Wellicht uit andere bron dan de woorden.

No. 25.

Idem. Onontcijferbare karakters. — Dergelijke komen ook uit andere landen tot ons. Slechts zeer enkele malen werd de oplossing van zulke teekens meègedeeld. Het geschiedde o. a. in Duitschland. Zie ook Kerners werk: Die Seherin, waarin eveneens vreemd schrift voorkomt.

No. 26.

Eerste woord van een aanhaling uit het N.-Testament, bij dezelfde onderzoekers verkregen. Het Direct Schrift vertoonde zich in die familie, o. a. ook op stukken papier, die in door niemand bezochte vertrekken, waarvan men den sleutel zorgvuldig bewaarde, waren neèrgelegd. Ook teekeningen werden daar direct bekomen. Als zoodanig waren die merkwaardig. Ze bezaten echter niet de minste kunstwaarde.

No. 27.

Fragmenten van een der gravures van Victorien Sardon. (Het huis van Mozart; zie bladz. 37, laatste alinea.) De hier geleverde fac-similés geven echter slechts een zeer onvolkomen idée van het werkstuk. Het is ondoenlijk, langs autografischen weg de verwonderlijke fijnheid der lijnen en den rijkdom der ornementatie weder te geven. Een afdruk van de origineele geëtste plaat is in ons bezit en ter bezichtiging van belangstellenden, evenals een prachtige staal-heliografie, reproductie van een der vele kunststukken, te Genève verkregen, het kruiswoord: "Mij dorst!" Van de daar bekomen teekeningen getuigden o. a. Bouvier, Smidt, Lugardo, etc. dat ze eenig waren; terwijl de bekende artist heliograaf

Charles Nègre zeide: Ce n'est pas une main d'homme qui a pu faire si bien. Ce n'est pas une oeuvre humaine. Bedoelde teekeningen werden door het Medium, dat in gewonen toestand niet kon teekenen, zeer snel uitgevoerd.

No. 28.

Verschillende "geestenteekens". De eerste uit het buitenland; de laatste een der talrijke voorbeelden uit onze omgeving. Dergelijke teekens komen niet zelden onder communicatiën, in plaats van namen, voor. Zoo bekwam men te Amsterdam talrijke mededeelingen, onder het teeken V—1.

We meenen met deze stalen van geestenschrift te kunnen volstaan. Ze komen voldoende voor, om de talrijke variatiën op dat gebied toe te lichten en het merkwaardige van het veld van studie in het licht te stellen.

R.

De volgende publicatiën verdienen speciaal de aandacht van onderzoekers:

The Medium and Daybreak. A weekly Newspaper, devoted to Spiritualism, giving reports of meetings and the progress of the movement in all parts of the world; descriptions of Seances and Spiritual Phenomena; remarkable communications; extracts from new works, answers to correspondents, etc. One copy postfree, per annum 6 s. 6 d. More copies at a lower rate. *Especially recommanded to inquirers.* — Editor JAMES BURNS, 15 Southampton-Row, Bloomsbury Square, Holborn. W. C., LONDON.

The Spiritual Magazine. Containing Spirit-manifestations, reports of Seances, dreams, clairvoyance, communications, particulars about mediums, notes and gleanings, correspondence, etc. etc. — *A very interesting mounthly journal.* — One copy mounthly post-free 7 s. per annum. More copies at a lower rate. — Editor JAMES BURNS, 15 Southampton-Row, Bloomsbury Square, Holborn W. C., LONDON.

Revue Spiritualiste. Journal mensuel, principalement consacré à l'étude des facultés de l'âme et la démonstration de son immortalité. Contient entre autres: manifestation des esprits, magnétisme, thaumaturgie, sciences occultes, etc. — Redigé par une société de Spiritualistes. — Publié par Z. J. PIÉRART, membre de diverses sociétés savantes. Prix de l'abonnement 10 frs. pour Paris; 12 frs. pour la province et l'étranger; 14 frs. pour les pays d'outre-mer. — *Journal très intéressant.* — Ont paru les années 1858—1869. Le prix de la collection entière est amoindri. — Ce journal est remplacé en 1870 par:

Le concile de la libre pensée. Paraissant au fur et à mesure de l'abondance des matières et donnant au moins 24 feuilles in 4° par an. Contenant des controverses religieuses, philosophiques et politiques, études scientifiques, faits et questions Spiritualistes, dictées médianimiques, variétés etc. — Prix 12 frs. pour la France et l'étranger, et 10 frs. pour Paris. — Redacteur en chef Z. J. PIÉRART, à SAINT-MAUR, Seine, près Paris.

Spiritisch-Rationalistische Zeitschrift, erscheint jeden Monat in Heften. — Als Spiritische Zeitschrift wird dieselbe dasjenige in den Kreis ihrer Betrachtung ziehen was auf dem Gebiete des Spiritismus Neues sich ereignet; als rationalistische Zeitschrift wird dieselbe allein Solches bringen, was der menschlichen Vernunft entspricht. Preis halbjährl. für Deutschland 25 Gr. incl. Postzuschlag. Herausgegeben und redigirt von JULIUS MEURER in Schwaz bei Teplitz in Böhmen, und OSWALD MUTZE, Buchhandlung in Leipzig.

Bij den Uitgever dezes is mede te bekomen:

HET MAGNETISMUS, een woord tot hen, die van dit middel hulp in ziekten verwachten, door H. G. Becht, Heel- en Verloskundige, en Gemeente-Heelmeester te 's Gravenhage . . . . . ƒ 0.30

TE ZIJN OF NIET TE ZIJN, eene spiritistische studie, door denzelfden . . . . . „ 0,20

HANDBOEKJE VOOR DEN MAGNETISEUR, of het Magnetismus en Somnambulismus verklaard, toegelicht en uit de ervaring met voorbeelden bevestigd, door een Med. Doctor . . . . . „ 0.50

MAGNETISMUS EN ELECTRICITEIT, aanbevolen als krachtig, wetenschappelijk en rationeel geneesmiddel, door Dr. C. H. Haasenstein. . . . . „ 0.50

MERKWAARDIGE WAARNEMINGEN, verschijningen van den geest eens afgestorvenen aan een Helderziende. Alsmede eenige grondregels aangaande deze Natuurkracht, door Siemelink . . . . . „ 0,35

Geschiedenis van het DIERLIJK MAGNETISMUS, door J. P. F. Deleuze. . . . . „ 0.75

HET MAGNETISMUS DER AARDE, populair beschreven door Dr. J. Lamont. Met eene Voorrede van Prof. F. KAISER. Met uitslaande plaat. . . . . „ 0.50

№ 3.

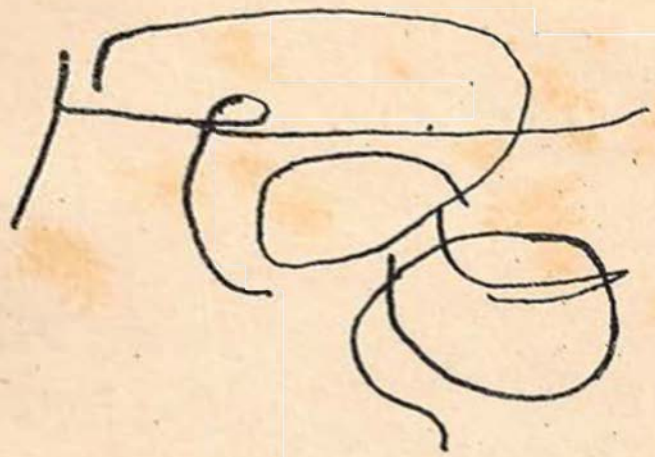

№ 4.

עתיק יומיא

המלאך

№ 5.

№ 6.

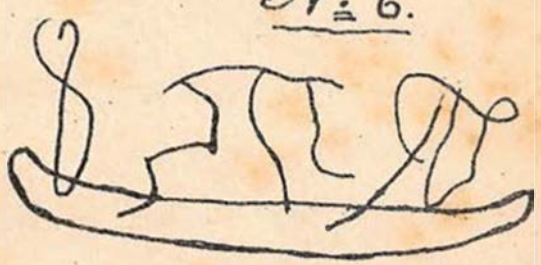

№ 7.

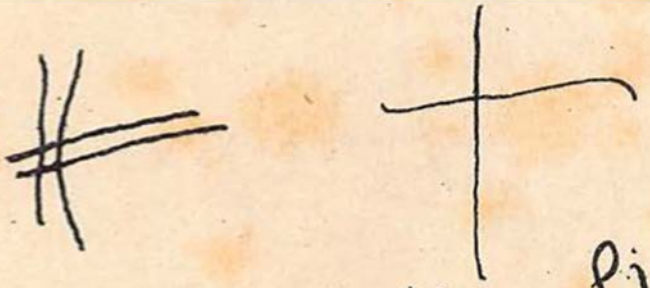

I am the life.

AP

№ 8.

καὶ ἐξαπίνης εἶδον ὑπὸ τῶν δακρύων ἀπὸ τῶν
ὀφθαλμῶν αὐτῶν, καὶ ὁ θάνατος οὐκ ἔστιν
ἔτι οὔτε πένθος οὔτε κραυγὴ οὔτε πόνος οὐκ ἔσται
ἔτι, ἀπῆλθε τὰ πρῶτα.

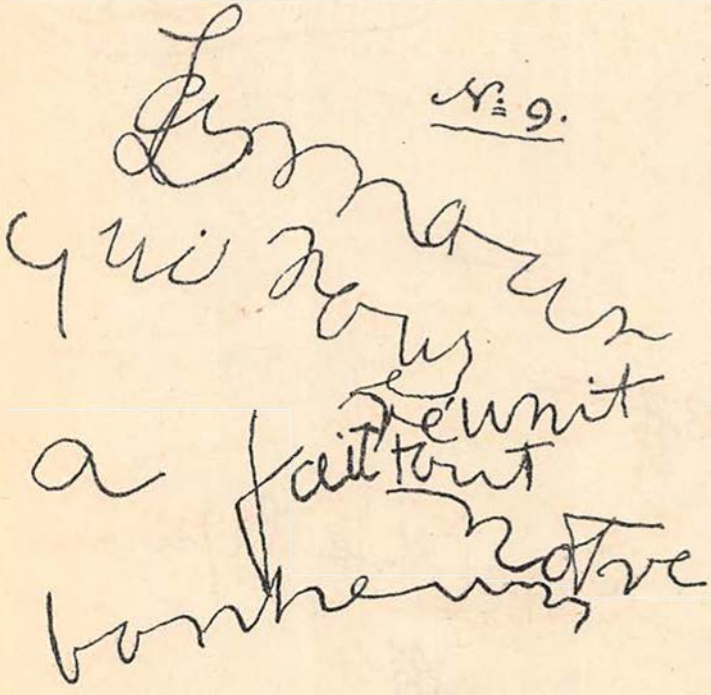

№ 9.

No. 10.

Ich lege mit Freuden mein Scherflein zu den reichen Erfahrungen die Ihr Lieben in unseren Gebirgen gemacht und die uns viel mehr Freude machen als Euch.

No. 11.

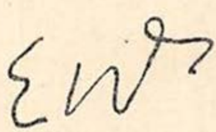

No. 12.

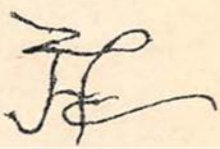

No. 13.

Allez mon cher Louis, allez tous trois à St Denis demain à onze heures.

№ 14.

Пушкинъ.

№ 15.

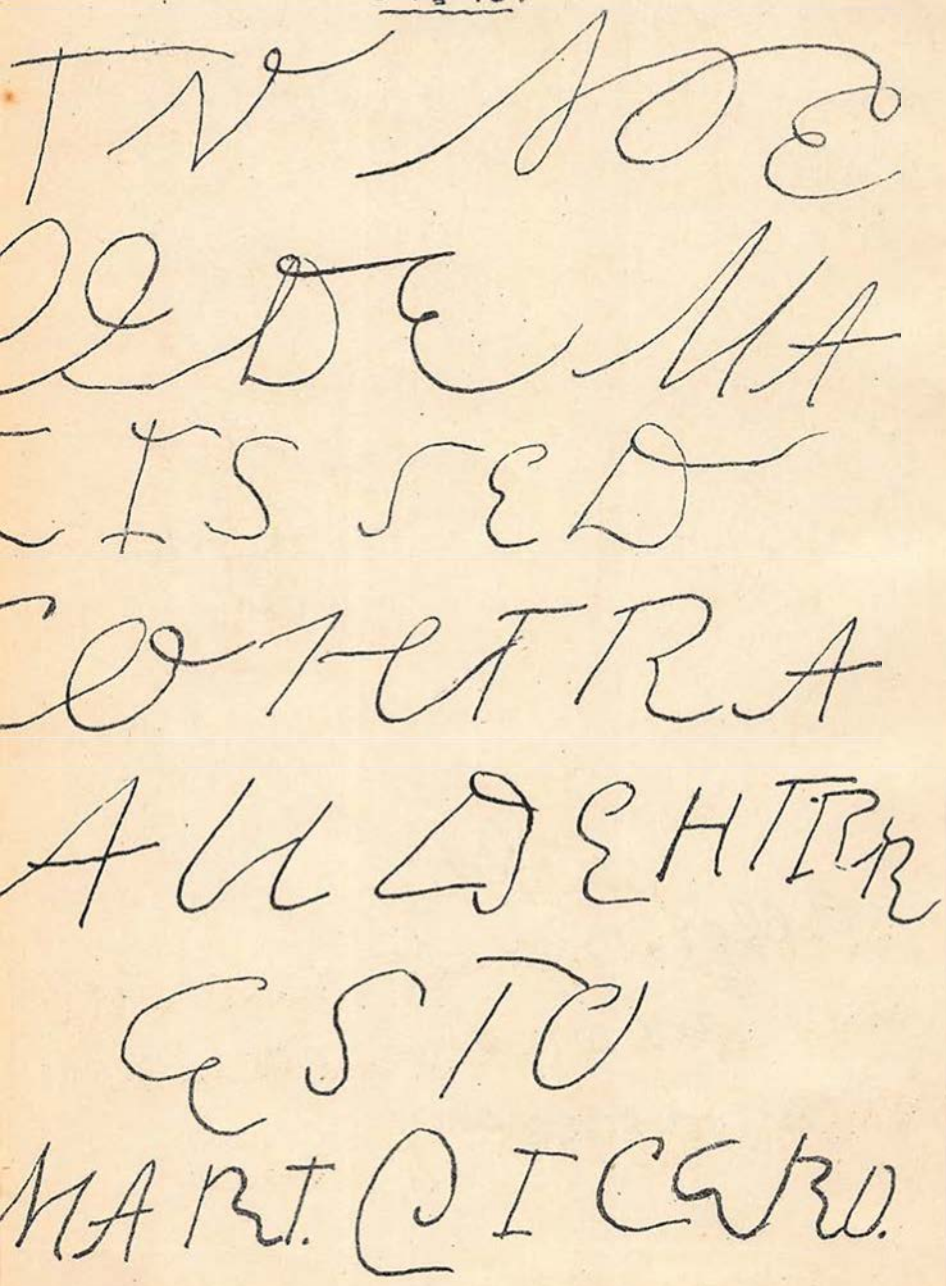

N: 16.

FRANCOIS

PARIS

N: 17.

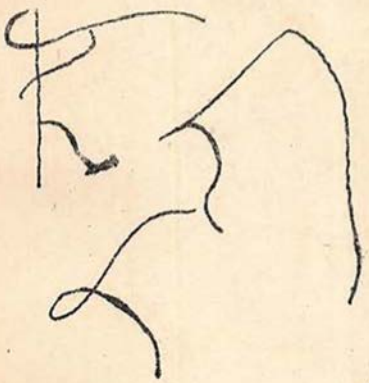

N: 18.

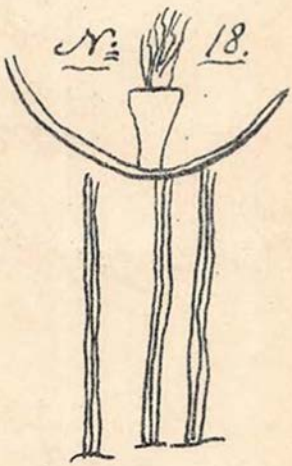

N: 19.

SALVE

N: 20.

We are glad to meet

you again

№ 21.

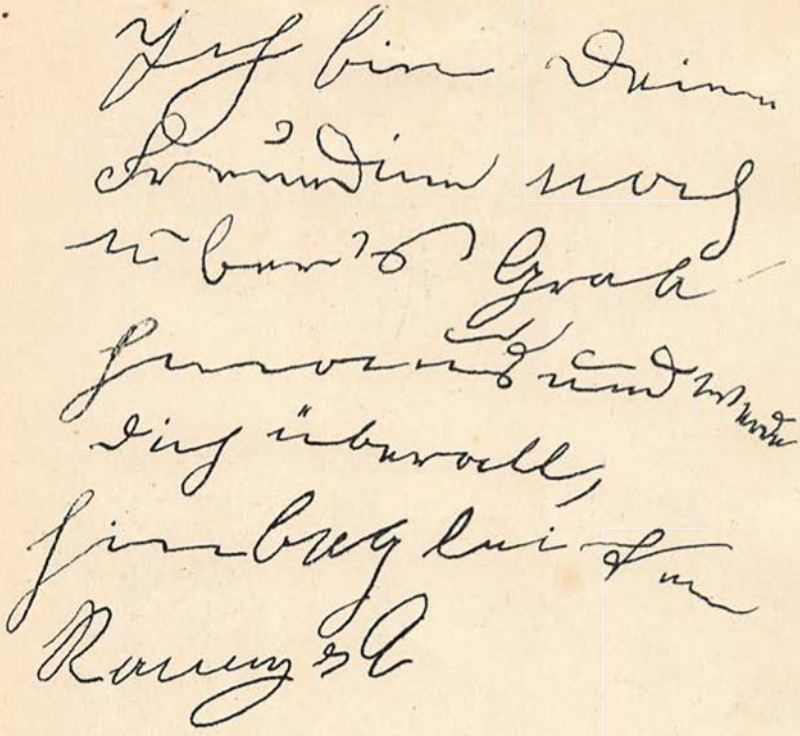

№ 22.

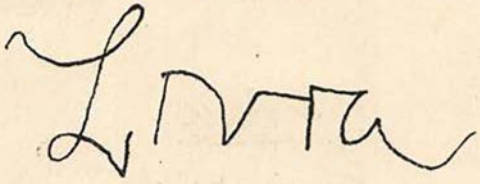

№ 23.

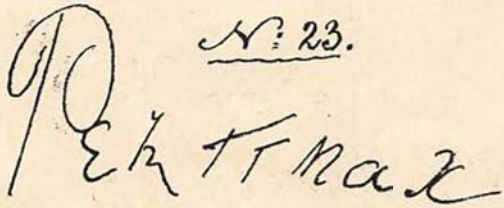

№ 24.

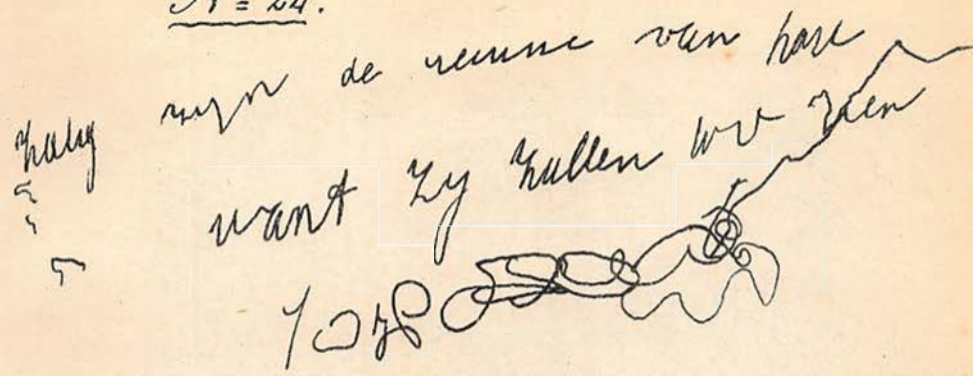

№ 25.

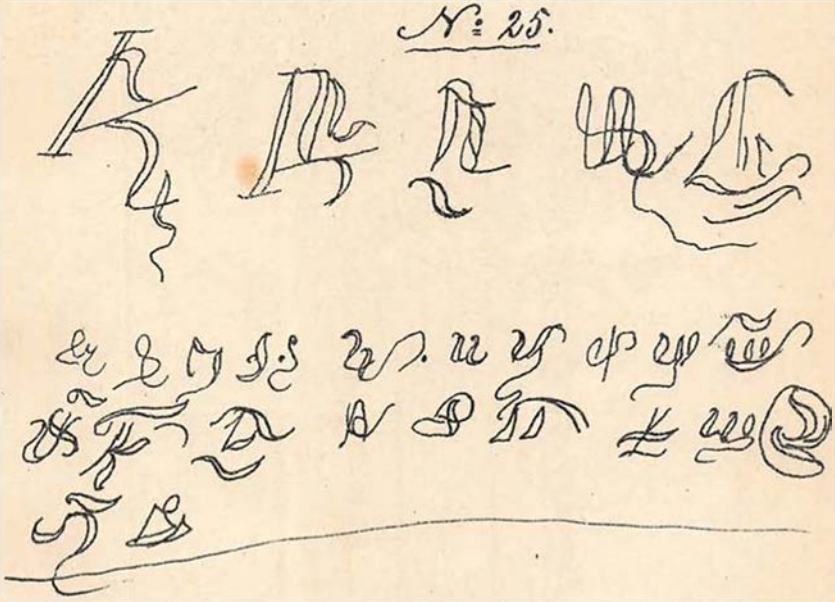

№ 26.

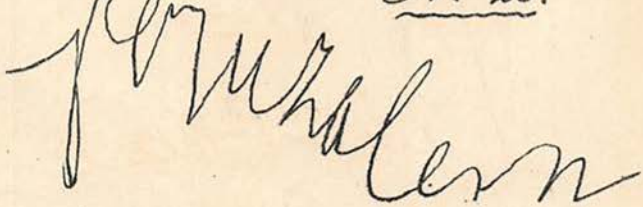

N: 27.

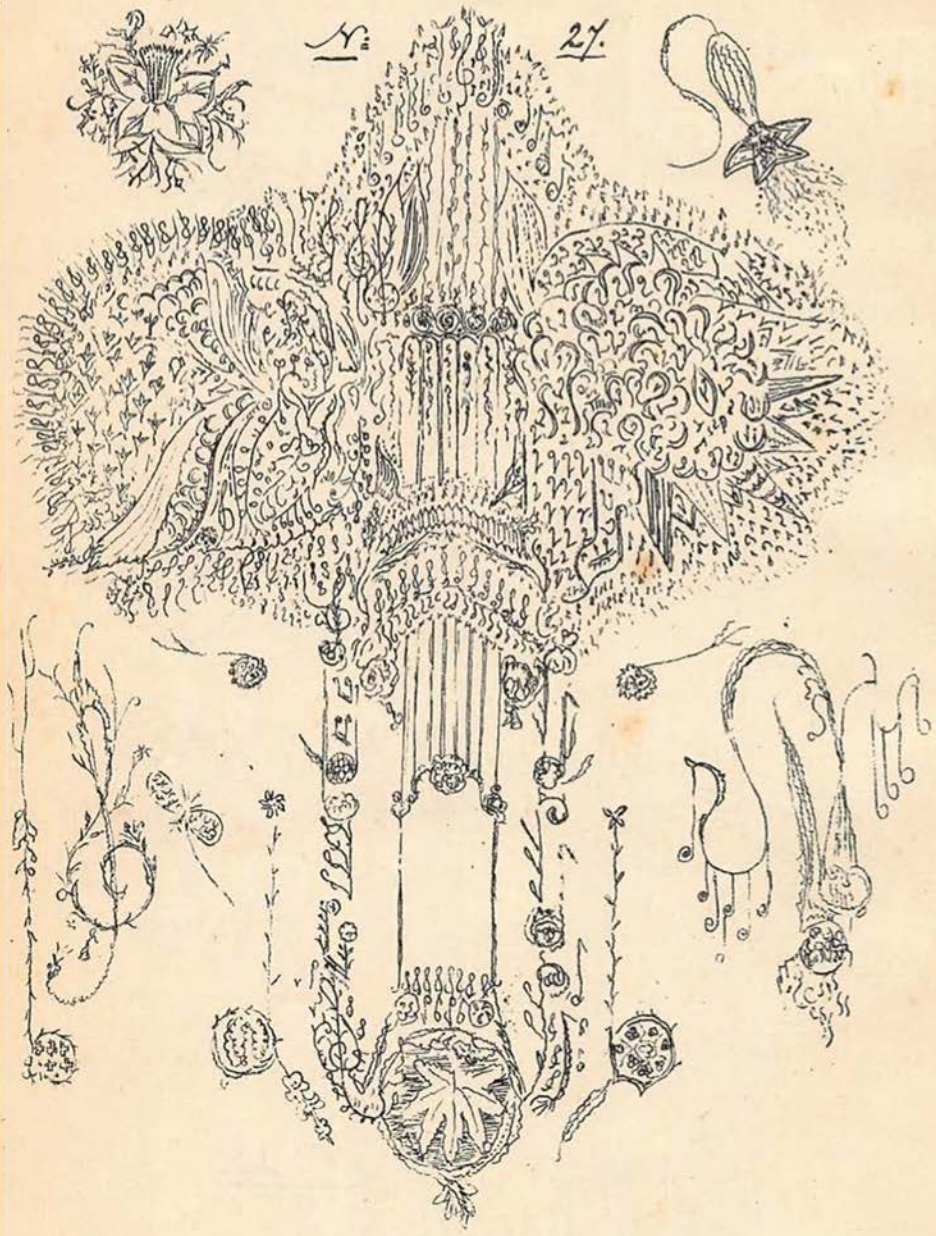

N: 28.

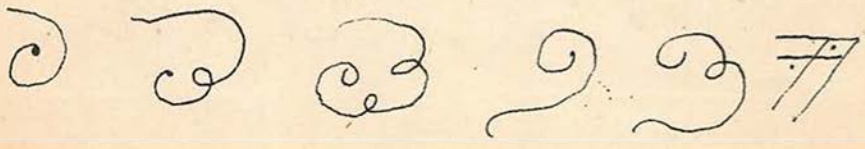

EMANUEL SWEDENBORG,

DE NOORDSCHE GEESTENZIENER.

EMANUEL SWEDENBORG,

de Noordsche Geestenziener

EENE HISTORISCHE SCHETS

DOOR

J. J. VAN OOSTERZEE.

NIEUWE UITGAVE.

AMSTERDAM.
A. VAN OOSTERZEE.
1880.

VOORREDE.

Eene toevallige omstandigheid richtte mijne aandacht, meer dan tot dusver het geval was geweest, op de gevoelens en geschriften van den merkwaardigen Zweed, over wien de volgende bladzijden handelen. Zoover mijne hulpmiddelen en krachten gedoogden, breidde ik den kring van dat onderzoek uit, en wat ik in uren van letterkundige verpoozing, aan ernstiger studie ontwoekerd, over den Noordschen geestenziener te weten kon komen, vatte ik zoo goed mogelijk binnen het kader eener historisch-psychologische Voordracht te zamen, terwijl ik enkele punten, die in den tekst slechts aangestipt worden, in de Aanteekeningen toelichtte of breeder besprak. Zoo ik een en ander thans ook in ruimer' kring doe verschijnen, het is niet slechts omdat de hier geschetste hoofdpersoon, aan velen minder bekend, ongetwijfeld nader kennismaking verdient, maar ook met het oog op teekenen en behoeften des tijds, die in de Voorlezing zelve nog nader aangeduid worden, en een woord van ernstige waarschuwing door het voorhouden van den spiegel der geschiedenis, naar het mij voorkomt, niet overbodig maken. Reeds heeft het Ongeloof onder ons verbazende verwoestingen aangericht, maar wij zijn nog evenmin aan het einde van den weg, waarop thans het

Bijgeloof met opgeheven hoofde vooruit treedt. Eene studie over Swedenborg is, ook zonder uitvoerige toepassing, uitnemend geschikt om wie dieper nadenkt zoowel tegen het een als tegen het ander te wapenen. Bij den wensch, dat de mijne in hare bescheidene mate daartoe althans iets moge bijdragen, voeg ik tegelijk het verzoek, dat, indien deze schets soms in handen mocht komen, die mij nog iets naders aangaande Swedenborg en zijn verkeer en invloed in ons land kunnen mededeelen, de welwillende aanwijzing daarvan mij niet onthouden blijve!

J. J. v. O.

Het jaar Twee en zeventig, dat reeds eenigen tijd achter ons ligt, heeft meer dan menig ander den naam van Gedenkjaar verdiend. Ik denk bij dat woord wel terstond, maar in geenen deele uitsluitend aan zoo menige vaderlandsche herinnering, die ons allen bij den terugblik op 1572 ongetwijfeld terstond voor den geest rijst, en duurzaam in het harte blijft leven. Ook op velerlei ander gebied heeft het pasgenoemde jaar niet weinig te herdenken gegeven, en inderdaad opmerkelijk is het, hoe menig eeuwfeest men in den laatsten tijd in enger' of ruimer' kring had kunnen wijden aan merkwaardige personen of feiten, in geval men namelijk daaraan tijdig gedacht had, en daartoe wezenlijk gestemd was geweest. Zal ik enkele eeuwen vermelden, waarin het jaar Twee en zeventig iets gedenkwaardigs, van blijvende beteekenis bracht? Daar hebt gij — om maar niet verder dan de vier cijfers terug te gaan, en alleen van namen te spreken, waarop zich meer bepaald mijne opmerkzaamheid vestigde — het jaar **1272**, het sterfjaar van den meest beroemden Prediker zijner eeuw, den Franciskaner Berthold te

Regensburg, de Spurgeon van zijnen tijd, wien niet ééne kerk in Duitschland groot genoeg was, en die zich daarom dan ook maar meest in de open lucht, soms voor eene schare van zestigduizend menschen deed hooren. Daar is **1472**, het geboortejaar van Lucas Cranach, den ouderen, den bekenden schilder der Hervormingseeuw, tijd- en kunstgenoot van den grooten Albrecht Durer, vriend en geestverwant van Luther, wiens beeld hij meer dan twintigmaal schetste; de Hans Sachs der schilderkunst, gelijk men hem niet ten onrechte genoemd heeft [1]). Het jaar **1572** blijft merkwaardig, niet slechts als het onvergetelijk Geuzenjaar, maar o. a. ook in de geschiedenis der Reformatie van Schotland, als sterfjaar († 24 Nov.) van Calvijn's discipel en medestander John Knox, den onvertsaagden boetprediker aan het hof van de lichtzinnige Stuart, wien de vijand zelfs na zijn dood de getuigenis geven moest: »hier ligt de man, die nooit voor het aangezicht van eenig mensch heeft gevreesd." Aan **1672** kunt gij niet denken, of terstond zweeft u de naam van Frankrijk en Nederland, inzonderheid ook van Frankrijk en Utrecht te gelijkertijd op de lippen: het noodjaar, waarin de scepter van den veertienden Lodewijk op het veege vaderland rustte, en de grijze Voetius maanden achtereen de Roomsche mis in denzelfden Dom hoorde zingen, die reeds bijna eene eeuw achtereen de Psalmen van Datheen had gehoord [2]). Maar ook het jaar **1772** roept namen voor onze herinnering op, die door geen vriend van Kunst en Wetenschap, van Kerk en Theologie geheel onherdacht mogen blijven. Het was o. a. het geboortejaar van een Hoogduitschen dichter, die mij althans, en zeker velen met mij, bij uitnemendheid lief en waard is geworden, niet slechts om wat hij was, maar om wat hij nog verder beloofde te worden: den jongeling, dien Schleiermacher in zijne »Reden über die Religion" als »den göttlichen Jungling" prijst, en dien wij bijna den jongen Abraham des Amorie van der Hoeven van zijnen tijd zouden noemen; den zanger

van »wenn ich Ihn nur habe"; van »was wäre Ich ohne Dich gewesen"; van »Ich sage es jedem, das Er lebt", en zoo menig ander liefelijk kerklied; Friedrich von Hardenberg, meer algemeen bekend onder den naam van Novalis [3]). Maar bovendien zag dat jaar het graf boven het hoofd van een meer dan tachtigjarige sluiten, die in niet minder ruimen kring dan den pasgenoemden gehoor heeft gevraagd en gevonden voor wat wij nu nog maar voorloopig de scheppingen zijner phantasie zullen noemen; een man, die bij zijn leven schier alle Vorsten, Aanzienlijken, Geleerden, Denkers, Dichters, Dweepers in Europa van zich heeft doen spreken en hooren, en boven velen van hen nog na zijn' dood in de eerbiedige herinnering van ettelijke duizenden voortleeft. De Dante van het Noorden, zooals een voortreffelijk geschiedschrijver [4]) hem, wellicht ietwat overdreven, genoemd heeft, terwijl een niet minder voortreffelijk wijsgeer niet aarzelde eene paralel tusschen hem en Shakspere te trekken [5]); een man, in één woord, beurtelings als een Engel begroet en geloofd, en als een ijlhoofdige beklaagd en bespot; ik bedoel niemand minder, dan den bekenden Zweedschen geestenziener Emanuel Swedenborg.

Emanuel Swedenborg — ik heb toch geen verschooning te vragen, waar ik zulk een man, ruim honderd jaren na zijn' dood, voor een enkelen avond in een kring als dezen ga inleiden? Maar niemand althans verdient minder een onheusch onthaal dan de vreemdeling, die bij herhaling zoo lang in Nederland vertoefd, en het luide boven zoovele landen geroemd en bewonderd heeft. Nog minder vrees ik het verwijt, dat ik met u bij eene persoonlijkheid stil sta, die een verstandig mensch niet anders dan met schouder ophalen voorbij gaat. Over het geheel moet ik opmerken, dat een waarlijk verstandig mensch in de werkelijkheid niet zoo spoedig de schouderen ophaalt, als menig ander dit doet, hetzij in schijn

of in waarheid; maar bovendien, dat wie hier met zooveel minachting oordeelt, daarmede te gelijk den staf over eene zienswijze breekt, die zich tegenwoordig hoog boven alle andere stelt, en zijn wij wel onderricht, hare aanhangers alreede bij millioenen berekent [6]). Of weet gij niet, dat de kunst, die een eeuw geleden door Swedenborg en enkele anderen, naar het scheen, met gewenscht gevolg werd beoefend, — het geheimzinnig vermogen bedoel ik om met bewoners eener hoogere wereld te spreken — thans door geheele scharen wordt voorgestaan, en dat er zelfs boeken het licht zien, waarin het toekomstig leven »bij het licht der wetenschap," gelijk het heet, beschouwd en beschreven wordt [7])? Meende men tot dusver gewoonlijk, dat op dit duister gebied alleen het oog des geloofs eenig bevredigend licht kon aanschouwen, hoe wordt die bescheidenheid beschaamd, waar men het op stouten toon hoort verklaren [8]): »terwijl de nieuwste waarheden van het Spiritisme door geheel Europa als rijke goudaderen verspreid liggen, laat men zich bij ons door zijne ouderwetsche schuwheid weerhouden om er zelfs naar om te zien. Zoo is het mogelijk geweest, dat in ons vaderland sedert jaren een schat van Handschriften verborgen bleef, waarin het Spiritisme, zich aansluitende aan den tegenwoordigen stand der wetenschappen, allerwege de prachtigste vergezichten opent, en waarheden verkondigt, die op ieder gebied van menschelijke beschaving eene algeheele omwenteling medebrengen." — Ter goeder trouw, gelijk meermalen, valt het ons moeielijk hier geen bittere Satyre te schrijven.

Meent intusschen niet, dat wij ons heden met eene opzettelijke kritiek van dit merkwaardig streven des tijds zullen bezig houden, of een dadelijke polemiek tegen veel zullen voeren, dat wij op ons standpunt nu eenmaal met geen anderen naam kunnen aanduiden, dan dien van dwaasheid en zonde. Wij vermeldden het genoemd verschijnsel alleen, omdat het ons de natuurlijke aanleiding tot nadere kennismaking met Sweden-

borg bood, dien men toch in zekeren zin den vader, althans den grootvader der aangeduide richting kan noemen. Er is bovendien in zijn leven en werken nog menige andere trek, die opmerkzaamheid wekt en beloont; wat men van Göthe gezegd heeft, dat in hem wel tien menschen gevonden werden, het zou ook, althans voor de helft, van dezen geheimzinnigen Zweed kunnen gelden, dien wij van meer dan ééne zijde beschouwen kunnen, schoon al die onderscheiden gezichtspunten weder te zamen vloeien in den grond van éene belangwekkende persoonlijkheid. Welaan, verleent mij uwe welwillende aandacht, waar ik begin met u zijn Levensbeeld in breede trekken te schetsen, om daarna zijne Beteekenis op meer dan één gebied, ook in uwe schatting belangrijk, meer opzettelijk in het licht te doen treden. Op Herder's vraag: »verdient dieses menschliches Phänomenon nicht eine nähere Erwägung [9])" geloof ik, dat gij aan het eind van ons samenzijn een toestemmend antwoord zult geven.

Emanuel Swedberg [10]) — zoo heette hij oorspronkelijk — werd geboren te Stockholm, den 29^{en} Januari 1688 [11]). Zijn vader, Jesper Swedberg, was geestelijke van naam en rang; toen ter tijde hofprediker in Zwedens hoofdstad, later Hoogleeraar te Upsala, en eindelijk als bisschop van West-Gothland te Skara op hoogen leeftijd gestorven (1735). Hij was een geleerd en vroom man, die aan ieder zijner zeven kinderen, behalve menig goede les en een voortreffelijk voorbeeld, een exemplaar naliet zijner biographie, van ruim duizend folio bladzijden, met eigen hand geschreven, en nog heden ten dage op de bibliotheek van het Gymnasium te Skara bewaard. Van zijne moeder, die aan gade en kroost reeds vijftien jaren vroeger ontviel, Sara Behn, dochter van een Assessor in het mijn-collegie, blijkt het niet, dat zij dade-

lijken invloed op de vorming van onzen Emanuel oefende; over het geheel schijnt er tusschen dezen, den oudsten zoon des huizes, en de overige zes kinderen geen bijzonder nauwe gemeenschap bestaan te hebben. Te meer was zijn gemoed reeds vroegtijdig op hooger dingen gericht, en niet onbelangrijk is het, daaromtrent zijne eigene mededeeling aan een' zijner warmste vrienden te hooren [12]). »Van mijn vierde tot mijn tiende jaar," schrijft hij, »waren mijne gedachten onophoudelijk bezig met God, de eeuwige zaligheid, en de zedelijke ellende des menschen. Van mijn zesde tot twaalfde was het mijn grootst genoegen met de geestelijkheid te redeneeren over 't geloof, waarbij ik hun meermalen deed opmerken, dat onderlinge welwillendheid en liefde van dit geloof het eigenlijk leven uitmaakt, en dat deze liefde niets anders is dan liefde tot den naaste." Nog voegt hij er bij, en voor de ontwikkelingsgeschiedenis van zijn later stelsel is de aanhaling niet zonder belang: »ik kende toen geen andere leer, dan dat God de Schepper is en Onderhouder aller dingen, die den mensch verstand en goeden wil heeft gegeven, maar niets wist ik van het stelselmatig geloof, dat door God den Vader aan wien en wanneer Hij wil, zelfs aan de onboetvaardigen, de gerechtigheid of de verdiensten zijns Zoons worden toegerekend. Had ik van zulk eene leer hooren spreken, zij zou mij waarschijnlijk volstrekt onverstaanbaar geweest zijn." Men mag uit zulk een bericht wel besluiten, dat de opvoeding, die in de bisschoppelijke woning te Skara gegeven werd, een meer algemeen zedelijk en godsdienstig, dan streng kerkelijk-dogmatisch karakter vertoonde, en dat aan de kinderlijke vrijheid van denken en spreken op dit gebied reeds vroeg eene groote ruimte gelaten werd. Zelfs werd de vrije gedachten-uiting van den knaap over de genoemde onderwerpen van de zijde der ouders met onverholen ingenomenheid aangehoord; zij plachten somtijds te zeggen, dat het was, als hoorden zij Engelen uit den mond van hunnen Emanuel spreken. Ook dat

verhaalt hij-zelf in alle eenvoudigheid; al spoedig zien wij trouwens geheel zijn leven- en geestesontwikkeling voor langen tijd eene andere wending nemen. Door zijn uitmuntenden vader met warme liefde voor een wetenschappelijk leven vervuld, en geheel vrijgelaten in de keuze zijner toekomstige loopbaan, legt hij zich te Upsala op de kennis der doode talen, maar ook en vooral op die van Wis- en Natuurkunde toe, en zegt zijne vaderlandsche Hoogeschool niet vaarwel, zonder zich het Doctoraat in Natuurlijke Philosophie en Letteren, dáar te dien tijde vereenigd, met eere verworven te hebben. Weldra begeeft hij zich nu gedurende een viertal jaren op reis naar Engeland, Duitschland en Holland, zoover men kan nagaan tot geen ander, dan een wetenschappelijk doel; te Utrecht vertoefde hij eenige maanden in het jaar der sluiting van den ongelukkigen Utrechtschen vrede (1713). Op zeven en twintigjarigen leeftijd, rijker aan kennis en ervaring in het Noorden teruggekeerd, trekt de jeugdige geleerde door zijnen aanvankelijken roem de vorstelijke opmerkzaamheid tot zich. Door Karel XII wordt hij in 1716 tot Assessor aan het hooge Landscollegie voor de Bergwerken te Stockholm benoemd, eene betrekking, die hij meer dan dertig jaren met eere bekleed heeft; en slechts drie jaren na zijne aanstelling, kort na 's konings dood, nam diens zuster en troonopvolgster den Assessor in den adelstand op, met verandering van zijnen naam in dien van Swedenborg, en met vermoedelijke toevoeging van den Baronnentitel [13]). Nu als lid der volksvertegenwoordiging in de vergadering der Rijksstenden toegelaten, ziet hij zich de gelegenheid aangeboden om in ruimen kring voor volk en vaderland nuttig te zijn, en hij kwijt zich daarvan met nauwgezetheid en ijver. Ongelukkig in zijne eerste liefde voor de schoone dochter van een zijner ambtgenooten, en dien ten gevolge steeds ongehuwd gebleven, kiest hij de wetenschap, die hij dient, tot trouwe gezellin op zijn weg, en wordt door een rustelooze zucht naar onderzoek

en arbeid gedurig op nieuw naar den vreemde, inzonderheid naar Engeland heengedreven, niettegenstaande hij de taal van dat land levenslang slechts gebrekkig sprak en verstond. Tragisch genoeg, had hij bij zijn eerste bezoek in London schier vrijheid en leven bedreigd gezien, daar hij, tegen het streng verbod in, zich niet aan de quarantaine gestoord had, maar ongevraagd aan wal was gegaan. Het heeft hem echter niet afgeschrikt, blijkens zijne vele verdere reizen, slechts nu en dan door een tijdelijk oponthoud van eenige maanden of jaren in de vaderlandsche streken vervangen. In het buitenland vooral verzamelde hij de bouwstoffen voor wat hij op het gebied zijner wetenschap met schier onbegrijpelijke vlugheid verarbeidde, en was er wederom een Manuscript gereed, of althans genoegzaam gevorderd, 't werd hem een nieuwe aanleiding om naar Engeland, Holland, Italië of Duitschland te trekken, en de buitenlandsche pers onder de vruchten zijner onvermoeide vlijt te doen zweeten [14]).

Zoo ging het voort tot in 1745, [15]) en zoo had het nog lang kunnen voortgaan, had niet in April van dat jaar iets zonderlings plaats gegrepen, dat aan geheel het in- en uitwendig leven van Swedenborg eene andere richting gaf. Naar zijne eigene mededeeling namelijk [16]) was hem in April van dat jaar, terwijl hij zich te London bevond, de Zaligmaker persoonlijk verschenen, omstraald van een schitterend licht, in een purperen mantel gehuld, en met het woord op de lippen: »Ik ben God de Heer, de Schepper en Verlosser; Ik heb u uitverkoren om aan de menschen den verborgen zin der H. Schriften te verklaren; Ik zal u dikteeren, hetgeen gij te schrijven hebt." »Denzelfden nacht," voegt Swedenborg er met volle verzekerdheid bij, »werden de oogen ontsloten van mijn inwendigen mensch; zij werden geschikt gemaakt om in den hemel, de hel en de wereld der geesten te staren. Ik vond er overal bekenden, nu reeds vroeger,

dan eerst onlangs gestorven." Wie denkt hier niet on willekeurig aan het schoone woord uit den aanhef van Göthe's Faust:

> Het geestenrijk is niet gesloten;
> Uw zin ontbreekt, uw hart is dood.
> Op, leerknaap, baad nu onverdroten
> Uw aardsche borst in 't morgenrood!

Maar wat dáar verdichting blijft, het is voor Swedenborg eene hemelsche werkelijkheid, die voor het verder verloop van zijn aardsche leven beslist. Geen wonder, dat hij in 1747, naar zijn vaderland weergekeerd, een eervol ontslag uit zijn' maatschappelijken werkkring verlangt en verkrijgt; niet naar de diepten der aarde, maar naar de hoogten der hemelen zullen voortaan de blikken van dezen »dienstknecht van Jezus Christus", gelijk hij voortaan bij voorkeur zich betitelt, gericht zijn. De helft van zijn inkomen mogt hij voorts levenslang als pensioen na zoo langen diensttijd genieten; den hoogeren rang, bij zijne demissie hem aangeboden, wijst hij bescheidenlijk af. Het worden nu geen reizen meer naar Engeland en het vasteland van Europa; neen, gelijk hij stijf en sterk blijft beweren, werkelijk naar den hemel en de hel, naar de onderscheiden planeeten van ons zonnestelsel, tot zestigmaal toe; zelfs naar andere, nog meer verwijderde hemelstreken met rustelooze vaart ondernomen; met al de naïveteit eener onbetwistbare goede trouw, en tevens met verbazende uitvoerigheid te boek gesteld in grooter of kleiner détails, en tot in hoogen ouderdom volgehouden, zonder dat overigens de reiziger, wat déze wereld betreft, nog iets meer stationair dan vroeger geworden is. Nu en dan toeft hij eenigen tijd in zijne smaakvolle woning te Stockholm, maar meestentijds elders; herhaaldelijk ook maanden achtereen in ons Amsterdam, en al zijn tijd, kracht en geld — het is niet ten volle klaar, hoe hij altijd aan dit laatste in zoo ruime

mate gekomen is [17]) — besteedt hij aan de uitgaven van nieuwe geschriften, waarin hij nimmer op die zijner vorige levensperiode terugwijst, maar eenvoudig mededeelt, wat hij verklaart van den Heer ontvangen te hebben. Na 1761 trok hij zich geheel van het openbare leven terug, om zich onverdeeld te wijden aan wat hij als zijne hoogere roeping beschouwde. In ruimen kring bleef hij vertrouwen en achting genieten, en toont hij ook niet onduidelijk, hoe weinig hij kerkelijke leer- en instellingen voor zichzelven waardeert, wèl wordt nu en dan het grijzend hoofd door den geestelijken banvloek bedreigd, maar ten einde toe vindt hij zich door machtige vrienden, door vorstelijken invloed zelfs tegen iederen lastigen aanval in voldoende mate gedekt [18]). Zijn leven blijft rusteloos werken voor zijn hoogste ideaal, de kerk van het nieuwe Jerusalem, tot hij eindelijk op meer dan vier en tachtigjarigen leeftijd den 29en Maart 1772 te London ontslaapt; tot zijn jongsten snik in woord en daad aan zichzelven onwrikbaar gelijk; door zijn eenvoudigen huiswaard en enkele vertrouwde vrienden in die omgeving met volle oprechtheid betreurd [19]), en in de kapel der Zweedsche ambassade aldaar op plechtige wijze begraven. »Zijn stoflijk deel" — dus heette het al spoedig daarna:

> Zijn stoflijk deel is hier in Zweden's kerk gebleven,
> Maar eeuwig zal zijn geest door zijne werken leven." [20])

Opzettelijk nam ik, bij het schetsen van Swedenborgs leven, de meest mogelijke beknoptheid in acht, omdat dit leven voor het uitwendige niet rijker is aan merkwaardige omstandigheden en ontmoetingen, dan dat van menig ander geleerde, terwijl bovendien meer dan éene bijzonderheid beter hare plaats zal vinden in het ander, meest uitvoerig deel onzer rede. Het is ons minder om de uitwendige Biographie,

dan om het innerlijk levens- en karakterbeeld van den raadselachtigsten aller ons bekende Zweden te doen; om zijne Beteekenis in den hoogeren zin van het woord, m. a. w. om de eigenaardige plaats, die hem in het intellektueel en godsdienstig leven der achttiende eeuw moet toegekend worden. Reeds zeiden we, dat zich in Swedenborg meer dan éene physionomie onderscheiden liet, hoe zeer dan ook de eene veel meer interessant dan de andere, en we durven ons vleien, dat gij u de nadere kennismaking in geenen deele beklagen zult, wanneer wij, van het mindere tot het meerdere opklimmende, u op de meest in het oog vallende trekken dezer zeldzame persoonlijkheid wijzen.

En mogen wij dan niet allereerst met een enkel woord van Swedenborg als Letterkundige spreken, al erkennen we terstond, dat zijne grootste beteekenis in geenen deele op dit gebied is te zoeken? Maar vermelding verdient het althans, dat hij in zijne jeugd aan de Muzen en Gratiën op eene wijze geofferd heeft, die duidelijk toont, wat hij ook als Letterkundige en Poëet had kunnen worden, indien hij ernstig gewild had. Reeds als student paraphraseerde hij het slot van den Prediker in Latijnsche verzen zoo keurig, als die slechts zelden gelezen worden, en zeker zou niemand, alleen met zijn later leven en werken bekend, het verwacht hebben, dat de een en twintigjarige jongeling de Universiteit zou verlaten met een Latijnsch Proefschrift over de Spreuken van Seneca en P. Syrus, die hij uitgaf met de noten van Erasmus en de Grieksche vertaling van Scaliger [21]). Zes jaren later zond hij eene kleine verzameling Fabelen en Allegoriën in Latijnsch proza in het licht, eene soort van navolging der Herscheppingen van Ovidius, [22]) al spoedig door een Bundel Latijnsche gedichten, van zeer gemengden, doorgaans vroolijken, levenslustigen inhoud gevolgd. [23]) Ook van zijne wetenschappelijke tochten in de eerste jaren gaf hij een Reisverhaal

(Itinerarium) uit, waarin hier en daar de dichtader duidelijk doorspeelt, en eene aesthetische levensopvatting in den gewonen zin des woords zich in geenen deele verloochent. Hij is kennelijk één van hen, die »das Schöne in 's Leben legen", en binnen voegzame grenzen niet afkeerig van wat de zinnen streelt en bekoort. Op eene Rotterdamsche kermis bijvb. gaat hij wat daar voor den vreemdeling belangwekkends te zien is, niet met gesloten oogen voorbij; in Frankrijk en Italie laat hij zich nu en dan bij ballet en opera vinden, en houdt zijne opmerkingen over het daar werkend personeel in zijn Journaal niet terug. Ongetwijfeld hebben latere bewonderaars deze eerste bloesems van een krachtig ontluikenden geest ver boven de waarde geschat, en zelfs aan zijn dichtbundel ten onrechte eene plaats nevens het meesterwerk van Ovidius toegewezen. De poëtische loopbaan van Swedenborg was trouwens vóor zijn dertigste jaar reeds gesloten, en even weinig als de studie was voorts de liefde bij machte om hem in het vervolg van zijn leven boven de meest nuchtere realiteit te verheffen. Slechts een enkele maal komt hij dan ook later, bij eene zeer merkwaardige gelegenheid, met kennelijk welgevallen op dezen dichterlijken arbeid terug. [24]) Toch is ons zijne kleine litteraire nalatenschap van waardij en beteekenis, niet slechts als proeve hoe doorgaans de uitnemendste geesten ook eene dichterlijke periode doorloopen, maar vooral als bewijs, dat het Swedenborg, den Rationalist — »wreeker der rede, rationis ultor," gelijk hij na zijn dood werd genoemd — in geenen deele aan eene levendige en prikkelbare phantasie heeft ontbroken. De opmerking zal ons later hare natuurlijke diensten bewijzen.

Veel belangrijker plaats intusschen in de geschiedenis zijner eeuw, wij geven het gereedelijk toe, bekleedt Swedenborg als Geleerde in den eigenlijken zin van het woord, bepaald als beoefenaar der Wis- en Natuurkundige wetenschappen.

Eene verzameling Latijnsche Verhandelingen op dit gebied, die hij in vereeniging met anderen uitgaf, [25]) grondvestte reeds vroegtijdig zijnen roem zoowel in als buiten zijn vaderland, die voorts onophoudelijk klom. Meer dan twintig jaren achtereen publiceerde hij een reeks belangrijke losse geschriften over Mathesis, Algebra, Astronomie, Geologie, en zond ten jare 1734 zijne Philosophische en Mineralogische werken in het licht, in drie Folio deelen met ruim honderdvijftig gravuren, op kosten van den Hertog van Brunswijk gedrukt, die hem een gouden medaille en een zilveren beker vereerde. [26]) Zij zijn slechts de voorloopers van een uitvoerig geschrift over het dierenrijk, dat zes jaren later verschijnt, en waarin hij de physiologie en anatomie van het dierlijk leven verklaart, ten deele ook bij het licht, door onze landgenooten Boerhaave, Swammerdam en Leeuwenhoek opgegaan. [27]) Middelerwijl — als had hij de schrijfwoede van zijn vader geërfd, die zelf verklaart, dat tien wagens niet in staat waren om alles te laden, wat hij geschreven en op eigen kosten had uitgegeven, het ongedrukte niet mede geteld — middelerwijl vindt hij gelegenheid om over het decimaal stelsel en de vaderlandsche finantiën, over ebbe en vloed, over de construktie van dijken en dokken, en dergelijke aangelegenheden meer, zoo te schrijven, dat hij niet alleen bewonderd, maar gehoord, en niet slechts als Polygraaf, maar als Polyhistor geroemd wordt. Ik waag mij natuurlijk aan geen waardeering van verdiensten op een mij gesloten terrein, maar zoowel tijdgenoot als naneef heeft hier ondubbelzinnig uitspraak gedaan. De vakante katheder van Celsius te Upsala werd op nog jeugdigen leeftijd met den meesten aandrang hem aangeboden, maar bescheiden geweigerd. Frankrijk vertaalde een deel zijner geleerde geschriften; de keizerlijke Academie van Petersburg nam onder hare leden hem op, gelijk de koninklijke van Stockholm dit reeds eenige jaren vroeger had gedaan, en tot van de verre overzijde der zee zocht nog

in onze eeuw eene welsprekende stem naar de krachtigste woorden om zijnen lof te trompetten [28]). Geen wonder, voorwaar, daar de vermaarde Theorist ook op zijnen tijd een niet minder voortreffelijk Practicus bleek, die in moeielijke gevallen uitnemend raad wist te schaffen. Dit ondervond Karel de Twaalfde in 1718 bij den oorlog met Denemarken, toen zijn zwaar geschut onder de sterke wallen van Fredricshall moest worden overgebracht. Het vindingrijk vernuft van zijnen ambtenaar Swedenborg vond eene soort van rolmachine uit, waardoor één sloep, vijf groote booten en twee galeien, die tot transport moesten dienen, vijf uren ver, over berg en dal naar het gewenschte punt werden voortgeschoven.

Toch zou het weldra ook in Swedenborg blijken, dat de mensch bij brood alleen niet zal leven, zelfs bij het brood der exacte wetenschap niet. Daalt hij jaren achtereen onvermoeid in de diepten der aarde — de Stalaktiten b. v. van de beroemde Baumanshöhle in het velen onzer bekende Hartzgebergte werden door hem nauwkeurig onderzocht en beschreven — het is slechts om zich later op rustelooze vleugelen tot altijd hooger sfeer te verheffen. Te midden zijner natuur- en wiskundige studiën openbaart zich al spoedig het streven om tot den diepsten levensgrond der waargenomen verschijnselen doortedringen, en alzoo de hoogere éenheid der onafzienbare veelheid te vinden. Reeds in 1734 gaf hij eene Inleiding tot de Philosophie van het Oneindige uit, waarin, gelijk in enkele andere geschriften [29]), het opmerkzaam oog de kiemen zijner latere geestesrichting ontdekt. Inzonderheid echter na het beslissend jaar 1745 treedt hij geheel van het terrein der gewone Natuurphilosophie op dat der geestelijke aanschouwing en bespiegeling over, en handhaaft daarop gedurende zeven-en-twintig jaren het karakter, waarin wij hem in de derde plaats laten optreden, van den meest vermaarden Theosoof der achttiende eeuw. Theosoof en Theosophie, gij verstaat

dat woord, naar ik hoop, of laat anders gaarne het onderscheid tusschen haar en de Theologie in den gewonen en gezonden zin des woords u herinneren [30]). Is de laatste de wetenschap des geloofs, d. i. die kennis van God en goddelijke zaken, die uit het levend geloof in zijne Heilsopenbaring geboren wordt, bij het eerste woord daarentegen hebt gij aan die hoogere, voor den oningewijde verborgen wijsheid te denken, waarvan de priester zich op eene onmiddellijke kennis der onzienlijke dingen verheft, bij het innerlijk licht eener persoonlijke openbaring verkregen; eene geestesrichting, die historisch reeds wortelt in, althans kennelijk verwantschap toont met de oude religieuse mysteriën van het Oosten, de Kabbala van Israël, de Astrologie en Alchymie der middeneeuwen, de Rozenkruizers van later' tijd, en wat ge meer op deze lijn u herinnert; hooge wetenschap volgens sommigen, louter phantasie volgens anderen, eene soort van geheimleer in één woord, in welker gedenkrollen gij den naam van Theophrastus Paracelsus ontmoet, maar ook van Jacob Böhme, den diepzinnigen schoenmaker uit Görlitz, den »heiligen" Böhme, den Philosophus Teutonicus, gelijk zijne vrienden hem noemen, voorlooper en geestverwant, naar men wil, van een Schelling, Baader, Rothe en andere hoogontwikkelde geesten. Hoe men ook over het algemeen de meerdere of mindere waarde dezer richting beoordeele — het is hier de plaats niet, daarin dieper te treden, — dat Swedenborg in de rei dézer onafhankelijke denkers en vorschers een eerste plaats bekleedt, zal wel niemand ernstig betwisten, en zeker beloont het de moeite, althans met breede trekken, de eigenaardigheid van zijn stelsel te schetsen.

Uitgangspunt der Theosophie van Swedenborg is zijne Natuurphilosophie, die zich aan de Cartesiaansche beginselen aansluit, en een geheel atomistisch karakter vertoont. Niet ten onrechte heeft men uit dien hoofde zijne latere leer »eene

sublimatie van zijn vroeger wetenschappelijk stelsel" genoemd; de consequentie der groote beginselen, die reeds lang zijne voorstelling van den samenhang en den grond des natuurlijken levens beheerschten. Stelselmatig zoekt hij in zijn denken alle Dualisme tusschen geest en stof te ontkomen, en zoo nauwkeurig mogelijk aan te wijzen, hoe tusschen die beiden tot in de kleinste bijzonderheden toe eene volmaakte overeenstemming (harmonia constabilita) bestaat. Elk zichtbaar verschijnsel namelijk heeft, volgens hem, als onder en áchter zich eene onzichtbare realiteit, die daarmede als het ware correspondeert, en wie deze »correspondentie" behoorlijk vatten en in het licht stellen kan, hij heeft in beginsel het wereldraadsel begrepen. Het woord van Göthe: »alles Vergängliche ist nur ein Gleichnisz", is ook de hoofdgedachte van Swedenborg, zooveel mogelijk in hare uiterste consequentie ontwikkeld. Het gansch heelal is in zijn oog als één tempel met tallooze hieroglyphen bedekt, waarvan de verborgen zin moet opgediept worden, die tot het uitwendig schriftteeken staat, juist als de kern van den boom tot zijn' schors. Ook het menschelijk lichaam is slechts het omhulsel eener verborgen' geestelijke lichamelijkheid, ja zelfs de oneindige Geest is in geenen deele zonder lichaam te denken. Zoo concentreert zich het gansche heelal ten slotte voor zijne innerlijke aanschouwing in de onmetelijke figuur van één alomvattenden Hemelmensch, die hemel, aarde en hel in zich besluit, zoodat de verschillende werelden en hare bewoners als 't ware zijne bestanddeelen uitmaken. De wording aller dingen stelt Swedenborg zich voor, als uitgegaan van één »natuurpunt", in de oneindige ruimte aanwezig, in hetwelk de Schepper eene onbegrensde kracht heeft gelegd, kiem en kern van alles, waaruit, altijd in spirale richting, »de eerste stoot tot eene eeuwige beweging" is uitgegaan, zoodat eerst tallooze atomen; uit deze weder, altijd volgens dezelfde wet, de natuurkrachten; uit deze de elementen, en uit de wisselende werking der laat-

sten, eerst de meer eenvoudige, daarna de meer samengestelde levensvormen zijn te voorschijn getreden.

Het is er echter ver van verwijderd, dat Swedenborg, gelijk zoo menig ander, die over den grond en de wording der dingen speculeert, dit alles zou hebben voorgedragen, als vrucht van eigen wijsheid alleen. Grondslag zijner Theosophie is en blijft zeer bepaald de H. Schrift, maar de H. Schrift naar haren verborgen zin, waartoe hem, naar zijn beweren, door de ontsluiting van zijn innerlijk oog de sleutel is in handen gegeven. Ook hier namelijk, evenals op het gebied der natuur, beantwoordt, zegt hij, aan ieder uitwendig teeken noodzakelijk een innerlijk feit, en deze „correspondentiën" opzettelijk natesporen, is de eigenlijke taak van den uitlegger. Niet alle Bijbelboeken intusschen kunnen geacht worden het Woord van God te bevatten. Van de Schriften des O. V., worden er tien, van die des N. V. niet minder dan twee en twintig ter zijde gesteld. Van het eerste gelden alleen de vijf boeken van Mozes, Jozua, de Richteren, de boeken Samuëls en der Koningen, benevens de Psalmen, Jesaia, Jeremia, het Klaaglied, Ezechiël, Daniël, en de twaalf kleine Profeten; van het tweede slechts de vier Evangeliën en de Apocalypse. De overige, hoe betrekkelijk leerzaam, zijn hem van veel lageren rang, dewijl zij voor zijn doel hem niets geven. In den aldus gedunden Bijbel echter is nu verder geen volzin, geen woord, geen letter zelfs, waaruit geen verborgen beteekenis moet opgediept worden. Werkelijk bieden dan ook de Schriften, die hij overhoudt, hem daartoe overvloedige stof; in acht zware kwartijnen heeft de onvermoeide Auteur het niet verder dan tot de toelichting van Genesis en Exodus gebracht. Ook zonder dat wij proeven vermelden [31]), blijkt het van zelf, dat hierdoor niet weinig vreemds en ongehoords aan het licht komen moet, maar dat nieuwe is, volgens Swedenborg, in zeker opzicht het oude. Immers, reeds Henoch en Methusalem legden zich met goed ge-

volg op de studie der »correspondentie" tusschen het zichtbare en onzichtbare toe, en de verborgen zin der gewijde boeken was reeds voor vele eeuwen in het Oosten bekend; van daar, dat b. v. de Oostersche wijzen zoo duidelijk den Christus herkenden, dien de Joden in hunne blindheid verwierpen. Onder Israël echter en reeds van ouds in de Christelijke kerk ging deze kostbare wijsheid verloren, en het is er zelfs verre van verwijderd, dat de Kerkhervorming eene herstelling der belijdenis van het onvervalscht Evangelie mocht heeten; ook hier was nog betrekkelijk waarheid met jammerlijke dwaling vermengd. De toestand der Hervormers na hunnen dood mag dan ook veeleer beklaagd, dan benijd worden. Swedenborg, de Lutheraan, heeft op zijne reizen door de geestenwereld Luther niet in den hemel, maar in een vagevuur aangetroffen, waar hij het zwaar genoeg te verantwoorden had, schoon hij nu op weg scheen van zijne dwaalbegrippen terug te komen. Melanthon vond hij bezig met het schrijven van een boek, zonder dat hij wezenlijk vorderde, daar telkens zijne woorden: »het geloof alleen maakt zalig" door eene onzichtbare hand werden uitgewischt, en Calvijn zag hij verwezen naar een donkeren kuil in het gezelschap van afschuwelijke geesten. Eene betere periode is dus eigenlijk pas voor kerk en wereld begonnen, sinds aan Swedenborg het licht eener hooger' openbaring geschonken is. Hij weet ons zelfs te verhalen, dat het jongste gericht ten jare 1757 over de oude wereld en kerk is voltrokken. Hij zelf is er bij tegenwoordig geweest. Alle natiën en kerken zag hij in geregelde orde voor hooger vierschaar verschenen; in het midden de Protestanten, naar onderscheiden landen gerangschikt; daar buiten, aan de ééne zijde de Roomschgezinden, aan de andere zijde de Mahomedanen, terwijl een onafzienbare menigte Heidenen het geheel als een cirkel omsloot. De welgezinden uit de buitenchristelijke godsdiensten werden, nadat zij hunne dwaling erkend hadden, met de echte Christenen vereend en

behouden; de onverbeterlijken, met name de Roomschgezinden, ook onder den naam van Babel aangeduid, in den afgrond geworpen; anderen daarentegen naar een andere streek gezonden, om eerst door Protestantsche geestelijken uit het Woord onderricht, en na behoorlijk genoten onderwijs in den hemel opgenomen te worden.

Het ligt wel in den aard der zaak, dat in een stelsel als dit de Apocalypse eene zeer belangrijke plaats moest beslaan. Werkelijk is zij dan ook voor Swedenborg het middelpunt van den ganschen Kanon des N. V., een geheimschrift dat hem, ten gevolge eener nieuwe Apokalypse, op geheel nieuwe wijze verklaard is geworden. Reeds de titels zijner werken bewijzen, hoe zeer hij zich bij voorkeur met de studie van dit Bijbelboek bezig hield; er zijn er onder, die een theosophischen mond moeten doen watertanden [32]). Geïnspireerd in gelijken zin als de Apostelen en Profeeten weleer noemt onze Ziener zich niet, maar wel kent Hij zich eene bijzondere onderwijzing (rational instruction) van Boven toe, ten gevolge waarvan hij op dit gebied kon spreken met afdoend gezag. Nadat zijn zielsoog ontsloten is, deelt hij eenvoudig mede, wat hij gezien en gehoord heeft (ex visis et auditis), zonder anderen waarborg, dan die in zijn eigen woord is gegeven. Het was er dan ook ver van verwijderd, dat hij eenigen prijs zou gesteld hebben zelfs op naam of schijn van rechtzinnigheid; integendeel de ketterijen, tot wier straf in vroeger eeuw de brandstapel opgericht werd, blijken onbeduidende beuzelingen bij die, welke hij zonder verbleeken of bloozen doet hooren. Op sommige punten laat hij Roomsche, op andere half-rationalistische aspiratiën doorstralen, van welke wij lichtelijk begrijpen, dat zij menigeen zijner tijdgenooten en later verdacht en aanstootelijk waren. Met verwerping der kerkelijke Triniteitsleer, kent hij geen anderen God, dan die in Christus als mensch op aarde verschenen is, en wiens verschillende attributen, maar zonder persoonlijk onderscheid, door de na-

men van Vader, Zoon en H. Geest worden uitgedrukt. Hunne onderlinge verhouding komt ongeveer overeen met die, waarin bij den mensch lichaam, ziel en geest tot elkander staan. De menschwording Gods, in Christus begonnen, wordt voorts onophoudelijk voortgezet; in ieder, die Jezus' geboden bewaart en zijn voetspoor volgt, vindt dezelfde vereeniging van goddelijk en menschelijk plaats. Erfzonde in den kerkelijken zin des woords bestaat er niet; wel eene zondige neiging in ieder mensch, die verlossing van Godswege voor hem noodzakelijk maakt. Deze verlossing echter komt tot stand, in geenen deele door het verzoenend sterven van Christus, die met zijn offer de zonde bedekt en den zondaar rechtvaardigt voor God: de leer der toegerekende gerechtigheid en der behoudenis alleen door geloof is in Swedenborgs oogen een gruwel. Van den Christus gaat eenvoudig de kracht uit, die den mensch in staat stelt, de zonde uit zijn hart te verbannen, door boete en bekeering de echtheid van zijn berouw te doen blijken, en in de school van strijd en gebed zijne zedelijke natuur te hervormen. Zoo valt in beginsel alle onderscheid tusschen rechtvaardiging en heiliging weg, en evenmin als de Schriftuurlijke leer der zonde komt die der genade in dit systeem tot haar recht. Van werkelijke mededeeling dezer laatste kan dan ook natuurlijk geen sprake zijn, allerminst door middel der Sacramenten, hoezeer deze laatste niet afgeschaft, maar slechts anders dan gewoonlijk beschouwd worden. De Doop is hem niets dan het middel om iemand optenemen in de gemeente des Heeren, terwijl het Avondmaal de echte kinderen Gods aanvankelijk in den hemel verplaatst. Zulk een echt kind van God wordt men, naar den Swedenborgiaanschen Catechismus, »wanneer men opziet tot den Heer, zijne verplichting jegens Hem en den naaste vervult, en een leven leidt naar den regel der tien geboden." In één woord, de verlossing wordt slechts in zoover vóor ons bewerkt, als zij ook werkelijk in ons tot stand komt, en

aan de vergeving der zonde gaat de verbetering des zondaars vooraf.

In het stelsel van Swedenborg is evenmin voor den Duivel, als voor de Engelen der kerkelijke voorstelling plaats. Engelen zijn hem niets dan de gestorven' brave menschen; duivelen niets dan gestorven booze menschen, die in het Generzijds hun tegenwoordig bestaan en bedrijf met geringe wijziging voortzetten. Het toekomstig leven mag, over het geheel niet slechts, maar in al zijne deelen, eene voortzetting, neen, eene weerspiegeling van het tegenwoordige heeten. Daar ver de meeste menschen een zeer gemengd karakter bezitten zijn zij, volgens Swedenborg, bij den dood nog evenmin voor den hemel, als voor een tegenovergestelden toestand geschikt. Zij worden uit dien hoofde omstreeks den derden dag na hun sterven naar eene tusschenplaats overgebracht, waar zich hunne wáre gedaante ontmaskert, en zij zichzelven herkennen. Ieders lot wordt door zijn' inwendigen toestand bepaald; de mensch is de schepper van zijn eigen heil of onheil, ook in de gewesten der onsterfelijkheid; praedestinatie bestaat er niet. [33]) Wat onverbeterlijk blijkt, zinkt telkens dieper; wat ter goeder trouw heeft gedwaald, komt terecht, nadat het beter onderricht heeft ontvangen en aangenomen. Zoo kunnen ook de grootste booswichten nog altijd zalig worden, mits het blijkt, dat zij werkelijk willen, want de menschelijke vrijheid, een der hoofdzuilen van Swedenborgs leergebouw, blijft ook dáar onverminderd bestaan. Hij zegt er gezien te hebben, die, na nu nog de waarheid te hebben leeren kennen, volstandig bleven weigeren haren eisch te gehoorzamen, en vrijwillig naar de plaats der pijniging wederkeerden, van waar zij gekomen waren. »The interior of their minds are fixed and determined." Natuurlijk moet dus ook deze jammerzalige toestand rijk aan velerlei verscheidenheid zijn. Eene andere is de straf der »Duivelen", bij wie de zelfzucht; eene andere, die der »Satans", bij wie

de liefde tot de wereld de bron der ongerechtigheid was. Volstrekte Godloochenaars worden — verstandig genoeg — tot de krankzinnigen-gestichten der geestenwereld verwezen. Zinken voorts vele veroordeelden in een jammerpoel neder, anderen zijn in tuchthuizen opgesloten, zonder vensters, maar van binnen door een dwaallicht beschenen, of zij wonen in woestijnen en hutten, rondom welke alles onvruchtbaar is, en in welke zich bovenaardsche slangen, draken, nachtuilen en andere dieren bevinden, die met hunnen boozen aard correspondeeren. Correspondentie toch tusschen aardsch en bovenaardsch is ook hier het grondwoord van álles; het leven aan gene zijde des grafs verschilt veel minder van het leven aan deze, dan men gewoonlijk gelooft. Paleizen en kerken aanschouwt men er, lusthoven en akkers, weiden en kudden, zeeën en vloeden, hofkoetsen en statiewagens, eene rijke verscheidenheid eindelijk van kleederen en kostumen alles naar de verschillende mate der intellectueele ontwikkeling. Ruimte is er in overvloed; hoe meer engelen er komen, te meer breidt de ruimte zich uit, en evenmin ontbreekt het aan tijd; het leven der Engelen is een eindeloos voorwaarts streven naar den bloeitijd eener eeuwige jeugd, zoodat juist de oudste Engel in waarheid de jongste van allen is. De individualiteit gaat voort zich in gewijzigden vorm te ontwikkelen; de Hollanders bijvb. — het wordt uitdrukkelijk verzekerd — houden niet op ook dáar voor den handel te leven; alles in den toestand eener verheerlijkte lichamelijkheid, want voor het dogma eener opstanding ten laatsten dage is in dit stelsel geen plaats. Natuurlijk zijn hier dus ook vele rangen en klassen, ieder weder in drie graden verdeeld, naar de drie voornaamste richtingen van den geest, óf op vrijheid, óf op liefde, óf op onbepaalde gehoorzaamheid aan hetgeen waar is en goed. Tusschen deze hemellingen en de aardbewoners blijft veelvuldig rapport bestaan; uit den toon uwer stem ontdekken de Engelen uwe liefde, uit de uitspraak der woorden uwe

wijsheid, uit den inhoud daarvan uwe kennis. Zelfs huwelijken worden letterlijk in den hemel gesloten, beter en wijzer en gelukkiger dan hier, en wel zoo, dat ieder echtpaar te zamen één Engel uitmaakt, terwijl de geestelijke kinderen, daaruit geboren, den naam van Waarheid en Gerechtigheid dragen. Ook kerk en preek wordt in Swedenborg's hemel in geenen deele gemist; tempelen zijn er, waarvan al de kostbare bouwstoffen geestelijke beteekenis hebben, en waarin al de hoorders zoo zijn geplaatst, dat zij den prediker hooren en zien, zonder dat iemand áchter den kansel mag staan, daar dit den voorganger hinderen zou. De laatstgenoemde (prediker, geen priester) is door den Heer zelven aangesteld en toegerust met de noodige gaven, zoodat hij niets leert dan zuivere en praktische waarheid. De Engelen betreuren het telkens, dat aangaande de gewichtigste zaken in de kerk op aarde nog zoo jammerlijke onwetendheid heerscht.

Ik zou vreezen te veel van uwe aandacht te eischen, wanneer ik in meer bijzonderheden trad, en u enkele visioenen van Swedenborg mededeelde, waarop zijne theorie van het leven der toekomst gebouwd is. [34]) Maar mogelijk interesseert het wel iemand, nog iets van de onderscheiden Planeeten te hooren, welke hij ons verzekert bezocht te hebben, terwijl hij van enkele, die hij onbetreden liet, de meest betrouwbare berichten ontving. Het is dáar echter, behoudens eene oneindige verscheidenheid van vormen en toestanden, in den grond der zaak al zoo ten naasten bij, »tout comme chez nous", schoon bepaald de bewoners van Jupiter en Mercurius, in wier midden hij eenige weken vertoefde, zeer vijandig tegen die der aarde gezind waren. Ook de planeeten zijn van wezens als de menschen bewoond, die in hunne verschillende eigenaardigheid telkens een gedeelte van den ons reeds bekenden Hemelmensch uitmaken, [35]) en in hun grondkarakter te gelijk correspondeeren met de ons bekende metalen. De Maanbewoners zijn in hunne natuur homogeen met het zilver; die van

Mercurius met het kwikzilver; van Venus met het koper; van Saturnus met het lood; van Mars met het ijzer; van Jupiter met het tin. De tinachtige bewoners van laatstgenoemde representeeren in deze hunne eigenaardigheid de phantasie, niet van den Ziener, maar van zijn reusachtigen Hemelmensch; een goed slag van volkje, schoon wat zonderling van gang en manieren, die o. a. veel van lang tafelen houden, en volstrekt niet om eenige wetenschap geven, die zij in hunne, niet zeer welluidende taal eenvoudig een schaduwbeeld noemen; terwijl zij van geen andere kennis willen weten, dan alleen van die door traditie wordt voortgeplant. Op eene andere planeet kwam hij met vrij wat meer ontwikkelde geesten in aanraking, die te zamen slechts een onbeduidend deel van de milt van den universeelen Mensch vormden, en niet weinig te zeggen hadden, maar overigens hunnen tellurischen bezoeker hoogst welwillend ontvingen.[36])

Nu, dit laatste verwondert zeker niemand, die zich eenmaal op de vleugelen der phantasie tot zoo duizelingwekkende hoogte liet dragen. Maar hier beneden althans zoudt gij meenen, dat eene stem, die zoo ongehoorde dingen verkondigt, bij schier niemand weerklank zou vinden? Het is daarvan zoover verwijderd, dat integendeel weinig Profeeten van den nieuweren tijd minder tegenstand hebben gevonden dan deze, ja, dat het hem in geenen deele aan bewijzen van eerbied en sympathie heeft ontbroken. Ten deele laat dit laatste zich zeker uit den vroegeren wetenschappelijken roem, uit den aanzienlijken stand, uit de streng zedelijke levenswijze des Zieners verklaren, die zich onveranderlijk aan de deugdelijke grondbeginselen hield, die hij zich voor gedrag en wandel reeds vroegtijdig had voorgeschreven.[37]) Maar zeker is het, waar wij in de vierde plaats op den Kerkstichter acht geven, en ons dus weder op betrouwbaren historischen bodem bevinden, dat wij ons geen oogenblik hebben voortebereiden

op den aanblik van iets, dat ook maar van ver naar een martelkroon lijkt. Integendeel, men vergeeft den man en grijsaard de bijzondere betrekking, waarin hij beweert tot hooger geestenorden te staan: men acht en eert er hem om, al behoudt ieder zich de vrijheid voor van over hem het zijne te denken. Zijne werken, voortdurend met onbekrompen hand aan aanzienlijke corporatiën en personen ten geschenke gezonden, worden weldra uit het oorspronkelijk Latijn in de voornaamste nieuwere talen overgebracht, en in betrekkelijk ruime kringen verspreid. Heftige tegenstanders der nieuwe leer worden in warme vrienden en verkondigers omgezet, en niet de smalle gemeente, neen, de aanzienlijkste klasse der maatschappij biedt de eerste steunsels voor »de kerk van het nieuw Jerusalem" aan. Inzonderheid door het schrijven van zijn reeds genoemd laatste hoofdwerk, de »Vera Christiana Religio" zocht Swedenborg die stichting voortebereiden, bij zichzelven vast overtuigd, dat hij de wereld niet zou verlaten, vóor hij dezen letterkundigen arbeid voltooid had. Werkelijk mocht het den reeds twee en tachtig jarige gebeuren, daaraan den 19en Junij 1770 de laatste hand te leggen, en uit dezen hoofde dien dag als geboortedag der genoemde kerkstichting vast te stellen. Afkeerig zelfs van den schijn van persoonlijk proselyten te maken, vergenoegt hij zich met de feiten — want dát waren het in zijne schatting, hij kon God en zijne heiligen als getuigen aanroepen — eenvoudig voor zichzelve te doen spreken, en met woord en schrift van het hem geschonken licht te getuigen. Zoo vormt zich bij zijn leven, trots talrijke en hardnekkige tegenstanders, reeds een kleine kring van trouwe vereerders, en zelf voorspelt hij kort vóor zijn dood, dat, bepaaldelijk in de jaren 80—90, die kring zich aanmerkelijk uitbreiden zal. Het gebeurt, althans in zoover dat hij na zijn dood veel grooter invloed en weerklank vindt, dan ooit bij zijn leven; en dat werkelijk in genoemde periode de grondslagen van den nieuwen kerkbouw gelegd worden.

Twee zijner vertrouwdste vrienden, de Luitenant-Generaal Toxen te Stockholm en de Lector in het Grieksch Dr. Beyer te Gothenburg, deden het hunne om zijne geschriften, zooveel nog noodig, in en buiten Zweden bekend te maken, en zij deden het niet te vergeefs. Te Stockholm ontstond in 1786 een exegetisch-philantropisch Genootschap tot voortplanting zijner ideën, dat zelfs Koning Karel den XIIIen onder zijne leden en begunstigers telde. Tien jaren later ontbonden, werd het door een dergelijk: Pro fide et charitate vervangen, dat, naar ik meen, nog bestaat. Zelf was ik ten jare 1868 in de gelegenheid optemerken, hoe diep een voetspoor de raadselachtige man had nagelaten in de hofwereld, die hem jaren lang zag leven en werken. Maar veel vroeger reeds dan in Zweden had zich in Engeland een kleine, doch welgesloten kring van vereerders en geestverwanten gevormd. De Rector van St. John's Church in Manchester, John Clowes († 1831) in 1773 voor de nieuwe leer gewonnen, verkondigde haar in zijne omgeving met Apostolische geestdrift, en bracht niet slechts een groot deel van Swedenborg's werken in zijne moedertaal over, maar gaf tevens ongeveer een zestigtal geschriften tot hunne verklaring en verdediging uit. Zoo won onze held te Manchester alleen ongeveer een zevenduizend-tal aanhangers, waarvan het cijfer nog toenam, toen van streng kerkelijke zijde de beschuldiging van ketterij uitgesproken, hoezeer later merkelijk verzacht was geworden. Te London ontstond in 1783 een uitgebreid gezelschap voor Theosophie, dat elken Zondag-avond geregeld vergaderde ter bespreking van Swedenborg's werken, en ook te Parijs een talrijke vertakking kon aanwijzen. Waarschijnlijk was het deze kring, waaruit in 1787 in Engelands hoofdstad eene afzonderlijke Swedenborgiaansche gemeente ontstond, waarbij een paar Wesleyaansche Methodisten de eerste predikers werden. Ook te Birmingham, Bristol en elders verrezen soortgelijke kapellen, en eene Vereeniging, ten jare 1810 te Lon-

don gevormd tot drukken en verspreiden van Swedenborg's werken, had veertig jaren na zijn dood niet minder dan 260,000 exemplaren in allerlei handen gebracht. Nog heden ten dage bestaan in Engeland ruim vijftig grooter of kleiner gemeenten van deze kleur, ten wier gebruike in 1828 een algemeene Liturgie en een Catechismus in het licht verscheen, die als symbolisch boek kon aangezien worden. In Schotland vond men, eenige weinige jaren geleden, een vijftal zusterkerken.

Waar Groot-Brittanje zoo voorging, kon natuurlijk Noord-Amerika onmogelijk achterblijven. Het ledental der kerk van het nieuw Jerusalem dáar en in Engeland schijnt nagenoeg aan elkander gelijk. In onderscheiding van het Methodisme, recruteert zij zich ook daar bij voorkeur uit de hoogere standen ([38]), heeft eene zeer geregelde organisatie, en houdt er een eigen tijdschrift op na, »the new Jerusalem Magazine," dat te Boston het licht ziet, en de kenmerkende leerstukken naar tijdsomstandigheden verklaart en verdedigt. De Swedenborgianen zijn er in drie onderscheiden kringen, de oostersche, westersche en middelste afgedeeld, en hebben, zoowel daar als in Europa, hunnen geregelden openbaren en huiselijken eeredienst, met meer of min eigenaardige vormen. Door geordende predikers voorgegaan, die onder een Bisschop als hoofd zijn vereenigd, vieren zij den eerstgenoemden doorgaans in kleine kapellen, in twee zalen verdeeld, de eene voor de plechtige bediening des Doops, de andere voor de gewone godsdienstoefening ingericht, waarvan de orde min of meer aan die der nationale kerk in Engeland en haren ritus doet denken.

Zoo is het in de Nieuwe wereld, die vruchtbare bodem, waar al wat ongewoon is en vreemd met verbazende snelheid ontkiemt. Maar ook op het vaste land van Europa is het er ver van verwijderd, dat de naam en leer van Swedenborg al spoedig op weg naar het land der vergetelheid kwam. In Zweden zelf rekent men althans, dat hij nog ongeveer tweeduizend aanhangers telt, en werden nog voor weinige jaren

vijftig predikanten uit één Bisdom bij de kerkelijke overheid van Krypto-Swedenborgianisme beschuldigd. Ook Polen, Rusland en Frankrijk bleven van dezen invloed niet vrij; de meest merkwaardige geschriften van Swedenborg werden in het Fransch vertaald en verspreid, eerst door Pernety te Parijs (1782), later (1819 en verv.) door den bibliothekaris Moët te Versailles, en nog weder in en na 1841 door J. F. E. Le Boys des Guays, die daaraan de helft van zijn leven heeft toegewijd (39). — In Duitschland werden de theosophische geschriften van Swedenborg het eerst vertaald en in sympathetischen zin besproken door den Würtembergschen prelaat F. C. Oetinger, die zich intusschen door het Consistorie tot verantwoording over den inhoud geroepen zag. »Gij kunt niet gelooven," schreef hij Oct. 1766 aan Swedenborg, „hoeveel ik om uwentwil heb moeten lijden;" later kreeg hij zelfs bevel om den Zweedschen geestverwant, als hij komen mocht, niet in zijn huis te ontvangen. Overigens was, bij alle wederzijdsche waardeering, toch de harmonie ver van volkomen; wel kende Oetinger hem een buitengewoon Sensorium toe voor de dingen der onzichtbare wereld, maar toch bleef hij hem met onverholen wantrouwen aanstaren, omdat zijne verklaring van de Apocalypse zoo belangrijk verschilde van die, welke hij in de school van den beroemden Bengel geleerd had, terwijl toch Swedenborg niets in de schaal kon leggen, dan een beroep op zijn eigen gehoor en gezicht, om de meerdere aannemelijkheid der zijne te staven. Gedurende vele jaren scheen voorts de naam van Swedenborg in Duitschland vergeten, tot hij opnieuw werd in eere gebracht door den onvermoeiden Tubinger bibliothecaris Dr. I. Tafel, die in 1824 begon een »Magasin für die neue Kirche" in het licht te zenden, straks door een aantal hoogst belangrijke geschriften over Swedenborg, en vernieuwde uitgave of vertaling zijner merkwaardigste werken gevolgd (40). In vereeniging met L. Hofacker in Tubingen en G. H. Werner in Reutt-

lingen heeft deze geleerde jaren achtereen met ijver en talent op dit gebied propaganda gedreven, niet zonder gunstig gevolg.(41) Zelfs in Oost-Indië en Zuid-Afrika zijn Swedenborgianen te vinden, en inzonderheid is de aandacht van velen hunner op Midden-Afrika heengericht, omdat zij niet vreemd aan het denkbeeld zijn, dat in het nog gesloten hart van dat land het lang verwachte nieuwe Jerusalem reeds volkomen georganiseerd zou bestaan. (Men kan zich voorstellen, met wat belangstelling de reizen van een Livingstone inzonderheid van déze zijde gevolgd worden!) Natuurlijk zoekt men dan ook in dien omtrek te koloniseeren, en het moet tot eer dezer menschen gezegd worden, dat van hunne zijde de slavenhandel een reeks van jaren met alle kracht is bestreden. Volgens sommige opgaven, die echter moeielijk te verifiëeren zijn, zou thans het ledental der kerk van het nieuw Jerusalem ongeveer vierhonderd duizend bedragen, waarbij intusschen niet te vergeten is, dat ook zulke geestverwanten tot haar plegen gerekend te worden, die hare in- en uitzichten deelen, zonder het daarom noodig te achten, hun eigen kerkgenootschap vaarwel te zeggen. De echte Swedenborgianen wenschen niet als eene der vele Christelijke sekten, maar als eene zelfstandige geestelijke gemeenschap beschouwd te worden, die de openbaring eener nieuwe Christelijke kerk, de kroon aller dingen, verwachten, en door hun geloof en leven verhaasten. Over het algemeen hebben zij dezen roem, dat zij geene fanatische drijvers of ijveraars, maar zachtmoedige, arbeidzame, weldadige menschen zijn, uitnemende philanthropen niet zelden, gewoon den Bijbel hunnen vader, Swedenborg hunne moeder te noemen, en zijne schriften als »het derde Testament" te beschouwen. Ook aan zendingsarbeid en scholen ontbreekt het niet in hun midden, en te minder laat zich hun spoedig uitsterven voorspellen, daar het zich nog altijd uitbreidend Spiritisme in Amerika hier en daar een licht verklaarbare sympathie voor de leden der kerk van het nieuw

Jerusalem toont. Dat zulken, die in onze eeuw, zonder zelve op het standpunt te staan van een Christelijk openbaringsgeloof, »het wonderbare in den nieuweren tijd" (42) tot een onderwerp van psychologische studie maken, zich in hooge mate voor Swedenborg interesseeren, ligt in den aard der zaak. Te meer mag het ons verwonderen, dat in het gastvrij en sektenrijk Holland wel Darbysten, Irvingianen, Baptisten, Mormonen, maar, behoudens eene enkele uitzondering wellicht in vroeger jaren (43), geen Swedenborgianen te vinden zijn. Toch is het zoo, maar men durft het nauwelijks luide herhalen, om geen gevaarlijke lusten te wekken.

Of — zou misschien het licht van dézen kant moeten komen, en de zekerheid, die men elders vruchteloos zocht, door Swedenborgs leer te verkrijgen zijn? Die vraag voert mij tot het laatste oogpunt, waaruit wij hem wilden beschouwen; eene zijde zijner persoonlijkheid, waarbij wij te uitvoeriger stilstaan, omdat die ongetwijfeld de meeste belangstelling wekt. Reeds raadt gij, dat ik Swedenborg, den Visionaris, den Geestenzienер, bedoel, en zeker, wanneer wij vragen, wat het is, waardoor hij zich de meer dan Europeesche vermaardheid verwierf, die hij nog heden geniet, het antwoord is, meer dan in iets anders, juist in deze benaming gegeven. Van de veertig zware kwartijnen zijner letterkundige nalatenschap — het nog onuitgegevene niet eenmaal medegerekend — zullen zeker die geschriften het langst in aandenken blijven, waarin hij met bijna diplomatische nauwkeurigheid rekenschap van zijne ervaringen en ontdekkingen op een grondgebied geeft, voor ver de meesten gesloten. En zeker, indien ten allen tijde het ongehoorde, het ondenkbare had ik bijna gezegd, de meeste opmerkzaamheid wekte, Swedenborg weet ons genoeg te verhalen, om voor geruimen tijd den slaap uit de oogen te bannen. Onophoudelijk wordt hij als opgenomen en verplaatst in eene onzichtbare sfeer,

ja, hij heeft niet eenmaal het zinnelijk oog te sluiten, om de bovenzinlijke wereld voor zich geopend te zien. Mag men hem gelooven, hem is wedervaren, wat geen ziener of zanger der gewijde of ongewijde oudheid in zulk eene mate geschied is. Met bijna dezelfde gemakkelijkheid zoekt en geniet hij den omgang van reeds gestorvenen, als van hen, die nog onder de levenden toeven, en in den droogsten stijl verhaalt hij u ten aanzien der wichtigste vragen, dat hij daarover nog pas met Paulus of Luther gesproken heeft. Niet slechts de aristokratie der geestenwereld, maar ook haar gepeupel ontmoet hij, zonder zich over iets te verwonderen, of door iemand te laten verschrikken. Hij bestudeert hunne zeden, bestraft hunne gebreken, beantwoordt hunne vragen, en geeft hun niet zelden nog meer licht, dan zij in staat zijn hem bij te zetten. De helden en heldinnen van Griekenland, zoowel als de meest beroemde mannen van Rome; de Patriarchen en Profeeten van Israël, niet minder dan de Apostelen en Evangelisten des Christendoms; de Pausen en Kardinalen van Rome, maar ook de Korypheën uit de eeuw der Hervorming; de vermaardste Wijsgeeren van vroeger en later tijd, en de Hoofden der merkwaardigste godsdienst-sekten; de pas gestorven Vorsten en Vorstinnen van zijn eigen vaderland, maar ook die van andere landen, mitsgaders een groot getal van minder eminente personen; wij zien ze als een onafzienbaar leger voorbij zijn oog defileeren, of liever, zij zijn hem als een eindeloos boek, met vreemdsoortige letters beschreven, dat hij naar willekeur opent, en dat hem schier geen enkel vraagteeken overlaat. Ook bijzonderheden van zeer teederen aard zijn hem niet onbekend; hij weet b. v. dat de gestorven vorsten uit het huis van Oldenburg het vrij wat beter hebben, dan de ontslapen koningen en koninginnen van Zweden, en ook, wat daarvan de reden is. Het is daarbij psychologisch merkwaardig, dat hij bij dit alles, met uitzondering van een enkelen jonggestorven broeder, van geen enkel lid zijner eigen

familie gewaagt; had op een zoo hoog geestelijk standpunt de natuurlijke betrekking voor hem al hare waarde verloren? Hoe het zij, waar gij hier de stem van het hart niet of nauwelijks verneemt, duizelt u daarentegen het hoofd bij menig kerkelijk-theologisch dispuut, dat gij, niet zonder schrik, uit de tegenwoordige naar de toekomende wereld ziet overgebracht. Van geheele conclaven, o jammer, zelfs van vrouwelijke geesten verneemt gij, waarin de voornaamste geschilpunten der Swedenborgiaansche theologie en theosophie de stof opleveren tot langdurig en ernstig débat, terwijl de Ziener zelf niet zelden het woord neemt, om door zijn advies een beslissenden steen in de schaal der discussie te werpen. Soms bieden hem de geesten eene niet overtollige hulp in redaktie of revisie der akten van het gevoerde proces, en moeten zij wel eens van den man, dien zij dienen, zeer ernstige bestraffingen hooren. Het Woord van God, gelijk hij het, geheel onafhankelijk, bij zijn innerlijk licht verstaat en verklaart, biedt hem aanleiding en vrijmoedigheid om aan bijna iedereen, bij voorkeur aan gevierde mannen en sektestichters, in het breede de les te lezen. Hij weet het beter, dan iemand hunner het ooit bij zijn leven gehoord heeft, of nog na zijn sterven voortgaat te weten. Zijne leer is DE waarheid, al het andere geheel of gedeeltelijk dwaling; vergefelijk slechts, voor zoover zij welmeenend is; voor gewetensvrijheid is even weinig in gene, als in deze wereld een plaats. Menig geschrift, hier met hooge lofspraak geroemd, is daar dan ook vergeten, neen, door hooger uitspraak veroordeeld. De Bijbel echter, in eigenaardig hemelschrift, ook daar in het binnenste van een hemelschen tempel als in een heilige arke bewaard, blinkt voortdurend in der engelen oog als een groote ster, soms als de zon, waarvan de wederschijn den prachtigsten regenboog vormt. Roert iemand met zijn handen of kleederen er het Bijbelboek aan, het is, of hij met glansrijk licht wordt omstraald; waagt daarentegen een ander, nog met schadelijke

dwaling bevlekt, het te aanschouwen of aan te raken, hij wordt als door een dichten nevel verblind, en een uitbarsting volgt, die hem terugwerpt in een hoek van de kamer [44]). Geen wonder, de Schrift is hem eigenlijk niet minder dan — de Heer zelf.

Dit alles, en nog vrij wat meer verhaalt Swedenborg, niet als beeldspraak, maar als uitdrukking eener bovenaardsche werkelijkheid. Ook den toestand, waarin hij zich bij dit alles bevond, deelt hij ons onderscheidenlijk mede. Doorgaans, terwijl hij in wakenden toestand verkeerde, verschenen hem de geesten van buiten, of nam hij in zijn eigen lichaam hunne tegenwoordigheid waar; andere malen kwam hij in eene dadelijke verrukking van zinnen, en vond hij zich door eene bovenaardsche macht geheel boven tijd en ruimte verheven, en naar de verste regionen overgevoerd. Kennelijk gevoelt hij zich in dit verkeer zoo te huis en op zijn gemak, als wij in onze eigene woning.

Het zal wel niemand verwonderen, dat menigeen vroeger en later medelijdend de schouderen opgehaald heeft over zooveel, dat hij op zijn standpunt niet wel anders dan »onzin" kon noemen. Maar zoo gemakkelijk, dunkt mij, komen wij hier nog niet in het reine, vooral niet, als wij ons herinneren, dat er feiten in het leven van Swedenborg plaats grepen, die werkelijk eene buitengewone kennis van het voor andere verborgene toonen. Zeker, niet álle verhalen, aangaande dezen geestenziener in omloop, zijn historisch voldoende bewezen; rondom eene persoonlijkheid als deze begint de fabel- en legendenkring zich reeds vóór het sterven te vormen. Maar toch laat het zich niet ernstig ontkennen, dat er werkelijk door Swedenborg dingen gezegd en gezien zijn, die het tot dusver nog niet gelukt is op geheel natuurlijke wijs te verklaren. Ik kon wellicht van meerdere spreken; [45]) ik vergenoeg mij, u op een drietal der best geconstateerde te wijzen.

Op Zondag 19 Juli 1759 is Swedenborg, zoo even uit Engeland weêrgekeerd, te Gothenburg, met een vijftiental andere gasten bij een zijner bekenden aan tafel. Op eenmaal geeft hij onder teekenen der hevigste ontroering te kennen, dat er op dezen zelfden oogenblik te Stockholm, d. i. op vijftig mijlen afstands, een brand is uitgebarsten, en wel in dat kwartier der stad, waarin zijne eigene woning gelegen is. Als een gejaagde loopt hij her- en derwaarts, terwijl de dischgenooten natuurlijk niet weten, wat zij moeten gelooven en denken, tot hij 's avonds ten acht ure terugkomt, en zegt, dat het vuur gelukkig gestuit is, en wel bij de derde deur vóór die zijner eigene woning. De aanwezigen zijn te dieper geschokt, omdat sommigen hunner op het bedreigde punt hunne vrienden of wel persoonlijke bezittingen hebben. Wat zal men doen; de eeuw van stoom en telegraaf was nog verre, verre te zoeken. Met snelheid intusschen verspreidt zich het gerucht uit den gesloten kring door de stad; zelfs de plaatselijke regeering bemoeit er zich mede. Alles is in gespannen verwachting, gedurende den betrekkelijk langen tijd der onzekerheid. Maar wie schetst de algemeene verbazing, toen eindelijk, na een bangen dag en nacht, het officiëel bericht van ramp en redding beiden te Gothenburg aankwam, en het nu bleek, dat aan de nauwkeurigheid van Swedenborgs mededeeling aangaande tijd, omvang en grens des gevaars ook niet het minste ontbroken had?

Twee jaren later is de weduwe van den Hollandschen Minister te Stockholm, mevrouw de Marteville, in niet geringe verlegenheid. Zij is aangemaand om eene rekening van *f* 25,000 voor vroeger aangekocht zilverwerk te vereffenen, die zij stellig weet, dat door haar overleden man is voldaan, zonder dat zij intusschen ergens de onontbeerlijke kwitantie kan vinden. In hare ongelegenheid gaat zij naar Swedenborg, die de vraag of hij haar echtgenoot persoonlijk gekend heeft, ontkennend beantwoordt, met heenwijzing naar

zijne langdurige absentie in Engeland. Acht dagen later intusschen ziet zij in een droomgezicht haren ontslapene tot zich komen, die haar de verborgen plaats in huis openbaart, waar het vermiste stuk, met nog een anderen verloren schat zal te vinden zijn. Werkelijk komt op die plaats het een en het ander terecht, maar wat nog verbazender klinkt, Swedenborg, die haar in den loop van den volgenden morgen bezoekt, verhaalt haar, eer hij nog iets van droom en vondst heeft vernomen, als de meest gewone zaak van de wereld, dat hij den vorigen nacht haar man in de geestenwereld opgezocht, gezien en even gesproken had, maar dat de aangesprokene zich niet had willen laten ophouden, daar hij zeide op weg te zijn om aan zijne weduwe eene belangrijke ontdekking te doen, die niet langer uitstel kon lijden.

Aan het einde van datzelfde jaar 1761 wordt Swedenborg te Stockholm ten hove genoodigd, met het bepaalde doel om de koningin Louise Ulrika te ontmoeten, die hem tot dusver niet kende, maar in het buitenland van hem het eerst had gehoord. Nadat zij op hare meer algemeene vraag naar zijne eigenaardige gave een toestemmend antwoord ontvangen heeft, wil zij weten, of hij zich met eene boodschap aan haren pasgestorven broeder belasten wil, en de aangesprokene verklaart zich daartoe bereid. Zij fluistert hem hare vraag in het oor, die natuurlijk aanleiding tot duizend gissingen geeft, en de heer Assessor verwijdert zich, zonder overhaasting, maar ook zonder verlegenheid. Er wordt vooreerst niet meer van gesproken; eerst eenigen tijd daarna keert hij op voorstel van een zijner vrienden weder eens ten hove terug, en op het woord der koningin: »vergeet mijne boodschap niet," geeft hij eenvoudig ten antwoord: »zij is reeds gedaan." Een afzonderlijk onderhoud wordt gevraagd en verleend, terwijl de andere hovelingen op eerbiedigen afstand vertoeven, zonder echter de vorstin uit het oog te verliezen, die met gedempte stem het onderhoud met Swedenborg voortzet.

Maar nauwelijks heeft hij eenige woorden gesproken, of de vorstin blijft hare ontroering niet meester, en waar zij weder tot zichzelve komt, heeft zij tot hare omgeving niets anders dan dit ééne te zeggen: »slechts God en mijn broeder kunnen weten, wat deze man mij heeft medegedeeld."

Had ik geen recht, M. H., van »merkwaardige" verhalen te spreken? Inderdaad, niet weinig vereenigt zich om hier althans dat woord tot iets meer, dan een bloot Pleonasme te maken. Vergunt mij u op enkele gronden voor dit beweren te wijzen.

Merkwaardig acht ik bepaald dit drietal verhalen, reeds om het historisch-kritisch onderzoek, dat zij van verschillende zijden uitgelokt, en tot dusver, naar het schijnt, bevredigend dóórgestaan hebben. De twee eerstgenoemde bijzonderheden namelijk zijn door den vermaarden Koningsberger wijsgeer, Immanuel Kant, op bijna inquisitoriale wijze gecontroleerd met alle de middelen, die hij ter zijner beschikking gesteld zag; gelijk hij-zelf het uitdrukt, zijn de droomen van een Visionaris door de droomen der Metaphysica zooveel mogelijk toegelicht, maar zij zijn hem niet gebleken, bedriegelijke droomen te zijn. Integendeel, aan eene adelijke vriendin, Charlotte van Knobloch, die hem inlichting op dit punt had gevraagd, geeft hij openhartig rekenschap van zijn aanvankelijk ongeloof, maar ook van zijne straks gewijzigde meening, en zegt uitdrukkelijk, wat het laatstgenoemde voorval betreft: »die Glaubwürdigkeit einer solchen Nachricht machte mich stützig." Ook de twee andere wederspreekt hij volstrekt niet, en bepaald aangaande het gebeurde bij den brand van Stockholm uit hij de meening," dass diese Begebenheit wirklich allem ordentlichen Zweifel die Auskunft benimmt," om straks zelfs vrijmoedig te vragen: »was kann man wieder die Glaubwürdigkeit dieser Geschichte einwenden? [46]) Het verhaal aangaande de kwitantie van Mevr. de Marteville is, om

van andere getuigen te zwijgen, door een eigenhandigen brief van haar tweeden echtgenoot, den Generaal d' E., een man van onverdachte probiteit, in antwoord op de aanvrage van een achtingswaardig geestelijke om nader inlichting, boven allen twijfel verheven. Betrekkelijk de meeste vraagteekens zijn wellicht voor de kritiek bij het vorstelijk verhaal blijven staan, alleen intusschen wat nevenomstandigheden, maar niet wat het hoofdfeit betreft, en dat de zuster van Frederik de Groote waarlijk geene lichtgeloovige was, die zich met open oogen misleiden liet, behoeft niet eenmaal gezegd te worden. Tien jaren later (1771) heeft zij zelve nog het gebeurde in vollen ernst aan een vertrouweling medegedeeld, in tegenwoordigheid van een derde, die zelf aan den ingang der salon de stomme getuige van het indrukwekkend gesprek was geweest. Het is dus onbillijk, wanneer Herder beweert, dat deze berichten alleen uit de troebele bron »van hooren zeggen" geput zijn. [47]) Moeielijk kan men voor een historisch feit meer betrouwbare waarborgen eischen, en het was louter verlegenheid, toen de bekende dichter Wieland de door niets gemotiveerde gissing deed hooren, dat het vorstelijk verhaal van over- en wederzijde voor eene »mystificatie" te houden was. Zelfs de ongeloovige Baron v. Grimm, vriend van Rousseau en de Fransche Encyclopedisten, aarzelt, na een gestreng getuigenverhoor, volstrekt niet aan den Hertog van Saxen-Gotha te schrijven: [48]) »ce fait est confirmé par des autorités si respectables, qu' il est impossible de le nier," schoon hij even openhartig er bijvoegt: »mais le moyen d'y croire!" Dit laatste laat zich begrijpen; maar zeker blijkt niet te min, dat noch tegen het getal, noch tegen het gewicht der getuigen voor het genoemde drietal verhalen iets van overwegende beteekenis kan ingebracht worden.

Te merkwaardiger worden die verhalen ons bij de opmerking van het oogenschijnlijk kontrast tusschen deze en an-

dere visioenen, en de persoonlijkheid van den Visionaris, gelijk men die zoowel uit zijne eigene schriften als uit de getuigenis van betrouwbare tijdgenooten leert kennen. Niet waar, zoo we niet beter wisten, wij zouden verwachten, hier eene bij uitstek schwärmerische persoonlijkheid voor ons te zien, lange hairen, bleeke wangen, woeste blikken; een uiterlijk, in één woord, dat aanstonds doet blijken, hoe men zich van het bezit eener gansch buitengewone gave bewust is; een man met dat uiterlijk, die in alles de geïncarneerde excentriciteit mag genoemd worden? Gij hebt Swedenborg slechts een oogenblik gade te slaan, om weldra van dit alles juist het tegenovergestelde te vinden. Zijne portraiten [49]) maken een gunstigen indruk; inzonderheid dat van den tachtigjarige geeft u een edel, vriendelijk beeld te aanschouwen, dat u aantrekt als door den weerschijn van een hoogeren vrede, die daarover uitgespreid ligt. Wat gij bij verder navrage van het origineel kunt te weten komen, 't brengt u tot de overtuiging, dat gij hier te doen hebt met een nuchter, verstandig man, die gedurig toont te begrijpen, wat hij-zelf eenmaal verklaarde, dat één practicus beter is, dan tien mathematici. Niettegenstaande zijne gebrekkige Engelsche taalkennis is en blijft hij de perfekte »Gentleman," die zich ten hove even gemakkelijk met dames beweegt, als te huis in het gezelschap van geesten. In dat huis, comfortable ingericht naar den eisch der hoogere standen, vindt gij een soort van retraite nabij zijn' tuin, een zaal, waar een soort van mysterieus licht van alle zijden binnendringt, en waar hij zich soms geheele uren onderhoudt met zijne onzichtbare vrienden; maar wie hem uit de zichtbare wereld bezoekt, heeft in hem een hoffelijk gastheer; de receptie laat zich niet beter verlangen, de conversatie is onderhoudend, maar kalm. Hij is veel te wel opgevoed, om iemand met eenig onrustwekkend verhaal uit de geestenwereld lastig te vallen; ondervraagt men hem kategorisch naar de waarheid of de eigentlijke

toedracht van een of ander, dat op zijn naam wordt verhaald, hij antwoordt eenvoudig, ondubbelzinnig, zonder smuk of pretensie, en waar men dat antwoord met kennelijke teekenen van ongeloof en lichtzinnigheid aanhoort, weet hij terstond door een »je ne sais quoi" de spotters tot zwijgen te brengen. Hij refereert de geheimen der geestenwereld zoo eenvoudig en gelijkvloers, als gold het eene statistieke opgave, en ook het meest excentrieke wordt zoo nauwkeurig geteekend, als moest eene wiskunstige evenredigheid in het licht gesteld worden. Buitengewone voorvallen, gelijk wij er eenigen hoorden, en die door velen bij voorkeur besproken worden, spreekt hij natuurlijk niet tegen, maar hij hecht er evenmin bijzondere waarde aan; zij zijn voor hem kennelijk eene wel niet alledaagsche, maar toch zeer eenvoudige zaak; het bloot natuurlijk gevolg van zijn rapport met eene wereld, nu eenmaal bij gunstige beschikking voor zijne blikken ontsloten. Bijzondere middelen om zichzelven op te winden, eer hij met zijne geesten in aanraking komt, beproeft hij volstrekt niet; het geheimzinnig gordijn wordt als het ware bij de minste aanraking zijner vingeren opgehaald. Evenmin zal hij beproeven iets bijzonders te doen om zijn gezag te verhoogen, of uw geloof te versterken; wonderen zijn, naar zijne herhaalde verzekering, door adhaesie uit de geestenwereld gestaafd, daartoe ongeschikt en onnoodig; het woord, gelijk hij het verklaart, is évident in zichzelf. Neemt gij het gereedelijk aan, »tant mieux pour vous;" indien niet, hij zal u geen oogenblik met zijne ideën vervolgen; nooit poogt hij die met kracht van redenen op te dringen, of door persoonlijken invloed proselyten te maken, en wordt iemand, gelijk b. v. een Klopstock gebeurd is, [50]) tegenover hem zonder reden onbescheiden en grof, omdat hij niet dadelijk doet wat men eischt, hij draait u eenvoudig den rug toe. Verneemt hij, dat ook een ander iets van zijne buitengewone gave bezit, het interesseert hem weinig of niet; hij heeft aan zich-

zelven genoeg, en blijft aan zichzelven gelijk. Een zonderling moge hij heeten, maar in de schatting van vriend en vijand blijkt hij voorts de meest beminlijke man van de wereld. »Ik heb," schrijft na zijn sterven zijn intieme vriend, de Zweedsche Minister Graaf von Höfken, »hem twee en veertig jaren gekend, en soms langen tijd dagelijks met hem omgegaan, maar herinner mij niet, ooit een man van meer gelijkmatig deugdzaam karakter te hebben leeren kennen." Men heeft den naam van Swedenborg soms op de lijst der Mystieken geschreven, maar dwaal ik niet, het was zonder genoegzamen grond. Een Rationalistische grondtoon klinkt veeleer in zijne opvatting van het geopenbaard Mysterie u tegen, en zelfs waar hij u de ongelooflijkste dingen verhaalt, daar heeft niet gevoel en phantasie, maar verstand en overleg in zijne woorden den boventoon. [51]) Niet slechts de Mineraloog, maar ook de Poëet van weleer is in den Visionaris geheel op- en ondergegaan; hij gaat met Engelen om, maar is verder een prozaman van het hoofd tot de voeten; hij vergeet nimmer zichzelven, en niet lichtelijk zult gij hem op eene inconsequentie betrappen. Men heeft hem een slaaf zijner eerzucht gescholden, maar doorgaans toont hij geen andere, dan gehoorzaam te zijn aan den lastbrief, dien hij nu eenmaal aanvaard heeft; zijne eerste geschriften op dit gebied zond hij zelfs zonder zijnen naam in het licht. Onderscheidingen van zeer vleienden aard heeft hij in getale uit de meest geëerde handen ontvangen, maar niet ééne, waarvan het blijkt, dat hij die zélf heeft gezocht. Wolf, Kant en meerdere wijsgeeren willen met hem in correspondentie en vriendschappelijke aanraking komen, maar hij laat hunne brieven onbeantwoord; zeer dikwijls worden die zelfs ongeopend verbrand; liever schrijft hij, in stede van repliek, een nieuw boek, want hij heeft eene betere »correspondentie" dan deze. Ook de schriften van andere Theologen en Theosophen laat hij doorgaans onaangeroerd; hij heeft aan zijn

Hebreeuwschen Bijbel genoeg; die uit den stroom zelven zich laven kan, wat zal hij zich neêrbukken om uit afgeleide beeken te drinken? Eenzaam en kalm betreedt hij zijn' weg, zonder iemand af te wijzen, maar ook zonder iemand te zoeken; van al wat opzien baart, toont hij zich zelfs doorgaans afkeerig. Hij is niemand tot last, enkelen tot vriend, en gezind allen tot gids te zijn naar het nieuwe Jerusalem, zonder voorts aan iemand zich op te leggen. Aan moed ontbreekt het hem evenmin, als aan den tweeden moed, gelijk door de Spanjaarden het volhardend geduld wordt genoemd. Hij kan, wat zeker wel den dweeper het moeielijkst valt, lijdzaam wachten op de zegepraal der waarheid, die hem geopenbaard is geworden, en die hij kennelijk liefheeft; hij loopt evenmin God vooruit, als in gedachten zichzelven voorbij. Zelfs de vervolging van zijn persoon en leer, van kerkelijke zijde in Zweden, in de laatste jaren zijns levens, maakt hem geen oogenblik ongerust: dat is slechts »het werken van den nieuwen wijn, die daardoor te zuiverder wordt." Wij zouden meer kunnen zeggen, maar voor ons doel reeds genoeg. Dit althans kan men moeielijk tegenspreken, dat deze Visionaris in menig opzicht wel waarlijk een ánder man is dan anderen, die vroeger of later op buitengewone openbaringen boogden, en dat menig hulpmiddel ter natuurlijke verklaring van het buitengewone, dat anders onwillekeurig zich voordoet, in dit geval ons ontzinkt.

En voegt nu hierbij, eindelijk, de zeldzame trouw en volharding, waarmede Swedenborg ten einde toe aan zichzelven en zijne leer heeft geloofd. Reeds had hij den gevorderden leeftijd van zeven-en-vijftig jaren bereikt, toen hij de eerste schrede op deze geheimzinnige baan heeft gezet, maar meer dan het vierde eener eeuw spoedt sinds die ure voorbij, zonder dat gij in zijne zielsovertuiging of lichaamstoestand de minste verandering waarneemt. Zijne gezondheid is volmaakt; nu en dan moge, naar het bericht zijner huisbedienden te Stockholm, zijn

gelaat de sporen van ontstemming en smart vertoonen, ten gevolge van wat er tusschen hem en zijne onzienlijke bekenden heeft plaats gehad, doorgaans is zijn voorkomen helder en kalm. Geen verloop van tijden of toestanden; geen verzwakking van ziels- of lichaamskrachten; geen weerspraak van anderen; geen pijnlijke teleurstelling zijner eigen gedachten of wenschen brengt hem één enkelen dag van de wijs. Men hoore de taal der vaste verzekerdheid, die hij in de Inleiding tot een zijner Apokalyptische schriften laat hooren: »wel zullen de meesten, die mijn bericht lezen, het als eene vrucht van kranke verbeelding beschouwen; maar ik verklaar plechtig, dat al wat ik verhaal zich aldus voor mijne heldere, open oogen heeft toegedragen. Ik heb het niet slapend in den droom gezien, maar bij volle bewustheid heeft de Heer het mij medegedeeld. Hij heeft mij de oogen open gedaan, zoodat ik den hemel gezien en met zijne bewoners verkeerd heb, nader dan dit op aarde mogelijk is; want de geestelijke mensch doorziet den geestelijken veel beter, dan de aardsche den aardschen begrijpt. Ik kan niet verhinderen, dat mij geloof wordt geweigerd; ik kan anderen niet verplaatsen in den toestand, waarin God mij gebracht heeft; het hangt niet van mij af, hen met de Engelen in aanraking te brengen, en ik kan geen wonderen doen om hun verstand de rechte ontvangbaarheid bijtezetten. Maar als men mijne schriften met opmerkzaamheid leest, zoo vol van dingen, waarvan men tot dusver niets had geweten, dan kan men zelf besluiten, dat ik zonder werkelijke verschijningen van en omgang met Engelen daarvan onmogelijk kennis kon dragen. Men denke toch niet, dat ik zonder bevel des Heeren dingen zou bekend gemaakt hebben, van welke ik immers vooruit kon weten, dat men die voor leugens zou houden, en die mij noodwendig in veler oog belachelijk maken moeten. Willen zij ook aan zulk een bevel niet gelooven, dan blijft mij slechts deze voldoening, dat ik mijnen God gehoorzaamd heb, en met Paulus kan zeggen:

»nos stulti propter Christum; si insanimus, Deo insanimus"[52])

Aan dit Programma blijft Swedenborg onwrikbaar getrouw, zijne vijanden zouden zeggen, met eene volharding, die eene betere zaak was waardig geweest. Vraagt de Wurtemberger Theosoof Oetinger, die hem kennelijk wantrouwt — men heeft opgemerkt, dat de Theosophen elkanders wijsheid minder dan hun eigen inzicht vertrouwen, en het laat zich volkomen verklaren — vraagt hij dan, waarom God geen Theoloog, maar juist een Philosoof, geen kerkelijk, maar een wereldlijk persoon tot zoo groote dingen heeft geroepen en uitverkoren: »juist een philosoof moest het zijn," is het antwoord, »immers zou het zonder veelzijdige kennis der natuur niet mogelijk zijn, hare correspondentie op ieder punt met de geestelijke wereld te toonen." Stellig verzekert hem Swedenborg, dat hij den opsteller der Apocalypse tot driemaal toe heeft gezien en gesproken, en waar nu de Prelaat er, wel wat ondeugend, op aanhoudt, dat hij hem dan nog eens ten vierden male opzoeken, en bepaald ondervragen zal, wélke hunner vlak tegenstrijdige verklaringen van zijn boek de éénig ware mag heeten, daar zwijgt onze vriend, niet uit machteloze verlegenheid, maar met de gekwetste majesteit van een Godsgezant, wien men met zulk eene taal niet moet aankomen. — Wil zijn vriend en convertiet, Dr. Beyer, eens in een bui van nieuwsgierigheid weten, waarom toch het nieuw Jerusalem niet wat spoediger van den hemel op aarde daalt, zonder lang overleg geeft de Ziener, die op alles raad weet, te kennen, dat geen zaak ter wereld zoo natuurlijk als deze mag heeten. Immers, zijn hemelsch Jerusalem moet toch eerst uit menschen bevolkt worden, die op aarde leven en sterven; daartoe moet hun vooraf de Swedenborg'sche leer zijn gepredikt; zal dit geschieden, de onmisbare predikers dezer leer zullen nog eerst gevormd moeten worden, en hoe kan wederom dit laatste geschieden, zoolang niet het hooger onderwijs belangrijk gewijzigd is! Zoo gaat het voort tot

den einde; nooit uit het veld geslagen, maar enkele malen als in den vorstenmantel gewikkeld van een onverbiddelijk zwijgen, zelfs tegenover de interpellaties van een Lavater en anderen. Wie zich voorts over hem te beklagen hebben, allerminst de boekverkoopers, die zijne werken voor zijne rekening zoo kostbaar mogelijk drukken, ten duurste verkoopen, en nooit tot eenige afrekening van zijnent wege geroepen worden. De Hollandsche pers wordt door hem bijzonder begunstigd; hier te lande trouwens gevoelt hij zich bij toeneming t'huis, vooral om de groote vrijheid, die hij er vindt en geniet, terwijl hij er ook van lieverlede meer gemeenzame betrekkingen aanknoopt. Een welbekend Amsterdamsch koopman uit de tweede helft der vorige eeuw, Johan Christiaan Cuno, die hem goed heeft gekend, en wiens aanteekeningen, Swedenborg betreffende, voor eenige jaren in het licht zijn verschenen,[58]) verdient te meer ons vertrouwen, omdat hij, bij alle vriendschappelijke gezindheid, zich kennelijk de meeste onbevangenheid van oordeel heeft voorbehouden. Hij beschrijft ons den tachtigjarige, zooals deze op een paar gehuurde kamers in de Kalverstraat te Amsterdam zoo eenvoudig mogelijk woont, — hij drinkt alleen wat veel koffie — en zich in geenen deele aan de genoegens van het gezellig leven onttrekt, maar nooit huiswaarts keert, zonder wat lekkers voor de kinderen zijner hospita mede te brengen. »Een eerlijk en braaf man," roept hij uit, »van wien ik onmogelijk aannemen kan, dat hij ook maar een enkele maal opzettelijk eene onwaarheid zou zeggen." Allerinteressantst, hem te hooren verhalen, hoe hij den grijsaard, die meestal t'huis blijft, en slechts enkele malen in eene restauratie op den Heiligen Weg zich gaat sterken, aan zijnen disch weet te krijgen in gezelschap met enkele dames van welbekenden naam, die hij noodde, en die niets vuriger verlangen, dan den zonderlingen gast zooveel mogelijk uittehooren, wat haar dan ook naar wensch mag gelukken. Met onuitputtelijk geduld

leest en excerpeert onze Amsterdammer, wat hij van Swedenborg machtig kan worden, en schrijft hem zelfs een uitvoerigen brief, waarin hij zeer verstandige bedenkingen mededeelt, maar onverzettelijk in zijn twijfel, is hij tevens onuitputtelijk in lofspraak en hulde. »Een ander," zegt hij, »die mij zulke dingen gezegd had, had mij zeker aan het lachen gemaakt, maar bij dezen één en tachtig jarige met zijn kinderlijke onschuld kwam dat niet ééns in mij op, want hij zag er zoo vroom uit, en uit zijne vriendelijke, helblauwe oogen, die hij bij het spreken steeds op mij richtte, scheen de Waarheid zelve mede te spreken." Ook elders wekt de houding van den grijsaard vertrouwen, waar men hem nog pas met argwanende blikken heeft aangezien. Doorgaans reist hij alleen, en ook in het woelig Parijs is hij altijd gewoon met open deuren te slapen; waar zijn tijdelijke kamerdienaar op dit punt eenige bekommering toont, speelt om zijne lippen een glimlach, en zegt hij: »de man weet niet, wat goede wachters ik steeds aan mijn deur heb." Tot in zijne laatste levensdagen houdt hij rusteloos met schrijven, en altijd weêr met schrijven zich bezig, en zijn ongeloovige, maar welmeenende vriend Cuno, die hem nog weder te Amsterdam, achttien maanden vóor zijn dood, mag ontmoeten, verklaart dat hij nimmer de wedergade van zooveel kalmte, orde en vlijt bij den arbeid gezien heeft, en dat geheel de man, van wien hij een treffend afscheid neemt, hem een onoplosselijk raadsel blijft. [54]) Dat is hij evenzeer voor wie hem te London, waar zijn sterfbed gespreid zou zijn, in den laten avond van zijn leven bezoeken. Drie maanden vóor zijn heengaan wordt hij ernstig ongesteld, ten gevolge van een zenuwschok, waarvan hij echter gedeeltelijk bijkomt. Nog de laatste weken woekert hij dag en nacht met zijn tijd, o. a. om nog een Aanhangsel bij zijn geschrift over »de ware godsdienst" te geven. Over lichamelijke smart klaagt hij nooit; over geestelijke slechts een enkele maal. Zeer kort namelijk vóor zijn dood verdwijnt

voor enkele dagen het innerlijk licht, waarbij hij zoo lang heeft geleefd; hij tast in nevelen rond, en slaakt de pijnlijke zucht: »o mijn God, hebt Gij dan eindelijk uwen dienaar verlaten?" Maar de wolk voor de zon trekt voorbij, en met het innerlijk licht keert de onverstoorbare kalmte terug. Nog op zijn ziek- en sterfbed maakt hij een' proseliet, en geen wonder. Hij heeft namelijk den beroemden Methodisten-preêker John Wesley, die een tijdlang veel met hem op had, doen weten, dat hij hem nog zoo gaarne vóor zijn heengaan zou spreken, en waar deze — wel wat vreemd in zulk een geval — heeft geantwoord, dat hij uit hoofde van een voorgenomen reis pas over zes weken kan komen, hem bericht, dat zij dan elkander op aarde niet meer zouden zien, daar reeds de 29e Maart zijn sterfdag zou zijn, en — zoo is het ook waarlijk gebeurd.[55]) Vóor zijn laatsten snik wordt hem nog, in tegenwoordigheid van onderscheiden' getuigen, op het plechtigst gevraagd, of hij uit al zijne geschriften iets te herroepen heeft, maar zonder eenige aarzeling, met volkomen klaarheid en kalmte van zinnen ontkent hij, en verzekert den vragers, dat de strikte waarheid zijner stellingen hun bij voortgezet onderzoek gedurig helderder blijken zal. Bij herhaling begeert en ontvangt hij het Sacrament des H. Nachtmaals naar den ritus zijner vaderlandsche kerk, met welke hij voor het uitwendige nooit had gebroken, uit de handen van den Zweedschen Pastor Ferelius, die hem tot den laatsten oogenblik toe bijgestaan, en van alles nauwkeurig bericht heeft gegeven. »Een oogenblik vóor gij kwaamt, zat daar de Apostel Petrus," dus heette het bij een zijner laatste bezoeken.

Ik aarzel, nog meer van uwe aandacht te vergen. Toch laat zich, na zooveel, dat onze verwondering gedurig hooger moest opvoeren, eindelijk de vraag onmogelijk terughouden: hoe over eene persoonlijkheid als deze te oordeelen, waaraan

zich als van zelve nog éene andere aansluit. Met beider bespreking gaan wij onze Voordracht besluiten.

Hoe over eene persoonlijkheid als deze te oordeelen, m. a. w. voor wien eigenlijk dezen Zweedschen geestenziener te houden? Voor een doortrapten bedrieger wellicht? Maar wij zeggen het met volle vrijmoedigheid, niet één feit geeft recht tot zulk een onbillijk beweren. Al wat ons hier ontmoet, is eerlijkheid en goede trouw van karakter, en zelfs een dood nuchter wijsgeerig beoordeelaar, die »het meeste" (dus niet alles toch!) »leere Phantasterei" heeft genoemd, voegde er zonder aarzelen bij: »denn Betrüger war es wohl nicht, indem er dazu viel zu ehrlich und zu gutmüthig war" [56]). Een bedrog, als hier voorondersteld zou moeten worden, laat evenmin in zijn ontstaan als in zijn triomf zich verklaren, en zou ten slotte geen minder onoplosselijk raadsel zijn, dan dat men door deze verdenking verklaren wil. — Een heethoofdig dweeper alzoo? Maar geen spoor van dweepziek Enthusiasme valt in deze geheimzinnige figuur te ontdekken, en de voortplanting zijner denkbeelden in enger' en ruimer kring vertoont in haren loop evenmin een epidemisch karakter. — Treedt dan hier wellicht een ijlhoofdige voor ons, op wien veilig het lasterlijk woord van Renan aangaande een Meerdere dan hij kan toegepast worden: »le fou cotoye ici l'homme de genie"? Maar zoo gij hem met reden krankzinnig noemt, die in het vrij gebruik zijner verstandelijke vermogens belemmerd is, ook daarvan vindt gij geen enkel; van het tegendeel ontelbaar vele bewijzen. Zeker, indien, gelijk sommigen willen, geheel het geloof aan eene bovenzinnelijke wereld en aan de mogelijkheid om tot haar in persoonlijke betrekking te treden, als eene noodlottige krankheid van den menschelijken geest moet beschouwd worden — wat wij allerminst kunnen toegeven — dan heeft men recht hier van krankzinnigheid, bepaald van monomanie te gewagen [57]), maar ook dan nog blijft het een zielkundig raadsel, hoe zooveel hardnekkige waan op dit éene punt zich

met zooveel nuchterheid, klaar- en vastheid in ieder ander opzicht kan paren, en, om van geen andere bezwaren te spreken, althans de drie verhaalde feiten laten zich langs dezen weg niet verklaren. — En zoo zal ik dan misschien Swedenborg moeten houden voor een wérkelijk afgezant Gods, en dus ook, indien ik mijzelven gelijk blijf, tot de kerk van het nieuwe Jerusalem overgaan? Zag ik iemand uwer waarlijk tot zulk eene conclusie en zulk eene schrede op weg, ik zou mij verplicht achten, mijne gronden daartegen breedvoerig open te leggen. Thans kan ik volstaan met de opmerking, dat tusschen de afgekeurde verklaringen en deze toch nog altijd een gapende klove ligt, en dat een Godsgezant, die tot staving van volstrekt ongehoorde beweringen toch ten slotte niets anders dan zijn woord, en altijd weder zijn woord kan verpanden, bezwaarlijk erkenning van zijn gezag en aanvaarding zijner leer kan verlangen, allerminst wanneer deze laatste in zichzelve niet weinig heeft, dat rechtmatig wantrouwen wekt. Inderdaad, het is even onmogelijk over Swedenborg een billijk oordeel te vellen, wanneer men a priori alle Openbaringsgeloof als eene ongerijmdheid verwerpt, als wanneer men verzuimt zijne mededeelingen uit de geestenwereld in nauw verband met zijne geheele persoonlijkheid te brengen, en die met wikkend oordeel te toetsen. Doet men dit laatste, het blijkt weldra, dat Swedenborg's geestenwereld voor het minst een allermerkwaardigst spiegelbeeld is van wat hij jaren achtereen in de werkelijkheid van het Noordsche hofleven heeft aanschouwd en gadegeslagen. Bij allen rijkdom van vormen en kleuren, heeft beide zijn hemel en zijne hel in den grond der zaak zooveel eentoonigs en triviaals, dat het schier onmogelijk is een deel zijner Werken van den aanvang tot het einde te lezen. Dieper zin, dan waarschijnlijk bedoeld is, ligt in zijn dogma, dat de hemel- en helbewoners hooren en zien door de innerlijke organen der menschen-zelve, met welke zij in aanraking komen. Al de geesten, die Swedenborg

borg ontmoet, spreken niet slechts tót hem, maar úit hem, d. i. zij spreken niets anders uit, dan waarvan grondslag en kiem reeds in zijn innerlijke gedachten-systeem, in zijne geheele wereldaanschouwing gegeven is [58]); hunne schijnbare stemmen zijn slechts de echo's zijner eigen stem. Overal vertoont zich in wat hem wordt medegedeeld de Ziener-zelf met al de eigenaardige vooroordeelen en gebreken van zijn tijd en omgeving; met al de gapingen en dwalingen zijner kennis, bepaald op godgeleerd en historisch gebied, en wie hem met eenige aandacht het oor leent kan zelfs niet moeielijk raden, welke zin bij hem het meest, welke het minst is ontwikkeld geweest. Van schoone kunst b. v., met name zang- en toonkunst vindt gij in dit zonderling leven schier geen spoor, maar ook uit den open hemel van Swedenborg klinkt geen vroolijk loflied, geen harmonie der sfeeren u tegen. Geen liefelijke zangers, maar heterodoxe theologen zijn de goede geesten, die daar God den Heer moeten loven, evenmin als de Ziener zelf boven het gevaar van zeer grove dwaling verheven, zelfs niet ten aanzien van de eerste regels der Schriftverklaring. Zelf is hij ongehuwd, maar ook zijn Satan verhaalt niet te weten wat eene echtgenoot, niet eens wat een bijzit is. Geheel zijne geestenleer is in beginsel het resultaat zijner reeds vroeger gevormde natuurbeschouwing, thans toegepast op het gebied der onzichtbare wereld; of wie kan, om iets te noemen, zijne uitspraken aangaande het verband van planeeten en metalen vernemen, zonder te gelijk te bedenken, dat deze droomer met open oogen reeds jaren te voren een voortreffelijk Mineraloog is geweest? En is het niet al uiterst toevallig, dat de éénige geest (of liever dubbelganger van een levend mensch), waarmede Swedenborg, de allegorische Exegeet, verklaart dat hij in de geestenwereld lichamelijk slaags is geraakt, juist die van den beroemden grammatikalen Schriftverklaarder Ernesti geweest is? 't Is, als had de Allegorist instinktmatig gevoeld, dat hij zelfs in het Generzijds met

den strengen Philoloog onmogelijk in vrede kon leven [59]).

De gemaakte opmerkingen zouden gemakkelijk te vermenigvuldigen zijn, maar wel overwogen en behoorlijk te zamen vereenigd zijn zij, naar wij vertrouwen, voldoende om ons recht tot de stelling te staven, dat de dusgenaamde »openbaringen" van Swedenborg een tamelijk verdacht karakter vertoonen. Niet, dat wij het bestaan van zulke »openbaringen" op zichzelf onmogelijk achten, of den mensch alle orgaan tot het ontvangen van zulk een hooger licht zelfs in gedachten betwisten; een blik op Israëls Profeten alleen zou voldoende zijn om het onbillijke van dien twijfel te staven. Wij mogen zelfs aannemen, dat genoemd orgaan bij enkelen in hooge mate kan opgewekt worden, en zijn in geenen deele ongeneigd om, ten aanzien van enkele geheimzinnige feiten, aan Shakspere's woord te gedenken: »er zijn meer dingen, Horatio, tusschen hemel en aarde, dan waarvan onze wijsbegeerte droomt". Maar eene wezenlijke openbaring uit hooger wereld moet toch, dunkt ons, een ander karakter vertoonen en zich beter legitimeeren dan deze; ja, al wilde men zelfs aannemen, dat Swedenborg werkelijk eene schrede verder dan anderen óver de geheimzinnige grens heeft gezet, dan moet men er dadelijk bijvoegen, dat de hem toegestroomde lichtstralen door de nevelen zijner subjektiviteit dermate zijn verzwakt en gebroken, dat zij ons niets wezenlijk nieuws, zelfs niets betrouwbaars vertoonen. Dit is juist, in het gunstigst geval zelfs, het tragische dezer geheele geschiedenis, dat de Ziener, gelijk Göthe's Faust bij het opslaan van het tooverboek, slechts den aardgeest kan dwingen op zijnen wenk te verschijnen, en waar hij zich op het hoogste standpunt wil plaatsen, telkens voor ons oog als in zijn eigen Niet wordt teruggeslingerd, terwijl het ons is, alsof wij eene onzichtbare geestenstem hooren:

> Du gleichst dem Geist, den du begreifst,
> Nicht mir!

Zelfs in het gunstigst geval, zeide ik niet zonder opzet. Maar dat gunstig geval-zelf, is het, welbeschouwd, hier wel eenmaal aannemelijk? Slaan wij nog eenmaal op het reeds beschreven, geheel subjektief karakter zijner visioenen het oog, wij voelen ons vertrouwen steeds dalen, en kunnen nauwelijks aarzelen het oordeel van den grooten Herder over Swedenborg, althans in substantie, tot het onze te maken [60]). Men heeft het daarvoor te houden, dat de hemel en hel van Swedenborg »een tooverlantaarn zijner eigen gedachten" geweest zijn; scheppingen, niet van gekrenkte hersenen, maar van eene op dit punt overprikkelde en abnormaal ontwikkelde phantasie. » Waarschijnlijk was hij door sterke inspanning zijner gedachten op één punt, die zich ook in zijne wetenschappelijke werken openbaart, van lieverlede daartoe gekomen, en had hij zich, daar deze omgang met geesten, een soort van gedachtenspel, hem aangenaam was, met ijver daarin geoefend. Zoo vaak hij zich alzoo in de eenzaamheid terugtrok, bevond hij zich alras in zijn hemel, orgaan en confabulist van Engelen en geesten, hun broeder in den idealen zin van het woord. Wat Socrates, Cicero, Luther met Swedenborg spraken, het is niet anders dan wat hij (volkomen ter goeder trouw) hen uit zijn eigen bewustzijn laat zeggen, en dit is de reden, dat zij zoo weinig nieuws laten hooren. Uit den droomenden zelven moeten de droomen verklaard worden; uit misbruik der phantasie, die zich niet alleen in dichterlijke, maar ook in wetenschappelijke droomen verliezen en uitputten kan."

Zou er waarlijk overwegende grond zijn om den sleutel van het Swedenborgianisme bepaald te zoeken op dit zielkundig gebied, zonder vrees van onbillijk te worden? Wij meenen ja, en dat wel, behalve om den inhoud van het stelsel, inzonderheid om een dubbele reden. Vooreerst zat eene geestesrichting, als de bedoelde, om dus te spreken, der vorige eeuw in het bloed. [61]) De tijd van het opkomend ongeloof

mocht ook die van het ontkiemend bijgeloof heeten, en naarmate de actueele toestand van kerk en maatschappij juist de meest ontwikkelden minder bevredigde, werd de hand te gretiger geslagen aan het gordijn, dat den tijd van de eeuwigheid scheidt. De eeuw van Rousseau en Voltaire is ook die van Cagliostro en het Mesmerisme geworden, en zag, om geen andere schriften te noemen, ook den onvoltooiden Geisterseher van Schiller verschijnen. Tot zelfs in de kringen van het Piëtisme, het Methodisme en de Broedergemeente openbaart zich het stelselmatig streven naar een onmiddellijk rapport met de geestenwereld; vrome en rijkbegaafde mannen als Lavater en Jung-Stilling bewegen zich op dezelfde geheimzinnige lijn, hoezeer, ten gevolge hunner meer orthodoxe geloofsovertuiging, in veel dichter aansluiting dan Swedenborg aan de letter der H. Schriften. Mejonkvrouwe Antoinette Bourignon en Mevrouw de Guyon waren reeds voorgegaan op den weg van het innerlijk schouwende leven; Pierre Poiret en Jacob Böhme hadden mede hun woord gesproken, en hunnen invloed geoefend, en schoon het, zoover wij weten, nergens dadelijk blijkt, dat Swedenborg de schriften van andere Theosophen tot voorwerpen van opzettelijke studie gemaakt heeft, is het echter nauwelijks denkbaar, dat hij zich geheel aan deze intellektuëele strooming onttrokken zou hebben, en is zelfs de overeenkomst tusschen sommige zijner hoofdideën en de Kabbala te verrassend, om hier van louter toeval te spreken. Is het, bij dit alles, zoo vreemd, dat wij ook hem eene baan zien betreden, waarop hij, het zij ter zijner eer gezegd, nooit meer teruggezien heeft, nadat eenmaal de eerste schrede gezet was? Maar geven wij, ten andere, nog eenmaal op het geheel zijner persoonlijkheid acht, wij beginnen weldra te begrijpen, dat hetgeen hier geweest is, ook nauwelijks anders kon zijn. Onderscheiden factoren zien wij hier althans, om dus te spreken, te zamen werken, om de ons bekende resultaten tot stand te brengen.

Ten onrechte heeft men meermalen Swedenborgs leven in twee, elkander tegenovergestelde helften verdeeld; hij is wel waarlijk, van den aanvang tot het einde, een man uit één stuk, en de Theosoof met al zijne visioenen van het bovennatuurlijke slechts de voortzetting en voltooiing van wat de Philosoof op het gebied van het lager natuurleven aanving. En nu denke men nog eens terug aan dat kind, wien het telkens in het gezicht wordt gezegd, dat zich engelen uit zijn mond laten hooren; aan dien knaap, die onophoudelijk disputeert over het geloof en de liefde, de twee grondpilaren, die gij later in elk gebouw van zijn fiktieven hemel ziet rijzen; aan dien jongeling met zijne ongelukkige inclinatie, die, behoudens kortstondige afwijking misschien [62]), zichzelven tot een streng celibatair, anachoretisch leven veroordeelt; aan dien man, die, zonder eenigen huiselijken of familieband hoegenaamd, doorgaans buiten zijn vaderland toeft, waarin niet weinig hem tegenstaat; aan dien vreemdeling, jaren achtereen in oorden, waarvan hij de taal slechts gebrekkig spreekt en verstaat, zoodat een onzichtbare muur hem van het grootste gedeelte der samenleving verwijdert; aan den wijsgeer der natuur, die een aanmerkelijk deel van zijn leven altijd den geest op hetzelfde probleem, de éénheid aller dingen en het verborgen verband tusschen de zichtbare en onzichtbare wereld, gericht heeft, en — men zal niet langer in het onzekere vragen, hoe het mogelijk was, dat déze persoonlijkheid nog in de tweede helft van het leven in zichzelve den tolk en drager van hooger openbaring kon zien, terwijl in dit bewustzijn de grenslijn ongevoelig werd uitgewischt, die waarheid van zelfbedrog scheidt. Zelfs laat zich, bedriegt ons niet alles, in dit merkwaardig leven het punt genoegzaam duidelijk aanwijzen, waar het schijnbaar Bovennatuurlijke zich kennelijk aan het Natuurlijke vastknoopt. Reeds hoorden we, wat innerlijke ervaring te London ten jare 1745 hem tot het groote keerpunt van zijn innerlijk leven gebracht heeft, en, nog eens,

wij verdenken zijne oprechtheid geen oogenblik. Maar mogen wij ten eenenmale voorbijzien, wat, naar zijn eigen bericht aan een vriend, den vorigen dag de bewuste verschijning voorafging, en minder bekend is geworden? Laat in den middag zat hij alleen in zijne herberg met grooten honger te eten, toen het hem op eenmaal in de schemering was, alsof zich over de vloer der kamer allerlei leelijke reptielen bewogen (naar men verzekert, een niet ongewoon kenmerk van een gestoord zenuwleven), terwijl hij weldra in een verlichten hoek van het vertrek eene indrukwekkende menschelijke gedaante ontwaarde, die op forschen toon tot hem zeide: »eet niet zooveel." Geen schitterend begin, zou men zeggen, dat dan ook zijne denkende vereerders min of meer in verlegenheid gebracht en (geheel in zijn geest) tot de allegorische verklaring geleid heeft, dat hier aan een eten in oneigenlijken zin, b. v. van letters uit ongewijde boeken te denken is, aan wier studie hij zich al te onbeteugeld had overgegeven. De willekeur valt in het oog, maar ook voor ons begint het in den schemer te lichten. Den volgenden nacht namelijk verschijnt hem weder (let wel!) dezelfde gestalte, omstraald van hoogeren glans, en nu, zegt hij, hoezeer het visioen een kwartier uurs duurt, is hij volstrekt niet meer verschrikt, gelijk de eerste maal, en het schitterend licht doet zijn oog niet meer smartelijk aan. »Dienzelfden nacht werden mijn' inwendigen mensch de oogen geopend". Men ziet, »ce n'est que le premier pas qui coûte". Heeft niet Swedenborg zelf hier met onovertroffen naïveteit ons den sleutel in de handen gegeven, en kan het ons langer verwonderen, dat de meest beroemden en bevoegden, die jaren lang zijne werken edelmoedig ten geschenke ontvingen, de toezending doorgaans met een stelselmatig zwijgen beantwoordden, dat op hun standpunt wellicht van verlegenheid, maar zeker ook van medelijden getuigde?

Toch zou, dit alles onvoorwaardelijk toegegeven, mijne overijling even groot als uw geduld moeten zijn, zoo ik beweerde dat door al het gezegde de sluier der geheimenis voor altijd verscheurd, en het vraagstuk zoo voldoende opgelost ware, dat nu verder niets meer te raden viel. Ik ben veeleer geneigd om te denken, dat het laatste woord, waardoor waarlijk het raadsel van dezen Sphinx geheel wordt ontward, niet zoo spoedig gesproken zal worden. Bepaald voor het drietal wel geconstateerde feiten, waarop wij meer opzettelijk wezen, schijnt ons nog altijd dat woord te ontbreken, en geheel de geestelijke toestand, waarin wij ons verdiepten, behoudt ten slotte zijnen donkeren achtergrond. Was hier hallucinatie of idiosyncrasie; zelf-magnetiseering, gelijk het door sommigen, of sub-objectiveering, gelijk het door anderen, of droomleven der ziel, gelijk het door nog weder anderen genoemd is geworden? [63]) Kan alleen de Psychologie het raadsel verklaren, of moet ook de Physiologie haar te hulp komen? Mag men beweren, dat Swedenborg in verhoogde mate bezat, wat in beginsel aan elken normaal ontwikkelden mensch is verleend, dat zonderling divinatie-vermogen, dat ons in enkele gevallen als boven de grenzen van tijd en ruimte verheft? Kan ook de vergelijking met de geheimzinnige gave van het dusgenoemde tweede gezicht (second sight), vooral toen, en nu nog in het Noorden van Europa niet zeldzaam, een vlok van den nevel verdrijven? Of komt hier veeleer die bedachtzame opschorting van een beslissend oordeel te pas, waardoor bij de ouden de wijsheid der Stoïcijnen zich kenmerkte, en die bij sommige jongeren wel wat in onbruik geraakt is? Ons aangaande, wij verbergen u niet, dat wij blijde zijn, ons in dit geval niet, als weleer de oude Egyptenaars, geroepen te zien tot het vellen van een beslissend doodengericht. Toch behoeven wij daarom niet geheel onvoldaan van het voorwerp onzer beschouwing te scheiden, daar, wat ook verder in het onzekere blijve, het antwoord op de állerlaatste, de hoogst

natuurlijke vraag: wat uit dit alles ook voor deze eeuw en dit geslacht is te leeren, althans in onze schatting wel geen oogenblik twijfelachtig kan zijn. Nauwelijks laat het zich beter samenvatten dan in den raad van een Apostolisch schrijver, met wien Swedenborg om goede reden veel minder dan met anderen ophad: »dat niemand wijs zij boven hetgeen men behoort wijs te zijn, maar dat men wijs zij tot matigheid." [64]) Er zijn schipbreuken mogelijk op de wateren, zoowel boven als beneden de wolken, zelfs van de kloekste en moedigste luchtvaarders; het is mij, als hadden we heden van Zweden's kust in de verte zulk een schipbreuk aanschouwd; of wilt gij een ander beeld, als zagen wij Icarus met gesmolten vleugelen in de diepte ter neêr gestort, die hij al te stout was ontstegen. Zooveel staat althans vast, dat het veel gemakkelijker is den raadselachtigen man met verwondering aan te staren, dan van goeder hart te benijden; vruchteloos zoekt gij één enkel bewijs, dat zijne, hetzij dan wezenlijke of denkbeeldige kennis hem waarlijk wijzer of beter, gelukkiger voor zichzelven of nuttiger voor de menschheid gemaakt heeft. Geen wonder; al had zelfs Swedenborg's geschiedenis het bewijs geleverd, dat het althans voor sommigen niet onmogelijk is, reeds op aarde met de geestenwereld in nader contakt te komen, het bewijs, dat dit raadzaam, dat het wenschelijk, dat het zedelijk geoorloofd zou zijn, is daarmede nog in geenen deele gegeven, en wij althans nemen de vrijheid, ons op goeden grond van het tegendeel verzekerd te houden. [65]) Een waarlijk gezonde geest eerbiedigt de grenzen, door hooger Wijsheid aan ons menschelijk kennen en weten gesteld, [66]) en waar het ongeloof onzer eeuw weder de toevlucht tot het bijgeloof neemt, om langs onbetrouwbare en van God verboden wegen eene stellige gewisheid b. v. aangaande de onsterfelijkheid der ziel te bekomen, wij vreezen, neen, wij houden ons overtuigd, dat het een geknakten rietstaf in handen neemt, die wegvalt aan den oever des doods. Ach, wat

diep tragische, wat hoog ernstige roepstemmen, die als van uit en over het voor een eeuw gesloten graf van Swedenborg blijven voortklinken tot een later levend geslacht! Wat waarschuwing tegen het overprikkelen der verbeelding in den dienst van een vooraf uitgesponnen, hardnekkig aangekleefd stelsel! Wat waarschuwing tegen zelfbedrog op het hoogste levensgebied, dat ons straks met den besten wil ook anderen op het dwaalspoor doet voeren! Wat waarschuwing nog eens tegen dat willekeurig spelen ook met het woord der H. Schrift, waarbij men zijn eigen geest met den geest der waarheid verwart, en letterlijk van alles álles kan maken. Hoe rijk en hoe arm, hoe machtig en hoe machteloos is de mensch, beurtelings koning op het gebied van de stof, en speelbal op het gebied van den geest, speelbal van schijn en van waan, speelbal, van wie weet wat geheimzinnige macht, die voor waarheid hem onzinnigheid voortoovert! Dit alles, en nog veel meer, houdt ons Emanuël Swedenborg als bij het scheiden van zijne beeltenis vóor, en wij lieten hem wellicht nog vrij wat meer tot u spreken, indien we niet tijdig bedachten, dat hij reeds in zijne jeugd geen predikant wilde worden, omdat hij gewoon was te stotteren. Wij mogen hem nu na zijn dood niet meer laten doen, wat hij bij zijn leven niet wilde; het zou in al te grooten strijd zijn met de wet der »correspondentie," door hem met zooveel nadruk verkondigd. Heeft hij dus een gehoor, dat hij niet beneden zich zou behoeven te achten, niet geheel nutteloos bezig gehouden, wij zouden thans op zijnen geest, dien wij opriepen, met geringe wijziging Schiller's woord aangaande »den Moor" kunnen toepassen: [67])

Der Geist hat seine Arbeit gethan; der Geist kann gehn.

Maar liever nog roepen wij hem zelven in en bij het henengaan toe: Sluimer vredig voort in vreemden grond, be-

langwekkende zwerveling, geen tweede eeuwherinnering meer, maar den stillen nacht eener eindelijke vergetelheid tegen! Geheimzinnige komeeten als gij zijn meermalen aan den hemel der menschheid opgekomen, bewonderd, verdwenen: daar is slechts één Poolster, waarvan het in vollen nadruk kan gelden: zij weet van geen ondergang. »Nescit occasum."

AANTEEKENINGEN.

---

[1]) Verg. over hem: Lucas Cranach der Aeltere, der Maler der Reformation. Eine Biographische Skizze zum Gedächtnisz der vierten Säcularfeier seines Geburtsjahres, 1472, aus den vorhandenen Quellen zusammengestellt von einen dankbaren Enkel. Wittemb. 1872.

[2]) Men vergel. hier inzonderheid de schoone Historische voorlezing van mijnen hooggeachten ambtgenoot B. ter Haar, Utrecht in 1672, met hare leerrijke Aanteekeningen, Utr. 1872.

[3]) Zie over hem, behalve de bekende Handboeken van de geschiedenis der Hoogd. Litteratuur en de Christelijke Hymnologie,ook het Art. van Landerer, in Herzog's Real- encyclopädie, Th. X. s. 460—474.

[4]) K. Hase, Kerkgeschiedenis, bl. 52 der Holl. vertaling (1861).

[5]) Ik bedoel den beroemden Amerikaan R. W. Emerson, in zijn interessant opstel over Swedenborg, voorkomende in zijne Complete Works, Lond. 1866, I, p. 311—325.

[6]) Men leze en overwege het belangwekkend Artikel van O. Zöckler, Het Spiritisme in Noord-Amerika en Europa, vert. in de Nieuwe Bibliotheek voor Christ. Theol. en Letterk. 1871,

bl. 214—261, dat ons nauwkeurig en klaar op de hoogte (of in de diepte) der meest moderne vormen van het hedendaagsch bijgeloof brengt.

[7]) L. Figuier, Het toekomstig leven volgens de wetenschap (!) beschouwd. Uit het Fransch, Leid. 1872. Belangrijker dan dit curieus produkt is de Histoire du Merveilleux dans le temps moderne, van dezelfde hand, die in twee deelen te Parijs in 1860 het licht zag.

[8]) Zie het Programma van het Spiritistisch Tijdschrift, dat in 1872 begonnen is te verschijnen in vrije Afleveringen, onder redactie van den Emeritus-Predikant S. J. W. Roorda v. Eysinga.

[9]) Herder, Sämmtl. Werke, zur Phil. und Gesch. XII. s. 112. (Stuttg. Uitg. van 1829.)

[10]) Over Swedenborg — eigenlijk Svedenborg — en zijne leer is niet weinig geschreven, zoodat eene volledige Bibliographie, voor ons doel niet dadelijk noodig, niet weinig ruimte zou vragen. Behalve naar hetgeen reeds genoemd werd en hier later nog genoemd worden zal, verwijzen wij naar het Art. van dien naam van Dr. J. Hamberger, in Herzog, Theol. Real. Encycl. Th. XV. s. 268—278, waar S. en zijn werk in sympathetischen zin besproken, en een aantal bronnen vermeld wordt; als ook naar dat van H. Louisij, in de Nouv. Biogr. Gener. Tom. XLIV (1865) p. 691 et suiv. Daarbij kan geraadpleegd worden F. Musäeus, der Geisterseher S., naar de tweede Zweedsche uitg. in het Hoogd. verschenen, Weimar 1863, en vooral M. Matter, Swedenborg, sa vie, ses écrits et sa doctrine, 2e Ed. Paris 1863. Belangrijk is mede de Abrisz des Lebens und Wirkens S., übersetzt aus der Penny-cyclopaedia of the Society for the diffusion of useful knowledge, Stuttg. 1845.

[11]) Verkeerdelijk noemt Herder, a. a. O. s. 112 het jaartal 1689. Ook onder een afbeeldsel van S. met het onderschrift: „Veritatis assertor, rationis ultor" (!), geplaatst voor de Fransche vert. van zijn geschrift over het laatste oordeel, London 1787 verschenen, staat — het blijkt niet, op wat grond — een natus die 29 m. Jan. A. D. 1689 te lezen.

[12]) Uit een brief van S. aan Dr. Beijer medegedeeld o. a. bij Matter, t. a. p. p. 4.

[13]) Zoo althans werd hij gewoonlijk in den vreemde genoemd — een enkele maal zelfs Graaf — schoon men hem in Zweden doorgaans met den naam van Assessor bleef groeten. De zaak is niet recht duidelijk. Onder het portret voor zijne Mineralogische werken heet hij eenvoudig: Sacrae Regiae Majestatis Regnique Sueciae Collegii metallici Assessor.

[14]) „Il faisait à lui seul, suivant une juste remarque, la besogne d'une Académie entière, et se donna entre deux des missions scientifiques, comme en donnent les princes." Louisy, t. a. p. p. 691.

[15]) De opgaven verschillen; door velen wordt niet 1745, maar reeds 1743 als het groote keerpunt in Swedenborgs leven genoemd. Swedenborg zelf echter heeft in een brief het jaar 45 genoemd, en ook op inwendige gronden, bij den blik op zijne reizen en werkzaamheden in 43 en 44, is deze opgave meer waarschijnlijk.

[16]) Zij wordt het eerst aangetroffen in een brief aan zijn vriend Robsam, in de Voorrede van zijn geschrift De coelo et inferno (1758), en later meermalen herhaald, o. a. in een brief van S. aan den Hertog van Hessen Darmstadt, a° 1771 geschreven.

[17]) Eene eigenaardige, maar o. i. niet bewezen aanduiding daaromtrent vindt men in de Biographie Univers. Anc. et mod. Tom. XIX, pag. 7, op het Art. Swedenborg.

[18]) Iets naders aangaande deze weldra geneutraliseerde klerikale oppositie, aan welker hoofd zijn eigen neef, de bisschop Filenius stond, vindt men in het aangeh. Art. van H. Louisy, p. 698.

[19]) Hij woonde er in Great Bath Street, Gold Bath Feelds, op kamers bij een paruikmaker, Shearsmith genaamd, die met zijne echtgenoote trouw en hartelijk aan de nagedachtenis des grijsaards verkleefd was.

[20]) „Ejus Cineres depositae jacent in Ecclesia Suecica, prope viam vulgo Ratcliff Highway nuncupatam, libris vero vivet in aeternum." Zie het geschrift Du dernier jugement, etc. Lond. 1787, p. 1. — Bij den roem, dien zich Swedenborg in zijn leven verworven had, is het verklaarbaar, dat men hem ook nog na zijn sterven geen

rust liet. Toen in 1817 de echtgenoote van een Zweedsch gezant te London in zijne nabijheid begraven werd, wist een scheepskapitein — volgens een ander bericht een Zweedsch officier — zijne laatste woning te openen en, waarschijnlijk uit speculatiezucht, den schedel van Swedenborg wegtenemen. Hij zag zich echter teleurgesteld; langs een omweg kwam het cranium weder in bevriende handen, die het op plechtige wijs tot de laatste rustplaats terug brachten. Door den beroemden beeldhouwer J. Flaxmann († 1826), zelf een warm Swedenborgiaan, werd het van wege zijne zeldzame schoonheid bewonderd. Het huis, waar S. stierf, is overigens lang verdwenen, maar de afbeelding van woning en omtrek was voor eenige jaren nog te London bij een zijner vereerders te vinden.

[21]) De titel is: L. Annaei Senecae et P. Syri Mimi, forsan et aliorum Selectae Sententiae cum Erasmi Annot. et Gr. versione Jos. Scaligeri, quas — — — publico examini submittet Em. Swedberg, Ups. 1709. Deze Dissertatie werd, even als de na te noemen Gedichten en het eerste Itinerarium, in 1841 op nieuw uitgegeven te Tubingen door den Bibliothekaris aldaar Dr. F. J. Tafel, groot voorstander van het Swedenborgianisme.

[22]) Camoena Borea, cum heroum et heroidum factis ludens s. Fabellae Ovidianis similes, sub variis nominibus scriptae ab E. S. Sueco. Grijphsweldiae 1715.

[23]) Ludus Heliconius, s. Carmina miscellanea, quae variis in locis cecinit E. S. Skarae 1715. Ten deele aan de parodie van dwaze huwelijken toegewijd, en misschien wel uit het streven geboren om het leed te verzetten, dat de dochter van zijn vriend Polhem, ingenieur, hem aangedaan had, waar zij aan een ander aanzoek de voorkeur gaf.

[24]) In een gesprek namelijk met den geest van Virgilius, die hem te London in zijne woning als vriend zou bezocht hebben. Men vindt het zonderling verhaal o. a. bij Musaeus, a. a. O. s. 23—25. Het is merkwaardig genoeg om hier te worden medegedeeld, omdat het ons Swedenborg naar het leven doet kennen.

Toen deze zich namelijk eens — het jaartal wordt niet genoemd — te London bevond, bezocht hem een jong geleerde uit Finland, de

later beroemde Professor Porthan te Abo. Hij was geen Swedenborgiaan, maar gevoelde achting voor den beroemden man, en verlangde zijne persoonlijke kennis te maken. De bediende verzocht hem een oogenblik in de voorkamer te wachten, daar zijn heer een anderen vreemdeling bij zich heeft. Daar toevende hoort hij, dat in de gesloten binnenkamer een levendig gesprek wordt gevoerd, en wel in de Latijnsche taal en over onderwerpen, tot de Romeinsche oudheid betrekkelijk; wonderlijk werd het hem intusschen te moede, omdat hij altijd slechts éene stem onderscheidde, die nu vroeg, dan na korte tusschenpoozen antwoordde op wat hij zoo pas, naar het scheen, had gehoord. De geheimzinnige conversatie liep over den tijd van Augustus, en scheen veel te bevatten, dat den spreker (Swedenborg) nog niet bekend was geweest. Eindelijk wordt de deur geopend; met een vriendelijk en tevreden gelaat doet Sw. een onzichtbaren gast uitgeleide, en komt nu tot Porthan, bij wien hij zich verontschuldigt, omdat hij onverwacht bezoek had gekregen. „Denk u, van Virgilius zelven! Een hoogst aangenaam man, die de goede meening volkomen verdient, welke ik ten allen tijde van hem gekoesterd heb. Gij weet wellicht, dat ook ik mij in mijne jeugd met de letteren bezig gehouden, en gedichten heb uitgegeven. Vele jaren echter en bezigheden liggen tusschen dien tijd en het heden. Maar het onverwacht bezoek van Virgilius heeft al mijne jeugdige herinneringen weer wakker geroepen; vele dingen heeft hij mij op mijne navrage medegedeeld, waarvan niemand mij beter naricht kon geven dan hij. Hij heeft mij dan ook beloofd, dat hij spoedig weder zou komen. — Maar nu, laat ons van iets anders spreken. Zet u bij mij op de sofa, en deel mij mede, wat nieuws er in Zweden is." — „En nu" — zoo gaat Porthan verder voort te verhalen, — „nu vernam ik verder van den zonderlingen grijsaard, dien ik later meermalen bezocht, niet het minste vreemds of zonderlings meer, behalve dat ik mij telkens op nieuw over zijne ongehoorde geleerdheid in schier alle vakken van menschelijke kennis verbazen moest. Hoe waanzinnig hij mij aanvankelijk scheen, ik kon van hem niet anders dan met de grootste dankbaarheid voor zijn leerrijk onderhoud en zijne mij betoonde welwillendheid scheiden, het alleen betreurende, dat er op dat éene punt, naar het scheen, een steekje aan los was." — De Zweedsche Hoogl. D. A. Atterbam, (beroemd dichter en letterkundige, in de eerste helft onzer eeuw sieraad der universiteit van Upsala) verzekert, dat hij zelf het verhaal van een intiemen vriend van Porthan vernomen heeft, en aan de juistheid daarvan niet twijfelt. Het is te

merkwaardiger, omdat Swedenb. anders wie hem op dergelijke punten interpelleerde, eenvoudig naar zijne schriften verwees, en als men toonde die te betwijfelen, wel zeide: „dat verwondert mij niet", maar zich doorgaans in geen verdere diskussiën begaf.

[25]) Het periodiek geschrift, 1716 begonnen en 1718 geëindigd, droeg den naam van Daedalus Hyperboreus. Het zag in zes stukken te Upsala het licht in het Zweedsch, het vijfde ook in een Latijnsche vertaling, en was ontstaan uit eene poging van Sw. en eenigen zijner vrienden, om tijdens het heerschen eener hevige pest, die de Universiteit schier ontvolkte, zich eenige wetenschappelijke verpoozing te gunnen, en te gelijk een levensteeken naar buiten te geven. De nadere geschiedenis van dit gezelschap en Sw.'s betrekking er toe is te vinden in de Nova Acta Reg. Soc. Scientt. Ups. 1792. Vol. 5.

[26]) Opera Philosophica et Mineralia, 3 Tom. F°. Dresd. et Lips. 1734.

[27]) Regnum Animale, in drie deelen, waarvan de twee eerste 's Hage 1744, het derde te London in 1745 verscheen. Nog in 1843 zag aldaar eene Engelsche vertaling van dezen geleerden arbeid het licht, bewerkt door den Arts J. J. G. Wilkinson.

[28]) Men hoore b. v. Emerson, t. a. p. p. 314. »No one man is perhaps able to judge of the merits of his works on so many subjects. It seems, that he anticipated much science of the nineteenth century, in astronomy, in magnetism, in chemistry, in anatomy. One of the Missouriums and Mastodons of litterature, he is not to be measured by whole colleges of ordinary scholars. His stalwart presence would flutter the gowns of an university." Elders noemt hij het voorwerp zijner bijna onbegrensde verwondering „een elixer van maanlichtstralen." Ook Matter zegt: »Son horizon cientifique était sans bornes, comme le fut bientôt sa patrie religieuse." En Louisy: „les règles, qu'il proposa il y a cent cinquante ans pour l'examen du Magnétisme, de la lumière et de l'atmosphère, n'ont rien perdu de leur autorité."

[29]) Prodromus Philosophiae ratiocinantis de Infinito, Lips. 1734. Ook het geschrift De cultu et amore Dei, in het begin van 1745 verschenen, kan als een soort van overgang uit zijne vroegere tot de latere periode beschouwd worde.

30) Vergel. ons opstel: Theologie of Theosophie? voorkomende in: Voor Kerk en Theologie, I (1872), bl. 375—395, als ook dat over de Chr. Theol. de wetenschap des gel. bl. 81—116.

31) Slechts een paar proeven ten voorbeelde. Gen. 12 is Abraham = Christus; Sara = de intellektuëele waarheid, met Christus ten nauwste vereenigd; hongersnood = gebrek aan kennis; Egyptenland = hoogere wetenschap. Luk. 2: 7, de kribbe, beteekent onderricht uit het Woord; dat er „geen plaats in de herberg" was duidt aan, dat er te Jerusalem geen goed onderwijs in de waarheid te vinden was, weshalve de herders, de vertegenwoordigers der toekomstige kerk, naar de kribbe werden verwezen om daar onderricht, gelijk het muildier zijn voedsel, te vinden. Wij zouden meer kunnen noemen, maar achten dit te minder noodig, daar eene dergelijke methode van Schriftverklaring ook in het Nederland onzer dagen verre van onbekend is te achten.

32) Men hoore: Arcana Coelestia, 8 Tom. in 4°. — De ultimo judicio. — De coelo et inferno. — De equo albo. — De telluribus in mundo nostro solari, et de telluribus in coelo astrifero eorumque incolis. — De novâ Hierosolymâ. — Sapientia angelica de divino amore et divinâ sapientiâ. — Doctrina novae Hierosolymae de Domino. — Doctrina vitae pro novâ H. ex praeceptis Decalogi. — Continuatio de ultimo judicio et de vitâ spirituali. — Doctrina novae H. de Scripturâ Sacrâ. — Sapientia angelica de Providentiâ divinâ. — Doctrina novae H. de fide. — Apocalypsis revelata, 4 Tom. — De amore conjugali et scortatorio. — Summaria expositio doctrinae novae Ecclesiae. — De commercio animae et corporis, en vooral het laatste werk vóor zijnen dood, waarmede hij-zelf zijne aardsche taak afgedaan achtte, Vera Christiana Religio. — Andere geschriften werden na zijn dood als een schat op de Bibliotheek te Stockholm bewaard, en gedeeltelijk uitgegeven, waarvan de lijst te vinden is o. a. in genoemden Abriss, p. 29, en verv. Zie ook de Nouv. Biogr. Gen., p. 693 en verv. Hij liet alleen 52 paketten met grooter of kleiner Handschriften na, terwijl zijn Diarium het verslag bevat van zijn dagelijksch verkeer met de geestenwereld, gedurende omtrent twintig jaar voortgezet en opgeteekend. Inderdaad,

hier wordt het toch wel eenigermate kunst „zich over niets te verwonderen."

[33]) Voor de kennis der verhouding, waarin Swedenborg tot dit leerstuk staat, is belangrijk de vergelijking van § 486—488 der Vera Christiana Religio, waar hij eenige Dortsche Vaderen in de geestenwereld ontmoet, die hun dogma tegen zijn tweespraak op zeer onvoldoende wijze verdedigen, en dan ook in weinig benijdenswaarden toestand verkeeren.

[34]) Een zeventiental wordt in zeer plastischen vorm medegedeeld in het boven aangehaald geschrift van F. Musäeus, s. 43—105.

[35]) Van de dimensiën in de Swedenborgiaansche aanschouwing zal men zich eenige voorstelling kunnen vormen, als men verneemt, dat in zijne Hel al de losbandigen van deze aarde te zamen onder den hiel van den rechtervoet van zijn Hemelmensch liggen, terwijl hij soms duizend Engelen zich in de gedaante van éénen mensch concentreeren ziet. Hij verzekert ons trouwens: „c'est un arcane entièrement inconnu jusqu'a présent, que le ciel dans son complet represente un Homme; mais c'est un arcane seulement pour le monde naturel, c'est une vérité très connue dans les cieux."

[36]) Verg. Musäeus, a. a. O. s. 121. — Aangaande het theosophisch leerbegrip van Swedenborg in zijn geheel verg. men R. Hoffmann, Symboliek, Holl. vert. (1861), bl. 595, en de daar aangeh. Litteratuur. Van Roomsch-Katholieke zijde is Swedenborg en zijne leer op interessante wijze besproken door J. A. Möhler, Symbolik, 5e Augl. (1838) SS 77—86; vroeger reeds (1827) door den beroemden Görres, in zijn geschrift: Swedenborg und seine Lehre im Verhälltn. zur Kirche. De verschoonende, betrekkelijk welwillende geest dezer kritiek is merkwaardig, maar te gelijk volkomen verklaarbaar. Verg. van Protest. zijde J. G. Vaihinger, der Swedenborgianismus nebst dem Katech. der neuen Kirche beurtheilt (1843). K. R. Hagenbach, Voorlezingen over de geschied. der Herv. 8e Deel der Holl. Vert., bl. 332—350. Geschied. der Christ. kerk in Tafereelen, Deel V. (1859) bl. 259—261, en een lezenswaard Art. in Gärdner's Godsdiensten der wereld, voor Nederl. bewerkt door J. G. R. Vos (1870), D. II bl. 851 en verv. De laatste proeve om een modern Sweden-

borgianisme te populariseeren en aan te bevelen is, zoover wij weten, genomen door M. Zimmer, Christl. Glaubens- und Heilslehre (1872), althans op het punt van Engelverschijningen in waken en droomen.

37) Zij waren deze vier: 1) Gods Woord vlijtig te lezen en te overdenken. 2) Met de leidingen van Gods voorzienigheid altijd tevreden te zijn. 3) Naar de grootste reinheid van gedrag en geweten te streven. 4) Zijnen overheden gehoorzaam, getrouw in zijn ambt, en bovendien zijn vaderland en zijnen medemenschen zoo nuttig te zijn, als hem slechts eenigzins mogelijk was.

38) Kan de reden van dit niet onbelangrijk verschijnsel ook hierin te vinden zijn, dat voor de mindere, d. i. noodlijdende klasse het denkbeeld van een Generzijds, in álle opzichten slechts voortzetting en ontwikkeling van dit leven, niet veel bekoorlijks kon hebben?

39) De vertaling van Moët in 8° deelen bevat de helft der werken van Swedenborg; maar de laatstgenoemde is bijna volledig, en verscheen te Saint-Amand (Cher) „à la librairie de la nouvelle Jerusalem," in 28 deelen in 8°, en 21 in 12°, van 1841—1863. Ook in Engeland is in de laatste jaren weder een nieuwe vertaling ter perse gelegd.

40) Zijne voornaamste uitgaven op dit gebied zijn: Sammlung von Urkunden betreffend das Leben und den Charakter E. S. (1839). Swedenborg und seine Gegner (1841), en vooral, die wahre Christl. Rel., (vertaling van de Vera Religio), in vier deelen, 1855—1859. Reeds vóór dit een en ander had Dr. J. M. Vorherr te Munchen een aanprijzend geschrift in het licht gezonden, über dem Geist der Lehre E. S. (1832).

41) Volgens de laatste opgave in de Leipziger Evang. Kirchenchroniek, 1872. I. s. 28 heeft het Swedenborgianisme op dit oogenblik niet minder dan dertien Tijdschriften tot zijne beschikking, zeven alleen in Amerika (vijf in het Engelsch, twee in het Hoogd.) drie in Engeland, en in Zweden, Italie en Duitschland elk één; gezamenlijk twee richtingen representeerende; de eene van Spiritistischen, de andere van Rationalistischen aard. In Weenen hebben zij thans eene gemeente van tweehonderd zielen, grootendeels tot de arbeidende klasse behoorende, en die zich een „Verein für religiösen Fortschritt" noemt.

[42]) „Le merveilleux dans les temps modernes", is de titel eener bekende reeks van merkwaardige Fransche werken, tot welke ook het bovengenoemd geschrift van Matter behoort.

[43]) Wij denken aan wijlen den Dortschen Predikant B. F. Tydeman, die in 1828 eene Opleiding tot waarh. en deugd in het licht zond, uit het Engelsch vertaald, die wel voor eene bedachtzame aanprijzing van het Swedenborgianisme in populairen vorm mag gelden. Ook blijkt uit een later aan te halen Verh. van J. Scharp, dat onze geleerde landgenoot P. Nieuwland het noodig keurde een brief voor de nakomelingschap te bewaren, door zekeren Swedenborgiaan te Amsterdam in 1773 aan eene mystieke dame te 's Hage geschreven.

[44]) Verg. het belangrijk Art. van A. Häuber, Swedenborg's Ansicht von der H. Schrift, in het Tub. Zeitschr. für Theol. 1840, IV. s. 48 u. ff. Niet ten onrechte vergelijkt de schrijver Swedenborg als Allegorisch exegeet bij den onvermoeiden gemzenjager, „der jeden hervorstehenden Stein erspäht um darauf den kühnen Fuss zu weiteren Emporklimmen zu setzen, ja der vielmehr Elasticität genug hat um von dem schmälsten Plätzchen aus, wo ein anderer kaum zu stehen sich getraut, sich in alle Lüfte hinauf zu schwingen." Hij voegt er straks bij: »seine Engel sind nur die Multiplicationen seiner Einfälle".

[45]) Andere verhalen, op geenzins onbeduidende autoriteiten, als die van Jung Stilling berustende, maar toch ook weder niet zonder reden betwijfeld, vindt men o. a. in de aangeh. Abriss, s. 393, verg. Musäeus, s. 12, en Matter, p. 161 en verv., die insgelijks slechts het drietal verhalen wil toelaten, dat wij hier als geloofwaardig beschouwen.

[46]) Zie Imm. Kant, kleine Schriften, 2e Aufl. (1807) S. 368 u. ff. De brief, daar medegedeeld, is abusivelijk door den uitgever in het jaar 1758 geplaatst, maar kan onmogelijk vóor 1768 geschreven zijn, gelijk op in- en uitwendige gronden bewezen wordt in de meermalen aangeh. Abriss u. s. w. s. 231—240; twee jaren alzoo na de Träume eines Geistensehers (1766), waarin Kant zich over Swedenborg zeer ongunstig uitgelaten, maar ook duidelijk getoond had, dat hij zeer gebrekkig was ingelicht omtrent een man, wiens naam hij zelfs nog niet nauwkeurig kon schrijven.

47) A. a. O. s. 123.

48) Zie Grimm's Correspondance Litt., Tom II (1813) p. 219.

49) Een zeer schoon, wij zouden schier vermoeden, geïdealiseerd portret is o. a. in het bovengen. werk van Gärdner te vinden, 2e deel der Holl. vert. Een ander, maar waarin dezelfde grondtype niet te miskennen valt, prijkt ook voor de Fransche vert. van Le dernier Jugement, Lond. 1787. Daarmede heeft een derde veel verwantschap, dat vóór de reeds vermelde Monographie van Musäeus gevonden wordt. Het oudste, vóór de Opera Philosophica et Mineralia, behoort tot een vroegeren leeftijd, en wordt minder gelukkig geacht. De gestalte van S. moet lang en mager, de blik zeer levendig, de gang en houding indrukwekkend geweest zijn. Er wordt verhaald, dat men hem nooit heeft zien lachen.

50) Zie het nader bericht van beider ontmoeting te Kopenhagen, waar de onbescheidenheid en onwelvoegelijkheid geheel aan de zijde des nog jeugdigen dichters was, o. a. in Klopstock's Sämmtl. Werke, uitg. van Schmidlin, 1839, I, S. 357 en verv. Verg. het zeer billijk oordeel daarover van Matter, p. 384 en verv.

51) Ik kan mij niet vereenigen met Emerson, als hij t. a. p. in zijne „Representative Men" Swedenborg met den naam van »the Mystic" onderscheidt en karakteriseert. Hij is geen mysticus, maar theosoof in al de kracht van het woord, en openbaart zelfs meermalen van de Mystieken in den gewonen zin dier benaming een heftigen afkeer. Tusschen hem en Mad. Guyon b. v. of St. Martin is een wezenlijk onderscheid; excentrisch is zijn toestand naar den gewonen maatstaf gemeten, maar van eigenlijk gezegde ekstase schier geen spoor. Volkomen juist schijnt mij de opmerking van Hagenbach, Ontwikkel. Gesch. der Chr. Leerstukken, (Holl. Vert. 1859) bl. 748. „Wil men deze richting eene theosophisch-mystieke noemen, zoo mag men toch daarbij het onderscheid niet voorbijzien, dat plaats grijpt tusschen deze Mystiek, die met het proza der 18e eeuw overladen, de volledigste reflektie áchter zich heeft, en die Mystiek, die in de poëzy van vroeger eeuwen haar voedsel had, men denke aan een Tauler," enz. Minder billijk schijnt ons het oordeel van den Hoogl. J. Clarisse, Encyclop. Theol. 2e Ed. (1835), p. 523, waar hij onder de Mystici, die „in absurdissima quaevis prolapsi sunt," ook S. optelt

en karakteriseert als „vir, plane singularis, minime indoctus, quin rerum naturalium in paucis peritus, et vel sic tamen maxime fanaticus." Het eerste is zeker waar, maar de tweede lofspraak althans sober genoeg, en de derde kwalificatie al zeer weinig in overeenstemming met Swedenborg's doorgaande denk- en levenswijze, die zich niet op het gevoel of de verbeelding, maar altijd op het verstand zijner lezers beroept.

[52]) 1 Kor 4: 10[a]. 2 Kor. 5: 13[a].

[53]) Uitgegeven in 1858 door den Belgischen Bibliothekaris Dr. Scheler in het Hoogd. (Cuno was geboren Pruis) onder den titel: Aufzeichnungen eines Amsterdamer Burgers über Swedenborg, nebst Nachrichten über den Verfasser J. C. C. Hannover, C. Rumpler. Het M. S. bevindt zich op de Koninklijke Bibliotheek te Brussel, en bevat, onder meer merkwaardigs, een Autographischen Brief van Swedenborg zelven.

[54]) „Glauben sie mir," zegt Swedenborg hem bij deze laatste ontmoeting, na over de onzekerheid van het leven gesproken te hebben, „wenn ich wuszte, das Gott mich morgen von der Welt zu sich holen wollte, möchte ich noch heute die Musikanten zu mir rufen lassen, und mich zu guter - Letzt noch einmal recht lustig in dieser Welt machen." Daarna wees hij hem tot afscheid op den tekst 1 Joh. 5: 20, 21, dien hij nog met bevende hand voor hem wilde afschrijven, wat Cuno niet toeliet. Zie Aufzeichnungen, u. s. w. s. 155. — De schrijver, die zich overigens niet genoeg verwonderen kan, dat alle Theologen van professie zoo onherroepelijk op de geschriften van Swedenborg zwijgen, weet voor zich zelven ten slotte geen anderen raad, dan dien van Gamaliël, Hand. 5: 38, 39.

[55]) Behalve deze stellig geconstateerde voorspelling van zijn sterfdag, waarvan overigens meer voorbeelden voorkomen, worden op naam van Sw. ook andere profetiën verhaald, die door de uitkomst zouden verwezentlijkt zijn. Men vindt die o. a. bij Musaeus, a. a. O. s. 12 u. ff. De historische geloofwaardigheid is echter niet boven billijken twijfel verheven.

[56]) Zoo spreekt W. F. Krug, Philos. Lexicon, IV p. 93. Bepaald onbillijk is het daarom, als de Biographie Univer-

selle ancienne et moderne schrijft, T. XIX. p. 7. „C'est encore la question de savoir, s'il fût de bonne foi, ou s'il voulait simplement jouer un rôle." Dit kan alleen nog de vraag zijn voor wie de feiten òf niet kent, òf niet waardeert. Veel billijker laat Häuber, na de aanwijzing van groote feilen, zich uit, a. a. O. s. 85. „Es liegt wirklich etwas Prophetisches in S. und so oft man auch durch die unversehens hereinbrechenden Abenteuerlichkeit von ihm zurückgestossen wird, immer wieder fühlt man sich angezogen durch Wahrnehmungen eines geistigen Ringens, in welchen doch eigentlich der ganze Kampf der neueren Zeit, an deren Anfang er entstand, vorbildlich angedeutet ist."

57) K. W. Ideler b. v. geeft aan Swedenborg eene plaats onder de personen, die hij opzettelijk bespreekt in zijn Versuch einer Theorie des relig. Wahnsinns, Th. I (1848) s. 72—81. Hij behoort daar tot de kategorie der waanzinnigen „aus leidenschaftlicher Liebe zu Gott." Zonderling intusschen, dat zulk eene geestelijk-hysterische gesteldheid zich hier eerst op zeven en vijftigjarigen leeftijd vertoont. — Evenzoo heeft Adelung in zijne Geschichte menschlicher Narrheit (1785) onzen held eenvoudig naar eene psychiatrische inrichting verwezen, en de beroemde natuurvorscher Schleiden ergens in zijne Studien hem als »ein wahnsinnigen, aber gutmüthigen und völlig ungefährlichen Menschen" gekarakteriseerd. Bedachtzamer liet zich o. i. M. Claudius uit: „ob S. wirklich Geister oder sonst neues gesehen, oder ob er ein Narr gewesen, bleibt freilich die Frage." In gelijken geest schreef, ruim een eeuw geleden (1767), de Tubinger Hoogleeraar Clemm, Vollständ. Einl. in die Rel. und gesammte Theologie, Th. 4. s. 213: An sich ist er zwar möglich, dass eine Seele durch eine plötzliche Catarrhacte van ihrer vorigen Denkungsart in eine ganz abgeänderte versetzt werde, und also aus einer geometrisch denkenden Seele auf einmal eine von Phantasien und Einbildungen durchdrungene Seele werde. Dass aber eine so plötzlich (?) veränderte Seele diese ihre Einbildungen zwanzig Jahre lang und darüber so regelmäszig und einförmig fortbehalten, oder einen zwanzigjährigen zusammenhängenden Traum träumen, und dabei in allen menschlichen Verrichtungen sich so bezeugen könne, dasz man nichts ungeschicktes, vielweniger Vernunft-oder Sinnloses wahrnehmen sollte, das ist, wie mich dünkt, eine Aufgabe fur die Philosophen, deren Auflösung ich wenigstens noch nirgend gelesen habe."

[58]) „The Universe, in his poem, suffers under a magnetic sleep, and only reflects the mind af the magnetizer. All his types meen the same few things. All his figures speak one speech. All his interlocutors Swedenborgise. Be they who thy may, to this complexion must they come at last. This Charon ferries them all over in his boat; kings, counsellors, cavaliers, doctors — — or whosoever, and all gather one grimness of true and style. — — His heavens and hells are dull, fault of want of individualism." Emerson, t. a. p. p. 329.

[59]) Het is overigens bekend, dat Ernesti een der weinige Godgeleerden van dien tijd is geweest, die in zijne Theol. Bibliotheek de geschriften van Sw. zeer scherp beoordeeld heeft, hetgeen aan dezen niet onbekend gebleven, en door hem met de diepste verachting beantwoord is.

[60]) Zie de Adrastea, a. a. O. s. 121. In de hoofdzaak verschilt deze beoordeeling niet veel van die, welke hier te lande is uitgesproken door A. Ypeij, Geschiedenis van de Christel. Kerk in de achttiende eeuw, D. X (1809), bl. 433 en verv., die belangrijke opmerkingen aangaande Swedenborg mededeelt. Nog verdient onder de oudere litteratuur vermeld en geraadpleegd te worden de Verhandeling van J. Scharp over de hedendaagsche zoogen. verlichting enz. (1793) bl. 157 en verv., waar ook nog andere bronnen worden opgegeven.

[61]) Over deze eigenaardigheid der achttiende eeuw en de geestverwanten van S. in verschillende kringen verdient gelezen te worden Matter, t. a. p. p. 80 en verv.

[62]) „A la question de son ami le General Tuxen, s'il était toujours resté inaccessible aux tentations charnelles, il répondit avec franchise qu'en Italie il avait eu une maitresse." Louisy, t. a. p. p. 692. — Het is echter in de schatting van sommigen zijner vereerders nog de vraag, in hoever zulk eene confessie hier in den gewonen zin moet opgevat worden.

[63]) Verg. de belangrijke Verhand. van J. P. Lange, von dem zwiefachen Bewustseijn, u. s. w. in het Zeitschr. für Chr. Wissenschaft und Christl. Leben, van 1851, No. 30—32.

[64]) Rom. 12: 3. Men kan zeggen, dat Paulus, de Apostel van het gezond verstand in den goeden zin des woords, (Hand. 26: 25; Rom. 12: 1) met één enkelen trek het beginsel van het Swedenborgianisme geschetst en gevonnisd heeft, waar hij, Koll. 2: 18, afkeurend gewaagt van een mensch, „indringende in hetgeen hij niet gezien heeft", (volgens een andere lezing: gezien heeft, namelijk naar zijne eigene meening.)

[65]) Verg. het merkwaardig verbod aan Israël, Levit 19: 31; 20: 6. Deuteron 18: 10, 11, en bovenal het eigen woord van den Heer, Luc. 16: 31.

[66]) »Toen ik pas bekeerd was, las ik veel in Swedenborg's werken en andere soortgelijke boeken, doch ik voelde er mij door afgetrokken van den Heer. Ik zeg niet, dat alles niet waar is, wat zij zeggen, er kan veel waars in zijn; maar ik houd de waarheid van zulke zaken voor even gevaarlijk als de onwaarheid. Wij moeten den Heiligen Geest en Hem alleen in de getuigenis zijns Woords gelooven, en met geen' andere geesten willen te doen hebben, hetzij ze hier bestaan of niet. Het is zeker, dat zeer vrome menschen, zoo als Oberlin en Jung Stilling, zichzelven veel kwaad hebben gedaan, door zich in zulke dingen te verdiepen." I. da Costa, Bijbellezingen, IX (1870) bl. 342 en verv.

Ook wat Herder, a. a. O. s. 124 aan het slot zijner beoordeeling van Swedenborg schrijft, verdient gelezen en behartigd te worden.

„Ernst und bedeutend winkt Adrastea den Menschen durch Swedenborg zu, auch fromme Gedanken, biblische Sprüche und Bilder, einen geistigen Sinn der Schrift u. f. nicht über Masz und Ziel zu führen; das zarte Geschäft wird bald Müsziggang der Gedanken, langweiliges Spiel, Wahnsinn. Sie winkt uns zu, keiner Imagination einen unbegrenzten Raum zu geben, auch die reinsten Ideen des Wahren und Schönen dergestalt nicht in Bilder zu kleiden, als ob diese die Wahrheit selbst wären; bei der redlichsten Gesinnung wird durch sie der Selbstbetrogne ein Wahnsinniger, ein Wahnsinniger ein Verfuhrer. Endlich zeigt sie uns, dasz der ganze Reichthum wissenschaftlicher Kenntnisse, zumal wenn diese den Geist ermattet haben, nicht vor dem Truge bewahre, wenn diesen das ungesättigte Herz begehret. Offenbar war Swedenborg's Fehler, dasz er, ermüdet von wissenschaftlichem und Staatsunfug die Kette der Natur, die irdische Oeko-

nomie verliesz, und sich geistig isolirte. Seinen starken Organen war damit Raum gegeben; er schuf sich die Welt, die er in Gesetzen der mechanisch animalischen Natur gefunden hatte, und sonst nirgend fand, moralisch geistiger Weise in himmlischen Träumen.

Warnend ist auch fur die Metaphysik diesz Beispiel: denn treibt unser neuer Idealismus mit seiner Phantasie nicht auch dergleichen, sogar blosze Buchstabenspiele" ?

[67]) Schiller's Fiesko, III, 4.